COMMENTARIUM TEXTUS
CODICIS IURIS CANONICI

LIBER V.
DE DELICTIS ET POENIS

CUM DECLARATIONIBUS AUTHENTICIS USQUE AD DIEM 1 MAII 1924 (A. A. S. XVI, FASC. 5)

AUCTORE

FR. ALBERTO BLAT O. P.

MAG. S. THEOL. AC IURIS CAN. DOCT.

ET CODICIS PROFESSORE IN PONTIFICIO COLLEGIO INTERNATIONALI

" ANGELICO „

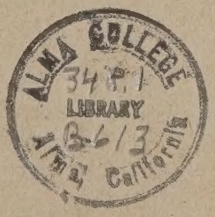

ROMAE
COLLEGIO « ANGELICO »
VIA S. VITALE 15
—
1924

37115

Auctoris iura
secundum vigentes leges reservantur

ROMAE — EX TYPOGRAPHIA PONTIFICIA IN INSTITUTO PII IX.

TIBI

O VIRGO MARIA IESV PARENS

MATER CLEMENTIAE ET MISERICORDIAE

VOLVMEN ISTVD LIBENTER DEDICO

VT OPE TVA SINGVLARI

VNIVERSVM NOVI CODICIS COMMENTARIVM

FELICITER VALEAM EXPLERE

BENEVOLO LECTORI

Dum offertur tuo studio Commentarium istud in Lib. V Codicis, cui volumina praecesserunt in alios Libros, ne putes ad finem Commentarii me pervenisse.

Alias iam recessi ab ordine Codicis sequendo in editione, dum laborem interpretationis prosequerer, et ad hoc me movit desiderium iuvandi tyrones canonicae disciplinae per sollicitam editionem eorum librorum, quorum iidem opere magis indigerent.

Nunc vero circa materiam « De delictis et poenis » fuerunt quidem exaratae optimae elucubrationes ante Codicem. Inter harum Auctores facile praeeminent Suarez « De censuris », Thesaurus « De poenis », necnon proximiori tempore cl. Card. Lega in Opere suo « De Iudiciis ». Nec desunt labores utiliter assumpti ad exponendas praesertim illas poenas medicinales, quae in usum quotidianum magis venire possunt, ac censurae vocantur. Inter alios scripserunt « De censuris » clar.[i] Cerato et Cappello, atque « Ius poenale » editum est a clar. Chelodi. Commentarium vero totius Libri est publici iuris factum paucis abhinc annis a Professore emerito et Auditore S. R.

R. Dom. Sole, qui morte praereptus opus suum iam exhaustum iterum in lucem edere prohibitus fuit.

De methodo huiusce Commentarii nihil addere censeo, nam eadem prosequutus sum via, illiusque defectus ac dotes tibi, benevole lector, notos reputo ex recensionibus praecedentium librorum, quas dignati sunt noti scriptores ephemeridum divulgare.

Hunc librum tibi aliisque proficuum fore arbitror, atque ut in Domino valeas, summopere exopto.

Datum Romae, die 17 Maii 1924.

fr. Albertus Blat, O. P.

CENSURA ECCLESIASTICA ET LICENTIAE

Opus cui titulus « *Commentarium Textus Codicis Iuris Canonici, Liber V, De delictis et poenis* » ab adm. Rev. P. Mag. fr. Alberto Blat O. P. compositum, ex mandato Rev.mi P. Magistri Generalis O. Praed. attente perlegimus, et nihil obstare quominus typis mandetur et in lucem edatur, declaramus.

Romae, 8 Maii 1922.

P. Sabinus Alonso O. P.
S. Theol. Lector
et Iuris Canon. Dr. ac Professor.

Fr. August. M. Darmanin, O. P.
S. Theol. Lector
et Iuris Canon. Dr. ac Professor.

Imprimi permittimus:

Romae, die 21 Iulii 1922.

Fr. Lud. Theissling, O. P., *Mag. Gen.*

IMPRIMATUR

Fr. Albertus Lepidi, O. P., S. P. A. Magister.

IMPRIMATUR

Iosephus Palica, Arch. Philippen., Vicesger.

ERRATA CORRIGE.

Pag. 140 lin. 11	supple	*can. 2266*
Pag. 143 lin. 11 inf.	»	*Can. 2268*
Pag 155 lin. 8	»	»	*Can. 2276*

LIBER QUINTUS

DE DELICTIS ET POENIS

PARS PRIMA

De Delictis

TITULUS I.

De natura delicti eiusque divisione.

Can. 2195. – § 1. Nomine delicti, iure ecclesiastico, intelligitur externa et moraliter imputabilis legis violatio cui addita sit sanctio canonica saltem indeterminata.

§ 2. Nisi ex adiunctis aliud appareat, quae dicuntur de delictis, applicantur etiam violationibus praecepti cui poenalis sanctio adnexa sit.

Can. 2196. - Qualitas delicti desumenda est ex obiecto legis; quantitas vero dimetienda non solum ex diversa gravitate legis laesae, sed etiam ex maiore minoreve imputabilitate aut damno illato.

Can. 2197. – Delictum est:

1°. *Publicum*, si iam divulgatum est aut talibus contigit seu versatur in adiunctis ut prudenter iudicari possit et debeat facile divulgatum iri;

2°. *Notorium notorietate iuris*, post sententiam iudicis competentis quae in rem iudicatam transierit aut post confessionem delinquentis in iudicio factam ad normam can. 1750;

3°. *Notorium notorietate facti*, si publice notum sit et in talibus adiunctis commissum, ut nulla tergiversatione celari nulloque iuris suffragio excusari possit;

4°. *Occultum*, quod non est publicum; *occultum materialiter*, si lateat delictum ipsum; *occultum formaliter*, si eiusdem imputabilitas.

Can. 2198. - Delictum quod unice laedit Ecclesiae legem, natura sua, sola ecclesiastica auctoritas persequitur, requisito interdum, ubi eadem auctoritas necessarium vel opportunum iudicaverit, auxilio brachii saecularis; delictum quod unice laedit legem societatis civilis, iure proprio, salvo praescripto can. 120, punit civilis auctoritas, licet etiam Ecclesia sit in illud competens ratione peccati; delictum quod laedit utriusque societatis legem, ab utraque potestate puniri potest.

1. **Libri et Partis inscriptio** fuit valde convenienter ultimo Codicis Libro reservata. Quatuor namque alii sacros continent canones, qui normalem seu rectum agendi modum in Ecclesia praescribunt pro diversitate personarum qua talium, mediorum ad Ecclesiae ipsius finem a singulis quoque assequendum, et processuum

ex pluribus ac successive ordinatis actibus servandorum, ut veritas factorum ac recta canonum applicatio singularibus casibus obtineatur, quantum humana conditio nosse sinit. Sed Ecclesia, uti societas perfecta, pollere debet illa efficaci potestate ad hoc necessaria, ut eius membra, quae ordinem statutum non servant sic, ut finis multum periclitetur sive in eis singulis propter sanctificationem quaerendam, sive in aliis propter scandalum vel ordinis socialis perturbationem, cogere queat illos fideles physice vel moraliter, ad hoc ut, quod sponte exsequi vel omittere nolunt, saltem ob damni subeundi timorem sibi pareant, vel subeundo damnum discant ipsi a pravitate recedere atque scandalo vel perturbationi praedictis, quantum possibile sit, remedium afferatur.

2. **Delicti notio.** — In authenticis collectionibus atque Doctorum libris verba delictum et crimen promiscue usurpantur. Codex autem, etiamsi hoc vocabulum adhuc adhibeat, v. gr. canones condens de iudicio criminali, illud *delicti* verbum praetulit, fortassis alterum relinquendo foro civili, ubi magis est in usu, sicuti et civili societati. Nec sine ratione ita egit, si verbum delicti a derelictione viae dictum putaverimus. Ad cuius evidentiam considerandum est, quod quamvis unusquisque de via multipliciter exire possit, ille proprie derelinquit, qui animo et facto constituitur in tali conditione, ut terminum illius consequi non possit facile aut ordinario adiutorio. In moribus hominum via statuitur per leges, quarum observatio ad finem eorum proprium ducit. Hic finis distingui potest secundum societatum diversitatem, quibus leges dantur. Adest primaria et naturalis hominum sub Deo societas, quae iure naturali regitur, et illius finis est in praesenti naturae humanae statu, felicitas aeterna singulorum hominum; haec autem utpote supernaturalis eo quod in Dei, sicuti est, cognitione consistat, lege quoque supernaturaliter condita est adipiscenda. Iure igitur divino sive naturali sive positivo praedicta societas gubernatur. Ab eis ergo praeceptis ita deviare, ut felicitas aeterna consequi non posset, vere delictum constitueret, sed appellatur communiter peccatum seu culpa, habito respectu ad iniuriam et offensam quae irrogatur Creatori et Optimo Benefactori.

Praeter illam sunt diversae societates, tum civilis, tum ecclesiastica, iure ac perfectae existentes, in quibus homines per aptas leges ad uniuscuiusque societatis finem consequendum ordinantur.

Illarum legum inobservantiae sunt semper transgressiones viae ad finem ducentis, et quae debent esse humano peractae modo, idest: cum deliberata voluntate; hominibus enim leges imponuntur. Relicto igitur transgressionis communi nomine pro quibuslibet legum inobservantiis, proprie delicta erunt illae transgressiones, quae valde opponuntur fini earum legum consequendo. Hic est bonum commune socialiter consequendum. Quanta vero sit oppositio praevaricationis contra leges erga illum finem determinanda est ab eo, qui huius curam habens leges condidit, cui proinde competit coercere transgressiones praedictas propter boni communis defensionem. Illa ergo determinatio delictorum ad humanum legislatorem pertinet.

3. **Actuum diversitas** super delictorum materiam est praevie perpendenda, quando agitur de Ecclesia. Huius societatis finis est sanctificatio animarum socialiter prosequenda. Haec sanctificatio per fidelium actus obtinetur vel nocetur in singulis, unde Ecclesia curam illius gerens delicta etiam non aliis manifesta determinare atque coercere debet. Attamen diximus illam sanctificationem esse socialiter prosequendam, idest: potestate societatis humana, quae ad actus mere internos etsi sanctificationi valde contrarios pertingere nequit, « homines enim vident ea quae parent, Deus autem intuetur cor ». Proinde illa delicta debent designare saltem actiones externas, quae nempe sensibus percipi saltem possint. Praeterea sanctificatio quoque aliorum fidelium interest maxime Ecclesiae, illaque per actus non solum externos, sed aliis paucioribus vel quamplurimis notos, cum scandalo vel ordinis socialis perturbatione nocetur. Has ergo actiones damnare delicti appellatione, atque propter finis custodiam poenis persequi, adiudicandum est ecclesiasticae potestati. Quae cum non debeat omnia huiusmodi punire, ne accidat, ut multa bona impediantur secundum societatis humanae conditionem, ipsius ius et officium est determinare delictorum numerum poenis coercendorum. Et hinc patet inscriptionis sensus completus, quam praesefert *Liber V. De delictis et poenis,* et mutua verborum connexio.

De illa actuum diversitate sufficiant duo Decretalium textus. Primo ait Alex. III in cap. 4 « de temporibus ordinationum... » (I, 11): « Ex tenore tuarum litterarum accepimus quod N. clericus adeo deliquit, quod si peccatum eius esset publicum, degradaretur ab ordine quem suscepit, et amplius non posset ad superiores ordines promoveri. Verum quoniam peccatum ipsius forte occultum

dixisti: mandamus quatenus poenitentiam ei condignam imponas, et suadeas, ut parte poenitentiae peracta, ordine suscepto utatur, quo contentus existens, ad superiores amplius non ascendat ». Aliud caput Decretalium sit 34 « de simonia » (V, 3), in quo Innoc. III sic loquitur: « Licet autem taliter duximus respondendum (nempe: quod « receptio in canonicum fieri poterit absque scrupulo simoniacae pravitatis »): quia nobis datum est de manifestis (proinde de externis) tantummodo iudicare: si tamen is qui talem donationem facit, ea intentione ducatur, ut per temporalia bona quae offert, spiritualia valeat adipisci: et clerici, qui eum in fratrem admittunt, non essent eum, nisi commoda temporalia perciperent, admissuri: sine dubio tam ille quam isti apud districtum iudicem (qui scrutator est cordium, et cognitor secretorum) culpabiles iudicantur ».

Denique, quia ex dictis poena decernitur intuitu delictorum, et haec illi subeundae praerequirantur, *Pars prima* optime inscribitur *De delictis.*

4. **Partis in titulos divisio.** — Imprimis pro Codicis more afferuntur delicti significatio atque diversitates, seu ut inscribitur *Titulus I — De natura delicti eiusque divisione.* Supra vidimus delicta profluere ab deliberata voluntate, propter quam sunt imputabilia, in illam vero multae causae influunt nobis ex morali philosophia ac theologia cognitae, atque in iure effectus ex delictis proveniunt. Porro haec omnia *Titulus II* complectitur eiusdem inscriptione, quae antiquo more rubrica dicitur. *De imputabilitate delicti, de causis illam aggravantibus vel minuentibus, et de iuridicis delicti effectibus.* Demum legibus noscitur delictum, quae plures circumstantias ad illud exigunt, et hinc consequitur ut pravus fidelis ad delictum tendens in illarum aliqua deficiat, quod considerat *Titulus III* inscriptus *De conatu delicti.*

5. **Inscriptio Tituli.** — Studio nostro se offert *Titulus I* ad introductionem edocens *De natura* seu elementis *delicti* circa quod canones sub hoc Libro praescribunt, *eiusque* « delicti » *divisione*, ut videbimus, unica, quae ab eiusdem cognitione per alios habita desumitur.

6. **Canonum ordo** lucidus est, nam dante can^{e}. 2195 illius verbi significationem, atque praescriptorum circa delicta extensionem ad alias transgressiones, sequuntur delictorum distinctiones, quaedam

ex delicti elementis petitae sub can. 2196, alia ex illius cognitione per can. 2197, cui ultimus tituli subinfertur determinans inter potestates publicas civilem atque ecclesiasticam, quaenam in casibus ius habeat persequendi singula delicta.

7. **Delicti naturam,** non philosophice seu abstracte consideratam, sed, ut ait *can. 2195* in concreto loquens, iuxta Codicis morem respicientis praxim fidelium, tradit § *1. Nomine delicti,* seu huius verbi significatione propria, *iure* tamen, sub diversis huiusmodi acceptionibus, *ecclesiastico* seu apud Ecclesiam vigente, praesertim in Codicis usu *intelligitur* a) *externa*, prout ab actibus mere internis distinguitur, qui hominis facultatibus solis sensuum internorum, intellectus ac voluntatis complentur, ac proinde « quae sensibus externis percipi ex se possit », etiamsi nullus alius, nec forsan delinquens percipiat, v. gr. surdus proferens solus blasphemiam vel haeresim, b) *et moraliter imputabilis*, eo quod adsint intellectus deliberatio et voluntatis consensus, tunc enim solummodo homini ut actionis domino haec attribuitur c) *legis* ecclesiasticae, universalis vel particularis, canon enim non distinguit, *violatio,* faciendo quod vetitum vel omittendo quod preceptum ab ea sit, sed d) *cui* supple « legi » *addita sit* per legislatorem ac in ipsius contextu, eo quod dicitur: *sanctio canonica* idest: per ss. canones in hoc Libro Codicis recognita, et ex qua lex munitur ab illa facili violatione, sicut de rebus sanctis in antiquitate fiebat, *saltem indeterminata*, « si prudenti arbitrio iudicis vel Superioris relicta sit (legis) verbis » (can. 2217, § 1, 1°). Ex hac definitione facile eruuntur duo elementa delicti subiectiva: *a*) materiale, quod est « legis violatio », *b*) formale constans imputabilitate, aliaque duo elementa obiectiva, scilicet: *c*) adsit violata « lex secum edicens poenam », ex quo sequitur *d*) damnum inferri bono communi, teste legislatore, qui sic illud efficaciter vitare intendit.

Hae leges poenales pro universa Ecclesia Latina vigentes, non iam peculiares iuxta declarationem in Commentario Textus datam num.[1] 5[1] ad can. 6, inveniuntur omnes in huius Libri V Parte tertia.

Non aliam delicti significationem dat § *2*, sed tantum brevitatis causa canonum praescripta extendit, admonens praeceptive: *Nisi ex adiunctis* canonum singulorum *aliud* diversum vel contrarium sequenti normae *appareat*, proinde sufficienter liqueat, *quae*

dicuntur praesertim in hoc Libro *de delictis* proprie ad normam §§ 1[1], *applicantur etiam* eadem praescripta ex legislatoris voluntate *violationibus* pariter dictis ac in praec. §° eademque ratione quam innuimus ibidem, *praecepti* a Superiore ecclesiastico singulis vel pluribus dati, quod legis naturam non induat proprie, sed vi iurisdictionis ecclesiasticae impositi, nam subditur: *cui* supple « praecepto » *poenalis*, quae supra dicta est « canonica », *sanctio adnexa sit* per ipsum Superiorem, qui praeceptum imposuit.

8. **Qualitas delicti et quantitas** in iure aequipollent denominationibus speciei actuum moralium eorumque gravitati, prout haec adhibentur verba in Philosophia et S. Theologia. Cum igitur delictum non respiciatur in ordine ad legem divinam, nec etiam ad humanam sicut obligantem in conscientia, sed uti poena sancitam, convenienter expressit *can. 2196* suum praescriptum congruens iuri antiquo. Sic enim habetur in cap. 6 « de homicidio voluntario vel casuali » (V, 11) X: « Sane cum vir discretus existas; plenius nosti, quod in excessibus singulorum, non solum quantitas et qualitas delicti, sed aetas, scientia, et sexus, atque conditio delinquentis sunt attendenda; et non solum secundum locum et tempus quo delictum committitur, unicuique poenitentia debet indici: cum idem excessus, magis sit in uno quam in alio puniendus ».

En canonis expositio: *Qualitas delicti,* per quam unum ab altero est iuridice diversum, *desumenda est* ex natura illius, cui conformatur legislatoris seu Codicem digerentis intentio hic manifesta, *ex obiecto legis* poenalis, quae delicto violatur, seu ex materia ipsius actus praescripti seu vetiti, et consequenter ex canonum poenalium numerica distinctione, etiam quoad paragraphos et commata, si diversa sint dictorum praescripta; *quantitas vero* idest: delicti gravitas *dimetienda* ex pluribus sequentibus simul consideratis, videlicet *non solum* a) *ex diversa,* maiori minorive *gravitate legis* poenalis *laesae* per violationem, et quae gravitas est, tum moralis ex virtute magis vel minus excellenti, cuius actus praescribitur, vel cui opponitur actus vetitus, tum in ratione propria delicti cognoscenda ex « gravitate poenae a lege sancitae » [1], *sed etiam* b) *ex maiore minoreve imputabilitate* ad normam tituli sequentis, qui magis ac perfectius exponit cit. caput Decretalium, c) *aut damno*

[1] Dec. « Quum singulae » S. C. de Religiosis, num. 9. 16 Maii 1911. CO. III, 236.

v. gr. morali tum scandali tum detrimenti bonae famae, aut materiali quod bona temporalia, *illato* per delictum singulis patientibus illud, vel « Communitati » ecclesiasticae, quamvis imperfectae. Hoc enim damnum partis est quoque damnum boni communis. Unde unicum ex elementis delicti obiectivis pertinet ad qualitatem, dum omnia simul concurrunt ad delicti gravitatem. Haec sic recensita fuerunt in loc. cit.: « 9. Gravitas delicti desumenda est non tantum a gravitate legis violatae, sed etiam a gravitate poenae a lege sancitae, a gravitate doli, et a gravitate damni, sive moralis sive materialis Communitati illati ».

9. **Delictum occultum, publicum et notorium** sunt membra alterius divisionis, quae frequenter inveniuntur in fontibus iuris cognoscendi, videlicet: tum in Decretalibus, tum in Conc.[1] Tridentini Decretis, tum in aliis S. Sedis documentis. Hanc divisionem accurate exponit stabilemque statuit *can. 2197.* — *Delictum,* prout declaratum manet ad can. 2195, § 1, *est:*

1.° *Publicum*, ratione igitur cognitionis apud communitatem minorem vel maiorem, v. gr. conventum, oppidum, paroeciam, dioecesim, a) *si iam divulgatum est*, nempe: apud illius maiorem vel saltem vere notabilem relative partem, b) *aut talibus* in circumstantiis *contigit* illud, c) *seu* nunc temporis *versatur in adiunctis*, tum quando continuatum est, tum quando ad eorum notitiam pervenit, qui ob eorum qualitates vel voluntatem ad ceteros illam referent, tum ob delicti sequelas in eius notitiam ducentes, semper ac declarata adiuncta sint huiusmodi, *ut prudenter,* quoad praevisionem in hypothesi alterutra sub litteris b) et c), *iudicari possit* secundum hominum inter quos illa versantur, vel talia contigerunt, mores *et debeat* ob illarum circumstantiarum vel adiunctorum tanquam rationum pondus *facile* proindeque brevi tempore *divulgatum iri* modo ad litteram *a)* declarato. Unde qua publicum delictum est iure habendum non solum ex divulgatione de facto, sed ex divulgatione facile futura secundum prudens iudicium. — Delictum in seipso consideratur sub hoc canone ita, ut non obstet, si auctor ipsius delicti sit ignotus.

Eo quod societati qua tali, eiusque publicae auctoritati pro illius regimine adsunt media iure ab omnibus admissa, ut facta, quae intersunt societatis, innotescant eidem, datur *2.°* *Notorium notorietate iuris*, quod non semper supponit publicitatem supra expo-

sitam, et est « delictum » a) *post sententiam* proprie dictam iuxta can. 1868, § 1, sed in iudicio criminali declarantem vel infligentem reo delicti legitimam sanctionem, quando illa sit b) *iudicis competentis* cognoscendi ut plurimum ex can. 1566, et c) *quae* « sententia » *in rem iudicatam transierit* uno ex tribus modis, quo « res iudicata habetur » (can. 1902), *aut* praevie ante sententiam a) *post confessionem delinquentis* qua talis, seu de tali delicto, nec sufficit facta uni, pluribus, aut publice, sed solum b) *in iudicio* proprie *factam* et adhuc c) *ad normam can. 1750* quoad confessionis circumstantias ibi explicandas;

E contrario ad praecedentem numerum, praescribitur *3.° Notorium notorietate facti* est « delictum », *si* a) *publice notum sit* de facto quoad divulgationem, *et* superadditur: b) *in talibus adiunctis,* non iam « versetur », ut declaravimus in n.° 1°, sed « sit » *commissum, ut* propterea duo sequantur: c) *nulla tergiversatione celari,* prout delictum est legis poenalis violatio ceu factum, d) *nulloque iuris* seu canonum *suffragio* in favorem violationis praedictae *excusari* qua delictum formaliter, seu in eius elementis, v. gr. imputabilitatis defectu, legis poenalis exceptione, *possit.*

Explicatio prius data de publico delicto confirmatur a canone, quando subdit: *4.°* « Delictum est » *Occultum, quod non est publicum,* utpote divisio delictorum completa per hoc ultimum numerum et primum; sed « delictum est » *occultum materialiter, si lateat* communitati, nunc et, quantum prudenter iudicari possit, in proximo futurum, congruenter n.° 1°, *delictum ipsum* qua tale, propter quod intelligatur, sive uti factum, sive solummodo uti contrarium legi poenali; *occultum formaliter, si eiusdem* delicti elementum, quod vocatur *imputabilitas,* « lateat » respectu divulgationis bimembris sub n.° 1°, quamvis illud delictum sit, quod ad cetera pertinet elementa, publicum. « Imputabilitas » hic considerata est, non iam quae « in foro externo praesumitur » ad normam can. 2200, § 2, sed quae positive constet; alias non daretur delictum occultum formaliter, quin esset etiam occultum materialiter. E contra parum refert, an ipse delinquens sit cognitus publice vel occultus atque ignotus.

Exempla proponantur ad distinctiones et commentarii elucidationem. Delictum: I° ab Urbis ephemeridibus relatum est certo publicum de facto, II° ad fores ecclesiae commissum, dum egrediuntur

fideles ex auditione missae parochialis est publicum statim propter futuram saltem divulgationem, III° erit notorium notorietate facti, si publice notum sit, quod sacerdos qua talis bene notus contraxerit matrimonium civile, IV° occultum materialiter esset adulterium solum delinquentibus notum, item delictum sacerdotis celebrantis publice missam, cum ieiunium eucharisticum occulte non servet, V° occultum formaliter adesset delictum procurati abortus effectu sequuto, qui publice habetur veluti casualis.

Ad notoria vero delicta notorietate facti quod attinet recte noscenda plurimum confert doctrina Bened. XIV in ep. « Ex omnibus »[1] §§ 4-6. Ecce ipsam: « publici autem atque notorii sunt refractarii, in casu, de quo agitur (scilicet: Constitutioni « Unigenitus », praeter ibi declaratos, nempe « notorios notorietate iuris » ad normam canonis declarati) qui, in anteactae vitae decursu aliquid evidenter commisisse noscuntur, manifeste oppositum venerationi, obsequio et obedientiae eidem Constitutioni debitae, in eoque facto moraliter perseverare; quod ita vulgo cognitum est, ut publicum scandalum inde exortum, non adhuc cessaverit; in his enim casibus eadem omnino adest moralis certitudo, quae habetur de iis factis, super quibus iudex sententiam tulit, vel saltem alia suppetit moralis certitudo praedictae similis et aequipollens ».

Addit quoque notabilem delictorum distinctionem illo sub respectu « § 5. In quo tamen prae oculis habenda est differentia quae intercedit inter notorium illud, quo merum aliquod factum deprehenditur, cuius facti reatus in ipsa sola externa actione consistit, ut est notorietas usurarii aut concubinarii; et aliud notorii genus, quo externa illa facta notari contingit, quorum reatus ab interna etiam animi dispositione plurimum pendet; de quo quidem notorii genere nunc agitur. (Videlicet in eadem epistola). Alterum enim illud (nempe: prius dictum) in gravibus sane probationibus evinci debet; sed alterum gravioribus certioribusque argumentis probari oportebit ».

De certitudine supra dicta in § 4, subiungit Papa Benedictus. « § 6. Ea vere, quam supra innuimus, certitudo minime adesse dicenda est in aliis casibus, in quibus crimen nititur coniecturis, praesumptionibus incertisque vocibus, quae originem suam plerumque

[1] 16 Oct. 1756.

debent hominibus aut malo animo affectis, aut qui praeiudicatis opinionibus, vel partium studiis ducuntur; quibus dum fides habetur, satis compertum est, tum praeteritorum temporum, tum aetatis nostrae experientia, quot modis homines errare et falli, ac in transversum agi contingat ».

10. **Delictorum persequutio** poenarum inflictione tam iudiciali quam extraiudiciali defertur per generalem normam in huius tituli fine. *Can. 2198. — Delictum,* « iure ecclesiastico » (can. 2195, § 1), nam subditur: *quod unice laedit* per transgressionem, et adverbium excludit societatem civilem, eo quod exprimit *Ecclesiae legem*, « cui addita sit sanctio canonica » (loc. cit.), *natura sua*, ut patet secundum legum notionem, quae ordinantur ad bonum commune societatis pro qua illae rogantur, *sola* cum exclusione alterius publicae auctoritatis *ecclesiastica* secundum diversos gradus et officia distributa *auctoritas* ad hoc competens *persequitur* iudicialiter vel extra iudicium, secundum canones infligendo, declarando atque urgendo illas sanctiones, et haec prima est canonis pars sic complenda iuxta veterem disciplinam damnatione propositionum [1] suffultam: *requisito interdum,* vel « cum ecclesia non habeat ultra quid faciat », ut ait Coelestinus III [2], vel « si opus fuerit » ad hoc ut fidelium compulsio efficax sit [3], vel adversum pravos homines quoslibet, qui « Ecclesiae libertatem, immunitatem atque iurisdictionem impediunt, seu quae ecclesiastici iuris sunt, laedunt » [4], ac propterea dicitur, in canone, ubi pro diversitate locorum eadem supra declarata *auctoritas* pro casibus singulis *necessarium* physice aut moraliter, *vel* saltem *opportunum* respectu ad aliquem ex triplici scopo citato *iudicaverit*, attentis equidem omnibus adiunctis ac praesertim spe felicis exitus ex invocando *auxilio brachii saecularis*, idest: potestatis laicae coactivae, ipsi Ecclesiae debito propter ius divinum, quod eam constituit superiorem civili societati ac spiritualem sed

[1] Martinus V (in Conc. Constantiensi), const. « Inter cunctas », 22 Febr. 1418, art. 14, Ioannis Husz, damn., art. 32 de quo interrogandi errorum Wicleff et Husz suspecti: « utrum credat, quod inobedientia sive contumacia excommunicatorum crescente, praelati vel eorum vicarii in spiritualibus habeant potestatem aggravandi et reaggravandi, interdictum ponendi et brachium saeculare invocandi; et quod illis censuris per inferiores sit obediendum ». Denzinger, num. 682. Enchiridion Symbolorum...

[2] Cap. 11 « de iudiciis » (II, 1) X. — [3] Cap. 18 « de excessibus Praelatorum et subditorum » (V, 31) X. — [4] Conc. Trid. sess. XXV de Ref. cap. 20.

perfectam, et illud debitum a gubernio catholico esset recognoscendum, quandoque per concordata est agnitum vel etiam promissum ad minus partialiter, ac semper huiusmodi auxilio quod per leges nationum civiles praestatur ceteris associationibus legitimis privatisque civibus.

Sequamur canonis interpretationem in secunda eius parte: *delictum*, nempe ex contextu hoc in loco « intelligitur externa etc. legis violatio cui addita sit sanctio » (can. 2195, § 1) legalis, additur enim: *quod unice* respectu ad primam canonis partem *laedit legem* equidem poenalem, nam in Codicibus poenalibus est principium hodie passim admissum « nullum crimen sine lege », et canon hanc exprimit *societatis civilis*, seu pro huius regimine latam: illud ergo « delictum », *iure proprio* idest: potestate publica coactiva ad societatem civilem pertinente propter ipsius naturam societatis perfectae, cum hac prima limitatione: a) *salvo praescripto can. 120* ibi explicato ob clericorum immunitatem seu fori privilegium, sub quo praescripto exprimuntur etiam concordata, *punit* de facto iudicialiter vel extraiudicialiter *civilis auctoritas* secundum istius attributionem pro societatum diversitate, b) *licet*, seu non obstante secunda limitatione, quod *etiam* seu cumulativa potestate *Ecclesia* uti societas spiritualis *sit in illud* supra declaratum quodlibet « delictum » *competens* ad punitionem decernendam erga suos subditos, ac deficiente poenali Ecclesiae lege, attamen *ratione peccati* contra legem saltem divinam et ad normam can. 2222, § 1.

De hac postrema clausula sufficiat Innoc. III testimonium sic aientis in cap. 13 « de Iudiciis » (II, 1) X: « Cum ...non humanae constitutioni, sed divinae potius innitamur: quia potestas nostra non est ex homine, sed ex Deo, nullus qui sit sanae mentis, ignorat, quin ad officium nostrum spectet de quocumque mortali peccato corripere quemlibet christianum: et si correctionem contempserit, per districtionem ecclesiasticam coercere. Sed forsan dicetur, quod aliter cum regibus, et aliter cum aliis est agendum. Caeterum scriptum novimus in lege divina: Ita magnum iudicabis ut parvum, nec erit apud te acceptio personarum ».

Ultima canonis pars edicit: *delictum* ad normam can. 2195, § 1, nam sequitur: *quod laedit* simul *utriusque* ut supra *societatis* « civilis et Ecclesiae » *legem*, secundum praedicta poenales unam et alteram, *ab utraque potestate* « ecclesiastica et civili » supra de-

claratis *puniri potest* consequenter ad duas canonis priores partes. Quomodo autem in his casibus se gerere debeat « iudex » in Ecclesia, praescribet canon 2223, § 3, 2°, 3°.

Canon iste supponit salva principia iuris publici ecclesiastici quoad relationes Ecclesiae erga societates tum catholicas, tum acatholicas, sed quae conventionem habent cum Sede Apostolica vigentem, tum reliquas. Imo in praxi sunt prae oculis habendae tum doctrinae ab Auctoribus illius iuris traditae, tum leges civiles uniuscuiusque societatis, quae ad rem faciant, tum ea quae prudentia pro casuum diversitate dictat.

TITULUS II.

De imputabilitate delicti, de causis illam aggravantibus vel minuentibus et de iuridicis delicti effectibus.

CAN. 2199. - Imputabilitas delicti pendet ex dolo delinquentis vel ex eiusdem culpa in ignorantia legis violatae aut in omissione debitae diligentiae; quare omnes causae quae augent, minuunt, tollunt dolum aut culpam, eo ipso augent, minuunt, tollunt delicti imputabilitatem.

CAN. 2200. - § 1. Dolus heic est deliberata voluntas violandi legem, eique opponitur ex parte intellectus defectus cognitionis et ex parte voluntatis defectus libertatis.

§ 2. Posita externa legis violatione, dolus in foro externo praesumitur, donec contrarium probetur.

CAN. 2201. - § 1. Delicti sunt incapaces qui actu carent usu rationis.

§ 2. Habitualiter amentes, licet quandoque lucida intervalla habeant, vel in certis quibusdam ratiocinationibus vel actibus sani videantur, delicti tamen incapaces praesumuntur.

§ 3. Delictum in ebrietate voluntaria commissum aliqua imputabilitate non vacat, sed ea minor est quam cum idem delictum committitur ab eo qui sui plene compos sit, nisi tamen ebrietas apposite ad delictum patrandum vel excusandum quaesita sit; violata autem lege in ebrietate involuntaria, imputabilitas exsulat omnino, si ebrietas usum rationis adimat ex toto; minuitur, si ex parte tantum. Idem dicatur de aliis si milibus mentis perturbationibus.

§ 4. Debilitas mentis delicti imputabilitatem minuit, sed non tollit omnino.

CAN. 2202. - § 1. Violatio legis ignoratae nullatenus imputatur, si ignorantia fuerit inculpabilis; secus imputabilitas minuitur plus minusve pro ignorantiae ipsius culpabilitate.

§ 2. Ignorantia solius poenae imputabilitatem delicti non tollit, sed aliquantum minuit.

§ 3. Quae de ignorantia statuuntur, valent quoque de inadvertentia et errore.

CAN. 2203. - § 1. Si quis legem violaverit ex omissione debitae diligentiae, imputabilitas minuitur pro modo a prudenti iudice ex adiunctis determinando; quod si rem praeviderit, et nihilominus cautiones ad eam evitandam omiserit, quas diligens quivis adhibuisset, culpa est proxima dolo.

§ 2. Casus fortuitus qui praevideri vel cui praeviso occurri nequit, a qualibet imputabilitate eximit.

CAN. 2204. - Minor aetas, nisi aliud constet, minuit delicti imputabilitatem eoque magis quo ad infantiam propius accedit.

CAN. 2205. - § 1. Vis physica quae omnem adimit agendi facultatem, delictum prorsus excludit.

§ 2. Metus quoque gravis, etiam relative tantum, necessitas, imo et grave incommodum, plerumque delictum, si agatur de legibus mere ecclesiasticis, penitus tollunt.

§ 3. Si vero actus sit intrinsece malus aut vergat in contemptum fidei vel ecclesiasticae auctoritatis vel in animarum damnum, causae, de quibus in § 2, delicti imputabilitatem minuunt quidem, sed non auferunt.

§ 4. Causa legitimae tutelae contra iniustum aggressorem, si debitum servetur moderamen, delictum omnino aufert; secus imputabilitatem tantummodo minuit, sicut etiam causa provocationis.

Can. 2206. - Passio, si fuerit voluntarie et deliberate excitata vel nutrita, imputabilitatem potius auget: secus eam minuit plus minusve pro diverso passionis aestu; et omnino tollit, si omnem mentis deliberationem et voluntatis consensum praecedat et impediat.

Can. 2207. - Praeter alia adiuncta aggravantia, delictum augetur:

1° Pro maiore dignitate personae quae delictum committit, aut quae delicto offenditur;

2° Ex abusu auctoritatis vel officii ad delictum patrandum.

Can. 2208. - § 1. Recidivus sensu iuris est qui post condemnationem rursus committit delictum eiusdem generis et in talibus rerum ac praesertim temporis adiunctis ut eiusdem pertinacia in mala voluntate prudenter coniici possit.

§ 2. Qui pluries deliquerit etiam diverso in genere, suam auget culpabilitatem.

Can. 2209. - § 1. Qui communi delinquendi consilio simul physice concurrunt in delictum, omnes eodem modo rei habentur, nisi adiuncta alicuius culpabilitatem augeant vel minuant.

§ 2. In delicto quod sua natura complicem postulat, unaquaeque pars est eodem modo culpabilis, nisi ex adiunctis aliud appareat.

§ 3. Non solum mandans qui est principalis delicti auctor, sed etiam qui ad

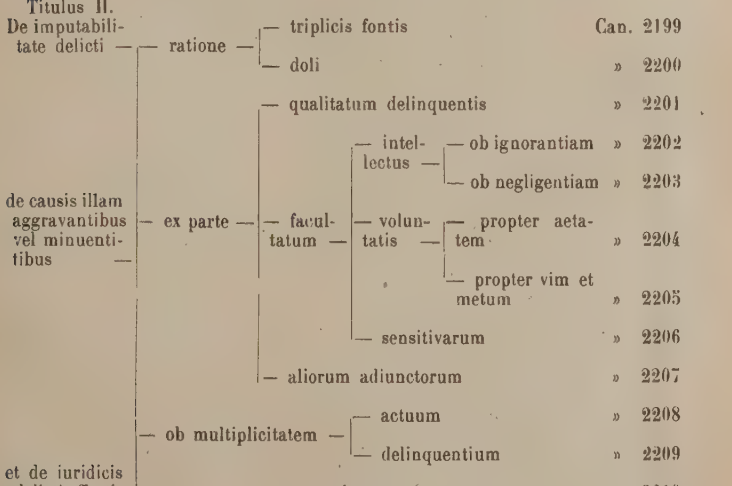

delicti consummationem inducunt vel in hanc quoquo modo concurrunt, non minorem, ceteris paribus, imputabilitatem contrahunt, quam ipse delicti exsecutor, si delictum sine eorum opera commissum non fuisset.

§ 4. Si vero eorum concursus facilius tantum reddidit delictum, quod etiam sine eorundem concursu commissum fuisset, minorem imputabilitatem secumfert.

§ 5. Qui suum influxum in delictum patrandum opportuna retractatione abduxerit plene, ab omni imputabilitate liberatur, etiamsi exsecutor delictum ob alias causas sibi proprias nihilominus patraverit; si non abduxerit plene, retractatio minuit, sed non aufert culpabilitatem.

§ 6. Qui in delictum concurrit suum dumtaxat officium negligendo, imputabilitate tenetur proportionata obligationi qua adigebatur ad delictum suo officio impediendum.

§ 7. Delicti patrati laudatio, fructuum participatio, delinquentis occultatio et receptatio aliive actus delictum iam plene absolutum subsequentes, nova delicta constituere possunt, si nempe poena in lege plectantur; sed, nisi cum delinquente de illis actibus ante delictum conventum fuerit, non secumferunt delicti patrati imputabilitatem.

Can. 2210. - § 1. Ex delicto oritur :

1° Actio poenalis ad poenam declarandam vel infligendam et ad satisfactionem petendam;

2° Actio civilis ad reparanda damna, si cui delictum damnum intulerit.

§ 2. Utraque actio explicatur ad normam can. 1552-1959; et idem iudex in criminali iudicio potest ad instantiam partis laesae civilem actionem ad examen revocare et definire.

Can. 2211. - Omnes qui in delictum concurrunt ad normam can. 2209, §§ 1-3 obligatione tenentur in solidum expensas et damna resarciendi quae ex delicto quibuslibet personis obvenerint, licet a iudice pro rata damnati.

11. **Inscriptio tituli et canonum coordinatio.** — Deinde considerare oportet diligenter, quae continet *Titulus II.* Eius inscriptio tribus constat partibus, quibus respondent successive canones. Horum duo sunt *De imputabilitate delicti,* quae definiri potest « recognitus iure respectus violationis legis poenalis ad personam physicam vel moralem uti causam illius voluntariam », a quo triplici fonte illa pendeat discimus ex can. 2199, dum sequens priorem tantum originem considerat. Canones post hos duos ceteri, et duobus postremis exceptis, complete praescribunt *de causis illam* imputabilitatem quandoque *aggravantibus* vel non, *vel* forsan *minuentibus*, et sunt sequentes: ratione delinquentium can. 2201, ex parte intellectus can. 2202, 2203, sicut ex parte voluntatis can. 2204, 2205, dum passionum influxum et aliorum adiunctorum perpendunt can. 2206, 2207. Quid proveniat ex actuum repetitione nos docet canon 2208, atque can. 2209 mensuram imputabilitatis applicat omnibus qui ad delictum concurrere possunt. Actiones iudiciales ex delicto ortae considerantur in can. 2210, et 2211 est de obligatione.

12. **De imputabilitate delicti** in seipsa plene agit *can. 2199. Imputabilitas delicti* cuiuslibet ad normam totius can. 2195, quae

sub inscriptione manet declarata, *pendet* ab aliquo ex tribus continentibus moralem legis violationem, videlicet: a) *ex dolo delinquentis* per can. seq. declarando, b) *vel ex eiusdem,* intellige « delinquentis » seu violantis legem, *culpa* morali, quae includitur *in ignorantia* equidem voluntaria, quae propter quamlibet rationem subeatur, scilicet: vel ob alias occupationes non necessarias studium legum debitum impedientes, vel ob addiscendi socordiam, quae crassa seu supina vocatur ignorantia, vel demum propter voluntatem non cognoscendi eas, quas scire oportet, propter quod dicitur « ignorantia » *legis violatae,* c) *aut in omissione* culpabili eo quod sit *debitae diligentiae,* seu mentis attentionis curaeque adhibendae ad vitandum legis violationem damnumve propter quod illa data fuit. Ratio commentarii sit principium reg. 23 iuris in 6°: « Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus ». Regula intelligitur de poena proprie dicta propter quam lex est poenalis.

Exceptio vero, « nisi subsit causa » respicit poenam lato sensu acceptam, scilicet: privationem alicuius boni, et quamvis haec sit lege constituta, non tamen ad delinquentis emendationem vel delicti punitionem, v. gr. amissio distributionum in absente canonico, quia praesentia eius in choro ad illas lucrandas est conditio a legislatore constituta.

Cum illae sint diversae imputabilitatis causae, subinfertur consequenter in canone tanquam generale principium: *quare omnes* subiectivae seu delinquentis, *causae,* nempe: *quae* a) *augent,* b) *minuunt,* c) *tollunt* omnino respective ad primam canonis partem a) *dolum* in seq. can. cognoscendum, b) *aut culpam* dupliciter designatam prius, ibique declaratam, *eo ipso* seu ex rei natura a) *augent,* b) *minuunt,* c) *tollunt,* respectu ad easdem supra positas litteras, *delicti* uniuscuiusque *imputabilitatem,* uti effectum illius doli vel culpae secundum priorem canonis partem, unde secunda patet. Harum causarum exempla videri queunt in textibus iuris praecedentis, qui citantur in fontibus Codicis. Data opportunitate eos referemus in sequentibus canonibus, eo quod illae causae singillatim perpenduntur.

13. **Doli notio** in definitione imputabilitatis positi explicatur per *can. 2200. § 1. Dolus,* cuius verbi significatio proposita fuit aliter ad can. 103, § 1, ubi potest inspici quoque commentarium, *heic* scilicet: quando agitur de imputabilitate delicti seu in can.

praec., *est* cum iuridica significatione stricta *deliberata voluntas,* quae praesupponit rationis exercitium cum voluntatis libertate de hoc obiecto, nempe: *violandi legem*, *eique* iuxta declarationem *opponitur* consequenter, idest: aufert vel minuit dolum, a) *ex parte intellectus* quilibet actualis vel habitualis *defectus cognitionis* circa violatam legem, *et* b) *ex parte voluntatis* directe *defectus* partialis vel totalis *libertatis* quoad illam legem servandam. Hinc in Clementinis quoad irregularitates ex delicto, declaravit Clem. V in Conc. Vienn.: « Si furiosus, aut infans seu dormiens, hominem mutilet, vel occidat, nullam ex hoc irregularitatem incurrit. Et idem de illo censemus, qui mortem aliter vitare non valens, suum occidit vel mutilat invasorem ».

Cum dolus sit quid internum, posset unusquisque delinquens excusari dicens, se non egisse ex dolo. Attamen Salomon in Parabolis docet: « Sicut noxius est, qui mittit lanceas et sagittas in mortem; ita vir, qui fraudulenter nocet amico suo, et cum fuerit deprehensus, dicit, ludens feci » [1]. Huic concordat § *2. Posita* per aliquem *externa* secundum naturam ecclesiasticae *legis* poenalis *violatione*, *dolus* seu « deliberata (sufficienter) voluntas violandi legem » (§ 1) illam *in foro externo*, idest: coram Ecclesiae publicam potestatem, quidquid sit in veritate seu coram Deo et conscientia fidelis, *praesumitur* extitisse, sed praesumptione iuris simpliciter (can. 1825, § 2), quae nempe « ab ipsa lege statuitur », *donec contrarium*, idest: dolum abfuisse propter aliquid ei oppositum, *probetur:* et hoc tenendum, sive idipsum appareat ex circumstantiis, sive dubium sit, prout discernit cap. 4 « de sententia excommunicationis », (V, 39) dicens: « Si vero aliquis in clericum nutrientem comam manus iniecerit violentas, propter hoc non debet Apostolico praesentari conspectui; nec etiam excommunicatione notari, dummodo ipsum esse clericum ignoraverit: Vel si hoc dubium fuerit, propria manu dumtaxat praestiterit iuramentum, quod eum esse clericum ignorasset. Ab illo autem (si praestare noluerit iuramentum) quia violentas manus constat eum in clericum iniecisse, sicut ab excommunicato, donec de mandato Summi Pontificis absolvatur, convenit abstinere ». Quod ultimum supponit canonis declarati praesumptionem sub 2° §°.

[1] Cap. 1 « de praesumptionibus » tit. XXIII, Lib. II.

14. **Defectus perfecti usus rationis** gradatim ac diversis ex causis considerat ac eorum perpendit vim *can. 2201.* — § *1.* Ex rei natura ob imputabilitatis exclusionem totalem, *Delicti* ad normam totius can. 2195, *sunt incapaces* ex naturali defectu, *qui actu*, nempe: quando legem poenalem violarent, *carent,* sive habitualiter v. gr. infantes, amentes, sive ad breve tempus v. gr. in furiam versi, *usu rationis* ad deliberandum necessario, etsi facultatem illam ut homines habeant ac forsitan expeditam habuerunt habebuntque. Haec iuri veteri concordant citatae Clementinae.

§ *2. Habitualiter*, idest: ob aliquam infirmitatem ac praesertim organicam cerebri laesionem ordinarie *amentes,* idest: absque rationis usu, ac tunc sub §° praec. comprehensi, *licet* a) *quandoque* videlicet: transeunter atque ad brevius tempus, *lucida* propter luminis rationis usum *intervalla* quoad statum eorum habitualem *habeant* b) *vel* « habitualiter » *in certis quibusdam* quoad obiectum vel casus *ratiocinationibus,* quae deliberationem monstrant, *vel* ponendis *actibus* moralibus, *sani* a mentis defectu *videantur,* quia veram istiusmodi sanitatem taliter non consequuntur ex medicinae peritia, *delicti tamen,* quamvis naturaliter capaces re vera sint, *incapaces* ex « rei incertae probabili coniectura » *praesumuntur*, ceu habentur ab ipsa lege, quae vocans eos « incapaces », statuit « praesumptionem iuris et de iure », contra quam « admittitur probatio tantum indirecta » (can. 1826).

Postquam canon defectum rationis naturalem ac inde habitualem consideravit, transit ad similem defectum voluntarie causatum et proinde temporaneum. Huiusmodi causa magis ordinaria inter homines primo ponderatur secundum diversas hypotheses, ut normae canonicae tradantur de imputabilitate, quae postea deserviunt in similibus. § *3. Delictum* (can. 2195) *in ebrietate,* quae est amissio liberi usus rationis ex potu illam causante, qui ut plurimum est vinum immoderate haustum, *voluntaria,* quando nempe sciens inebriantem liquoris vim, a bibendo quis non retrahitur, *commissum* in tali statu, a) *aliqua imputabilitate non vacat*, quia haec pendet « ex delinquentis culpa » se inebriandi, secumferente ignorantiam vel omissionem de quibus in can. 2199, *sed,* b) *ea* imputabilitas *minor est quam cum idem* quoad cetera *delictum committitur ab eo qui sui plene compos sit,* nam actu liber ponit imputabilitatis causam ex can. 2199 delicto proximam, dum se volun-

tarie inebrians posuit eandem fortassis remotam, excepto casu sequenti dolum continente : c) *nisi tamen ebrietas* supra definita *apposite* seu ex « deliberata voluntate violandi legem » (can. 2200, § 1), idest : *ad delictum* ad normam can. 2195 *patrandum,* a quo forsan alias retraheretur, *vel excusandum* coram hominibus *quaesita sit*, directe illam ebrietatem intendens quoque, vel indirecte propter gerendum aliis morem. Sequitur secunda §ⁱ pars : *violata autem lege* poenali ex inscriptione et contextu *in ebrietate involuntaria*, seu in huiusmodi statu inculpabili, a) *imputabilitas exsulat omnino,* quia dolus et culpa, a quibus illa pendet, absunt, *si ebrietas* praedicta *usum rationis adimat ex toto*, tunc enim recidunt hi sub §° 1 : *minuitur* « imputabilitas » propter existentem illius aliquam originem ad normam can. 2199, *si ex parte tantum* « usus rationis adimatur ». Quantum vero ratione potest deliberare, tantum erit ei delictum « moraliter imputabile » (can. 2195).

Sic explicit § 3 : « *Idem,* ac dictum est tum de ebrietate voluntaria, nisi tamen apposite (ut ibi) quaesita sit », tum « de violata lege in ebrietate involuntaria », sub distinctione « si ebrietas usum rationis adimat ex toto, vel ex parte tantum », *dicatur* quoque uti iure constitutum *de aliis similibus*, v. gr. de somnambulismo, magnetismo passivo, hypnotismo, mentis alienatione ex deliquio, acuta nevrastenia, et aliis *mentis perturbationibus* quoad rationis expeditum exercitium ad deliberatam voluntatem.

Denique § *4* statuit : *Debilitas mentis,* sive ex impubertate proveniens aut corporis complexione, sive ex facultatibus sensitivis, sive ob eumdem facultatis intellectivae gradum, propter quam adulti quoque magis vel minus pueris assimilantur rationis usum habentibus, *delicti imputabilitatem* evidenter *minuit* ob deliberatae voluntatis deficientiam, *sed non tollit omnino*, quatenus mens, ut supponitur, sufficienter deliberare potest.

15. **De ignorantiae influxu quoad imputabilitatem.** — Rememorari convenit notiones datas in Commentario Textus ad can. 16. His praesuppositis facilior evadit *can. 2202. § 1. Violatio*, seu actus liber, quo transgreditur praescriptum aut vetitum *legis* poenalis ex contextu, ad quam proinde fidelis supponitur obligatus, et quam scire tenetur, propter quod subiungitur : *ignoratae* proprie, cum ceteroquin unusquisque posset eam cognoscere facile ex hoc Libro V, vel adeundo Christi ministros ; attamen *nullate-*

nus imputatur, seu abest in casu delictum ad normam can. 2195, *si ignorantia fuerit* moraliter *inculpabilis,* et recte: quia « ignorantia de se habet quod faciat actum quem causat, involuntarium esse », vel saltem « non volitum » [1], atque in casu praefatam violationem. Prosequitur paragraphus e contrario statuens: *secus*, nempe: « si ignorantia fuerit culpabilis »: tunc *imputabilitas* existit ob can. 2199, sed *minuitur* respectu imputabilitatis « ex dolo delinquentis », *plus minusve pro ignorantiae ipsius,* videlicet: legis violatae, *culpabilitate* maiori vel minori, dummodo haec sit gravis prouti ad delictum requiritur. Gradus vero tres huius culpabilitatis exhibentur in 6° Decretalium, quando Bonif. VIII in cap. 2 « de constitutionibus » decernit: « ut animarum periculis obvietur: sententiis per statuta quorumcumque ordinariorum prolatis, ligari nolumus ignorantes (equidem cum gravi culpabilitate, secus nihil concederet) dum tamen (subdit) eorum ignorantia crassa non fuerit, aut supina ». Huic vero supereminet alia, de qua Greg. X in Conc. Lugd. [2], ait: « Eos clericos parochiae alienae absque superioris ordinandorum licentia scienter seu affectata ignorantia (ubi hanc scientiae aequiparat), vel quocumque alio figmento quaesito praesumpserint ordinare ». Hi tres typici gradus alias iam declarati quamlibet ignorantiam comprehendunt, ita ut eius maior vel minor culpabilitas ex circumstantiis violantis legem dimetiri secure possit.

Scimus ad delictum requiri violationem legis non cuiuslibet, sed « cui addita sit sanctio canonica » (can. 2195, § 1), per quam lex poenalis in seipsa fortior efficitur ad eiusdem observantiam consequendam. Potest ergo accidere, ut ait § 2, *Ignorantia solius poenae,* quae addita est cognitae legi, sed illa *imputabilitatem delicti,* tum quae pendeat ex dolo delinquentis, ut evidens est ex definitione doli sub can. 2200, § 1, tum quae proveniret ex culpa « in omissione debitae diligentiae » (can. 2199), *non tollit*, manente legis violatae cognitione, *sed aliquantum minuit,* quatenus de substantia delicti est, ut lex sanctione sit munita, vel « praecepto poenalis sanctio adnexa sit » (can. 2195, § 2).

Cum ignorantia in canone sit considerata, in quantum excludit legis cognitionem, quando illa violatur, scite complet canonem § 3. *Quae de ignorantia statuuntur* legislatoris voluntate, eadem

[1] D. Thomas, I-II, quaest. LXXVI, a. 3. c. — [2] Cap. 2 « de temporibus ordinationum » tit. IX, Lib. I.

valent quoque vi huius §[1] *de inadvertentia* eiusdem cognitae legis quae violatur, *et errore*, qui non est mera carentia scientiae legis, sed contrarium legis vetito vel praescripto iudicium includit.

16. **Imputabilitas ex omissione debitae diligentiae**. Quia talis omissio est origo tertia illius imputabilitatis ad normam can. 2199, ideo, postquam in can. 2201 egit Codex directe de dolo et in can. 2202 de culpabili ignorantia, illam omissionem examinat *can. 2203. § 1. Si quis* poenalem ex contextu *legem* actione aut omissione *violaverit, ex* eiusdem culpabili ad normam can. 2199, quod praesumitur, *omissione debitae* iuxta prudentiae normas *diligentiae,* ut haec declarata est ad cit. canonem, *imputabilitas,* quae ab illa pendens supponitur adesse, *minuitur* respectu ad aliam « ex delinquentis dolo » (can. 2199), *pro modo*, seu mensura *a prudenti iudice* poenam infligente aut declarante, *ex adiunctis* singulorum casuum *determinando*, prout eadem in actis constent. Hypothesis peculiaris statim subinfertur sic : *quod si rem* scilicet : violationem vel sequuturum damnum *praeviderit* de facto, *et nihilominus cautiones ad eam* declaratam « rem » *evitandam omiserit, quas diligens quivis* seu communiter loquendo *adhibuisset*, non vero si magis exquisitas « cautiones omiserit », *culpa* illius moralis sed iuridice considerata *est* iure *proxima dolo*, idest « deliberatae voluntati violandi (directe) legem » illam.

Congruentiam canonis cum veteri iure sequentes ostendunt Decretales. In cap. 1 « de custodia Eucharistiae, chrismatis et aliorum sacramentorum » (III, 44) ait Innoc. III : « Si vero is, ad quem spectat custodia, ea incaute reliquerit, tribus mensibus ab officio suspendatur ». Porro hanc omissionem diligentiae vero dolo minorem esse ostendit Lucius III in cap. 3 « de his, qui filios occiderunt » (V, 10) X dicens : si « non apparet, utrum a patre vel a matre oppressus sit ipse (infans), vel suffocatus, vel propria morte defunctus ; non debent inde securi esse parentes, nec etiam sine poena : sed tamen consideratio debet esse pietatis, ubi non voluntas, sed eventus mortis causa fuerit. Si autem eos non latet, ipsos interfectores esse, scire debent se graviter deliquisse ». — Exempla negligentiae culpabilis in Exodo quamplura inveniuntur, ex quibus selecta sunt capp. 2 et 3 « de iniuriis et damno dato » (V, 36) X, ac denique ipsam negligentiam exponit cap. ult. eiusdem tituli, aiente Greg. IX : « Si culpa tua datum est damnum, vel iniuria

irrogatum, seu aliis irrogantibus opem forte tulisti, aut haec imperitia tua sive negligentia evenerunt iure super his satisfacere te oportet: nec ignorantia te excusat, si scire debuisti ex facto tuo iniuriam verisimiliter posse contingere vel iacturam ».

Atque sic explicit illud caput: « Sane licet, qui occasionem damni dat, damnum videatur dedisse: secus est tamen in illo dicendum, qui ut non accideret, de contingentibus nihil omisit ». Huic aequipollere implicite decernit Innoc. III in cap. 11 « de sepulturis » (III. 28) X sequentem fortuitum casum: « Quocirca mandamus, quatenus cum illa non sponte praecipitaverit se de ponte, sed (sicut superius est expressum) casu ceciderit, corpus eius tradi facias ecclesiasticae sepulturae: praesertim cum ex honesta causa fugisse noscatur, et cui communicabatur viventi, communicandum sit iam defunctae ».

Hanc refert disciplinam plene § 2. *Casus* seu eventus *fortuitus* quatenus proveniens ab alia causa, quam sit hominum voluntas, alterutro sequenti modo, *qui* nempe a) *praevideri* prudenter « nequit », b) *vel cui praeviso* vitando *occurri nequit* tum physice, tum adhibendo media in propria voluntate posita, *a qualibet imputabilitate* talem fidelem seu omnino *eximit*.

17. **De delictis puerorum** est rubrica tit. 23, Lib. V Decretalium Greg. IX. Duo tantum in eo sunt capita. In 1° ait Gregorius: « Pueris grandiusculis peccatum nolunt attribuere quidam, nisi ab annis 14 cum pubescere ceperint: ... Quis vero audeat affirmare furta, mendacia et periuria non esse peccata? At his plena est puerilis aetas, quamvis in eis non ita ut in maioribus punienda videantur ». Et Alex. III ait in cap. 2: « Unde quoniam in pueris relinqui solet inultum, quod in aliis provectioris aetatis humanae leges dicunt severius corrigendum. Mandamus, quatenus si constiterit, filium praedicti H. infra decimum quartum aetatis suae annum, eundem excessum commisisse », etc. Ac postremo Clem. PP. XIII in ep. « Quemadmodum » [1] § 5 rationem affert huius disciplinae his verbis: « iustissimum est, maximeque cum aequitate coniunctum, maiores discernere a minoribus; quod discrimen leges ipsae in eo recognoscunt, quod minoribus non illa sit perfecta ratio, cuius defectu plena ab eorum criminibus videtur abesse malitia, ut

[1] 25 Maii 1768

idcirco statuerint minus severe in illos animadvertendum. Pari vero, seu potius eadem plane ratione, quam differentiam agnoscunt saeculi leges in poenis sanciendis adversus reos, eadem aequum est in eisdem reis immunitatis beneficio defendendis ecclesiasticas leges recognoscere ».

Absque dubio deferens huic rationi praescribit *can. 2204. Minor* et non stricte « puerilis » ut in Decretalibus *aetas*, idest: « infra vicesimum primum aetatis annum expletum » (can. 88, § 1), atque in seipsa considerata, *nisi aliud constet*, ac proinde ut praesumptio iuris statuitur norma, quod illa a) *minuit* in se ac iuris favore *delicti* cuiuslibet ad normam totius can. 2195 *imputabilitatem* ex triplici origine, b) *eoque magis* « minuit » *quo ad infantiam* scilicet: « ante plenum septennium » (can. 88, § 3) *propius accedit.*

18. **De his, quae vi metusve causa fiunt** adest in Decretalibus rubrica tit[1] 40, Lib. I. Cum statuta canonum hac de re sint quamplura iuxta diversa iuris instituta, sapientis legislatoris voluntas in diversis Codicis locis easdem causas pertractat, ut canones sine obscuritate proponat. Ad delicti imputabilitatem quod attinet, ponitur *can. 2205*, ad cuius intelligentiam cum [1] Innoc. III « distinguimus, utrum is qui communicat excommunicatis invitus, sit per coactionem adstrictus, aut per metum inductus. In primo casu talem non credimus excommunicatione teneri, cum magis pati, quam agere convincatur. In secundo licet metus attenuet culpam; quia tamen eam non prorsus excludit, cum pro nullo metu debeat quis mortale peccatum incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari ».

His principiis concordat canon, sub §§ diversis plene normas exhibens circa delictum, ut diximus. § *1. Vis*, scilicet: causae independentis a voluntate impulsus ad agendum vel repulsio ab agendo, *physica*, quia impulsus vel repulsio in corpus eiusque facultates saltem internas ac fortassis sensitivas recipitur, sive a causa naturali, tum intrinseca v. gr. morbo aliquo, tum extrinseca v. gr. amente quodam, sive a causa libera ut plurimum producatur vis, *quae* tamen *omnem adimit agendi* hoc est: legi poenali se conformandi *facultatem* liberam, tunc *delictum*, utpote quod esse debet

[1] Cap. 5, tit 40, Lib. I, X.

« externa et moraliter imputabilis legis violatio » (can. 2195), *prorsus excludit* evidenter. Non aliter ac Innoc. III ait in cap. 3 « de baptismo et eius effectu » (III, 42) X : « sicut nec ille notam alicuius reatus incurrit, qui contradicens penitus et reclamans thurificare idolis cogitur violenter ». A sensu canonis contrario sequitur, quod si « vis non omnem adimit agendi facultatem » declaratam, in tantum est locus delicto.

De metu autem in duobus §§ rem absolvit canon. § 2. a) *Metus quoque gravis* idest : « imminentis mali causa mentis trepidatio », dummodo malum grave sit ac imminere prudenter praevideatur, *etiam relative tantum*, ita ut supradictae duae conditiones respectu patientis metum verificentur, quia obstare incutienti metum nequit et damnum pro metum patiente vere sit magnum, b) *necessitas* v. gr. in lecto decumbendi, a loco abessendi ad conciliandam pacem, ac proinde tum physica, tum moralis, legitur enim in cap. 4 « de regulis iuris » (V, 41) X : « Quod non est licitum in lege, necessitas facit licitum. Nam et sabbatum custodiri praeceptum est : Machabaei tamen sine culpa sua in sabbato pugnabant : sic et hodie si quis ieiunium fregerit aegrotus, reus voti non habetur »; *imo et* c) *grave incommodum* legi extrinsecum sed ex legis observantia sequuturum, *plerumque* seu ordinarie *delictum* ex natura huius secundum benignam ecclesiasticae potestatis voluntatem, propter quod subiungitur : *si agatur de legibus*, quae vim obligandi saltem partialem a iure divino non mutuant immediate, nempe : *mere ecclesiasticis*, *penitus tollunt.*

Consequenter affert dictis maiorem lucem § 3. *Si vero actus* positus contra poenalem ecclesiasticam legem *sit intrinsece* seu ex natura sui morali malus, divinae quoque legi contrarius, v. gr. homicidium, sacrilegium, *aut vergat* b) *in contemptum* alterutrum *fidei*, aut ex seipso, ac tunc directe oppositus erit divino-positivae legi, aut saltem ex circumstantiis talis efficiatur, *aut ecclesiasticae auctoritatis*, v. gr. vocatio Episcopi in iudicium laicale propter crimen, c) *vel in animarum damnum*, v. gr. omissio denuntiandi sollicitantem in confessione, in praedictis singulis actibus *causae* tres, *de quibus in* § 2, *delicti* ad normam can. 2195 totius *imputabilitatem* requisitam *minuunt quidem*, quatenus « deliberata voluntas » defectum quemdam ex illis patitur, *sed non auferunt*, nec ex rei natura quia lex ecclesiastica in illis casibus urget nec ex benigni-

tate legislatoris ecclesiastici, qui custos indeficiens censendus est divinae legis, fidei, ecclesiasticae auctoritatis ac indemnitatis animarum, unde connivere nequit praefatae violationi.

Metus est peculiaris causa, quam considerat § *4.* Innoc. IV in Conc. Lugd. testatur [1]: « Praeterea cum omnes leges omniaque iura vim vi repellere, cunctisque sese defensare permittant; licuit utique ipsi Decano », etc. ac infra prosequitur: « Et quidem cum liceat cuilibet suo vicino vel proximo propter repellendam ipsius iniuriam suum impertiri auxilium, imo si potest et negligit, videatur iniuriantem fovere, ac esse particeps eius culpae, licuit profecto ipsi decano », etc. — Hinc iure decrevit Clem. V in Conc. Viennensi [2]: « Et idem de illo censemus (quod nullam ex hoc irregularitatem incurrit), qui mortem aliter vitare non valens, suum occidit vel mutilat invasorem ».

His concordat, aliosque textus comprehendit, normamque tradit completam praescribens canon: *Causa* seu motivum a) *legitimae*, idest: quantum leges permittunt, *tutelae* seu defensionis b) *contra iniustum* proprie, eo quod nostra bona, incolumitatem seu vitam quoque impetit, *aggressorem* tum nostri, tum proximi, cui subvenire possumus, *si debitum servetur moderamen,* ita ut proportionata damno sit tutela et quantum sit necesse ad efficacem illorum conservationem, unde manent vitandae in praxi propositiones 30-33 damnatae in Dec. S. Officii [3]; illa ergo causa tripliciter determinata *delictum* seu « legis violationem (quae fiat illa de causa) moraliter imputabilem » (can. 2195) *omnino aufert.* Post punctum et virgulam prosequitur canon: *secus,* scilicet: ex contextu verbum hoc respicit solummodo « si debitum (non) servetur moderamen », *imputabilitatem,* quam canon supponit inde exstantem *tantummodo minuit* « causa legitimae tutelae contra iniustum aggressorem », cui aequiparatur iure quoad imputabilitatis diminutionem, seu ut subdit legislator: *sicut etiam causa provocationis.*

Huius exemplum nobis offert cap. 18 « de homicidio voluntario vel casuali (V, 11) X, in quo Innoc. III ait: « Si vero (quemadmodum perhibetur) sacerdos iste, prius ab illo percussus sacrilego (en « causa provocationis »), mox eum cum ligone in capite

[1] Cap. 6 « de sententia excommunicationis » tit. XI, Lib. V in 6°. — [2] Cap. un. « de homicidio voluntario vel casuali » tit. IV, Lib. V in Clem. — [3] 2 Martii 1679. Denzinger, n. 1180-1183.

repercussit, quamvis vim vi repellere, omnes leges et omnia iura permittant, quia tamen id debet fieri cum moderamine inculpatae tutelae non ad sumendam vindictam, sed ad iniuriam propulsandam, (quod deest semper in solae provocationis causa), non videtur idem sacerdos a poena homicidii penitus excusari, tum ratione instrumenti cum quo ipse percussit, quod cum grave sit, non solet levem plagam inferre : tum ratione partis in qua fuit ille percussus, in qua de modico ictu quis lethaliter solet laedi ».

Demum « legitimae tutelae » declarationem continet cap. 3 « de sententia excommunicationis... » tit. XXXIX, Lib. V, X, ubi Alex. III sic respondit : « Si vero clericum vim sibi inferentem vi quis repellat, vel laedat : non debet propter hoc ad Sedem Apostolicam transmitti : si in continenti vim vi repellat ; cum vim vi repellere omnes leges omniaque iura permittant. — Nec ille compellendus est ad Sedem Apostolicam venire, qui in clericum cum uxore, matre, sorore, vel filia propria turpiter inventum, manus iniecerit violentas. Caeterum si in stupro vel adulterio, quod committit cum ea, quae ipsum ita proxima consanguinitatis linea non contingit, ceperit, aut in eum violentas manus iniecerit, non erit a sententia illius excommunicationis immunis ».

19. **Passionis influxus quoad imputabilitatem** undequaque exponitur a *can. 2206. Passio*, nempe : motus seu inclinatio facultatum sensitivarum internarum, v. gr. amor, odium, ira, *si fuerit voluntarie* ex parte illius, qui talem motum sentit, *et deliberate* quoad plenam eius motus cognitionem, idest : consequenter deliberatae voluntati a) *excitata* v. gr. per liberam receptae iniuriae considerationem in illum finem, *vel* b) *nutrita,* dum praevie inclinatus tali aestu, positive dat ei pabulum ; sic declarata « passio » ad legis poenalis violationem impellens, *imputabilitatem* delicti illa de causa sequuti *potius auget,* cum « deliberata voluntas » ad legis violationem dupliciter perveniat, nempe : causans passionem et illam peragens violationem. Porro illa passio excitari potest, quin nobis queat plene attribui moraliter, cum desit motus illius excitatio aut nutritio supra declaratae, et propterea subdit canon : *secus eam* « imputabilitatem » provenientis inde violationis legis poenalis *minuit plus minusve,* quia passiones tum mentem obnubilant tum ad voluntatis deiectionem tendunt, sed *pro diverso passionis* seu illorum diversorum motuum *aestu*, quem illi in sanguinem inducunt aequipol-

lentem maiori motui vel minori. Denique pro quibusdam exceptionalibus casibus, qui temporibus his praesertim dantur, sic explicit canon : *et* « passio » quaelibet *omnino tollit* « imputabilitatem » delicti eidem subsequentis, *si* a) *omnem mentis deliberationem*, non solum partialiter turbando, *et voluntatis consensum* de legis violatione *praecedat*, quo excluditur hypothesis sub initio canonis, *et impediat* quando evenit legis violatio. Et patet, quia tali modo exclusi manent fontes a quibus « imputabilitas delicti pendet » (can 2199).

20. **Circumstantiae quantitatem delicti augentes.** — Docti sumus canone 2166 hanc « etiam dimetiendam esse ex maiore minoreve imputabilitate aut damno illato ». Hucusque Codex introspexit ad mensurandam directe imputabilitatem, *canon* vero 2207 illam et istud indirecte perpendit, statuens : *Praeter alia*, quae in Codice non relata, facile a prudenti quolibet praesertim iudice perspici queunt, *adiuncta* legis poenalis violationi, hanc *aggravantia*, sive ex parte delinquentis, cui magis tale repugnaret delictum, sive ex parte offensi, cui maius quam aliis damnum infertur, sive ob maius ex delicto proveniens scandalum, sive ex relatione inter delinquentem et illud patientem v. gr. consanguinitatis, beneficiorum receptorum, etc., *delictum* ut in can. 2195 *augetur*, ergo quantitate :

1° *Pro maiore dignitate*, sive scientiae, sive virtutis, sive status, officii, gradus, *personae* singularis, a) *quae delictum* idem *committit*, *aut* b) *quae* commisso *delicto*, ceteris paribus, *offenditur*, seu damnificatur. Ad horum probationem considerare oportet omne delictum importare morale peccatum, cui addit ut sit externum et publica auctoritate punitum, unde rationes, quae convincunt maiorem vel minorem gravitatem in peccato, ex consequenti valent ad statuendam parem gravitatem in delicto.

a) Quoad « dignitatem personae quae delictum committit », animadvertatur quod delicta « sunt peccata ex deliberatione procedentia, et ista peccata tanto magis alicui imputantur, quanto maior est [1]. Et hoc potest esse propter quatuor : primo quidem quia facilius possunt resistere peccato maiores, puta qui excedunt in scientia et virtute : unde Dominus dicit (Luc. XII, 47), quod *servus sciens*

[1] D. Thomas, I-II, q. LXXIV, a. 10 corp.

voluntatem domini sui, et non faciens, plagis vapulabit multis. Secundo propter ingratitudinem; quia omne bonum quo aliquis magnificatur, est Dei beneficium, cui homo fit ingratus peccando: et quantum ad hoc quaelibet maioritas, etiam in temporalibus bonis, (sed praesertim in ecclesiastica societate, quoad delicta), peccatum aggravat, secundum illud (Sap. VI, 6): *Potentes potenter tormenta patientur.* Tertio propter specialem repugnantiam actus peccati ad magnitudinem personae; sicut si princeps iustitiam violet, qui ponitur iustitiae custos; et si sacerdos fornicetur, qui castitatem vovit. Quarto propter exemplum sive scandalum; quia, ut Gregorius dicit in Pastorali (part. 1, cap. 2 a med.), "in exemplum culpa vehementer extenditur, quando pro reverentia gradus peccator honoratur „. Ad plurium etiam notitiam perveniunt peccata magnorum, et magis homines ea indigne ferunt ».

b) « [1] Potest igitur ex parte trium considerari maior vel minor gravitas in peccato secundum conditionem personae in quam peccatur. Primo quidem ex parte Dei, cui tanto magis aliquis homo coniungitur, quanto est virtuosior vel Deo sacratior; et ideo iniuria tali personae illata magis redundat in Deum, secundum illud (Zachar, II, 8): *Qui vos tetigerit, tangit pupillam oculi mei.* Unde peccatum fit gravius ex hoc quod peccatur in personam magis Deo coniunctam vel ratione virtutis vel ratione officii. Ex parte etiam sui ipsius manifestum est quod tanto aliquis gravius peccat, quanto aliquis magis in coniunctam personam seu naturali necessitudine, seu beneficiis, seu quacumque coniunctione peccaverit; quia videtur in seipsum magis peccare (quem praecipue debet diligere); et pro tanto gravius peccat, secundum illud (Eccli. XIV, 5): *Qui sibi nequam est, cui bonus erit?* » Haec tamen ratio urget non dignitatem illius personae « quae delicto offenditur », sed « alia adiuncta aggravantia ». Prosequitur Angelicus Doctor: « Ex parte vero proximi tanto gravius peccatur, quanto peccatum plures tangit; et ideo peccatum quod fit in personam publicam, puta regem, vel principem, qui gerit personam totius multitudinis, est gravius quam peccatum quod committitur contra unam personam privatam, unde specialiter dicitur (Exodi, XXII, 28): *Principi populi tui non maledices;* et similiter iniuria quae fit alicui famosae personae, videtur

[1] D. Thomas I-II, q. LXXIII, a. 9, corp.

esse gravior ex hoc quod in scandalum et turbationem plurimorum redundat ».

Ultima canonis pars est: « delictum augetur » 2° *Ex abusu* ob canones seu leges non servatas aut ob praeteritionem aequitatis ac prudentiae in exercitio cuiuslibet *auctoritatis*, civilis quoque, ast praesertim ecclesiasticae, *vel officii* fortassis absque illa, atque lato quoque sensu « ex contextu sermonis » (can. 145, § 2), dum praefatus abusus occasio sit eidem *ad delictum patrandum*. Ad corroborationem ex veteri iure sufficiant, primo auctoritas Innoc. III in cap. 11 « de excessibus praelatorum et subditorum » (V, 31) X aientis: « cum in illis magis plectibilis sit offensa, per quos ad excusandas excusationes in culpis delinquendi auctoritas usurpatur », ac est quaestio de cantore « ad quem (succentoriae Pictaviensis) donatio pertinebat » — Bonifacius vero VIII statuit [1]: « Quapropter si Princeps, senator, consul, potestas, vel alius dominus, sive rector contra praesumptores praedictos praesentis constitutionis tenorem non fecerit observari: tam ipse, quam officiales ipsius infra mensem, postquam res ad eorum notitiam pervenerit, eo ipso sententiam excommunicationis incurrant ».

21. **De recidivo ac pluries delinquente** est ultimus canon augmentum imputabilitatis perpendens in uno eodemque delictorum subiecto. *Can. 2208. § 1. Recidivus,* quamvis sit vocabulum in morali theologia ac legibus civilibus adhibitus diversa sub significatione, *sensu iuris,* seu iuridica significatione propria, tum Codicis praesertim, tum in foro Ecclesiae externo, quando de poenis et delictis agitur, *est* ille *qui* a) *post condemnationem,* idest ad poenam subeundam decreto vel sententia Superioris ecclesiastici adactus ratione alicuius delicti, b) *rursus*, etiam semel tantum, aut sine alia interruptione dum agitur de continuato delicto, *committit delictum* proprie ad normam can. 2195, § 1, c) *eiusdem generis* seu qualitatis, ut hanc noscimus ex can. 2196, quamvis de obiecto materiali distincto, v. gr. ut decernit Alex. IV [2] his verbis: « Cum vero qui in una haeresis specie vel secta commisit, aut in uno fidei articulo seu Ecclesiae sacramento erravit, et postmodum haeresim simpliciter vel generaliter abiuravit, si ex tunc in aliam etiam haeresis speciem, sive sectam, aut alio articulo seu sacramento

[1] Cap. 5 « de poenis » (V, 9) in 6°. — [2] Cap. 8 « de haereticis » (V, 2) in 6°.

committat, volumus ut relapsum in haeresim iudicari », vel etiam cum diverso complice, ut explicat Conc. Trid. de clericis concubinariis in cap. 14, sess. XXV, de Ref.: « Sin vero in delicto eodem cum eadem, vel alia femina perseverantes, secundae monitioni adhuc non paruerint », adaugent Patres poenas. Et infra: « Sed si, postquam eas semel dimiserint, intermissum consortium repetere, aut alias huiusmodi scandalosas mulieres sibi adiungere ausi fuerint: praeter praedictas poenas, excommunicationis gladio plectantur ». Sed adhuc requiritur d) *et in talibus rerum*, sub quibus veniunt quoque loca, media adhibita, *ac praesertim temporis,* intervalli unum inter ac alterum delictum, *adiunctis* seu circumstantiis, nam si profluxit longum tempus, non esset praesumendum ultimum requisitum, nempe: e) *ut eiusdem pertinacia* seu stabilitas *in mala voluntate* delicti origine *prudenter*, seu probabiliter ab homine, idest: Superiore vel iudice *coniici* ex illis « adiunctis » *possit.*

Deficiente igitur aliqua ex distinctis per litteras conditionibus, delinquens dici nequit proprie recidivus in iure, sed admonet scite § 2 praescribens: *Qui pluries*, etiam bis, quia (reg. iuris 40 in 6°) « pluralis locutio, duorum numero est contenta », vel sine interruptione in delicto continuato, iuxta illud Alex. III in cap. 3 « de simonia » (V, 3) X: « quia diuturnitas temporis non diminuit peccata, sed auget », *deliquerit* ad normam quoque totius can. 2195, et *etiam* si *diverso in genere* delicti supra declarato, *suam* in eo altero delicto, respectu simplicis delinquentis huiusmodi *auget culpabilitatem*, seu quantitas delicti maior reputatur ex maiori voluntatis propensione ad legis poenalis violationem, atque attendendo cum Conc. Lateranensi: « quod tanto graviora sunt crimina, quanto diutius infelicem animam tenuerunt alligatam » [1].

22. **De his qui partem habent in delicto seu de conreis** proponitur unicus sequens canon. Ut liqueat horum conreorum distinctio, considerare oportet plures posse concurrere praevie in delictum vel in eodem patrando. Concursus vero intelligatur positivus, quamvis a participatione non sit immunis aliquando per omissionem, qui delictum impedire potuit. Alii vero sunt qui actiones ponunt ad delictum iam patratum consequenter colligatas, quorum etiam disquirere oportet imputabilitatem. Inter concurrentes ad de-

[1] Cap. 9 « de simonia » (V, 3) X.

lictum communerantur, primo mandans, secundo inducens aliqualiter ad illum patrandum, ac demum partem habentes secundariam in exsequutione illius. Impedire autem delicta non omnium est iure, quamvis possent de facto, ac proinde requiritur quoque ut ad impediendum illud, non solum moraliter, sed coram Ecclesia teneantur.

De his omnibus successive ac ordinatim pertractat maximi momenti *can. 2209.* Attamen duo paragraphi considerant prius peculiares delinquendi ac delicti conditiones. § *1. Qui communi* seu mutuo pertractato *delinquendi* determinate *consilio,* et acceptato, (seu assumpto aequipollenter factis, ut in cap. 18 infra referendo), nam sequitur: a) *simul* in illius consequentiam atque b) *physice,* opera nempe manuum, verborum, scriptorum, etc. pro legis poenalis obiecto diverso *concurrunt* tanquam socii *in delictum* proprie dictum perficiendum, quia et doli non expertes, et violationis legis participes existunt, *omnes eodem modo* coram lege ac in foro Ecclesiae externo *rei* illius *habentur, nisi* quoad mensuram *adiuncta* convenientium in delictum et partis assumptae, etc., *alicuius,* idest: singulariter unius alteriusve *culpabilitatem* iuridicam, seu imputabilitatem *augeant vel minuant* secundum applicationem praecedentium canonum huius Tituli. Haec norma applicationem nanciscitur generaliter circa singula delicta, quae persequuntur canones tertiae partis huius Libri. Quapropter etiamsi prout intendimus, mentionem huius §[i] numquam vel fere numquam tunc faciemus, commendatam sic illam retineamus, ut e memoria non excidat.

E contra nonnullos eorum canonum respicit § *2. In delicto* ad normam totius can. 2195, *quod sua natura,* non solum occasionaliter, *complicem* seu socium ad illud patrandum *postulat,* v. gr. concubinatus, editio libri, quando editor distinctus est a typographo, *unaquaeque pars,* idest: singuli socii ad illud delictum perficiendum necessarii, *est eodem modo* seu aequaliter quoad imputabilitatem *culpabilis* coram Ecclesia, seu in iure, *nisi ex adiunctis* seu singulorum huiusmodi delictorum circumstantiis *aliud* idest: diversa imputabilitatis mensura pro aliquo complice *appareat.* Haec exceptio normam ut plurimum constituet in complicitate occasionali, v. gr. ad procurandum abortum. Notare iuvat hanc paragraphum esse subintelligendam praecipue, quando poenalis canon delictum directe puniat, potiusquam nominet personas delinquentes.

Ad praedictarum paragraphorum declarationem iuvant sequentes Decretales. Sit prima cap. 6 « de homicidio voluntario vel casuali » (V, 11) X, ubi Alex. III decrevit: « Illi autem, qui animo occidendi, feriendi, aut capiendi illum sanctum et reverendum virum quondam Cantuariensem archiepiscopum, citra manuum iniectionem se fatentur venisse: si de illa captione mors eius secuta fuisset, pari poenitentia, vel fere pari existerent puniendi ». Et in cap. 18 eiusdem tituli refert Innoc. III: « Significasti nobis, quod cum quidam maleficus ingressus ecclesiam, Eucharistiam cum altarium ornamentis, et libris ecclesiasticis extra ecclesiam asportasset, L presbyter ecclesiae canonicus regularis, praefatum iniquitatis filium, fossorio arrepto percussit, sed si ad mortem fuit ictus huiusmodi, tu et ipse penitus ignoratis, quem parochiani ecclesiae videntes ornamenta ecclesiae asportantem, arreptis gladiis et fustibus, in eodem loco protinus occiderunt ». Et infra respondet S. Pontifex: « Quod si discerni non possit ex cuius ictu percussus interiit, in hoc dubio tanquam homicida debet haberi sacerdos ».

De complicitatis delicto, normam canonis invenimus iam in praxim deductam per Alex. III in cap. 8 « de simonia » (V, 3) X, ubi prohibens illam in diversis rebus ita complet propriam legem: « Unde quisquis contra hoc decretum attentare praesumpserit tam ille qui dederit quam ille qui receperit, vel consenserit, partem se cum Simone non dubitet habiturum ». Normae autem exceptionem nobis offert alibi Pontifex idem, videlicet: in cap. 5 « de adulteriis et stupro » (V, 16) X, ubi ait: « quid fieri debeat, cum negante adultero mulier in confessione persistat, consilium requisisti. Ideoque mandamus, quatenus condignam poenitentiam praefatae imponens adulterae,... praedicto autem sacerdoti, ne (contra Apostolum) infirmorum corda mala fama ipsius percutiantur, et ne vituperetur ministerium nostrum, neque securiores presbyteri exsistentes, in peccatum licentius prolabantur, cum vicinis quinque presbyteris, quos se nolle peierare cognoveris, iuxta arbitrium tuum purgare se poterit, in officio suo ministrare permittas: alioquin ob officio suo ipsum suspendere non postponas ».

Iam acturo legislatore de omnibus conreis, oportet prius eosdem recensere verbis Clem. V in Conc. Viennensi [1]: « Si quis suadente

[1] Clem. 1 « de poenis » (V, 8).

diabolo in hoc sacrilegii genus proruperit, quod quemvis pontificem iniuriose, vel temere percusserit, aut ceperit seu banniverit (en « delicti exsecutor » in canone), vel haec mandaverit fieri (qui a canone dicitur « principalis delicti auctor »), aut facta ab aliis rata habuerit, vel socius in his fuerit facientis (vel ut ait canon: « in delicti consummationem concurrunt »), aut consilium in his dederit (idest « in illam consummationem inducunt »), aut favorem, seu scienter defensaverit eumdem (quod idem sonat ac « quoquo modo » in illam concurrere) in illis casibus de praedictis, in quibus excommunicationem per iam editos canones non subiret, sit huius nostrae constitutionis auctoritate (non obstante quacumque consuetudine, quam reputamus approbante sacro concilio potius corruptelam) anathematis mucrone percussus, a quo nequeat, nisi per Summum Pontificem (praeterquam in articulo mortis) absolvi ».

Placet ac iuvat hic referre verba clar. Card. Lega, quae distinctas notiones huic utiles commentario prae se ferunt, atque praecedentem textum magis exponunt [1]. Ait lex 34, ff. De iniur. « Singulorum proprium est maleficium », nimirum crimen a pluribus patratum imputatur singulis, non universis, quasi cuidam personae iuridicae. Intellige: nisi haec personalitate sua abutens illud perpetret. Item: quandocumque non habetur complicitas, sive natura delicti, ut in praec. § 2, sive « communi delinquendi consilio », sicut in § 1°, iubet L. 17 ff. Ad leg. corn. de sic. « Si rixa percussus homo perierit, ictus uniuscuiusque in hoc collectorum contemplari oportet ».

« Iamvero, duo sunt delicti elementa necessaria; propositum delinquendi (« moraliter imputabilis » can. 2195) et delicti executio (« externa legis violatio » can. cit.). — Qui propositum delinquendi suscipiunt idemque fovent ut alii ad delictum exequendum perducantur, sunt *conrei principales,* quippe concurrunt in alterum criminis essentiale elementum. Eiusmodi conrei sunt *mandantes, iubentes* et hinc haec conreitas appellari potest moralis. (Putamus huic proximius accedere, qui consilio excitat in delictum perpetrandum, alterum ab hoc proposito alienum). Deinde *conrei* aeque sunt *principales,* qui operam dant crimini exsequendo, plane conscii de aliorum voluntate cuius proposito deliberate satisfaciunt. — Re sane

[1] Praelectiones in Textum Iuris Canonici. Lib, II, Vol. III, num. 39, 40 et 43.

vera planum est,... dummodo et ipsi intendant propositum exequi criminosum adeo ut non sint executores omnino *materiales* seu *instrumentales*. Haec conreitas appellatur physica. (Ad hos pertinere videntur *auxilium, opem seu favorem praestantes*, quando haec sunt ad delictum necessaria).

Conrei vero sunt *accessorii* qui efficiunt, ut crimen *facilius* et *efficacius* perpetretur, veluti *consulentes*, qui viam docent magis expeditam exequutioni criminis iam *deliberati;* necnon qui, crimine iam perpetrato, contendunt sive ut delinquens poenam effugiat debitam, sive ut crimen suos latius producat effectus; isti dicuntur *auxilium, opem praestantes* (diversimode ac antea concurrentes), *fautores* (receptores), *receptatores, defensores* ».

Sic parata via, ad interpretationem § *3* procedamus. *Non solum* a) *mandans* patrari aliquod delictum, sive auctoritate aliqua iubens, sive absque ea mandatum dans iniustum alicui ad modum commissionis, sive pecunia vel rei temporalis promissione addita, cuilibet horum sequentem innuit lex notam: *qui est principalis*, tum sicut explicavit cl. Card. Lega, tum quia origo primaria ex dolo delinquens seu *delicti auctor*, id confirmante regula iuris 72 in 6°: « Qui facit per alium, est perinde ac si faciat per seipsum », *sed etiam qui* b) *ad delicti consummationem*, idest: completam legis poenalis violationem iuxta illius tenorem praescripti etsi partialis, si multiplex illud sit, *inducunt*, consilio, minis, hortatione, ecc. *vel* c) *in hanc* supple: « delicti consummationem » declaratam *quoquo modo*, physice v. gr. adiuvando manibus seu opem forsan pecuniariam praebentes, vel moraliter v. gr. favorem commendationis intercessionisve pro eo qui delictum est patraturus, sarcinas interim custodientes vel vigiliam exercentes ne delictum impediatur, quia omnes praedicti *concurrunt*, seu pergunt simul ad illam « consummationem » cum praecipuo exsecutore « delicti ». Comprehensi ergo multipliciter sed proprie sub clausulis litterarum a) b) c), *non minorem*, idest: aequam saltem, *ceteris paribus*, scilicet: considerato delinquendi dolo tantum, vel culpabili legis violatae ignorantia, *imputabilitatem contrahunt*, ac proinde rei pariter sunt, *quam delicti* directus *exsecutor* seu ponens actionem canone poenali vetitam. Verumtamen praescriptum intelligatur sane, scilicet: *si delictum* hoc vel illud singulariter *sine eorum* singulorum praefatorum *opera* seu adiumento physico moralive *commissum non fuisset*. Sub

hac tantum conditione, illi vere participes fiunt sequutae violationis legis poenalis, dum ex dictis praeterea verum dolum vel saltem culpabilem legis violatae ignorantiam eis defuisse praesumi nequit. Hinc sunt conrei principales, prout hi supra per clar. Card. Lega declarati sunt.

Prudens iudicium de illa delicti participatione atque praesertim de postrema paragraphi conditione deferendum est, pro foro interno confessario discreto aut viro iuris perito secundum circumstantiarum veritatem, pro foro autem externo pertinet ad Superiorem aut ecclesiasticum iudicem, atque promendum iuxta ea quae apparent vel deducta fuerunt.

De conreis accessoriis loquitur evidenter § *4* dicens. *Si vero eorum* singulorum, qui iuxta interpretationem datam sub §^{i} 3^{i} clausulis tribus comprehensi sunt, *concursus* scilicet: influxus vel participatio *facilius tantum reddidit delictum* quoad eius exsecutionem, *quod etiam sine eorumdem* qui considerantur, omnium vel aliquorum, *concursu* vere *commissum fuisset,* ac proinde quando ob defectum conditionis postremae paragraphi praecedentis sunt conrei proprie accessorii, *minorem* ac in delicti exsecutore *imputabilitatem*, sed hanc *praesefert,* quia dolus verus eis propter talem concursum non defuit.

§ *5.* Inter eos conreos principales vel accessorios, *qui suum influxum*, v. gr. mandato, consilio fortassis docendo viam ignotam delicti patrandi, auxilio, favore, aliove modo, *in delictum patrandum* saltem facilius, ac propter hoc praevie et ad hoc illum ordinatum, *opportuna retractatione*, v. gr. mandati revocatione, consilii reprobatione forsan adiectis rationibus, auxilii denegatione ulteriori, adversus favorem verbis vel scripto, qualibet earum convenienter intimata pro earum diversitate relativis personis, a) *abduxerit plene*, ita ut respective moraliter ac physice influxus cesset quantum ex parte conrei pendet, *ab omni imputabilitate* sequuti delicti illius *liberatur*, nam taliter dolus illius excluditur quando fit violatio, propter quod adiicitur: *etiamsi exsecutor delictum* illud *ob alias causas sibi proprias*, tum personales, tum ceterorum conreorum, tum datas prius sed sufficienter retractatas, *nihilominus patraverit* per effectivam legis poenalis violationem. Prosequitur praescriptum *si,* « qui suum influxum... » ut in §^{i} initio, *non abduxerit plene,* quia retractavit minus quam necesse fuerat secundum prudens iudi-

cium, attentis influxus dati adiunctis, *retractatio* serio facta *minuit* ob mutationem voluntatis, *sed non aufert culpabilitatem*, ea mensura qua defuit unusquisque in retractatione.

De non impediente delictum agit § *6.* rem iuridice perpendens, quidquid sit de culpa morali, quam quis ob caritatis violationem incurrere potest, quando praevidens possibilitatem non impedit proximi peccatum, etsi hoc contra legem sit poenalem.

En textus paragraphi: *Qui in delictum*, prout « iure ecclesiastico intelligitur » proprie (can. 2195, § 1), *concurrit*, id est fit particeps culpae, nihil equidem operando, seu *suum dumtaxat officium,* nempe: munus quodlibet a se susceptum *negligendo* proprie, *imputabilitate* eiusdem « delicti » in can. 2199 declarata *tenetur proportionata* iuxta prudentem iudicis aut Superioris considerationem *obligationi qua* ex officio eodem *adigebatur ad delictum* illud singulare *suo officio* exercito *impediendum.*

Conreos semper accessorios respicit postremus § 7. *Delicti* cuiuslibet ad normam can. 2195 iam a) *patrati laudatio* simplex, vel a fortiori ratihabitio « in factis criminosis, quae nomine alieno peragi possunt, quippe mandari possunt et perfici in utilitatem mandantis, veluti homicidium, incendium, alienarum rerum subreptiones,... dummodo tamen ratum habens delictum, illud (saltem laudaverit iuxta canonem, vel insuper) probaverit utpote factum nomine suo, » quamvis ad veram ratihabitionem requiritur insuper, ut « delictum perpetrare potuisset eo tempore quo admissum fuit ». ut scite animadvertit cl. Card. Lega [1], b) *fructuum* ex delicto provenientium *participatio, delinquentis* qua talis, « quia secus non haberetur propositum delinquendi, ut ecce si quis reum defendit, receptat, quippe sibi sanguine coniunctum ne gravissimam subeat poenam » [1], c) *occultatio,* qualitercumque illa fiat, v. gr. ambiguitate verborum, factis ad iustitiae ministros decipiendos, *et* d) *receptatio,* tum physica, quae est (arg. l. 1, § 3, De furtis et servo corrupto): « refugium abscondendi causa praestare in suo vel alieno loco », tum moralis, quae idem est ac defendere privatim vel per publicam civilem auctoritatem, quod est « ab oppugnationibus aliquem protegere », propter quas defensionem ac ratihabitionem et si quid aliud excogitetur, expresse addit canon: e) *aliive actus.*

[1] Praelectiones in textum Iuris canonici. Lib. II, Vol, III, num. 43.

Horum similitudo omnium in hoc statuitur, quod sint « actus » *delictum* proprie ad normam can. 2195 § 1 *plene absolutum* seu « consummatum », sicut in §° 3° declaratum fuit, *subsequentes*. In hoc supposito a) *nova* seu distincta saltem numero *delicta* singuli, plures, vel omnes *constituere possunt*, et subditur declaratio: *si nempe*, seu casu tantum quo *poena* « saltem indeterminata addita » (can. 2195, § 1) *in lege plectantur* explicite; *sed*, alias, cum exceptione: *nisi cum delinquente* videlicet: delicti exsecutore *de illis* ponendis post crimen *actibus* singulis *ante delictum* perpetratum *conventum fuerit* saltem implicite, sed expresse, (atque vi huius conventionis subauditur, evidenter agi cum deliquente qua tali, etiamsi consanguineus fuerit), *non secumferunt* (singuli declarati sub §° actus) *delicti* praecipui iam *patrati*, ut dictum est, *imputabilitatem*. Quod patet, nam dolus aut culpa violationi legis poenalis praecedens nec concipi potest.

Praescripta huius canonis a iure veteri recte intellecto non differunt, uti probari potest per diversa Decretalium capita in fontibus Codicis indicata. Solummodo Auctorum sententia una vel altera erit corrigenda, quatenus praescriptis eis super iuridica principia rite fundatis non congruat.

Censemus quod utilitate non destituitur summaria doctrinae canonis exhibitio. I. Commune delinquendi consilium, vel propria delicti complicitas, facit partes eodem modo culpabiles (§§ 1, 2), nisi ex adiunctis aliud appareat. — II. Conrei vere principales ac ipse delicti exsecutor parem imputabilitatem contrahunt (§ 3). — III. Contrarium magis vel minus asserendum est de conreis ante delictum vel in eius perpetratione accessoriis, vel propter opportunam serio factam retractationem (§§ 4° et 5°) in quibuslibet conreis praedictis. — IV. Non obstans imputabilitate tenetur proportionata obligationi officii neglecti (§ 6). — V. Conrei accessorii delicto subsequentes, aut poena peculiari plectuntur lege, secus, aut imputabilitatem contrahunt ex praevio condicto, aut nullam, hoc deficiente (§ 7).

23. **Delictorum iuridicae sequelae.** — Hanc duplicem decernit *can. 2210* et quidem iudicialem. § *1. Ex delicto* ad normam can. 2195 § 1 patrato *oritur*, et quidem propter illius imputabilitatem in correos quoque:

1° Actio, scilicet: ius a lege concessum invocandi iudicis of-

ficium et potestatem, *poenalis* ob eiusdem obiectum relative ad legem poenalem delicto violatam, et quod tripliciter explicatur: *ad poenam* legi adnexam ipso facto incurrendam a) *declarandam* iudicialiter, vel saltem indeterminatam ferendaeque sententiae b) a indice *infligendam*, ita ut deliquens eamdem subire cogatur, *et* c) *ad satisfactionem*. quatenus a privati damni reparatione discernitur, v. gr. in reparationem scandali, retractationem haeresis, *petendam*. Inter haec tria notanda est differentia, quod « actio in ordine ad poenam infligendam vel declarandam (can. 1552, § 2, 2°) uni promotori iustitiae, ceteris omnibus exclusis, reservatur » (can. 1934), dum « ad satisfactionem petendam » actio nullibi reservatur;

2° *Actio* idest: « ius persequendi in iudicio quod nobis debetur vel nostrum est », [1] proindeque vocatur *civilis* cum hoc taxato fine *ad reparanda* per delinquentem vel etiam conreos, prouti debetur ex naturali iustitia, *damna* per delictum inducta vel ex eodem profluentia, sub conditione igitur: *si cui*. personae physicae vel morali *delictum* vere consummatum *damnum* cum delinquentis alteriusve lucro, sive absque ullo cuiuscumque emolumento, tum propter emergentes inde expensas vel cessationem laboris, tum accidentaliter causa delicti passi, *intulerit*.

Ad horum damnorum declarationem libenter afferemus sequentes Decretales, quae rem mire illustrant. Sit de damno lucrativo cap. 6 « De homicidio voluntario vel casuali » (V, 11) X, dicente Alex. III: « Eos insuper. qui dicuntur illius sancti viri (Thomae Cantuariensis), et suorum post mortem eius spolia occupasse: si nihil aliud in tanto facinore commiserunt, a poena mortis eius arbitramur esse immunes, sed quae occuparunt, eis, quorum fuerunt, tenentur in integrum restituere, si habent in facultatibus, unde possint ea reddere: et ipsis ex hoc moderata est poenitentia iniungenda: quia licet quaedam ex his, quae occupaverunt, fateantur se pauperibus erogasse, non tamen aliena (cum ipsa potuissent eis, quorum fuerint, restituere) debuerunt pauperibus erogare ».

De solo damno illato sufficiant cap. 6 « de iniuriis et damno dato » (V, 36) X: « Si quis domum vel aream cuiusquam incenderet voluntarie: sublata et incensa omnia restituat, et tres annos

[1] P. Noval. Comm. Cod. I. C. Lib. IV De processibus, n. 293 Q. IV, 3.

poeniteat » et cap. 5 ex quo « Si egressus ignis comprehenderit acervos frugum, sive stantes segetes in agris; reddet damnum, qui ignem succenderit ».

Imo praedictae obligationes transeunt ad haeredes, uti decernit Alex. III in cap. 5 « de raptoribus, incendiariis... etc. » (V, 17) X: « Quapropter si ita res se habent: Mandamus, ut corpus eiusdem appellatione cessante facias in coemeterio sepeliri: et haeredes eius moneas et compellas, ut his, quibus ille per incendium, vel alio modo damna contra iustitiam irrogaverat, iuxta facultates suas condigne satisfaciant, ut sic a peccato valeat liberari ». Et in cap. 9 « de usuris » (V, 21) X pariter dicitur: « quod filii ad restituendas usuras, ea sunt districtione cogendi, qua parentes sui, si viverent, cogerentur. Idipsum etiam contra haeredes exercendum ».

Denique duo alia capita explanationem complebunt, desumpta ex tit. « de iniuriis et damno dato » 36, Lib. V. In cap. 1 ex Exodo legitur: « Si rixati fuerint homines, et percusserit alter proximum suum lapide, vel pugno, et ille mortuus non fuerit, si iacuerit in lecto: qui percusserit operas eius, et impensas in medicos restituat ». Et Honorius III rescribit: « Quare nos eius processu penitus revocato, commune Florentin. quia banniverat Episcopum Fesulanum contra Deum, et ecclesiasticam libertatem, propter iniuriam banni, expensas et damna tali occasione secuta, taxatione iuramento praemissa, in mille libris usualis monetae, praedicto Episcopo sententialiter duximus condemnandum ».

Interpretationem praec. §[1] confirmat § 2 dicens: *Utraque actio* nempe triplex « poenalis » ex n° 1° et « civilis » ex n° 2° *explicatur* idest: ad effectum deducitur *ad normam can. 1552-1959*, scilicet: servatis quoad hanc actionem ss. canonibus, qui agunt « de processibus » in Lib. IV usque ad tit. XVIII inclusive, et quoad illam ceteris « de iudicio criminali » in tit. XIX eiusdem libri, quorum postremus can. 1959 ait: « in reliquis serventur regulae in Sectione Prima huius Libri traditae ». Prosequitur sic paragraphus: *et idem iudex* competens *in criminali iudicio*, nempe: « cuius obiectum sunt delicta in ordine ad poenam infligendam vel declarandam » (can. 1552, § 2, 2°), et in quo tractanda est quoque propter connexionem « satisfactio petenda », *potest* vi huius canonis sed solum *ad instantiam partis laesae,* et quae habet illam

civilem actionem, ad examen ipsam *revocare et definire,* quae veniunt « nomine iudicii ecclesiastici » (can. 1552, § 1).

24. **De obligatione damna resarciendi** iustam animadversionem edicit quoque *can. 2211* congruens praescripto de conreorum culpabilitate. Videlicet: *Omnes,* nullo excepto, *qui in delictum* patratum ad normam can. 2195 § 1, *concurrunt,* vel « communi delinquendi consilio », vel ut partes in delicto natura sua complicem postulante, vel demum sicut conrei principales, hoc est *ad normam can. 2209, § 1-3,* proindeque salvis limitationibus: « nisi adiuncta alicuius culpabilitatem minuant » (§ 1), ac « nisi ex adiunctis aliud appareat » (§ 2), *obligatione* naturali per hunc canonem confirmata *tenentur in solidum,* nempe: quae gravat totaliter unumquemque, quousque ceteri pro parte sua satisfaciant, *expensas et damna,* quaelibet in can. praec. declarata, *resarciendi,* compensando ad aequalitatem iustitiae; illa vero solum *quae ex delicto* a pluribus, ut supra, patrato *quibuslibet personis,* directe proinde vel indirecte *obvenerint.* Atque praescriptum hoc valet, *licet a iudice pro rata* damnorum et expensarum singuli delinquentes fuerint *damnati* secundum ss. canones.

TITULUS III.

De conatu delicti.

Can. 2212. - § 1. Quicunque actus posuerit vel praetermiserit qui ad exsecutionem delicti natura sua conducunt, sed delictum non consummaverit, sive quia consilium suum deseruit, sive quia delictum propter insufficientiam vel ineptitudinem mediorum perficere non potuit, *delicti conatum* committit.

§ 2. Cum omnes actus positi vel omissi sunt qui ad exsecutionem delicti natura sua conducunt et ad delictum perficiendum sufficiunt, si ex alia causa, praeter voluntatem agentis, effectum sortiti non sint, delicti conatus dicitur proprio nomine delictum *frustratum.*

§ 3. Conatui delicti accedit actio illius qui alium ad delictum committendum inducere studuerit, sed inefficaciter.

§ 4. Si conatus delicti peculiari poena in lege mulctetur, verum constituit delictum.

Can. 2213. - § 1. Delicti conatus suam habet imputabilitatem, eo maiorem, quo magis ad consummationem accedit, quanquam minorem praedicto consummato, salvo praescripto § 3.

§ 2. Delictum frustratum magis culpabile est, quam simplex delicti conatus.

§ 3. Ab omni imputabilitate liberatur qui sponte ab incepta delicti exsecutione destiterit, si nullum ex conatu damnum aut scandalum ortum sit.

25. **Inscriptio Tituli.** — Pluries invenimus in titulo praec. memorari delicti consummationem, ex cuius declaratione subinfertur facile plura fieri posse quandoque aut omitti, quae viam delicto

perpetrando sternunt vel praecurrunt. Haec considerat hic ultimus Partis huius *Titulus III. De conatu delicti.* Quid sit ille, noscemus ex can. 2212 explicante incidenter quaedam alia conatui similia, ac postea can. 2213 praedictorum imputabilitatem determinabit.

26. **De conatu delicti ac de frustrato delicto** liquidas notiones tradit complete *can. 2212.* Pro diversitate legis poenalis, cuius violatio actum expostulet vel e contra huius omissionem, sic exorditur § *1. Quicunque* fidelis, ad quos loquitur Codex, primo *actus* plures vel unum *posuerit* propter canonem prohibentem, *vel praetermiserit* respectu ad canonem praecipientem, *qui* « actus » sicut supra *ad executionem delicti* (can. 2195, § 1) diversimode completam ad canonis uniscuiusque tenorem, *natura sua* seu ipsorum actuum quasi mediorum et viae *conducunt*, *sed* insuper *delictum* sic consideratum *non consummaverit,* seu « non exsequutus fuerit » iuxta datam declarationem, et hoc a) *sive quia consilium suum* idest: voluntatem deliberatam delinquendi *deseruit* saltem, aut contrarium actum interne protulit, b) *sive quia,* prava voluntate servata, *delictum* illud *propter insufficientiam* fortassis ultra praevisionem vel expectationem, *vel ineptitudinem mediorum* adhibitorum ad delicti perpetrationem, sive instrumenta fuerint sive conrei, *perficere* delictum verum *non potuit,* in triplici hypothesi *delicti conatum* secundum significationem propriam in usu et iuridicam *committit.* — Exemplum sit quod exprimitur ab Innoc. IV his verbis [1]: « Sacri approbatione concilii statuimus, ut quicumque princeps, praelatus, seu quaevis alia ecclesiastica secularisve persona, quempiam christianorum per praedictos assassinos interfici fecerit, vel etiam mandaverit (quamquam mors ex hoc forsitan non sequatur) »....

Verumtamen in paragrapho praec. delictum non sequitur ob defectum consideratum causae ipsius vel delinquentis. Aliter accidere supponit § *2. Cum omnes actus positi vel omissi sunt,* prouti declarata est huiusmodi clausula in praec.[a] §[1] initio, a) *qui ad executionem delicti* cuiuslibet seu consummationem ibidem declaratam *natura sua conducunt* b) *et ad delictum* iuxta canonis tenorem, *perficiendum sufficiunt*, nihil ergo deest quod a delinquente requiritur, ut talis evadat: attamen c) *si ex alia causa,* v. gr. naturali

[1] Cap. 1 « de homicidio » (V, 4) in 6°.

pluvia ignem extinguente, ictus evasione ab homine impetito, propinato remedio contra procuratum abortum, dummodo d) *praeter voluntatem agentis* delictum, *effectum* idest: consummationem de facto illi « actus » *sortiti non sint*, tunc adest verus *delicti conatus* ad normam §[1] praec.[a], sed hic *dicitur proprio* idest: peculiari *nomine* usuali ac iuridico *delictum* quia ex parte quidem imputabilitatis nihil deest, sed *frustratum*, tanquam effectu. seu consummata perfectave legis violatione de facto carens. Tale delictum considerat cap. 1 « de divortiis » (IV, 18) per haec verba: « si qua mulier mortem mariti sui cum aliis consiliata est, et ipse aliquem illorum se defendendo occiderit: potest ipse post mortem uxoris... etc. ».

§ *3*, considerans solum voluntatem delinquendi exterius manifestatam, decernit: *Conatui delicti* proprio *accedit* illius naturam participans, quin iure obtineat, *actio illius* fidelis sequens, *qui alium ad delictum* ad normam can. 2195 *committendum inducere* mandato, consilio, hortatione, minis, etc. *studuerit*, quod verbum deliberatam voluntatem implicat, *sed inefficaciter* quoad inductum, aut saltem quoad delicti perpetrationem.

§ *4* opportune admonet ad iuris interpretationem: *Si conatus* cuiuslibet *delicti* ad normam § 1, ac consequenter idem « delictum proprie frustratum » (§ 2), *peculiari* diversa ab altera in delictum praedictum lata *poena in lege*, ut plurimum eadem aut distincta, *mulctetur* expresse, tunc propter hanc poenalem legem *verum*, uti habens omnia elementa, *constituit delictum* seu ad normam can. 2195. Ita accidebat de conatu homicidii ob caput cit. ex Decretalium 6°, nam ibi additur: « excommunicationis et depositionis... incurrat sententias ipso facto ».

27. **De praedictorum actuum imputabilitate** dat per ordinem normas *can. 2213.* § *1. Delicti conatus* proprie atque illi accedens actio (§§ 1, 3) *suam habet imputabilitatem* propter dolum vel culpabilem legis ignorantiam, seu, sicut ait Innoc. III in capp. 4, 7, X « de bigamis non ordinandis » (I, 21) « propter affectum intentionis cum opere subsequuto », et *eo maiorem* ratione violationis legis, *quo magis ad consummationem accedit*, ut patet; sed eo quod ex natura illius hanc non attingit, subditur: *quanquam minorem prae delicto consummato* ad legis tenorem. — Denique

adiungitur in fine: *salvo praescripto* § *3* infra explicando, ubi verus « delicti conatus ab omni imputabilitate liberatur ».

§ *2. Delictum frustratum* iuxta declarationem praec. §[1] 2[1], cum habeat omnia requisita et plene ex parte deliquentis, ita ut ad efficientiam delicti nihil desit, *magis culpabile est*, ut patet, *quam simplex delicti conatus*, qui prout a frustrato delicto discernitur, aliquem defectum in delinquente qua tali supponit.

§ *3. Ab omni imputabilitate*, quae in ratione delicti subauditur, quidquid sit de peccato, *liberatur* in iure ac Ecclesiae foro, *qui sponte*, ut in prima hypotesi § 1 can.[s] praec., *ab incepta* (proinde ante consummationem) *delicti exsecutione* (per verum delicti conatum) *destiterit*, posita conditione: *si nullum ex conatu* declarato *damnum* in aliis vel Ecclesia *aut scandalum ortum sit;* haec sunt enim quae leges poenales in earum violatione persequuntur.

PARS SECUNDA.

De Poenis

SECTIO I.

De poenis in genere.

Can. 2214. – § 1. Nativum et proprium Ecclesiae ius est, independens a qualibet humana auctoritate, coercendi deliquentes sibi subditos poenis tum spiritualibus tum etiam temporalibus.

§ 2. Prae oculis autem habeatur monitum Conc. Trid., sess. XIII, *de ref.*, cap. 1: « Meminerint Episcopi aliique Ordinarii se pastores non percussores esse, atque ita praeesse sibi subditis oportere, ut non in eis dominentur, sed illos tanquam filios et fratres diligant elaborentque ut hortando et monendo ab illicitis deterreant, ne, ubi deliquerint, debitis eos poenis coercere cogantur; quos tamen si quid per humanam fragilitatem peccare contigerit, illa Apostoli est ab eis servanda praeceptio ut illos arguant, obsecrent, increpent in omni bonitate et patientia, cum saepe plus erga corrigendos agat benevolentia quam austeritas, plus exhortatio quam comminatio, plus caritas quam potestas; sin autem ob delicti gravitatem virga opus erit, tunc cum mansuetudine rigor, cum misericordia iudicium, cum lenitate severitas adhibenda est, ut sine asperitate disciplina, populis salutaris ac necessaria, conservetur et qui correcti fuerint, emendentur aut, si resipiscere noluerint, ceteri, salubri in eos animadversionis exemplo, a vitiis deterreantur ».

28. **Partis ac Sectionis inscriptiones.** — Propositis regulis, ut delicta in iure canonico apprime cognoscantur, ad poenas Ecclesiae proprias plene dilucidandas accedit, secundum quod scopus Libri V exigebat. Quae *Pars secunda* inscripta *De poenis* est restringenda ad poenas ecclesiasticas, uti patebit ex can. 2215, nam poena in se est « privatio cuiuslibet boni ad hominem pertinentis », undecumque proveniat et corpus vel animam, aliaque homini convenientia afficiat. — Logicus ordo expostulat ac expeditiori tractationis viae congruit, primum tradere normas, quae ad poenas singulas aptantur et hinc descendere ad perpendendas singulas. Optime ergo pars in duas dispescitur Sectiones. *Sectio I. De poenis in genere* et *Sectio II. De poenis in specie*, quarum inscriptionum sensus accipiatur, sicut est declaratum.

29. **Ius seu potestas Ecclesiae coactiva,** uti fundamentum huius partis secundae, primo firmatur et natura illius peculiaris evolvitur. *Can. 2214.* § *1. Nativum* utpote ab initio possessum, sicut ex Actis Apostolorum constat, *et proprium* ob ipsius naturam *Ecclesiae,* qua perfectae societatis rite fundatae a Iesu Christo, *ius* publicum est simile eidem iuri civilium societatum, atque *independens* ob eius divinam originem ac superioritatem Ecclesiae *a qualibet humana,* seu ex natura humana vel hominum ac nationum voluntate constituta *auctoritate*, ac sequitur obiectum illius, nempe: *coercendi,* seu ad continendum in officio afficiendi tum praevie minis, tum revera post factum, *delinquentes* in iure ecclesiastico, et ad normam can. 2198 declaratam, *sibi subditos* « baptismate » (can. 87), quia iuri publico relativa est subiectio necessaria, *poenis* proprie dictis atque ob societatem ecclesiasticis, *tum spiritualibus,* quae ad Ecclesiam exclusive pertinent propter bona, quibus privant, *tum etiam temporalibus,* quae in usu nempe sunt apud alias societates finem temporalem directe prosequentes.

Ad « Ius publicum ecclesiasticum » spectat propugnare huius § veritatem quoad particulas eius omnes, sed Ecclesia iam confixit contrarios errores diversis temporibus. Videlicet: Ioannes XXII de prop. (5) « Quod tota Ecclesia simul iuncta nullum hominem punire potest punitione coactiva, nisi concedat hoc Imperator », cum aliis 4 prop[s]. ait: « Articulos praedictos... velut sacrae Scripturae contrarios et fidei catholicae inimicos, haereticos seu haereticales et erroneos... declaramus » [1]. Et consequenter damnata est a Martino V prop. J. Wicleff 12: « Praelatus excommunicans clericum, qui appellavit ad regem vel ad concilium regni, eo ipso traditor est regis et regni » [2]. Item inter proponendas Wicleffitis et Husitis interrogationes inveniuntur 31, 32, 33: « utrum credat, quod Papa, vel alius praelatus, propriis nominibus Papae pro tempore expressis, vel ipsorum vicarii in spiritualibus habeant potestatem suum subditum ecclesiasticum sive saecularem propter inobedientiam sive contumaciam (I) excommunicare, ita quod talis pro excommunicato sit habendus, (II) et illa crescente, aggravandi et reaggravandi, interdictum ponendi et brachium saeculare invocandi; et quod illis censuris per inferiores sit obediendum, (III) atque ab officio, be-

[1] C. « Licet iuxta doctrinam » 23 Oct. 1327. Denzinger. num. 499. — [2] Bulla « Inter cunctas » 22 Febr. 1418. Denzinger. n. 592, 681-683.

neficio, ingressu ecclesiae et administratione ecclesiasticorum sacramentorum suspendendi ». Quoad poenas vero temporales extat prop. in errorum Syllabo Pii IX 24: « Ecclesia vis inferendae potestatem non habet... » [1].

Generaliori formula praedicti errores inveniuntur damnati sub prop. 4 et 5 Synodi Pistoriensis in Bulla « Auctorem fidei » Pii VI [2]: « Propositio affirmans, abusum fore auctoritatis Ecclesiae transferendo illam ultra limites doctrinae ac morum, et eam extendendo ad res exteriores, et per vim exigendo id, quod pendet a persuasione et corde; tum etiam, multo minus ad eam pertinere, exigere per vim exteriorem subiectionem suis decretis;...

Qua parte insinuat, Ecclesiam non habere auctoritatem subiectionis suis decretis exigendae aliter quam per media, quae pendent a persuasione; quatenus intendat, Ecclesiam non habere collatam sibi a Deo potestatem, non solum dirigendi per consilia et suasiones, sed etiam iubendi per leges, ac devios contumacesque exteriore iudicio ac salubribus poenis coercendi atque cogendi — inducens in systema alias damnatum ut haereticum ».

Usum vero huiusmodi potestatis consentaneum Christi Ecclesiae nobis optime describit § 2 sequenti exhortatione. *Prae oculis autem* uti speculum *habeatur monitum Conc. Trid.* unice hoc in loco citati, ac merito, cum multa decreta in Codicem fuerint translata, tum propter mirabilem complexum, *sess. XIII, de ref., cap. 1* his verbis redacti: *Meminerint Episcopi,* « quos Spiritus Sanctus posuit regere Ecclesiam Dei, quam acquisivit sanguine suo » [3], *aliique Ordinarii,* tum locorum, tum subditos religiosos habentes ad normam can. 198, qui simile ac Episcopi officium obtinent, a) *se pastores*, quia Eum repraesentant, qui de se dixit: « Ego sum Pastor bonus. Bonus pastor animam suam dat pro ovibus suis » [4], proinde *non percussores esse* per se, *atque* b) *ita praeesse* pro eorum officio *sibi subditis oportere,* uti iustum est, *ut,* quemadmodum D. Petrus « seniores obsecrat, consenior et testis Christi passionum, pascite qui in vobis est gregem Dei... non ut dominantes in cleris, sed forma facti gregis ex animo » [5], *non in eis* « subditis » *dominentur,* seu tractent veluti servos, *sed illos tanquam filios,* quando relativa aetas id requirit, *et fratres diligant*, sequentes Salvatoris exhortationem ad

[1] Denzinger. num. 1724. — [2] 28 Aug. 1794. Denzinger. num. 1504, 1505. — [3] Act. Apostolorum, XX, 28. — [4] Jo. X, 11. — [5] I Petri, V, 1-3.

turbas et discipulos suos: « omnes vos fratres estis, unus est enim Pater vester, qui in coelis est » [1], c) *elaborentque* ad consequendum *ut hortando et monendo ab illicitis* ob legem divinam vel ecclesiasticam *deterreant*, variis rationibus et exemplis quae ad hoc deserviunt, sic praeveniendo *ne ubi deliquerint* proprie ad normam Primae partis huius libri, *debitis* iure *eos poenis* in Libri residuo declarandis *coercere cogantur* ratione proprii muneris iuxta ss. canones gerendi. — His non obstantibus industriis, cum res pro voto non cesserit, prosequitur praelaudatum Concilium: *quos tamen* « subditos » *si quid per humanam fragilitatem* proinde in minoribus *peccare* transgrediendo leges *contigerit*, a) *illa Apostoli est ab eis servanda praeceptio* [2] obligans *ut illos* iuxta circumstantias *arguant, obsecrent, increpent,* semper vero *in omni bonitate*, quae in verbis ac modo reluceat, *et patientia* erga eorum infirmitatem, *cum saepe plus*, teste experientia, *erga corrigendos* ob peccata *agat* seu obtineat *benevolentia* verbis patefacta, *quam austeritas* eorum, *plus exhortatio* ad bonum faciendum per motiva ad hoc inducentia *quam comminatio* mali eis merito infligendi, *plus caritas* Christi vera *quam potestas* exercita. — Nonnumquam haec erit utenda, in cuius usu deserviunt animadversiones sequentes: *sin autem ob delicti* proprie sumpti *gravitatem virga* idest: coercitione iuxta ss. canones *opus erit*, *tunc cum mansuetudine* in verbis ac motibus *rigor* illi congruens. *cum misericordia*, quae compatitur, *iudicium* mentis moderatus sit, *cum lenitate* asperitatem respuente *severitas* per leges determinata *adhibenda est, ut sine asperitate*, quae animos exacuit, *disciplina* (seu legibus mores regulati) *populis salutaris* idest: ad vitam morigeratam inducens *ac* proinde *necessaria*, *conservetur* adiuvante punitionis metu, *et qui correcti fuerint* virgae opere, *emendentur* a delictis suis *aut, si resipiscere noluerint* etiam per poenas non omittendas, *ceteri* a delictis immunes, *salubri* per se *in eos* deliquentes *animadversionis* a Superiore inflictae *exemplo a vitiis deterreantur* admittendis.

30. **Divisio Sectionis in titulos** quatuor secundum logicae regulas, ad praxim etiam utilis, sequens est: poenas in seipsis considerat *Titulus IV*, nempe: *De poenarum notione, speciebus, interpretatione atque applicatione*, postea causam earum activam

[1] Matth. XXIII, 8, 9. — [2] II ad Thimoth. IV, 2.

Titulus V explicat inscriptus *De Superiore potestatem coactivam habente*, quem excipit *Titulus VI. De subiecto coactivae potestati obnoxio*, atque ultimus *Titulus VII* memorat conditionem naturae humanae deliquentis, ob quam sic est punienda, ut affulgeat spes *De poenarum remissione.*

TITULUS IV.

De poenarum notione, speciebus, interpretatione atque applicatione.

Can. 2215. - Poena ecclesiastica est privatio alicuius boni ad delinquentis correctionem et delicti punitionem a legitima auctoritate inflicta.

Can. 2216. - In Ecclesia deliquentes plectuntur:

1.° Poenis medicinalibus seu censuris;

2.° Poenis vindicativis;

3.° Remediis poenalibus et poenitentiis.

Can. 2217. - § 1. Poena dicitur:

1.° *Determinata*, si in ipsa lege vel praecepto taxative statuta sit; *indeterminata*, si prudenti arbitrio iudicis vel Superioris relicta sit sive praeceptivis sive facultativis verbis;

2.° *Latae sententiae*, si poena determinata ita sit addita legi vel praecepto ut incurratur ipso facto commissi delicti; *ferendae sententiae*, si a iudice vel Superiore infligi debeat;

3.° *A iure*, si poena determinata in ipsa lege statuatur, sive latae sententiae sit sive ferendae; *ab homine*, si feratur per modum praecepti peculiaris vel per sententiam iudicialem condemnatoriam, etsi in iure statuta; quare poena ferendae sententiae, legi addita, ante sententiam condemnatoriam est *a iure tantum*, postea *a iure* simul et *ab homine*, sed consideratur tanquam *ab homine*.

§ 2. Poena intelligitur semper ferendae sententiae, nisi expresse dicatur eam esse *latae sententiae* vel *ipso facto* seu *ipso iure* contrahi, vel nisi alia similia verba adhibeantur.

Can. 2218. - § 1. In poenis decernendis servetur aequa proportio cum delicto, habita ratione imputabilitatis, scandali et damni; quare attendi debent non modo obiectum et gravitas legis, sed etiam aetas, scientia, institutio, sexus, conditio, status mentis deliquentis, dignitas personae qnae delicto offenditur, aut quae delictum committit, finis intentus, locus et tempus quo delictum commissum est, num ex passionis impetu vel ob gravem metum delinquens egerit, num eum delicti poenituerit eiusdemque malos effectus evitare ipse studuerit, aliaque similia.

§ 2. Non solum quae ab omni imputabilitate excusant, sed etiam quae a gravi, excusant pariter a qualibet poena tum latae tum ferendae sententiae etiam in foro externo, si pro foro externo excusatio evincatur.

§ 3. Mutua iniuria compensatur, nisi una pars propter maiorem iniuriae ab eadem illatae gravitatem damnari debeat, deminuta, si casus ferat, poena.

Can. 2219. - § 1. In poenis benignior est interpretatio facienda.

§ 2. At si dubitetur utrum poena, a Superiore competente inflicta, sit iusta, necne, poena servanda est in utroque foro, excepto casu appellationis in suspensivo.

§ 3. Non licet poenam de persona ad personam vel de casu ad casum producere, quamvis par adsit ratio, imo gravior, salvo tamen praescripto can. 2231.

31. Tituli inscriptio ac ordo canonum. — *Titulus IV* continet canones quibus edocemur *De poenarum*, quae in usu Ec-

clesiae sunt, *notione* sub can. 2215, *speciebus,* tum ex natura ipsarum petitis in can. 2216, tum ex his quae accidentalia potius sunt eis vel extrinseca sub can. 2217, *interpretatione atque applicatione*, quamvis duo postremi canones 2218, 2219 has ordine mutato pertractent.

32. **Notio** praedicta optime datur per quatuor illius causas. *Can. 2215. Poena ecclesiastica*, tum propter publicam auctoritatem, tum propter subiectum eius proprium, tum etiam ut plurimum propter illius naturam peculiarem, *est,* non solum carentia cuiuslibet boni, quod homo habere posset, sed proprie *privatio* debiti qualitercumque subiecto *alicuius boni*, quod cum esse possit multiplex, tam spirituale quam temporale, in se ipsis ea numero constringi non possent, nisi quatenus per privationes determinatas illa materialiter considerata in quasdam classes collocari possunt, quae poenarum distinctiones formales producunt. Finis vero earum duplex enuntiatur, primus *ad delinquentis correctionem* per delicti praeviam exclusionem canonica comminatione poenae, atque per illius resipiscentiam inflictione poenae obtinendam, *et* secundus finis est ad *delicti punitionem*, ut sic poena reparentur scandalum, si quod extitit, atque socialis ordo ad Ecclesiae finem secure obtinendum; ac uterque scopus exigit, ut « poena ecclesiastica » *a legitima* iuxta ss. canones pro diversitate poenarum ac subditorum *auctoritate* sit illa *inflicta* singulis.

33. **Suprema divisio poenarum** ex motivo praecipuo singularum datur statim a Codice. Considerare oportet omnes ecclesiasticas poenas, uti lege comminatas, ordinari ad praecavenda delicta, ut innuimus in praec. canone, sed inter illas inflictas secundum earum naturam, per aliquas Ecclesia praecipue intendit « delinquentis correctionem », per alias « delicti punitionem », per ceteras vero praevie excludere delicta perpetranda vel eorum punitionem non absolute necessariam, etiamsi quaelibet inflicta poena secumferre possit correctionem delinquentis subeuntis eam, dum inseparabilis a poena iudicatur afflictio propter delictum praeteritum vel futurum, ac huius sit praeservativum secundum naturam humanam, quae refugit mala superventura. Propter illum principalem scopum sic poenas distinguit *can. 2216. In Ecclesia delinquentes*, sic dicti propter delictum praeteritum ad normam totius can. 2195, vel relative ad illud imminens, *plectuntur:*

1.° *Poenis medicinalibus*, quia resipiscentiam delinquentis principaliter, ut medicinae sanitatem corporis, curant, *seu censuris* iuxta usitatam et determinatam iure appellationem;

2.° *Poenis vindicativis*, eo quod etsi delinquens emendatus fuerit, eas sustinere debet in expiationem perturbati ordinis;

3.° *Remediis*, quia personae in delictum properanti adiumentum afferunt per aliquam privationem, quapropter est additum *poenalibus et poenitentiis*, quae delinquenti a poena in futurum sublevando subveniunt.

Haec verborum significatio iuri praecedenti congruit. Nam in cap. 1 « de sententia excommunicationis... etc. » (V, 11) in 6° scriptum est: « Cum medicinalis sit excommunicatio, non mortalis, disciplinans, non eradicans, dum tamen is, in quem lata fuerit, non contemnat: caute provideat iudex ecclesiasticus, ut in ea ferenda ostendat se prosequi quod corrigentis fuerit et medentis. Quisquis igitur excommunicat », et sequitur quid servare in hoc debeat, ac infra dicitur: « quisquis autem iudicum huiusmodi constitutionis temerarius extiterit violator » punitur ipso facto. « Superior vero ad quem recurritur,..... puniat (eum) animadversione condigna, ut poena docente discant iudices, quam grave sit excommunicationum sententias sine maturitate debita fulminare. Et haec eadem in suspensionis et interdicti sententiis volumus observari », quae tres « sunt censurae » iuxta can. 2255, § 1. — S. Congr. EE. et RR. sic instruxit Ordinarios [1]: « Ex canonicis remediis alia praeveniunt, alia reprimunt et medelam afferunt. Priora ad hoc diriguntur ut impediant quominus malum adveniat, ut scandali stimuli, occasiones voluntariae, causaeque ad delinquendum proximae removeantur ». En remedia poenalia, sicut haec declarantur in can. 2307. « Alia finem habent revocandi delinquentes ut sapiant (videlicet censurae), reparentque admissi criminis consequentias », quod est poenarum vindicativarum proprium. De illis autem proponuntur exempla in n. « IV. Mediis, quae praeservant, praecipue accensentur spiritualia exercitia », quae inter praecipuas poenitentias enumerat can. 2313, § 1, 5°, « monitiones et praecepta », quae « sunt remedia poenalia » (can. 2306).

[1] 11 Iun. 1880. Acta S. Sedis. XIII, 325.

34. **Diversae poenarum denominationes** respectu ad legem sunt in usu, quas confirmat *can. 2217.* § *1. Poena* « ecclesiastica *dicitur* etiam in iure:

1.° Determinata ab eo, *si in ipsa lege vel praecepto*, tum communi tum singulis dato, « cui adnexa » (can. 2195) invenitur, *taxative* idest: haec vel illa singularis *statuta sit* per illius legis vel praecepti latorem; *indeterminata, si prudenti arbitrio iudicis vel Superioris*, ut una vel alia ex diversis poenis ecclesiasticis infligatur, *relicta sit* « in ipsa lege » *sive praeceptivis* quoad obligationem infligendi aliquam, *sive facultativis verbis*, quae exprimant « iudicis vel Superioris » illam obligationem aut istam libertatem in hac parte;

Quae sub n.° *2.°* sequuntur appellationes sunt valde antiquae et frequentioris usus in scripto iure; nempe: *Latae sententiae*, eo quod ad subeundam poenam nihil aliud opus sit ex parte auctoritatis ecclesiasticae, videlicet: *si poena* a) *determinata* b) *ita sit addita legi vel praecepto* (can. 2195), sicut supra, c) *ut* verbis horum constet quod *incurratur* subeunda *ipso* tantum *facto commissi* perfecte *delicti* ad normam totius can. 2195 propter quod compescendum lex vel praeceptum illud fuit datum; *ferendae sententiae si* supple poena, eo quod indeterminata, vel etsi determinata sit talibus verbis expressa in lege vel praecepto cui est addita, ut post commissum delictum *a iudice* proprie seu in iudicio *vel Superiore* extra iudicium *infligi debeat*, quia interim delinquens ad eam non tenetur;

3.° A iure imposita, *si poena* solummodo a) *determinata in ipsa* tantum b) *lege statuatur*, ac tunc *sive latae sententiae sit sive ferendae* nihil interest; *ab homine* imponitur, *si feratur per modum praecepti peculiaris* uni vel pluribus dati, cui adnexa sit per comminationem aut inflictionem, *vel* si in ipsa lege statuatur dum est determinata ferendae sententiae, aut indeterminata, sed « feratur » *per sententiam iudicialem* solum ac praecise *condemnatoriam*, propter quod dicitur: *etsi in iure statuta;* sed iuxta interpretationem exurgeret dubium, quod dissolvit canon his verbis: *quare poena ferendae sententiae*, sive determinata sive indeterminata, *legi addita*, et propter hoc illa sit « a iure », *ante sententiam condemnatoriam est* dicenda *a iure tantum* comminata, *postea a iure simul et ab homine* inflicta, idest: per hunc illo praesup-

posito, *sed* proprie *consideratur* in Codice *tanquam ab homine* proveniens.

Distinctio sub n° 2° posita fulcitur ex damnatione per Pium VI in Bulla « Auctorem fidei » [1] Prop. 47. « Propositio quae tradit, necessarium esse iuxta leges naturales et divinas, ut sive ad excommunicationem sive ad suspensionem praecedere debeat examen personale; atque adeo sententias dictas *ipso facto* non aliam vim habere, nisi seriae comminationis sine ullo actuali effectu: — falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiae potestati iniuriosa, erronea ».

Verumtamen benignae praxi Ecclesiae decet illud examen praemittere, aut comminando praepedire delicta. Hinc subditur § 2. *Poena* quaelibet ecclesiastica, sive a iure sive ab homine, *intelligitur semper* iuxta mentem ferentis illam et quam Codex pandit, esse *ferendae sententiae,* seu « a iudice vel Superiore » adhuc infligenda post transgressionem legis aut praecepti, nisi in hoc vel illa *expresse dicatur eam* poenam *esse* taxative his verbis a) *latae sententiae vel*, quod in idem recidit, b) *ipso* transgressionis *facto seu* c) *ipso iure*, idest: nulla interveniente posteriori inflictione, *contrahi;* attamen sufficit idem aliter exprimi, eo quod subinfertur: *vel* d) *nisi alia similia* quoad sensum *verba adhibeantur* per quae idipsum liqueat.

35. **De poenis decernendis** ita scribebat Alex. III Oxonien. Episcopo: [2] « Sane cum vir discretus existas; plenius nosti, quod in excessibus singulorum, non solum quantitas et qualitas delicti, sed aetas, scientia et sexus, atque conditio delinquentis sunt attendenda; et non solum secundum locum et tempus quo delictum committitur, unicuique poenitentia debet indici: cum idem excessus, magis sit in uno quam in alio puniendus ». Eamdem regulam, sed accuratius tradit *can. 2218.* § *1. In poenis* sive medicinalibus, sive vindicativis, sive poenitentiis quoque ad singulos transgressores mulctandos *decernendis* per sententiam aut ad modum praecepti particularis, quamvis, ut norma directiva, possit canon deservire in ferendis particularibus legibus, *servetur* (praeceptive dictum) *aequa proportio* illius singularis poenae *cum delicto* ad normam totius can. 2195 futuro vel praeterito, *habita ratione* elementorum ipsius, nempe *imputabilitatis*, quam declaravit complete legislator sub Titulo II, *scan-*

[1] 28 Aug. 1794. — [2] Cap. 6 « de homicidio voluntario vel casuali » (V, 12) X.

dali et damni iuxta ea quae in commentando can. 2195 diximus, atque talis est generalis norma.

Sequitur explicatio postremi commatis. Propter dicta loquitur consequenter canon: *quare attendi debent non modo* a) *obiectum et gravitas legis*, ex quibus singulis « desumenda est qualitas et gravitas delicti » (can. 2196), *sed etiam* b) *aetas*, « quae minuit delicti imputabilitatem eo magis quo ad infantiam proprius accedit » (can. 2204), c) *scientia* quaelibet, ac praesertim legis praeceptique transgressi (can. 2202), d) *institutio,* quae magis vel minus naturalem boni notitiam et appetitum auget, e) *sexus*, propter muliebrem debilitatem communem, f) *conditio,* tum socialis, tum praesertim oeconomica necessitatem inducens, g) *status mentis* actu *delinquentis*, iuxta canonis 2201 declarationem, h) *dignitas personae* propter quam « delictum augetur » (can. 2207, 1°), et *quae delicto* singulari, adversum quod poena decernitur, *offenditur*, *aut quae* huiusmodi *delictum committit*, i) *finis intentus,* quae circumstantia potest augere vel minuere culpabilitatem, prout ille pravus vel bonus in se fuerit, k) *locus et tempus quo,* uti circumstantiis extrinsecis scandalum fortassis inducentibus, vel delicti actum magis deturpantibus, *commissum est, num* l) *ex passionis impetu* atque sub illius distinctione ad normam can. 2206, m) *vel ob gravem metum,* qui « imputabilitatem minuit vel penitus tollit » (can. 2205, §§ 2 et 3), *delinquens egerit*, n) *num eum delicti poenituerit,* cum unus ex poenarum finibus obtentus sic fuerit, o) *eiusdemque malos effectus* « scandali et damni » *evitare ipse studuerit,* curans et fortassis obtinens alios poenarum scopos, *aliaque similia,* quae nempe ad « rationem imputabilitatis, scandali et damni » pertineant.

Exempli causa Decretales quasdam transcribam, quae diversas circumstantias simul in responso considerant, dum plures aliae in Codicis adnotationibus consuli queant. Primo Alex. III sic interpretatur excommunicationem canonis urgendam vel non in casibus [1]. « Respondemus, quod si clerici infra puberes annos se ad invicem: aut unus alterum percusserint, non sunt ad Apostolicam sedem mittendi, quia eos aetas excusat. Nec clerici, si sunt plenae aetatis, et non odio, vel invidia, vel indignatione, sed levitate iocosa se ad invicem percutere contingat: neque magister, si scholarem clericum

[1] Cap. 1, Tit. XXXIX, Lib V, X.

intuitu disciplinae, vel correctionis percusserit, quia non potest in ipsis iniectio manuum violenta notari: Caeterum si ex odio iidem scholares, vel saeculares clerici sese percusserint, pro sua absolutione debent ad Apostolicam sedem venire ». Secundo adest « de poenitentiis et remissionibus » cap. 8 (V, 38) in quo Innoc. III decernit: « Caeterum cum poenitentia non tam secundum quantitatem excessus, quam poenitentis contritionem, per discreti sacerdotis arbitrium sit moderanda, pensata qualitate personae, super fornicatione, adulterio, homicidio, periurio, et aliis criminibus, consideratis circumstantiis omnibus, et praesertim novitate Livonien. Ecclesiae, competentem poenitentiam delinquentibus imponatis, prout saluti eorum videritis expedire ». Ac demum in cap. 3 « de furtis » (V, 18) scriptum est: « Si quis propter necessitatem famis, aut nuditatis, furatus fuerit cibaria, vestem, vel pecus, poeniteat hebdomadas tres: et si reddiderit, non cogatur ieiunare ».

§ *2* continet notabilem de iure poenali authenticam normam. *Non solum* circumstantiae praedictae, *quae* tales concurrant, ut *ab omni imputabilitate excusent*, quia, ut patet, tunc abest elementum essentiale delicti, et secundum reg. 23 iuris in 6°: « Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus », *sed etiam quae a grari* supple « imputabilitate », quae, cum sit « moraliter » consideranda (can. 2195, § 1), forum internum directe respicit, *excusant pariter* illae circumstantiae, etsi non a delicto iuxta eius definitionem, nisi hanc restringamus ad gravem imputabilitatem, *a qualibet poena*, qua « in Ecclesia delinquentes plectuntur » (can. 2216), *tum latae tum ferendae sententiae,* quae excusatio semper viget pro foro interno, sed *etiam in foro externo* attenditur, *si pro foro externo* iudiciali vel extra-iudiciali apud quem tractetur delictum, *excusatio* « ab imputabilitate gravi » *evincatur* relativis ad forum probationibus.

Quod Alex. III in cap. 4 « de divortiis » (IV, 19) ait: « Consultationi tuae taliter respondemus, quod si notorium est, mulierem ipsam adulterium commisisse, ad eam recipiendam praefatus vir cogi non debet: nisi constaret ipsum cum alia adulterium commisisse », sicut principium generale statuit § *3*. *Mutua iniuria*, qua talis sive successive illata, sive eodem tempore, *compensatur,* tum quoad satisfactionem reddendam, tum quoad poenam hac solum de causa illati damni inferendam, non vero ratione scandali removendi aliorumque damnorum

forsan sequutorum. Hinc ad illud non est locus § 1° can. 1938, quo edicitur: « In causa iniuriarum aut diffamationis, ut actio criminalis instituatur, requiritur praevia denunciatio aut querela partis lesae », nisi haec iuvetur sequenti § 3 exceptione: *nisi una pars* earum sibi invicem iniuriantium *propter maiorem* moraliter certam *iniuriae ab eadem* parti alteri iam *illatae omnibus perpensis circumstantiis gravitatem damnari* per sententiam *debeat*, applicando legem poenalem, ac *deminuta* ob iniuriam receptam, *si casus ferat*, quod supponit non semper ita faciendum esse, *poena* nempe: « determinata » (can. 2217, § 1, 1°).

36 **De poenarum interpretatione,** tum lege statutarum, tum inflictarum reo, tum imponendarum in casibus, normas tradit *can. 2219* sub tribus relativis paragraphis. § *1* expressis verbis refert reg. 49 iuris in 6°, cuius commentarium apud Reiffenstuel aliisque probatis Sexti Decretalium Commentatoribus disci potest. *In poenis* lege statutis, seu praecepto sententiave expressis, *benignior*, eo quod « odia restringi convenit », ut ait reg. 15 iuris in 6°, *est interpretatio,* cuiuslibet dubii motivo *facienda* semper, tum circa personas, res aut loca sub canone poenali contenta, tum circa delicti conditiones, tum circa poenae acerbitatem, proprietate verborum ceteroquin servata. Exemplum nobis offert cap. 22 « de electione et electi potestate » (I, 6) in 6°. In eo Bonifacius VIII ait: « Statutum fel. rec. Gregorii PP. X praedecessoris nostri de his qui ad parochialium ecclesiarum regimen assumuntur promovendis ad sacerdotium infra annum, alioquin eisdem ecclesiis sint privati: Quod cum sit poenale, restringi potius convenit, quam laxari: Declaramus ad collegiatas ecclesias (nomen habentes proprium), etiam si alias parochiales extiterint, et assumptos ad earum regimen non extendi: sed antiqua iura servari debere potius in eisdem ».

Paragraphum primum esse quoque intelligendum de poenis per sententiam aut praeceptum expressis. Quae interpretatio confirmatur, eo quod adversative incipiat § *2* de illis statuens. *At si dubitetur* taxative, *utrum poena* quaelibet canonica, *a Superiore competente inflicta,* vel per sententiam, si erat ferendae sententiae, sive ad modum praecepti particularis, stante gravi quoque dubio *sit iusta, necne,* idest: iuxta legem poenalem, delicto proportionata, cum errore facti, *poena,* tamquam incursa, *servanda est in utroque foro* pro quo supponitur inflicta, agitur nempe de poenis canonicis,

excepto casu appellationis proprie dictae, proindeque a iudiciali sententia, quando *in suspensivo* effectu appellatio afficiat iuxta ss. Lib. IV canones sententiam.

Cum ss. canones sint interpretandi rationabiliter, ne absonum quid sequatur, unde profluit regula iuris: « Ubi eadem est ratio, eadem debet esse legis dispositio », atque « de similibus idem est iudicium », fallunt hae regulae in materia poenali, eo quod « Odia restringi convenit » iuxta reg. iuris 15 in 6°. Sic enim legislatoris voluntatem pandit § *3. Non licet* Superiori ac iudici ecclesiastico, et consequenter abstineant commentatores, *poenam* quamlibet ecclesiasticam lege statutam a) *de persona* ibi certo expressa *ad personam* dubie aut certo non comprehensam, b) *vel de casu* per legem poenalem certe mulctato *ad casum* dubie aut certo exsclusum *producere* interpretatione extensiva, *quamvis par adsit ratio* in utraque persona vel casu, propter quam punitio exigeretur, *imo gravior* ratio illa deprehendatur in praetermissis per legem casu aut persona. Hinc nec in connexis, nec in aequiparatis, nec in correlativis, valet extensiva legis poenalis interpretatio. Animadvertatur vero finalis clausula: *salvo tamen* huic canoni contrario *praescripto can. 2231,* quod hypothesim considerat « si plures ad delictum perpetrandum concurrerint ». Atque valde figatur memoriae exceptio praedicta.

Rationes praescripti sub hoc §° desumere possumus quoad personas ex Decretalibus, tum Coelestini III aientis [1]: « cum peccata suos auctores tenere debeant, nec poena sit ulterius protrahenda, quam delictum fuerit in excedente repertum », tum Bonifacii VIII statuentis [2]: « Si compromissarius, in quem defuncto episcopo transfertur eligendi potestas, ...eligat, sed indignum: tunc sive scienter id fecerit (cum dolus ipsius eis, qui non sunt in culpa, non debeat imputari) sive etiam ignoranter... eligendi potestas... libere revertitur ad eosdem ». Quoad casus vero haec inveniuntur in Instr. S. Congr. de P. F. [3]: « poena excommunicationis *latae sententiae* contra aliquod designatum crimen in particulari, non extenditur ad aliud, quamvis eiusdem speciei, tum quia lex humana non obligat nec operatur ultra intentionem legislatoris verbis expressam, tum

[1] Cap. 2, tit. XI, Lib. III, X. — [2] Cap. 37, tit. « de electione et electi potestate », V, in 6°. — [3] 2 Iul. 1827 (C. P. pro Sin.) Collectanea S. C. de P. F., n. 796.

quia in odiosis, quemadmodum talis est gravissima excommunicationis poena, praesertim *latae sententiae,* stricta debet esse interpretatio ».

TITULUS V.

De Superiore potestatem coactivam habente.

Can. 2220. - § 1. Qui pollent potestate leges ferendi vel praecepta imponendi, possunt quoque legi vel praecepto poenas adnectere; qui iudiciali tantum, possunt solummodo poenas, legitime statutas, ad normam iuris applicare.

§ 2. Vicarius Generalis sine mandato speciali non habet potestatem infligendi poenas.

Can. 2221. - Legislativam habentes potestatem, possunt intra limites suae iurisdictionis, non solum legem a se vel a decessoribus latam, sed etiam, ob peculiaria rerum adiuncta, legem tam divinam, quam ecclesiasticam a superiore potestate latam, in territorio vigentem, congrua poena munire aut poenam lege statutam aggravare.

Can. 2222. - § 1. Licet lex nullam sanctionem appositam habeat, legitimus tamen Superior potest illius transgressionem, etiam sine praevia poenae comminatione, aliqua iusta poena punire, si scandalum forte datum aut specialis transgressionis gravitas id ferat; secus reus puniri nequit, nisi prius monitus fuerit cum comminatione poenae latae vel ferendae sententiae in casu transgressionis, et nihilominus legem violaverit.

§ 2. Pariter idem legitimus Superior, licet probabile tantum sit delictum fuisse commissum aut delicti certe commissi poenalis actio praescripta sit, non solum ius, sed etiam officium habet non promovendi clericum de cuius idoneitate non constat, et, ad scandalum evitandum, prohibendi clerico exercitium sacri ministerii aut etiam eundem ab officio, ad normam iuris, amovendi; quae omnia in casu non habent rationem poenae.

Can. 2223. - § 1. In poenis applicandis iudex nequit poenam determinatam augere, nisi extraordinaria adiuncta aggravantia id exigant.

§ 2. Si lex in statuenda poena ferendae sententiae facultativis verbis utatur, committitur prudentiae et conscientiae iudicis eam infligere, vel, si poena fuerit determinata, temperare.

§ 3. Si vero lex utatur verbis praeceptivis, ordinarie poena infligenda est; sed conscientiae et prudentiae iudicis vel Superioris committitur:

1.° Poenae applicationem ad tempus magis opportunum differre, si ex praepropera rei punitione maiora mala eventura praevideantur;

2.° A poena infligenda abstinere, si reus perfecte fuerit emendatus, et scandalum reparaverit, aut sufficienter punitus sit vel puniendus praevideatur poenis auctoritate civili sancitis;

3.° Poenam determinatam temperare vel loco ipsius aliquod remedium poenale adhibere aut aliquam poenitentiam iniungere, si detur circumstantia imputabilitatem notabiliter minuens, vel habeatur quidem rei emendatio aut inflicta a civili auctoritate castigatio, sed iudex vel Superior opportunam praeterea ducat mitiorem aliquam punitionem.

§ 4. Poenam latae sententiae declarare generatim committitur prudentiae Superioris; sed sive ad instantiam partis cuius interest, sive bono communi ita exigente, sententia declaratoria dari debet.

Can. 2224. - § 1. Ordinarie tot poenae quot delicta.

§ 2. Si tamen propter numerum delictorum nimius esset poenarum infligendarum cumulus, prudenti iudicis arbitrio relinquitur aut poenam omnium graviorem infligere, addita, si res ferat, aliqua poenitentia vel remedio poenali, aut poenas intra aequos terminos moderari, habita ratione numeri et gravitatis delictorum.

§ 3. Si poena constituta sit tum in

conatum delicti tum in delictum consummatum, hoc admisso, infligi tantum debet poena in consummatum delictum statuta.

Can. 2225. - Si poena declaretur vel infligatur per sententiam iudicialem, serventur canonum praescripta circa sententiae iudicialis pronuntiationem; si vero poena latae vel ferendae sententiae inflicta sit ad modum praecepti particularis, scripto aut coram duobus testibus ordinarie declaretur vel irrogetur, indicatis poenae causis, salvo praescripto can. 2193.

37. **Inscriptio Tituli.** — Deinde considerandus erit *Titulum V*, qui fert inscriptionem *De Superiore* respectu subditorum *potestatem* societatis perfectae propriam, sed quae legislativae ac iudiciali connumeratur, videlicet *coactivam* (ut illi qui libenter non adimplent obligationes subditi, per poenas, quae sunt illius obiectum, agant) *habente*, sive ad hoc ut eas decernat generaliter aut singulariter, sive ut eas infligat, opportunitate casus oblata, sive tantum quod incursas per subditos ipsas declaret, ut eis iam subiecti coram Ecclesia noti fiant.

38. **Principium de subiecto** illius potestatis enunciat *can. 2220. § 1. — Qui pollent* iuxta ss. canones *potestate* solum publica *leges ferendi,* sive territoriales sive personales, *vel praecepta* singulis vel pluribus *imponendi* ex causa iurisdictionis, *possunt quoque,* ad facultatem quod attinet, *legi* cuilibet *vel praecepto* a se dato *poenas* medicinales aut vindicativas *adnectere* in eodem legis vel praecepti contextu ad eorum firmitatem vel efficaciam; *qui* vero supple « potestate » *iudiciali tantum, possunt solummodo,* ob hanc scilicet potestatem et vi huius canonis *poenas* proprie dictas, *legitime statutas*, nempe legibus adnexas ecclesiasticis, secundum quas iudicant, et *ad normam iuris*, idest: servatis ss. canonibus Lib.[i] IV ad rem pertinentibus atque aliis huius Lib.[i] V, *applicare* per sententiam aut decretum equidem singulis. Nam legitur in can. 4, Caus. III, quaestione VII: « Bonus iudex nihil ex arbitrio suo facit, et domesticae proposito voluntatis, sed iuxta leges et iura pronunciat; statutis iuris obtemperat, non indulget propriae voluntati; obsequitur legibus, non adversatur; examinat causae merita, non mutat ».

Enimvero ex can. 368, § 1: « Vicario Generali, vi officii, ea competit... iurisdictio in spiritualibus ac temporalibus, quae ad Episcopum iure ordinario pertinet, exceptis iis... quae ex iure requirant speciale Episcopi mandatum ». Hinc fuit necessarius ob legislatoris voluntatem § *2. Vicarius generalis,* quamvis pollens potestate praecepta imponendi, *sine mandato speciali* Episcopi constituentis

eum, *non habet* ob hanc §[1] praec.[a] limitationem *potestatem infligendi,* sive adnectendo *poenas* medicinalem aut vindicativam praecepto incurrendas ipso facto, sive legis transgressionem aliqua iusta poena puniendo vi seq.[a] can. 2222, § 1.

39. **Legislatoris ecclesiastici potestas coactiva** ampliatur in *can. 2221. Legislativam,* seu leges proprie dictas ferendi ad regimen in Ecclesia *habentes* obtentam qualitercumque *potestatem* sive ratione territorii sive ratione personarum. In canone dicitur quod hi *possunt* vi eiusdem *intra limites suae iurisdictionis,* qui territorio vel personis definiti sunt ac ratione obiecti, *non solum,* quia sequela can. praec.[a], *legem a se* prius institutam, *vel a decessoribus* in quorum ius successerunt *latam, sed etiam,* attamen *ob peculiaria rerum adiuncta,* secus innuerent deficientes esse leges in hac parte, quarum iudicium penes ipsos non est, *legem tam divinam,* idest divinitus promulgatam, *quam ecclesiasticam,* scilicet sive generalem sive peculiarem loci, *a superiore* respectu propriae *potestate latam* cum promulgatione, *in territorio vigentem,* secus si obsoleverit vel revocata fuerit, *congrua poena,* sub conditione ut « servetur aequa proportio cum delicto, habita ratione imputabilitatis, scandali et damni » (can. 2218, § 1), *munire,* quatenus lex sit absque sanctione, ac sic mutaretur transgressio in delictum, *aut poenam lege* eadem superiore *statutam aggravare,* v. gr. ut sit non ferendae sed latae sententiae, vel amplior decernatur suspensio.

40. **Superioris ecclesiastici coactiva potestas** extenditur in *can. 2222.* § *1. Licet lex* propria vel per superiorem potestatem lata *nullam* poenae *sanctionem appositam* in eius vel alterius tenore *habeat,* unde ipsius transgressio non constitueret delictum ecclesiasticum, *legitimus tamen Superior,* idest: rite constitutus ac potestate coactiva praeditus, *potest* vi huius canonis declaratam *illius* legis *transgressionem* huius alteriusve subditi, quae proinde non fiet delictum, *etiam sine praevia poenae* infligendae *comminatione,* atque in hoc sita est ampliatio potestatis coactivae, quia lex poenalis hanc comminationem secumfert, *aliqua iusta* seu proportionata transgressioni *poena* vindicativa *punire,* quae facultas conceditur sub alterutra ex sequentibus conditionibus, *si* a) *scandalum* ex illa transgressione *forte* propter huius publicitatem *datum,* proindeque a transgrediente proveniens illud, *aut* b) *specialis* propter circumstantias *transgressionis gravitas* adaucta, conditio alterutra *id,* nempe:

illam punitionem iustam *ferat* iudicio Superioris prudente; *secus* videlicet: deficiente utraque conditione, tunc *reus* transgressionis supra declaratae *puniri nequit* a Superiore supradicto, *nisi prius* idest: praevie punitioni *monitus fuerit* de illa lege servanda determinate ab eo subdito, adiungendo monitioni, seu *cum comminatione poenae*, sive censurae, quae ex sui natura requirit monitionem illam, sive vindicativae illam requirentis ob legislatoris voluntatem, *latae*, seu ipso transgressionis posterioris facto incurrendae, *vel ferendae sententiae*, quamvis extraiudicialiter infligendae *in casu transgressionis* circa quam fuit facta monitio, *et nihilominus*, idest: illa monitione sine fructu posita, *legem* illam particularem, prout haec initio fuit declarata, *violaverit* proprie, hoc est: quamvis delictum non patraverit.

Immo, etsi de potestate coactiva non agatur, ut in fine §[1] sequentis patebit, attamen quia ratione delicti exurgit praescripti iustitia iuxta regulam iuris 23 in 6° « Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus », positus est hic § *2. Pariter*, idest: non obstante defectu legis poenalis ad casum, *idem* iuxta datam declarationem *legitimus Superior, licet* a) *probabile tantum sit*, quia desunt sufficientes ad certitudinem probationes, quamvis habitae inducant in prudentis mentem, *delictum* proprie ob transgressionem legis poenalis *fuisse commissum* ab hoc subdito, b) *aut delicti certe* iuxta probationes nunc habitas *commissi poenalis actio*, « seu accusatio criminalis » (can. 1934) ad illud puniendum, *praescripta sit*, seu « perempta lapsu temporis utilis ad actionem criminalem proponendam » (can. 1702 et 1703), *non solum ius*, secundum can. 970 quoad sequentem litteram a) et iuxta can. 334, § 1 quoad alias duas litteras b) et c), *sed etiam officium* vi can. 973, § 3 atque can. 336, § 2 *habet* a) *non promovendi* per se (nec dando litteras dimissorias) *clericum*, et a fortiori laicum, quia « prima tonsura et ordines minores in praesenti disciplina (can. 973, § 1) uti gradus conceduntur ascendendi ad presbyteratum », *de cuius idoneitate non constat* « moraliter certo ex positivis argumentis » (can. 973, § 3), quod supponitur in casu canonis, quem commentamur, accidere ut plurimum, *et* taxative *ad scandalum evitandum*, quod cohonestat privationem exercitii iuris quaesiti, et aufert rationem poenae, quia tale ius est pro bono animarum constitutum, supple « non solum ius, sed etiam officium habet » b) *prohibendi*

tantum *clerico* in sacris constituto, nam obiectum est: *exercitium sacri ministerii*, quod est illius proprium, c) *aut etiam*, utpote illam forsan includendo prohibitionem peculiarem, vel ultra illam generalem, *eundem* quemlibet clericum *ab officio*, quod lato vel stricto sensu sic dicatur, quolibet, *ad normam iuris*, quatenus serventur in hoc canones 192 ac in eo impliciti, *amovendi* proprie.

Subditur opportuna declaratio; *quae omnia* sub tribus litteris a) b) et c) *in casu* per paragraphum considerato *non habent rationem poenae* stricto sensu, qua « delinquentes plectuntur » (can. 2216). Hinc praefata sub littera a) prohibitio, nec est « suspensio a sacris ordinibus » (can. 2279, § 2, 4°), nec poena vindicativa, quae in can. 2291 n. 1° memoratur.

41. **De iudicis potestate** ad poenas quod attinet applicandas, « iuris normam » sequendam in eius exercitio (vi can. 2220, § 1) dat *can. 2223*. Primo consideratur in ipso poena determinata, postea ferendae sententiae regulas tradit de huiusmodi poenis pro diversitate verborum, quae in poenali canone adhibeantur, ac ultimo poenas latae sententiae canon considerat.

Congruenter iudicis potestati sub §° 1° can.s 2220 limitatae decernit § *1. In poenis,* quae a lege ecclesiastica statutae sint, nam dicitur *applicandis,* seu ad singulos delinquentes plectendos, *iudex* pro suo in hac parte officio *nequit*, proinde iniuste atque sine effectu ageret, *poenam determinatam,* idest: quae « taxative statuta sit », *augere* qualitercumque, unde a sensu contrario posset eandem deminuere, servata « aequa proportione cum delicto » (can. 2218, § 1). Sed hoc sub distinctione moderatum erit in §§is seqq. Limitatio vetiti additur his verbis *nisi extraordinaria,* quia raro eveniunt talia *adiuncta aggravantia*, quae secundum iudicis prudentiam *id*, scilicet: poenae determinatae augmentum, non tantum conveniens reddant, sed *exigant.*

§ *2. Si lex in statuenda poena* « determinata vel indeterminata » (can. 2217, § 1, 1°), sed *ferendae sententiae*, proinde, quae « a iudice infligi debeat » ut incurratur, quando « lex » *facultativis* respectu iudicis *verbis utatur*, signum est quod *committitur prudentiae et conscientiae iudicis*, supposita accusatione criminali forsitan ex denunciatione praevia, *eam poenam,* alterutram supra dictam, *infligere*, aut non, *vel*, *si poena fuerit determinata*, *temperare*, quod proprium est poenae indeterminatae. Uno verbo: lex

innuit poenam fortassis taxatam veluti normam relictam omni ex parte « prudentiae et conscientiae iudicis », quae optime differunt ab eiusdem arbitrio. Non aliter invenimus responsum fuisse ab Innoc. III [1]: « alioquin, secundum personae merita, et qualitatem excessus, poenam iudicantis discretio moderari ».

Alex. III in cap. 4 « de officio et potestate iudicis delegati » (I, 2) sic decrevit: « Illis etiam, qui pro causis tibi commissis, ad citationem tuam venire aut tuo super his parere iudicio neglexerint: si tale fuerit negotium, quod certa exinde poena in canonibus exprimatur. eandem infligas, alioquin ipsos pro delicti qualitate et causae, secundum tuum arbitrium punire procures ». Hoc sub capite clausulae duae inveniuntur. Secunda « facultativis verbis » utitur, prior vero « verbis praeceptivis » quam nunc considerat § *3. Si vero,* quod verbum adversativum innuit clausulam praec. § [1] « in statuenda poena ferendae sententiae », *lex utatur verbis praeceptivis,* quando nempe urget cap. 1 « de constitutionibus »: « Canonum statuta custodiantur ab omnibus. Et nemo in actionibus vel iudiciis ecclesiasticis suo sensu, sed eorum auctoritate ducatur ». Tunc *ordinarie*, seu uti regula iuridica, *poena* per legem statuta vel taxative vel indeterminata *infligenda est,* sive in iudicio, sive extraiudicialiter pro poenae diversitate ac circumstantiis delicti; *sed* vi huius canonis aequitatem sequentis, quae iuris rigorem temperare novit, *conscientiae* in proprio munere fideliter adimplendo iuxta potestatis publicae finem in Ecclesia *et prudentiae* omnia perpendentis ac providentis, quae ad casum spectant, *iudicis vel Superioris* ratione formae iudicialis vel administrativae in auctoritatis usu *committitur* ab ecclesiastico legislatore:

1.° *Poenae applicationem,* qua reus illi subiiciatur, non omittere absolute, quod esset regulae supra positae contraire, sed *ad tempus magis opportunum* dictae applicationi *differre,* hac sub conditione: *si ex praepropera*, seu hic et nunc peracta *rei punitione maiora mala*, quae proinde postponi non debent ss. canonum observantiae, *eventura* fortassis ex culpa delinquentis vel ignorantia malitiave aliorum *praevideantur;*

Imo *2.°* *A poena* supra declarata *infligenda*, non iam ad tempus sed omnino *abstinere, si* a) *reus perfecte,* forsan post dilationem

[1] Cap. 1 « de accusationibus, inquisitionibus et denunciationibus » tit. 1, Lib. V.

applicationis poenae, *fuerit emendatus* a delicto, quod respicitur, *et scandalum reparaverit*, quod pro iudice semper necessarium erit, quia « delicta quae cadunt sub criminali iudicio sunt delicta publica » (can. 1933, § 1). Ratio huius exceptionis a regula supra in §° posita est obtentus finis per poenam intentus, qui obtinetur aequipollenter in sequenti duplici hypothesi: b) *aut* « reus » *sufficienter* « iudicis vel Superioris » ut supra iudicio *punitus sit*, quamvis poena non canonica, nam subditur: c) *vel puniendus* talis « reus » *praevideatur poenis auctoritate civili sancitis* equidem iuste, quia « delictum quod laedit utriusque societatis legem, ab utraque potestate puniri potest » (can. 2198).

Duo priores numeri de poena praescribunt « determinata et indeterminata », aliter sub n° 3° ob praescripti naturam. « Conscientiae et prudentiae iudicis vel Superioris committitur »: *Poenam determinatam* in lege a) *temperare* per mitigationem proportionatam *vel loco ipsius* poenae vindicativae b) *aliquod remedium poenale*, videlicet: « monitionem, correptionem, praeceptum vel vigilantiam » (can. 2306) pro casuum diversitate *adhibere* c) *aut aliquam poenitentiam* forsitan ex his sub §° 1° can. 2313 enumeratis *iniungere*, idest: unum vel aliud pro illius prudenti arbitrio, si accidat distributive unum vel aliud horum quae sequuntur; nempe: *si* a) *detur circumstantia* delinquentis vel delicti *imputabilitatem notabiliter minuens* cognoscenda ex declarato can. 2218, § 1, etsi gravis remaneat imputabilitas propter § 2, b) *vel habeatur quidem rei emendatio* quamvis perfecta, c) *aut inflicta* fuerit *a civili auctoritate castigatio* iuxta num. 2^m^, *sed iudex vel Superior opportunam praeterea ducat*. igitur rationabiliter, *mitiorem* « determinata » *aliquam punitionem* huic sub littera *c*) addere, vel in casibus *a*) et *b*) imponere.

§ *4*. *Poenam* medicinalem aut vindicativam *latae sententiae* propter delictum iam incursam *declarare*, ut in foro externo authentice constet, *generatim*, idest: veluti norma *committitur* vi huius canonis *prudentiae Superioris* circumstantias perpendentis; *sed* a) *sive ad instantiam partis cuius interest* propter quodlibet damnum receptum, b) *sive bono communi* dioecesis, civitatis, parochiae aut communitatis *ita exigente*, proindeque ratione debiti ex officio erga singulos fideles vel societatem saltem imperfectam, *sententia declaratoria dari debet*, ad quod iudex vel Superior hoc praescripto ligatur.

42. **Multiplicatio seu adauctio poenarum.** Naturae delicti ac poenae expostulant regulam, quam refert *can. 2224.* § *1. Ordinarie* idest: tanquam iuris norma *tot poenae* latae sententiae incurruntur vel ferendae sententiae sunt infligendae a respectivo canone statutae, *quot delicta* contra diversas leges commissa sunt vel adversus eandem iterata. Ita quoque ex iure Decretalium, nam in cap. 1 « de poenis » (V, 37) legitur: « Ea, quae frequenti praevaricatione iterantur, frequenti sententia condemnentur ». Atque in cap. 27 « De sententia excommunicationis » (V, 39) respondet Innoc. III: « Discretioni vestrae mandamus, quatenus si vobis constiterit dictum F. archidiaconum ob duplicem causam excommunicatum fuisse, et expressisse tantum alteram in litteris, quas super absolutione sua impetravit: ipsum tanquam excommunicatum satisfacere ecclesiae suae pro altera, monitione praemissa, cogatis ».

Affert iuris exceptiones aequitate suffultas § *2. Si tamen propter numerum* eorumdem vel diversorum qualitate *delictorum nimius esset*, attenta humana conditione, *poenarum*, non iam latae sententiae, sed *infligendarum* a iudice vel Superiore cumulus ad normam §[1] praec.[s], *prudenti iudicis arbitrio* seu voluntati *relinquitur*, seu canonis vi facultas datur disiunctive a) *aut poenam* ferendae sententiae *omnium* « infligendarum » huic singulari reo *graviorem* iuxta canonum ac interpretum aestimationem *infligere*, quandoque *addita*, nempe: *si res ferat* seu possible sit conveniensque iudicetur, *aliqua poenitentia vel remedio poenali* ex Titulo X cognoscendis, b) *aut* omnes supra dictas *poenas intra aequos* duce ratione *terminos* per selectionem *moderari*, in quo dicendo iudicio norma est: *habita ratione numeri et gravitatis delictorum*, quae dignoscitur ex Titulo II « De imputabilitate ».

Aliam exceptionem §[i] 1[1] absolutam praescribit § *3. Si poena* ferendae sententiae *constituta sit, tum in conatum delicti*, unde hic « verum constituit delictum » (can. 2212, § 4), *tum in delictum* idem *consummatum, hoc admisso* praeter delicti conatum alias patratum, *infligi tantum debet* contra duos §§[os] praecedentes, illis duobus consideratis, *poena in consummatum* hoc *delictum statuta* per legem. Quoad poenas vero latae sententiae viget § 1, nam verus delicti conatus excludit progressum ad consummationem eius, quae eveniet propter hoc, poena in conatum delicti iam incursa.

43. **Modus servandus** a Superiore vel iudice in declaratione vel inflictione poenarum multiplex est. Idipsum nos edocet sub distinctione postremus huius Tituli *can. 2225. Si poena,* tum vindicativa tum medicinalis, utpote per legem latae sententiae, *declaretur* iam incursa, *vel* alterutra ex dictis, sed lege statuta ferendae sententiae, *infligatur per sententiam iudicialem,* quae in can. 1868, § 1 describitur, *serventur canonum praescripta* in Titulo XIII, Lib. IV posita *circa sententiae iudicialis pronuntiationem,* quae huiusmodi processum praevium requirit; *si vero poena,* tum vindicativa, tum medicinalis, *latae vel ferendae sententiae,* scilicet: haec, quae « a iudice vel Superiore infligi debeat », illa vero quae « determinata ita sit addita legi vel praecepto ut incurratur ipso facto commissi delicti » proprie dicti vel fortassis ad normam can.[s] 2195, § 2, quia de utraque conditio additur *inflicta sit* ex tunc subeunda, vel poena latae sententiae ex tunc in foro externo urgenda, *ad modum praecepti particularis* idest: ab homine atque extraiudicialiter; quaecumque in hac secunda parte canonis explicata a) *scripto aut coram duobus testibus* ad licite agendum et *ordinarie,* seu est regula exceptiones ob prudentiam admittens, ut *declaretur* iam incursa ad effectus poenae iuxta can. 2232 urgendos, *vel irrogetur* ad eam statim subeundam, b) *indicatis poenae* declaratae vel inflictae *causis, salvo* quoad clausulam sub littera *b*) tantum *praescripto can. 2193,* quod relinquit « prudenti Ordinarii arbitrio suspensionis (ex informata conscientia) causam clerico patefacere aut reticere ». Hinc sequitur, etiam huiusmodi poenam « scripto aut coram duobus testibus esse ordinarie infligendam » ex huius canonis in secunda parte praecepto.

Ius vetus praescripta canonis huius continebat, quamvis illud de poenis determinatis loqueretur. Ita v. gr. de inflictione poenarum quas ferendae sententiae statuit const. « Sacramentum Poenitentiae » Bened. XIV adversus sollicitantes, haec habet Instr. S. C. de Prop. Fide [1]: « Praemissis his (nempe moderato per S. Congr. iudiciali processu illo qui specialis servatur de hoc crimine puniendo), et audito reo eo modo quo commode fieri poterit, si ex omnibus rite et accurate perpensis, tibi satis perspecta evadat admissi criminis veritas, tunc demum poteris devenire ad illi interdicendum in perpetuum ne confessiones excipiat, subtrahendo omnes et quas-

[1] 26 Aug. 1775. Collect. S. C. de P. F. n. 509.

cumque facultates in id muneris eidem, etiam per quodcumque privilegium, vel etiam ab ipsa S. Sede impertitas. Praeterea, declarare poteris eumdem reum obnoxium esse ceteris poenis spiritualibus in Constitutionibus, et praesertim in Gregoriana sancitis. Tibi quoque fas erit illum suspendere a sacrosancti Sacrificii celebratione ».

Alios textus ex Decretalibus licet decerpere. Primus sit cap. 1 « de sententia excommunicationis... » in 6°, ubi Innoc. IV in Conc. Lugdunensi constituit: « Quisquis igitur excommunicat, excommunicationem in scriptis proferat, et causam excommunicationis expresse conscribat, propter quam excommunicatio proferatur ». Secundus textus alium admiserat modum; nempe: cap. 48, tit. 39, Lib. V. X, in quo sic loquitur Innoc. III: « Sacro approbante concilio prohibemus, ne quis in aliquem excommunicationis sententiam, nisi competenti admonitione praemissa, et personis praesentibus idoneis, per quas (si necesse fuerit) possit probari monitio, promulgare praesumat ».

Nec solum de excommunicatione in Pont. Rom. est scriptum [1]: « Maior vero excommunicatio, quam Pontifex per sententiam scriptam legendo promulgat, hoc modo profertur: etc. », sed de suspensione quoque in eodem invenitur Pontificali [2]: « Suspenditur quis (clericus) quandoque ab homine,... quando Praelatus sic in scriptis pronuntiat: etc. ». Ac demum de suspensione ex informata conscientia, quod scripturae forma ad validitatem non pertineat, constat ex resp. S. Congr.[3] EE. et RR. in una Ord. Praed. [3] ubi interrogata « 3. An valeat suspensio oretenus, et absque scripto enunciata? Emi. Patres... rescripserunt: Ad 3. Affirmative cum feratur per modum praecepti particularis ».

TITULUS VI.

De subiecto coactivae potestati obnoxio.

Can. 2226. - § 1. Poenae adnexae legi aut praecepto obnoxius est qui lege aut praecepto tenetur, nisi expresse eximatur.

§ 2. Licet lex poenalis posterior obroget anteriori, si tamen delictum, quando lex posterior lata est, iam commissum erat, applicanda est lex reo favorabilior.

§ 3. Quod si lex posterior tollat le-

[1] Ordo excommunicandi et absolvendi. — [2] Ordo suspensionis, reconciliationis. — [3] 2 Martii 1866. Collectanea S. Congr. EE. et RR. Bizzarri, pag. 755.

gem vel poenam tantum, haec statim cessat, nisi agatur de censuris iam contractis.

§ 4. Poena reum ubique terrarum tenet, etiam resoluto iure Superioris, nisi aliud expresse caveatur.

CAN. 2227. - § 1. Poena nonnisi a Romano Pontifice infligi aut declarari potest in eos de quibus in can. 1557, § 1.

§ 2. Nisi expresse nominentur, S. R. E. Cardinales sub lege poenali non comprehenduntur, nec Episcopi sub poenis latae sententiae suspensionis et interdicti.

CAN. 2228. Poena lege statuta non incurritur, nisi delictum fuerit in suo genere perfectum secundum proprietatem verborum legis.

CAN. 2229. - § 1. A nullis latae sententiae poenis ignorantia affectata sive legis sive solius poenae excusat, licet lex verba de quibus in § 2 contineat.

§ 2. Si lex habeat verba: *praesumpserit, ausus fuerit, scienter, studiose, temerarie, consulto egerit* aliave similia quae plenam cognitionem ac deliberationem exigunt, quaelibet imputabilitatis imminutio sive ex parte intellectus sive ex parte voluntatis eximit a poenis latae sententiae.

§ 3. Si lex verba illa non habeat;

1.° Ignorantia legis aut etiam solius poenae, si fuerit crassa vel supina, a nulla poena latae sententiae eximit; si non fuerit crassa vel supina, excusat a medicinalibus, non autem a vindicativis latae sententiae poenis;

2.° Ebrietas, omissio debitae diligentiae, mentis debilitas, impetus passionis, si, non obstante imputabilitatis deminutione, actio sit adhuc graviter culpabilis, a poenis latae sententiae non excusant;

3.° Metus gravis, si delictum vergat in contemptum fidei aut ecclesiasticae auctoritatis vel in publicum animarum damnum, a poenis latae sententiae nullatenus eximit.

§ 4. Licet reus censuris latae sententiae ad normam § 3, n. 1 non teneatur, id tamen non impedit quominus, si res ferat, congrua alia poena vel poenitentia affici queat.

CAN. 2230. - Impuberes excusantur a poenis latae sententiae, et potius punitionibus educativis, quam censuris aliisve poenis gravioribus vindicativis corrigantur; puberes vero qui eos ad legem violandam induxerint vel cum eis in delictum concurrerint ad normam can. 2209, §§ 1-3, ipsi quidem poenam lege statutam incurrunt.

CAN. 2231. - Si plures ad delictum perpetrandum concurrerint, licet unus tantum in lege nominetur, ii quoque de quibus in can. 2209, §§ 1-3, tenentur, nisi lex aliud expresse caverit, eadem poena; ceteri vero non item, sed alia iusta poena pro prudenti Superioris arbitrio puniendi sunt, nisi lex peculiarem poenam in ipsos constituat.

CAN. 2232. - § 1. Poena latae sententiae, sive medicinalis sive vindicativa, delinquentem, qui delicti sibi sit conscius, ipso facto in utroque foro tenet; ante sententiam tamen declaratoriam a poena observanda delinquens excusatur quoties eam servare sine infamia nequit, et in foro externo ab eo eiusdem poenae observantiam exigere nemo potest, nisi delictum sit notorium, firmo praescripto can. 2223, § 4.

§ 2. Sententia declaratoria poenam ad momentum commissi delicti retrotrahit.

CAN. 2233. - § 1. Nulla poena infligi potest, nisi certo constet delictum commissum fuisse et non esse legitime praescriptum.

§ 2. Licet id legitime constet, si agatur de infligenda censura, reus reprehendatur ac moneatur ut a contumacia recedat ad normam can. 2242, § 3, dato, si prudenti eiusdem iudicis vel Superioris arbitrio casus id ferat, congruo ad resipiscentiam tempore; contumacia persistente, censura infligi potest.

CAN. 2234. - Qui plura delicta commisit, non modo gravius puniri, sed si, prudenti iudicis arbitrio, res id ferat, subiici etiam debet vigilantiae vel alii remedio poenali.

CAN. 2235. - Delictum frustratum aut conatus delicti, nisi tanquam distincta delicta lege plectantur, possunt congrua poena pro gravitate puniri, salvo praescripto can. 2213, § 3.

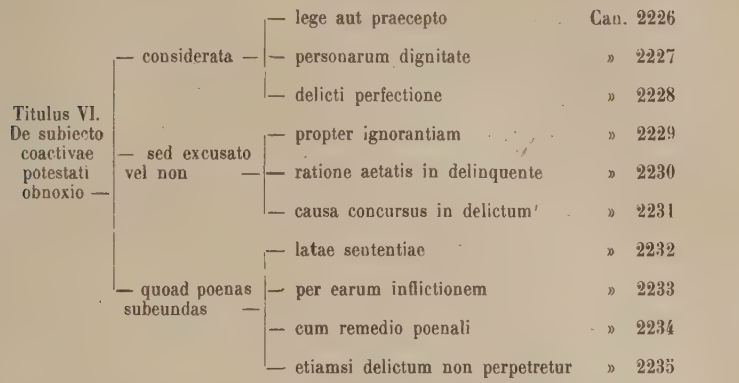

44. **Inscriptio Tituli.** — Post subiectum cui potestas coactiva competit, oportuit normas dare, quas continet *Titulus VI* inscriptus *De subiecto* nempe : fideli, qui subditur auctoritati ecclesiasticae leges aut praecepta ferenti, cognoscendus per can. 12, 13, 14, quoad illas, et quoad haec per can. 94, si vero agatur de clerico, respiciendo huius incardinationem vel aliam subiectionis rationem et, si sermo sit de religioso exempto, attendatur oportet familia seu domus ad quam hic pertineat : de illo igitur *coactivae potestati* distinctae iuxta Superiores vel personas morales eam exercentes, atque consideratae secundum modos diversos exercendi eam, videlicet per leges, per sententias, per modum praecepti particularis, *obnoxio* ad incurrendas poenas inde consequentes vel subeundas uti effectum illius potestatis.

45. **Ordo canonum** ex dictis infertur, sed logice expositus inscriptionem illustrat. Consideretur primo coactiva potestas lege aut praecepto exercita, et subiectum hac ratione determinatur in can. 2226, dum sequentes duo personarum dignitatem et delicti perfectionem considerant ad illam statuendam determinationem. His subsequuntur tres canones 2229, 2230 et 2231, qui successive causas a poenis incurrendis excusantes considerant, scilicet : ignorantiam et impubertatem, et econtra inducentes vel concurrentes ad delictum poenalibus legibus subiiciunt. Denique modum poenas subeundi aut infligendi moderantur can. 2232 et 2233, dum subiectio tum

remedio poenali ultra poenam, tum poenae absque patrato delicto decernitur per canones 2234 et 2235.

46. **Subiectio legi praeceptove poenali** in genere sic decernitur. *Can. 2226.* § *1. Poenae* cuilibet latae sententiae aut ferendae *adnexae legi* per quam illa statuitur *aut praecepto* Superioris vel iudicis, quod per illam poenam urgetur; *obnoxius est* omnis et solus ille, *qui lege aut praecepto* talibus *tenetur* quolibet ex motivo, *nisi expresse* in eisdem vel alias legitime ab eadem poena *eximatur,* sicuti datur exemplum in can. 2227, § 2. — Normam ipse Clemens III tradidit in cap. 21 « de sententia excommunicationis » (V, 39) X, dicens: « et Nobis fuit ex tua parte quaesitum, utrum si quis ita pronuntiaverit: quisquis furtum fecerit excommunicatus sit: haec generalis clausula ad ipsius excommunicatoris subditos referatur, an generaliter extendatur ad omnes, qui non sunt de iurisdictione illius? Ad quod dicimus quod hac sententia non nisi subditi obligantur: nisi forte plus contulerit maior et largior auctoritas delegantis ».

§ *2. Licet lex poenalis,* sic dicta ob poenam in ea statutam, *posterior* respectu alterius, cui poenali quoque *obroget anteriori* promulgatione, quia eidem opposita, sub conditione: *si tamen delictum* adversus anteriorem legem, quia *quando lex posterior* supradicta *lata est,* nempe: promulgata, eo quod « leges instituuntur cum promulgantur » (can. 8 § 1), *iam commissum erat,* quamvis nondum iudicatum nec punitum ut patet ex §^{1} praescripto sequenti, *applicanda est* a iudice vel Superiore *lex* alterutra *reo favorabilior,* id est: cuius poena statuta mitior est, vel adauget delicti conditiones. Praescriptum valde aequum, nam agitur de poena ferendae sententiae, utpote applicanda. Unde si mitior est in lege anteriori, hanc subeat oportet reus, qui talem legem, dum ea vigeret, est transgressus; si mitior est qualitercumque poena posterior, hanc subire oportet, quia nunc temporis, seu lege posteriore vigente, Superior paret legi applicans statutam poenam. In utroque autem casu servatur reg. iuris 49 in 6°: « In poenis benignor est interpretatio facienda ».

§ *3. Quod si lex posterior* promulgatione *tollat legem* anteriorem poenalem, idest: eius praescriptum ac saltem consequenter poenam accessoriam, *vel* relinquens praescriptum, « tollat » adnexam ei *poenam tantum* latae aut ferendae sententiae, *haec* poena

statim post vigorem promulgatae legis *cessat,* tum uti adnexa legi, ut palam est, proindeque non applicanda est poena legis anterioris, congruenter regulae iuris citatae ac menti praec. §[1], tum uti poena iam incursa latae sententiae aut per inflictionem, cum hac sola exceptione *nisi agatur de censuris* quibuslibet sed proprie dictis atque *iam* alterutro modo *contractis.* Ratio exceptionis est, quia « quaelibet censura, semel contracta, tollitur tantum legitima absolutione » (can. 2248, § 1).

Circa poenarum observantiam ita invenimus decretum, quando illa erat latae sententiae poena[1]: « Ad reprimendam malitiam perversorum, poenae certae sunt in canonibus constitutae, quas sicut latas a vobis interdum in subditos (scilicet ab homine), vultis inviolabiliter observari, ita latas ab aliis, debetis inviolabiliter observare. Ideoque mandamus, quatenus sententias, quas I. exovien. episcopus duxerit in subditos suos canonice promulgandas, et vos ipsi servetis, et a vestris subditis faciatis observari ». Casu vero quo poena sit ferendae sententiae, non deest Decretalis simile quid statuens. Sic enim scriptum est in Conc. Lateranensi sub Alex. III[2]: « Si quis autem treugas frangere praesumpserit post tertiam admonitionem, si non satisfecerit, suus episcopus sententiam excommunicationis dictet in eum, et scriptam vicinis episcopis annunciet, quorum nullus excommunicatum in communionem recipiat, immo scriptam sententiam quisque confirmet ».

Hanc ergo disciplinam generaliter ad poenas, sed aptius retinet § *4* conformis canoni 24 derogato quoad poenae cessationem. *Poena* medicinalis aut vindicativa, poenitentia quoque ac remedium poenale pro huius modo, semel incursa, sive quia latae sententiae, sive quia per iudicem vel Superiorem inflicta, vel declarata quoad declarationis effectum, sequitur enim *reum ubique terrarum tenet* obligatum ad eius observantiam, imo per exceptionem canonis citati, quando ad modum praecepti particularis est fulminata, *etiam resoluto* per mortem, aut renunciatione, revocatione, alioque modo cessante *iure Superioris*, idest: isto amittente potestatem coactivam, qua poenam inflixit, *nisi aliud* diversum ab huius §[1] praescripto *expresse caveatur*, v. gr. prout dicitur de suspensione ex informata conscientia a S. Congr. de Prop. Fide in eiusdem Instructione[3] sub

[1] Cap. 8 « de officio iudicis ordinarii » (I, 31) X. — [2] Cap. 1 « de treuga et pace » (I, 33) X. — [3] 20 Oct. 1884. Collect. S. C. de P. F. n. 1628.

num. 5. « Quod si ob graviores causas Ordinarius censuerit eam imponere non ad tempus determinatum, sed ad suum beneplacitum, tunc ipsa habetur pro temporanea, ideoque cessabit cum iurisdictione Ordinarii suspensionem infligentis ». Atque praescripto §[1] optime providetur scopo coactivae potestatis, etiamsi « poena inflicta (non) scripto aut coram duobus testibus declaretur vel irrogetur, (nec) indicatis poenae causis » (can. 2225), prout quandoque licite fieri potest. Namque aliter possent facile delinquentes vanas reddere Superioris punitiones saltem ad tempus per recessum ab eiusdem territorio.

47. **Personae privilegiatae** sunt sequentes. *Can. 2227. § 1. Poenae,* exclusis quoad validitatem ceteris Praelatis, ipsisque Romanis Congregationibus ex auctoritate propria *nonnisi a Romano Pontifice* per se vel per delegatum iuxta reg. 68 iuris in 6°, *infligi* proprie sive per legem particularem, sive per sententiam praeceptumque particulare, *aut* his posterioribus modis *declarari* a iure iam incursa *potest* ratione personarum *in eos de quibus in can. 1557, § 1.* Videlicet: « 1° Eos qui supremum tenent populorum principatum; — 2° Patres Cardinales; — 3° Legatos sedis Apostolicae, et... Episcopos, etiam titulares ».

Hae immunitates sunt iam exceptae in 6°. Decretalium. Nam Clemens IV ait[1]: « Ne aliqui de indultis Apostolicis confidentes, alios confidentius in suo iure molestent, et Ordinariorum iurisdictionem contemnant pariter et eludant: Omnes indulgentias et privilegia, quibuscumque singularibus personis ecclesiasticis vel saecularibus cuiuscumque praeeminentiae, dignitatis, conditionis aut status, quod interdici a quocumque vel excommunicari non possint:

... (Illis per quae regibus et reginis eorumque filiis... in hoc immunitas huiusmodi conceditur, dumtaxat exceptis) de fratrum nostrorum consilio ad Ordinariorum sententias et processus edicto perpetuo prohibemus extendi ».

Quoad personas vero ecclesiasticas constat idem iuris praecedentis statutum ex cap. 16 « de haereticis » (V, 2) in 6°. Ibidem Ronif. VIII ait: « Inquisitores haereticae pravitatis ab Apostolica Sede... deputati, de huiusmodi crimine inquirere contra episcopos nequeunt, aut eius praetextu procedere contra eos: nisi in litteris

[1] Cap. 5 « de privilegiis » (V, 7) in 6°.

commissionis Apostolicae, quod hoc possint, contineatur expresse ». Nec mirum esse debet Codicis praescriptum, « cum a nemine, nisi a Romano Pontifice (S. R. E. Cardinales) iudicentur », sicut inquit Eugenius IV in ep. « Non mediocri » [1], et S. Leo IX in ep. « Cum ex venerabilium » [2] dicat : « Hoc autem nolo vos lateat, non debere praeter sententiam Romani Pontificis... episcopos damnari vel deponi », quibus concordant Decreta Concilii Tridentini [3].

§ 2. *Nisi expresse nominentur* per eorum dignitatem, *S. R. E. Cardinales* habent hoc privilegium contra can. 13 § 1, quod *sub lege* qualibet *poenali* qua tali, non iam quoad vim directivam, videlicet : sub canonibus Partis tertiae Libri huius *non comprehenduntur*, *nec Episcopi* tam residentiales, quam titulares, *sub poenis* medicinalibus aut vindicativis *latae sententiae*, per quamcumque auctoritatem illae sint statutae in legibus, dummodo *suspensionis et interdicti,* nempe alterius utrius. De iisdem poenis et aliis ferendae sententiae, quantumlibet sub iisdem teneantur, ad incurrendas eas necessaria esset inflictio, quae « nonnisi a Romano Pontifice fieri potest » ex § 1°. Hic §us 2us e memoria non excidat, ut recte interpretentur canones poenales in designatione personarum « pro quibus (eaedem leges) datae sunt » (can. 13, § 1).

De altera praescripti parte rationem affert Innoc. IV in Concilio Lugdonensi [4] : « Quia periculosum est episcopis et eorum superioribus propter executionem pontificalis officii, quod frequenter incumbit, ut in aliquo casu interdicti vel suspensionis incurrant sententiam ipso facto : Nos deliberatione provida duximus statuendum, ut episcopi et alii superiores praelati, nullius constitutionis occasione, sententiae sive mandati, praedictam incurrant sententiam ullatenus ipso iure : Nisi in ipsis de episcopis expressa mentio habeatur ».

48. **Delictum legis poena mulctatum** apprime determinat in genere *can. 2228. Poena* quaelibet *lege* communi vel particulari *statuta non incurritur* ipso facto vel post sententiam subeunda, *nisi delictum* ea plectendum *fuerit in suo genere* tam delicti quam specialis transgressionis *perfectum* seu habens omnes conditiones in eodem requisitas *secundum proprietatem verborum* omnium *legis,* quae aliquando non evenit etiam post rei actionem vel omissionem,

[1] An. 1439, § 14. — [2] 17 Dec. 1053, § 4. — [3] Sess. XIII de ref. cap. 8 et sess. XXIV de ref. cap. 5. — [4] Cap. 4 « de sententia excommunicationis, etc ». (V, 11) in 6°.

nisi effectu sequuto, v. gr. homicidium post lethale vulnus inflictum. Idipsum ex iure Decretalium constat congruenter regulis iuris in 6°, nam « odia restringi convenit » (reg. iuris 15), « sine culpa, non est aliquis puniendus » (reg. iuris 23) et « in poenis benignior est interpretatio facienda » (reg. iuris 49).

49. **Excusatio a poenis ob ignorantiam**, eo quod haec multiplex sit, sub distinctione legum poenalium venit consideranda. Definitionem ignorantiae proprie dictae, distinctionesque ipsius videsis coadunatas in Commentario Textus ad can. 16. — *Can. 2229.* § *1. A nullis latae sententiae poenis*, nempe « determinatis (singulis, quae) ita sint additae legi... ut incurrantur ipso facto commissi delicti » (can. 2217, § 1, 2°), *ignorantia* idest : defectus cognitionis, quam subditus potest ac debet habere, *affectata*, seu directe volitus ille defectus cognitionis *sive legis* equidem poenalis, *sive solius poenae* in eodem statutae, *excusat*, atque haec inanitas ignorantiae affectatae est absoluta, subdente canone : *licet lex* generalis vel particularis poenam statuens *verba de quibus* tractatur *in* §° *2° contineat.* De hac ergo ignorantia plene verificatur quoad poenas reg. iuris 13 in 6° : « Ignorantia facti, non iuris excusat ». Quapropter verba « scienter seu affectata ignorantia, vel quocumque alio figmento quaesito praesumpserint » pro eodem iudicantur in cap. 2 « de temporibus ordinationum » (I, 9) in 6° ad incurrendam ipso facto suspensionem ibidem statutam.

§. 2. *Si lex* poenalis, tum generalis, tum quaelibet particularis habeat in praescripti tenore haec singula *verba: praesumpserit*, *ausus fuerit*, quae voluntatem afficiunt, *scienter, studiose,* quae ignorantiae opponuntur, *temerarie, consulto*, quae cognitionem denotant, *egerit, aliave similia,* sic intellecta verborum similitudine, *quae* pro eorum significatione *plenam cognitionem* praeviam *ac* concomitantem *deliberationem exigunt*, hac sub hypothesi *quaelibet imputabilitatis imminutio* ex causis consideratis in praec. Titulo II, a) *sive ex parte intellectus*, v. gr. ignorantia etsi culpabilis, dummodo non sit affectata ob § praec., tum legis, tum solius poenae, ad normam can. 2202 ; b) *sive ex parte voluntatis*, v. gr. « metus gravis, etiam relative tantum » (can. 2205 §§ 2, 3), *eximit* huiusmodi delinquentem *a poenis* omnibus per declaratam legem *latae sententiae*, non autem a poenis ferendae sententiae fortassis ab eadem lege statutae.

§. *3. Si lex,* uti supra fuit declarata, *verba illa* singula supradicta in praec. §° « aliave similia » *non habeat* inserta :

1.° *Ignorantia* a) *legis* ipsius qua praescriptivae, b) *aut etiam solius poenae* in illa statutae, 1° *si fuerit crassa vel supina,* idest gravior inter culpabiles, attamen non directe intenta, *a nulla poena* medicinali ac vindicativa per dictam initio §¹ legem *latae sententiae eximit*, seu, non obstante praefata ignorantia, « poena determinata addita illi legi... incurretur ipso facto commissi delicti » (can. 2217, § 1, 2°) ; II° si « ignorantia » alterutra *non fuerit crassa vel supina* ob negligentiam graviorem studii ex incuria, pigritia, quamvis illa remaneat graviter culpabilis, a) *excusat a medicinalibus* « poenis latae sententiae », seu huiusmodi censuris, *non autem* « excusat » *a vindicativis* quibuscumque *latae sententiae* in eadem lege *poenis.*

Ita sine limitatione Bonifacius VIII in cap. 2 « de Constitutionibus » (I. 2) in 6° : « Ut animarum periculis obvietur : sententiis per statuta quorumcumque ordinariorum prolatis, ligari nolumus ignorantes, (veluti addens indulgentiam ultra excusationem ex natura ignorantiae inculpabilis vel leviter culpabilis naturaliter consequentem) : dum tamen eorum ignorantia crassa non fuerit vel supina ». Ratio vero adducta suasit distinctionem ex diversitate poenarum in Codicis textu admissam.

Quia sub §° 2° « quaelibet imputabilitatis imminutio » fuit considerata, sub hoc autem numero 1° tantummodo ignorantia, prosequitur legislator normas dans de aliis causis imputabilitatem minuentibus. Hinc adiungitur *2°. Ebrietas* (can. 2201 § 3), *omissio debitae diligentiae* (can. 2203, §° 1°), *mentis debilitas* (can. 2201, § 4), *impetus passionis* (can. 2206), singulae ex his causis consideratae taxative, ac sub conditione : *si non obstante imputabilitatis deminutione,* quam sub quibusdam saltem conditionibus producunt, *actio* haec singularis contra legem poenalem *sit* in genere morum *adhuc graviter culpabilis*, tum in se tum ratione agentis, seu obiective atque subiective, sub hac videlicet conditione, *a poenis* quibuslibet *latae sententiae* ipso veri delicti facto *incurrendis non excusant.*

Cap. 3 « de iis, quae vi metusve causa fiunt » (I, 40) X : « Sacris est canonibus » : et infra inquit Innoc. III : « Distinguimus autem utrum is qui communicat excommunicatis invitus, sit per

coactionem adstrictus; aut per metum inductus.. In secundo casu licet metus attenuet culpam; quia tamen non eam prorsus excludit, cum pro nullo metu debeat quis mortale peccatum incurrere, excommunicationis labe credimus inquinari ». Hanc rationem recognoscit validam legislator, dum statuit *3.°* ***Metus*** etiam absolute ***gravis*** ob minas mortis, *si delictum,* ad quod sic quispiam inducitur, *vergat* a) *in contemptum fidei* v. gr. dare nomen sectae acatholicae, b) *aut ecclesiasticae auctoritatis* v. gr. efficaciter impedire exercitium iurisdictionis fori externi, c) *vel in publicum animarum damnum* v. gr. editio librorum a Sede Apostolica nominatim prohibitorum, tunc *a poenis* quibuslibet *latae sententiae* solummodo ***non eximit*** huiusmodi « delicti » reos.

Ratio in Decretalibus expressa non minus urget, quando lex poenalis « habeat verba » in praec. §° designata, verumtamen « metus gravis » supradictus « eximit » ab eisdem poenis. — Sufficiens videtur responsum, quia legislator per illa verba innuit respici a se delictum qua patratum cum plena libertate, alias relinquere idem puniendum Superiori delinquentis, congruenter §° sequenti.

Demum quia contingere potest, ut lex poenalis solam censuram latae sententiae habeat additam, opportune canonem perficit § *4. Licet reus* sic dictus ob patratum delictum *censuris* proprie dictis *latae sententiae* legi transgressae adnexis *ad normam* § *3* praec. *n°. 1 non teneatur* in casu secundum illius normae declarationem, *id tamen non impedit*, seu non obstat tale praescriptum, *quominus*, *si res ferat* iuxta prudentem circumstantiarum ponderationem, *congrua* commisso delicto propter can. 2218 § 1 *alia poena* vindicativa, etsi a lege non statuatur, *vel poenitentia affici* ab homine, idest: a iudice vel Superiore queat. Haec concessio specialis est, proinde vigens praeter aliam potestatem in can. 2222 § 1, quando haec in casu applicationem non sortiatur.

50. **Quantum eximit aetas a poenis** canonicis subeundis nos edocet *can. 2230* sic decernens. *Impuberes*, videlicet: « si masculus infra decimum quartum, si femina infra duodecimum annum completum » (can. 83 § 2), postquam « septimum aetatis annum expleverunt », *excusantur* ratione solius aetatis ac vi huius canonis *a poenis* tam vindicativis quibuscumque, quam censuris, *latae sententiae* incurrendis, secus ac ius Decretalium supponebat in cap. 60 tit. XXXIX Lib. V, X, *et* quoad poenas ferendae sententiae aut ab

homine infligendas, « quoniam in pueris relinqui solet inultum, quod in aliis provectioris aetatis humanae leges dicunt severius corrigendum » [1], *potius punitionibus educativis* iuxta consuetudines locorum apud familias usitatis, *quam censuris* quibuslibet parum aestimandis per eos *aliisve poenis* (notetur) *gravioribus vindicativis corrigantur*, hae namque non graviores salvae manent, ac permittuntur congruenter capiti 1° Tit. cit. Decretalium, ubi Gregorius inquit : « At his peccatis, (furtis, mendaciis et periuriis) plena est puerilis aetas, quamvis in eis (peccata seu delicta) non ita ut in maioribus punienda videantur ».

Hac sumpta occasione legislator praevenit deceptionem, quam inde possent incurrere fideles parvipendentes Salvatoris sententiam : « qui autem scandalizaverit unum de pusillis istis qui in me credunt, expedit ei ut suspendatur mola asinaria in collo eius, et demergatur in profundum maris ». Sequitur ergo in canone : *puberes vero* etiam infra vicesimum primum aetatis annum, seu minores, *qui* a) *eos* « impuberes » supra designatos *ad legem* ecclesiasticam *violandam*, cui tenentur hi « rationis usum assecuti » forsan ante septimum annum expletum (can. 12), *induxerint* positive, b) *vel cum eis in delictum* proprie dictum iuxta can. 2195, § 1 *concurrerint ad normam can. 2209, §§ 1-3* tantum, *ipsi quidem* conrei *poenam* latae vel ferendae sententiae, quia solum additur *lege statutam* contra huiusmodi delictum *incurrunt*. Quae assertio supponit mentem legislatoris, quam statim decernendo pandit canone sequenti.

51. **Extensio legum poenalium implicita** in alias personas non expressas decernitur a Codice, dum *can. 2231* ius praecedens multiplicatis textibus efformatum sic breviter concludit. *Si plures* eodem vel diverso modo *ad delictum* quodcumque *perpetrandum concurrerint, licet unus* tantum, vel singulariter vel quoad modum delinquendi, *in lege poenali nominetur*, idest : exprimatur « secundum propriam verborum significationem in textu et contextu consideratam » (can. 18), praeter illum *ii quoque de quibus* actum est *in can. 2209, §§ 1-3* solummodo, *tenentur* idest : obnoxii sunt, *nisi* huiusmodi *lex* singularis *aliud* magis vel minus contrarium *expresse caverit*, saltem per verbum contrahens praescriptum ad

[1] Cap. 2 « de delictis puerorum » (V, 23) X.

delinquentem nominatum, *eadem poena* simplici vel multiplici, latae vel ferendae sententiae: *ceteri vero* conrei, nempe sub. seqq. §§[is] eiusdem cit. canonis considerati *non item*, seu non veniunt implicite sub poenali lege, *sed* canonis huius praescripto, uti participes delicti, *alia iusta poena*, videlicet: « servata aequa proportione cum influxu in delictum » (can. 2218, § 1) iuxta ibidem declarata, *pro prudenti Superioris,* cui hac de causa subdantur, *arbitrio puniendi sunt*, quae sunt facultativa verba, *nisi lex* eadem vel alia *peculiarem,* vel determinatam, vel indeterminatam sed praeceptivis verbis *in ipsos* conreos postremo declaratos *constituat* incurrendam latae vel ferendae sententiae. Hic canon ita haereat menti, ut redeat in eam in singulis canonibus tertiae Partis, praesupponendaque erit illius norma, quandocumque non pateat eiusdem exceptio.

Porro multoties conrei singulatim recensiti sub censuris Const. « Aplcae, Sedis » Pii IX non invenientur in Codice, quin applicari queat in casu can. 6, n° 3° pro illarum derogatione, eo quod obstet canon praesens.

52. **De observantia incursae poenae** praescribit *can. 2232. §. 1. Poena latae sententiae* seu « incursa ipso facto commissi delicti » (can. 2217, § 1, 2°), *sive medicinalis sive vindicativa,* verba necessaria propter Auctorum doctrinas distinguentium circa rem hanc, *delinquentem, qui delicti sibi sit conscius*, nempe moraliter certus, *ipso facto* delinquendi *in utroque foro* obligatum *tenet* ad illam sponte subeundam; — sequitur exceptio multiplex, videlicet: *ante sententiam tamen* proprie dictam iuxta § 1[m] can.[s] 1868 atque *declaratoriam* commissi delicti, I° *a poena* illa *observanda delinquens excusatur,* « ergo pro utroque foro », *quoties eam servare sine infamia* inde ob circumstantias consequente *nequit*, in obsequium iuris naturalis famam protegentis, imo *et* II° *in foro externo* tantum, idest: coram societate vel fidelibus, aliter dicendum pro eiusdem delinquentis confessario, *ab eo* supple « delinquente » supra declarato *eiusdem poenae* « latae sententiae » debitam *observantiam exigere* urgendo iudicialiter vel extraiudicialiter, quod non esset, si merum adhiberetur consilium forsan rationibus fulcitum, *nemo potest,* sive Superior sit, sive privatus, v. gr. promotor iustitiae, *nisi delictum sit notorium* « notorietate facti » (can. 2197, 3°) ex canonis contextu, quae exceptio num° II° tantummodo evidenter afficit. Sic explicit §[us]: *firmo praescripto can. 2223* § *4* normae huius canonis non

contrario, sed perfectivo. In illo enim exigitur declaratoria sententia, non poenae observantia ante illam, eo quod « sive ad instantiam partis cuius interest, sive bono communi ita exigente, sententia declaratoria dari debet ».

Huius vim tradit § *2. Sententia declaratoria* delicti commissi, quod poena latae sententiae ius plectitur, illam *poenam*, non iam quoad antedictum sententiae huiusmodi effectum, sed quoad poenae iuridicos effectus *ad momentum commissi* prius *delicti* de quo agatur *retrotrahit*, quantum possibile est, v. gr. amissio fructuum perceptorum ex officio, quo privatus fuerat ipso facto delicti.

Constat hunc canonem ius vetus omnino referre. Alex. enim III sic respondit [1]: « Fraternitati tuae mandamus, quatenus si eorum excessus publicus non sit et notorius, eos ecclesiastica censura compellas: ut infra conveniens tempus, appellationem interpositam prosequantur: Si vero publicus est et notorius, appellationis obtentu non praetermittas, quin eos excommunicatos denuncies, ipsosque facias sicut excommunicatos cautius evitari, donec passis iniuriam satisfaciant, et cum litteris tuis Apostolico se conspectui repraesentent ». Atque Greg. IX secundum disciplinam suo tempore vigentem « de cohabitatione clericorum et mulierum » (III, 2) sic ait in cap. 10: « Quaesitum est de clericis in fornicationem prolapsis, si eorum sit officium, piusquam poenituerint, audiendum. Verum etsi quemlibet pro mortali peccato, quo ad seipsum constet esse suspensum, non debet tamen in officiis evitari, quia quantum ad alios etiam in casu proposito suspensus non est: nisi peccatum huiusmodi sit notorium per sententiam, seu per confessionem factam in iure, aut per evidentiam rei, quae tergiversatione aliqua celari non possit ».

53. **Praerequisita poenarum inflictioni,** existentia delicti singularis praesupposita, exponit *can. 2233. §. 1. Nulla poena* medicinalis aut vindicativa, aliter dicitur de poenitentiis et remediis poenalibus per alios canones, *infligi* a Superiore vel a iudice *potest*, alias ergo esset invalida sententia vel decretum, *nisi certo* moraliter *constet* a) *delictum commissum fuisse* equidem a persona, cui poena infligitur, *et* b) *non esse legitime* ad normam can. 1703, 1705 *praescriptum* quoad actionem criminalem non subeundam. Hoc non urget praescriptum quoad « omnia quae in casu (can.[s] 2222

[1] Cap. 13 « Pervenit ad nos », tit. XXVIII « de appellationibus ». Lib. II, X.

§ 2) non habent rationem poenae » Ita plene observatur principium enunciatum in reg. iuris 23 in 6°: « Sine culpa, nisi subsit causa, non est aliquis puniendus ».

De secundo requisito melius reservantur citato canoni testimonia veteris iuris. De primo satis erunt duo hic inserenda. In ordine iudiciario decernit Alex III [1]: « Si vero coram Episcopo de criminibus in iure confessi sunt, seu legitima probatione convicti: dummodo sint talia crimina, propter quae suspendi debeant vel deponi, non immerito suspendendi sunt a suis ordinibus, vel ab altaris ministerio perpetuo removendi ». Ordini vero extraiudiciali rationabiliter congruebant, quae Ioannes XXII inquit [2]: « Divinis exemplis, qui nostrorum debent esse actuum regula, patenter instruimur, aures nostras subditorum a suis praepositis oppressorum indebite, et aggravatorum iniuste, non obturare clamoribus, sed ipsas potius compassivis affectibus inclinare, ut si per solertis inquisitionis indaginem clamores huiusmodi opere completos esse viderimus, liberationis opportunae remedium sollicitis studiis apponamus, poena nihilominus debita punituri in hanc patratorum qualitatem excessuum illicitos oppressores ».

§ *2. Licet id,* utrumque requisitum, *legitime* seu ex facti probationibus secundum ss. canones adductis *constet,* praeter ea *si agatur de infligenda* ut supra *censura* qualibet, idest: « poena » medicinali, *reus* « vere delicti commissi » a) *reprehendatur* ob illud b) *ac moneatur* pro futuro (ac semel sufficit), *ut a contumacia recedat ad normam can. 2242,* § *3,* videlicet: « illius delicti poeniteat et simul ipse congruam satisfactionem pro damnis et scandalo det aut saltem serio promittat » statim, vel *dato* seu concesso sub conditione: *si prudenti* ob rei ac delicti circumstantias *eiusdem iudicis vel Superioris* (dantis tempus) *arbitrio casus id ferat* saltem uti conveniens, *congruo ad resipiscentiam,* antequam infligatur cum effectu censura, *tempore;* post hoc vero tempus in casu, vel alias statim, *contumacia persistente* secundum cit. § 3, can.° 2242, *censura* quaelibet ab homine, vel ferendae sententiae determinata *infligi* statim subeunda *potest.*

Quae interpretatio authentice confirmatur quoad partem per

[1] Cap. 4 « de iudiciis » (II, 1) X. — [2] Extrav. com. un. « de poenis ».

sequentis Dubii solutionem [1]: XV. « Utrum, ad normam can. 2233. § 2, ob violationem praecepti peculiaris, quod communitum erat censura ferendae sententiae, statim post delictum comprobatum censura infligi possit; an vero praemittenda sit nova monitio. Resp. Affirmative ad 1^am^ partem, negative ad 2^am^ ».

Non secus cautum erat in veteri iure. Sic enim decernit Innoc. III in Conc. generali [2]: « Si quis autem (clericus) super his (nempe: crapula et ebrietate) se culpabilem exhibuerit, nisi a Superiore commonitus satisfecerit, ab officio vel beneficio suspendatur ». De excommunicatione idipsum pluries in Decretalibus invenitur ac severius praescriptum, atque in ipso Conc. Trid. sess. XXV de ref. c. 3. Atque communis Doctorum sententia idem servandum docebat de qualibet censura.

54. **De infligendo remedio poenali** praescribit *can. 2234*, tum complens canonem praecedentem, tum respectu delinquentis perficiens §^m^ 2^m^, can.^s^ 2224. Iste loquitur disiunctivum modum remittens iudici, praesens autem canon praeceptivis verbis utitur. Citatus canon « de aliqua poenitentia vel remedio poenali » et pro una disiunctive parte loquitur, praesens autem sine restrictione atque remedium poenale tantummodo expressit. Videlicet: *Qui plura* eiusdem vel diversae qualitatis *delicta commisit,* pluries agens contra eamdem legem poenalem, vel huiusmodi diversas etiam semel, unoque actu, transgrediens, *non modo gravius,* quam pro uno ex his delictis *puniri* debet, ut sequitur ex cit. canone 2224, *sed si, prudenti iudicis arbitrio,* proinde solummodo in iudiciis viget hoc praescriptum, *res id ferat,* tunc *subiici* ab eo *etiam debet* ex canonis iussu a) *vigilantiae vel* b) *alii remedio poenali,* cum his enim illa connumeratur in can. 2306.

55. **De poena inferenda, dum absit delictum** proprie dictum, sed in ordine ad legem vere poenalem, praescribit *can. 2235*. Et hinc adnotetur differentia hunc inter et can. 2222, § 1 permittentem legitimo Superiori, ut poenam infligat propter transgressionem legis, quae « nullam sanctionem appositam habeat ». Examinemus praesentem canonem, qui complet §^m^ 3^m^, canonis 2224. *Delictum frustratum* « proprio nomine », ut est in can. 2212, § 2

[1] Commiss. Pont. ad ss. canones auth. interpretandos. 14 Iul. 1922. CO. XIV, 530.

[2] Cap. 14 « de vita et honestate clericorum » (III, 1) X.

definitum, *aut conatus delicti,* quem committit properans solum ad executionem delicti modo descripto in § 1 citati canonis, sub conditione *nisi tanquam distincta* a frustrato vel illo cuius est conatus *delicta lege* eadem vel diversa *plectantur,* quia « si poena constituta sit » in illud vel in istum, iam per se delicta essent, *possunt* concessione huius canonis *congrua* iuxta can. 2218 *poena pro* actionis *gravitate puniri* a iudice vel a Superiore, cum hac potestatis limitatione, videlicet: *salvo praescripto can. 2213,* § *3,* quando « ab omni imputabilitate liberatur » peragens alterutrum.

Praescripti exemplum nobis offert cap. 3 « de clerico percussore » (V, 26) X. Ait enim Alex. III: « Praesentium lator in quodam conflictu asserit se fuisse, pro parte tamen illorum, qui violentiam repellebant: in quo lapides ipse proiecit, sed aliquem non percussit: Quem nos (quia per alios illic aliqui dicuntur occisi) a celebratione Missarum per biennium praecipimus abstinere ».

TITULUS VII.

De poenarum remissione.

Can. 2236. - § 1. Remissio poenae sive per absolutionem, si agatur de censuris, sive per dispensationem, si de poenis vindicativis, concedi tantum potest ab eo qui poenam tulit, vel ab eius competente Superiore aut successore, vel ab eo cui haec potestas commissa est.

§ 2. Qui potest a lege eximere, potest quoque poenam legi adnexam remittere.

§ 3. Iudex qui ex officio applicat poenam a Superiore constitutam, eam semel applicatam remittere nequit.

Can. 2237. - § 1. In casibus publicis potest Ordinarius poenas latae sententiae iure communi statutas remittere, exceptis:

1° Casibus ad forum contentiosum deductis;

2° Censuris Sedi Apostolicae reservatis;

3° Poenis inhabilitatis ad beneficia, officia, dignitates, munera in Ecclesia, vocem activam et passivam eorumve privationis, suspensionis perpetuae, infamiae iuris, privationis iuris patronatus et privilegii seu gratiae a Sede Apostolicae concessae.

§ 2. In casibus vero occultis, firmo praescripto can. 2254 et 2290 potest Ordinarius poenas latae sententiae iure communi statutas per se vel per alium remittere, exceptis censuris specialissimo vel speciali modo Sedi Apostolicae reservatis.

Can. 2238. - Poenae remissio, vi aut metu gravi extorta, ipso iure irrita est.

Can. 2239. - § 1. Poena valide remitti potest praesenti vel absenti, absolute vel sub conditione, in foro externo vel interno tantum.

§ 2. Licet poena etiam oretenus remitti possit, si tamen scripto inflicta fuerit, expedit ut etiam eius remissio scriptis concedatur.

Can. 2240. - Ad praescriptionem actionis poenalis quod attinet, servetur dispositio can. 1703.

56. **Inscriptio Tituli.** — Terminus poenarum restat perpendendus, et hoc praestat *Titulus VII,* huius Sectionis ultimus, agens *De poenarum* quarumlibet, tum ferendae sententiae debitarum ob delictum, tum iam incursarum, sive quia latae sententiae, sive quia subsequuta est delicto sententia condemnatoria, vel Superioris praeceptum, sive quia inflicta fuit ab homine: igitur de harum singularum *remissione.* Haec in genere ac proprie est « actus competentis auctoritatis ecclesiasticae, quo debitum poenae subeundae a reo aufertur, seu poena debita condonatur ». Si remittendae poenae sint vindicativae, ille actus vocatur peculiari nomine dispensationis, utpote « obligationis rei ex lege in casu speciali relaxatio » (can. 80), si autem sint censurae, remissio earum proprie dicitur absolutio, quia censura reputatur ad modum ligaminis solvendi ad rei petitionem, statim ac iste resipuerit simulque, quatenus opus sit, satisfecerit, propter quod similitudinem habet cum absolutione peccatorum.

57. **Canones Tituli** priores potestatem remittendi inter diversos Superiores ecclesiasticos distributam ostendunt. Primus quidem can. 2236 loquitur in genere secundum ipsius potestatis naturam, alter can. 2237 distinguit eam iuxta delictorum notitiam et poenarum diversitatem. Sequuntur duo alii canones de modis exercendi huiusmodi potestatem, ita ut can. 2238 actus validitatem attingat, alter vero can. 2239 ostendit potius quam diversimode potestas remittendi exerceri possit. Omnes canones huius Tituli de poenis iam inflictis agunt, excepto postremo can. 2240, qui ostendit, quonam peculiari modo ferendae sententiae poenae propter delictum solummodo debitae, veluti remissae dici quoad effectum possunt.

58. **Quinam in genere remittere possunt** ecclesiasticas poenas? Respondet huic quaesito *can. 2236* iuri veteri plene congruens. § *1. Remissio poenae* iam declarata, *sive per absolutionem* proprie ac speciali vocabulo dicta, *si agatur de censuris,* seu poenis medicinalibus, *sive per dispensationem* peculiariter fiat, *si* sermo sit *de poenis vindicativis,* prout hae discernuntur a penitentiis et remediis poenalibus, quibus condonandis commune remissionis vocabulum adhiberi potest, si quandoque huic locus sit. Quaecumque igitur ex praedictis « remissio » *concedi tantum potest* 1° *ab eo qui poenam tulit, a*) tum legi additam latae sententiae, *b*) tum ab ho-

mine tantum inflictam, *vel* II° *ab eius* alterutrius *competente* circa poenae inflictionem *Superiore aut successore a*) tum in potestate leges ferendi, *b*) tum in potestate poenas infligendi, *vel* III° *ab eo* clerico *cui haec* remittendi *potestas* immediate vel mediate *commissa est* a Superiore ecclesiastico, qui eamdem ordinariam habeat. Principia, in quibus praescriptum canonis fundatur, sunt: quoad I^m illa reg. iuris 1. « Omnis res, per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur »; quoad II^m alia 46 iuris in 6°: « Is qui in ius succedit alterius, eodem iure, quo ille, uti debebit », et quoad III^m regula 68 pariter in 6°: « Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum ».

Demum ex reg. iuris 80 in 6°: « In toto partem non est dubium contineri » profluit consequenter ex praec. §^us *2. Qui potest* iurisdictione ordinaria aut delegata *a lege* quadam sola vel cum aliis *eximere* subiectum qualitercumque, videlicet: dispensatione, indulto aut privilegio, *potest quoque,* annuente supremo legislatore per hunc, canonem *poenam legi* praefatae *adnexam,* ita ut sit ipso delicti facto inflicta, *remittere* delinquenti, sicut posset ante patratum delictum, ab eadem qua tali abducere subditum.

E contra § *3. Iudex* qua talis, seu *qui ex officio,* etsi praecedat instantia partis vel accusatio promotoris iustitiae, *applicat* reo *poenam,* proinde ferendae sententiae *a Superiore* in lege aliqua *constitutam, eam* « poenam » *semel*, adimpleto videlicet officio, *applicatam* sententia, et consequenter subeundam a reo, *remittere* idest: auferre aut condonare *nequit.* Officium enim iudicis ex proprio vocabulo est tantum dicere ius in singularibus casibus. Hinc iudici appellationis intacta manet potestas ab excommunicatione absolvendi, quam eidem adiudicat Dec. S. C. EE. et RR. « de appellationibus »[1].

59. **Ordinariorum potestas remittendi poenas** multipliciter limitatur secundum delictorum notitiam et poenarum diversitatem. Propter illam canon in §§^os distinguitur, propter istam §^us 1us numeros continet. *Can. 2237.* § *1. In casibus publicis,* eo quod delictum « iam divulgatum est aut talibus contigit seu versatur in adiunctis ut prudenter iudicari possit et debeat facile divulgatum iri » (can. 2197, 3°), agitur enim in canone de poenis tale delictum

[1] 16 Oct. 1600, n. 12, 13.

inseparabiliter comitantibus, nam sequitur: *potest* ex hac « iuris communis » commissione *Ordinarius* ad normam can. 198, § 1 a) *poenas* tam medicinales quam vindicativas b) *latae sententiae,* excluduntur ergo poenae ferendae sententiae, postquam ob sententiam condemnatoriam inflictae sunt, c) *iure communi,* idest: Codicis, non autem iure particulari, etiamsi hoc a Rom. Pont. conditum sit, *statutas remittere,* uti norma generalis ob publicitatem, sed *exceptis:*

1° *Casibus ab forum contentiosum* idest: in iudicium, sive ecclesiasticum, sive laicale, dummodo tribunal sit competens, *deductis* vel ad instantiam partis, vel ad declarandas poenas. Qua posita deductione per acceptationem libelli aut accusationis a iudice, potestas Ordinarii manet in perpetuum limitata, nisi a iudice reus absolvatur per sententiam aut ab instantia. — Motivum datae a nobis interpretationis extensivae fuerunt verba « forum contentiosum » a Codice hic usitata, quamvis hoc secundum verbum in can. 1552, § 2 sensum habeat, quem excludere ob contextum potuisset legislator, adhibendo alia « ad forum iudiciale » iuxta canones de iurisdictione magis propria. Verba illa innuunt quoque « canonem ex parte (hac) tantum cum iure veteri congruere », scilicet: cum cap. 6, sess. XXIV de ref. extenso ad omnes poenas latae sententiae. Propterea, « qua congruit, ex iure antiquo aestimandus est » (can. 6, 3°), « atque ideo ex receptis apud probatos auctores interpretationibus » (can. 6, 2°). Utiliter igitur, ad forum praesertim laicale quod attinet, consuli potest illius Dec. Tridentini interpretatio a cl. Card. Gasparri data [1].

« Exceptis » 2° *Censuris* etiam simpliciter *Sedi Apostolicae,* sed ei taxative *reservatis* in Codice, et idipsum patet ex natura reservationis.

3° *Poenis* singulis hic expressis, quae vindicativae sunt: nempe: quoad clericos a) *inhabilitatis ad beneficia, officia, dignitates,* aliave *munera* sive propria clericorum *in Ecclesia,* (can. 2298, 5°), « sive quae statum clericalem non requirant » (can. 2291, 9°), *vocem activam et passivam* b) *eorumve* singulorum, quae recensita sunt *privationis* (can. 2298, 6° et can. 2291, 11°, 10°), c) *suspensionis* tantummodo *perpetuae* (can. 2298, 2°), d) *infamiae iuris* (can 2291, 4°),

[1] Tractatus canonicus « de sacra ordinatione » num. 225, ed. 1ª.

e) *privationis iuris patronatus* (can. 2291, 7°) definiti sub can. 1448 et « ut ex delictis enumeratis in § 1, n. 6, patroni censeantur ius patronatus amisisse, requiritur et sufficit sententia declaratoria » (can. 1470, § 3), *et* supple f) « privationis » *privilegii seu gratiae,* alterutrius *a Sede Apostolica concessae* (can. 2291, 10° et 7°). Explicatio harum poenarum remittenda est ad canones hic citatos.

§ 2. *In casibus vero occultis,* idest: propter delictum « quod non est publicum » (can. 2197, 4°), sive « lateat delictum ipsum », sive saltem « eiusdem imputabilitas »; sed haec clausula « ex veteris iuris (nempe: Conc. Tridentini sub cap. 6, sess. XXIV de ref.) auctoritate, atque ideo ex receptis apud probatos auctores interpretationibus, est aestimanda », *firmo praescripto can. 2254* de ampliore facultate absolvendi in casibus urgentioribus concessa cuilibet confessario in foro sacramentali, *et 2290* in similibus casibus urgentioribus de potestate concessa cuilibet confessario in eodem foro ad obligationem servandae poenae vindicativae suspendendam. *potest Ordinarius* ad normam can. 198, § 1 *poenas* ut supra in § 1°, non tantum suspensiones iuxta Conc. Trid., *latae sententiae iure communi statutas,* prout haec clausula manet declarata, *per se vel per alium,* quod bene adnotetur fuisse in § 1 omissum, *remittere,* « sive per absolutionem, sive per dispensationem » (can. 2236, § 1), *exceptis* quoad absolutionem *censuris* quibuslibet a) *specialissimo* b) *vel speciali modo Sedi Apostolicae* iuxta Codicem *reservatis* Haec exceptio desumpta est ex iure const.[a] « Apostolicae Sedis » Pii IX [1]. E contra derogata est quoad « Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis pro eorum vero subditis » (can. 198, § 1) declaratio S. Poenitentiariae Aplcae. [2]: « An Praelati Regulares post Const. " Apostolicae Sedis ,, iisdem privilegiis gaudeant quibus antea, idest possint nec ne suos subditos absolvere a casibus papalibus in dicta Constitutione simpliciter reservatis. R. Negative, salvis illis facultatibus quae promanant ex rescriptis particularibus ad tempus concessis ». Quae nunc utilitatem practicam habere queunt concessae Superioribus minoribus localibus.

Quaeres: an facultas in praec. canone elargita sit pro utroque foro et pro quibus personis illa gaudeant Ordinarii. — Ad primam quaesiti partem respondendum est cum can. 202, § 3. « Si forum,

[1] 12 Oct. 1869. — [2] 5 Dec. 1873, Collectanea S. C. de P. F. n. 1409.

pro quo potestas data est, expressum non fuerit », prout eve can. praecedenti, « potestas intelligitur concessa pro utroque foro », et hoc tenendum est quoad §^m 1^m, seu « in casibus publicis ». Additur in can. 202, § 3: « nisi ex ipsa rei natura aliud constet ». Quod verificatur in § 2 can. praec., nam facultas concessa est « pro casibus occultis », qui proinde ad forum internum pertinent, sed huiusmodi « potestas exerceri potest etiam in foro interno extrasacramentali, eo quod sacramentale non exigatur » (can. 202, § 2).

Ad secundam quaesiti partem, si considerentur Superiores maiores in religionibus clericalibus exemptis, evidenter obtinent illas canonis facultates solummodo « pro suis subditis » (can. 198, § 1), si vero quaestio respiciat locorum Ordinarios, etiam horum praedictae facultates, utpote « potestas iurisdictionis, possunt in solos subditos (eorum) directe exerceri ». Sed haec subiectio oriri potest multiplici ex capite, videlicet: 1° ad normam can. 94, §§ 1, 2. etiam ad normam canonum de incardinatione, si fideles sint clerici; quoad religiosos vero non exemptos, propter sitam intra Ordinarii loci territorium domum ad cuius familiam illi pertineant, ac demum si potestas praedicta exerceatur in sacramentali foro, extenditur quoque ad normam can. 881. Verumtamen quoad censuras reservatas Ordinariis infra Romanum Pontificem, attendant hi oportet verba reservationis, quae fortassis eos excludant, v. gr. si censura religiosi exempti sit Superiori eius maiori reservata.

60. **Conditio ad remissionis validitatem** circa censuras statuta fuit a Greg. X in Conc. Lugdunensi expressis verbis [1]: « Absolutionis beneficium ab excommunicationis sententia: vel quamcumque revocationem ipsius, aut suspensionis seu etiam interdicti per vim vel metum extorta, praesentis constitutionis auctoritate omnino viribus vacuamus ». Hanc extendit ad cuiuscumque poenae remissionem *can. 2238* congruenter cap.[1] 5 « de regulis iuris » (V, 41) X, ubi Greg. VII ait: « Quod latenter, aut per vim, vel alias illicite introductum est, nulla debet stabilitate subsistere ».

Etenim *poenae* medicinalis aut vindicativae *remissio,* etiam quae alias per auctoritatem competentem legitime detur, eo quod *vi* physica *aut metu gravi* in hunc finem adhibitis fuit revera *extorta, ipso iure irrita est.* Videlicet: de ipsa verum est iuris

[1] Cap. un. « de iis, quae vi metusve causa fiunt » (I, 20) in 6°.

principium per regulam 64 in 6° expressum: « Quae contra ius fiunt, debent utique pro infectis haberi ».

61. **Diversi modi validae remissionis,** eo quod haec sicut et poena sunt iuris ecclesiastici. sic enuntiantur. *Can. 2239. § 1. Poena* quaecumque *valide,* et consequenter etiam licite, quandocumque non obstet lex liturgica iubens determinatum modum aut vetans, vel in Codicis alio canone hic vel ille modus praescribatur, *remitti potest* a competente Superiore ecclesiastico a) reo *praesenti vel absenti,* b) *absolute vel sub conditione,* quae potest esse vel de praeterito, cuiusmodi est absolutio censurarum ad cautelam, idest: si aliquam incurrit absolvendus, vel de praesenti facto, quod dubitatur an extet aut non, vel de futuro, quae posterior conditio potest esse suspensiva, si effectiva remissio poenae a futuro eventu pendeat, aut resolutiva, cuiusmodi est absolutio censurae sub poena reincidentiae, et habetur quando remissio poenae a Superiore conceditur cum effectu, sed addita reviviscentia poenae, si hoc vel aliud factum non adimpleatur ab absoluto reo. Prosequitur canon « poenam valide remitti posse » c) *in foro externo,* et remissio poenae « valet quoque pro interno » (can. 201, § 3), *vel interno tantum,* etiamsi remissionem concedens habeat hanc potestatem ad forum internum non coarctatam, et natura casus admittat etiam remissionem poenae pro externo foro. Immo memoranda est subdivisio eodem modo, ac declaratum est, intelligenda ex can. 202, § 2 proveniens: « Potestas collata pro foro interno exerceri potest etiam in foro interno extra-sacramentali, nisi sacramentalis exigatur ».

Ultimam practicam divisionem exhibet § *2. Licet poena etiam oretenus* a Superiore valide ac licite iuxta praefatam in § 1° declarationem *remitti possit, si tamen scripto inflicta fuerit* censura vel poena vindicativa, *expedit,* quin hoc in loco iubeatur, *ut etiam eius remissio scriptis,* solum ut de hac constet, *concedatur.*

62. **Terminus reatus poenae ferendae sententiae** hic tantum memoratur ex praecedenti Libro. *Can. 2240. Ad praescriptionem* ibi magis opportune declarandam *actionis poenalis quod attinet,* sic vocatae congruenter huic loco, sed aequipollentis actioni quae appellatur ibidem « criminalis », quia « iudicium est criminale, quando obiectum illius sunt delicta in ordine ad poenam infligendam vel declarandam » (can. 1552, § 2, 2°), *servetur,* nam

alibi obtinuit locum, *dispositio can. 1703,* ubi « triennium » est ordinarium tempus, ob diversa tamen delicta actio « uno anno, quinquennio, decennio perimitur ».

SECTIO II.

De poenis in specie.

TITULUS VIII.

De poenis medicinalibus seu de censuris.

CAPUT I.

De censuris in genere.

Can. 2241. - § 1. Censura est poena qua homo baptizatus, delinquens et contumax, quibusdam bonis spiritualibus vel spiritualibus adnexis privatur, donec, a contumacia recedens, absolvatur.

§ 2. Censurae, praesertim latae sententiae, maxime excommunicatio, ne infligantur, nisi sobrie et magna cum circumspectione.

Can. 2242. - § 1. Censura punitur tantummodo delictum externum, grave, consummatum, cum contumacia coniunctum; potest autem ferri censura etiam in delinquentes ignotos.

§ 2. Si agatur de censuris ferendae sententiae, contumax est qui, non obstantibus monitionibus de quibus in can. 2233, § 2, a delicto non desistit vel patrati delicti poenitentiam cum debita damnorum et scandali reparatione agere detrectat; ad incurrendam vero censuram latae sententiae sufficit transgressio legis vel praecepti cui sit adnexa latae sententiae poena, nisi reus legitima causa ab hac excusetur.

§ 3. Contumaciam desiisse dicendum est, cum reum vere delicti commissi poenituerit et simul ipse congruam satisfactionem pro damnis et scandalo dederit aut saltem serio promiserit; iudicare autem utrum poenitentia vera sit, satisfactio congrua aut eiusdem promissio seria, necne, illius est, a quo censurae absolutio petitur.

Can. 2243. - § 1. Censurae inflictae per sententiam iudicialem, statim ac latae fuerint, executionem secumferunt, nec ab eis datur appellatio, nisi in devolutivo; item a censuris ad modum praecepti inflictis datur recursus, sed in devolutivo tantum.

§ 2. Appellatio vero vel recursus a sententia iudiciali vel praecepto comminante censuras etiam latae sententiae nondum contractas, nec sententiam aut praeceptum nec censuras suspendunt, si agatur de re in qua ius non admittit appellationem vel recursum etiam cum effectu suspensivo; secus censuras suspendunt, firma tamen obligatione servandi id quod sententia aut praecepto mandatur, nisi reus appellationem vel recursum interposuerit non a sola poena, sed ab ipsa quoque sententia vel praecepto.

Can. 2244. - § 1. Non solum diversae, sed etiam eiusdem speciei censura potest in eodem subiecto multiplicari.

§ 2. Censura latae sententiae multiplicatur:

1° Si diversa delicta, quorum singula censuram secumferunt, eadem vel distincta actione committantur;

2° Si idem delictum, censura punitum, pluries repetatur ita ut plura sint delicta distincta;

3° Si delictum, diversis censuris a

distinctis Superioribus punitum, semel aut pluries committatur.

§ 3. Censura ab homine multiplicatur, si plura praecepta vel plures sententiae vel plures distinctae partes eiusdem praecepti aut sententiae suam quaeque censuram infligant.

CAN. 2245. - § 1. Censurae aliae sunt *reservatae*, aliae *non reservatae*.

§ 2. Censura *ab homine* est reservata ei qui censuram inflixit aut sententiam tulit, eiusve Superiori competenti, vel successori aut delegato; ex censuris vero *a iure* reservatis aliae sunt reservatae *Ordinario*, aliae *Apostolicae Sedi*.

§ 3. E reservatis Apostolicae Sedi aliae sunt *reservatae simpliciter*, aliae *speciali modo*, aliae *specialissimo modo*.

§ 4. Censura latae sententiae non est reservata, nisi in lege vel praecepto id expresse dicatur; et in dubio sive iuris sive facti reservatio non urget.

CAN. 2246. - § 1. Ne reservetur censura, nisi attenta peculiari gravitate delictorum et necessitate aptius providendi disciplinae ecclesiasticae et medendi conscientiis fidelium.

§ 2. Reservatio strictam recipit interpretationem.

§ 3. Reservatio censurae impedientis receptionem Sacramentorum importat reservationem peccati cui censura adnexa est; verum si quis a censura excusatur vel ab eadem fuit absolutus, reservatio peccati penitus cessat.

CAN. 2247. - § 1. Si censura Sedi Apostolicae reservata sit, Ordinarius nequit aliam censuram sibi reservatam in idem delictum ferre.

§ 2. Reservatio censurae in particulari territorio vim suam extra illius territorii fines non exserit, etiamsi censuratus ad absolutionem obtinendam e territorio egrediatur; censura vero ab homine est ubique locorum reservata ita ut censuratus nullibi absolvi sine debitis facultatibus possit.

§ 3. Si confessarius, ignorans reservationem, poenitentem a censura ac peccato absolvat, absolutio censurae valet, dummodo ne sit censura ab homine aut censura specialissimo modo Sedi Apostolicae reservata.

CAN. 2248. - § 1. Quaelibet censura, semel contracta, tollitur tantum legitima absolutione.

§ 2. Absolutio denegari nequit cum primum delinquens a contumacia recesserit, ad normam can. 2242, § 3; a censura autem absolvens, potest, si res ferat, pro patrato delicto congruam vindicativam poenam vel poenitentiam infligere.

§ 3. Censura, per absolutionem sublata, non reviviscit, nisi in casu quo onus impositum sub poena reincidentiae impletum non fuerit.

CAN. 2249. - § 1. Si quis pluribus censuris detineatur, potest ab una absolvi, ceteris minime absolutis.

§ 2. Petens absolutionem, debet casus omnes indicare, secus absolutio valet tantum pro casu expresso; quod si absolutio, quamvis particularis petitio facta sit, fuerit generalis, valet quoque pro reticitis bona fide, excepta censura specialissimo modo Sedi Apostolicae reservata, non autem pro reticitis mala fide.

CAN. 2250. - § 1. Si agatur de censura quae non impedit Sacramentorum receptionem, censuratus, rite dispositus et a contumacia recedens, potest absolvi a peccatis, firma censura.

§ 2. Si vero agatur de censura quae impedit Sacramentorum receptionem, censuratus nequit absolvi a peccatis, nisi prius a censura absolutus fuerit.

§ 3. Absolutio censurae in foro sacramentali continetur in consueta forma absolutionis peccatorum in libris rituali bus praescripta; in foro non sacramentali quolibet modo dari potest, sed ad excommunicationis absolutionem regulariter formam adhiberi convenit in eisdem libris traditam.

CAN. 2251. - Si absolutio censurae detur in foro externo, utrumque forum afficit: si in interno, absolutus, remoto scandalo, potest uti talem se habere etiam in actibus fori externi; sed, nisi concessio absolutionis probetur aut saltem legitime praesumatur in foro externo, censura potest a Superioribus fori externi, quibus reus parere debet, urgeri, donec absolutio in eodem foro habita fuerit.

CAN. 2252 - Qui in periculo mortis constituti, a sacerdote, specialis facultatis experte, receperunt absolutionem ab aliqua censura ab homine vel a censura specialissimo modo Sedi Aposto-

licae reservata, tenentur, postquam convaluerint, obligatione recurrendi, sub poena reincidentiae, ad illum qui censuram tulit, si agatur de censura ab homine; ad S. Poenitentiariam vel ad Episcopum aliumve facultate praeditum, ad normam can. 2254, § 1, si de censura a iure; eorumque mandatis parendi.

Can. 2253. - Extra mortis periculum possunt absolvere:

1° A censura non reservata, in foro sacramentali quilibet confessarius; extra forum sacramentale quicunque iurisdictionem in foro externo habeat in reum;

2° A censura *ab homine*, ille, cui censura reservata est ad normam can. 2245, § 2; ipse autem potest absolutionem concedere, etiamsi reus alio domicilium vel quasi-domicilium transtulerit;

3° A censura *a iure reservata*, ille qui censuram constituit vel cui reservata est, eorumque successores aut competentes Superiores aut delegati. Quare a censura reservata *Episcopo* vel *Ordinario*, quilibet Ordinarius absolvere potest suos subditos, loci vero Ordinarius etiam peregrinos: a reservata *Sedi Apostolicae*, haec aliive qui absolvendi potestatem ab ea impetraverint sive generalem, si censura *simpliciter reservata* sit, sive specialem, si *reservata speciali modo*, sive denique specialissimam, si *reservata specialissimo modo*, salvo praescripto can. 2254.

Can. 2254. - § 1. In casibus urgentioribus, si nempe censurae latae sententiae exterius servari nequeant sine periculo gravis scandali vel infamiae, aut si durum sit poenitenti in statu gravis peccati permanere per tempus necessarium ut Superior competens provideat, tunc quilibet confessarius in foro sacramentali ab eisdem, quoquo modo reservatis, absolvere potest, in-

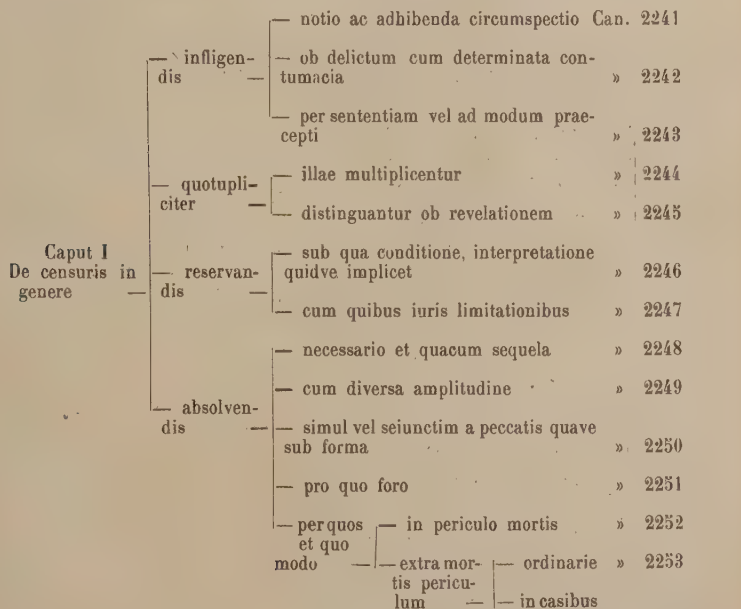

iuncto onere recurrendi, sub poena reincidentiae, intra mensem saltem per epistolam et per confessarium, si id fieri possit sine gravi incommodo, reticito nomine, ad S. Poenitentiariam vel ad Episcopum aliumve Superiorem praeditum facultate et standi eius mandatis.

§ 2. Nihil impedit quominus poenitens, etiam post acceptam, ut supra, absolutionem, facto quoque recursu ad Superiorem, alium adeat confessarium facultate praeditum, ab eoque, repetita confessione saltem delicti cum censura, consequatur absolutionem : qua obtenta, mandata ab eodem accipiat, quin teneatur postea stare aliis mandatis ex parte Superioris supervenientibus.

§ 3. Quod si in casu aliquo extraordinario hic recursus sit moraliter impossibilis, tunc ipsemet confessarius, excepto casu quo agatur de absolutione censurae de qua in can. 2367, potest absolutionem concedere sine onere de quo supra, iniunctis tamen de iure iniungendis, et imposita congrua poenitentia et satisfactione pro censura, ita ut poenitens, nisi intra congruum tempus a confessario praefiniendum poenitentiam egerit ac satisfactionem dederit, recidat in censuram.

63. **Inscriptiones Sectionis, Tituli et Capitis.** — Vidimus in can. 2216, quod « in Ecclesia delinquentes puniuntur » diversis poenis. Cum igitur hucusque tractaverit Codex de illis in genere, dans praescripta omnibus communia, nunc ponitur *Sectio II* huius Partis secundae Libri V ad tractandum *De poenis* ibi enumeratis *in specie,* quatenus cum ceteris conveniunt iuridice ob canones praecedentes, ac mutuo differunt propter sequentes. Praeterea divisio in cit. can. declarata, exigit subdivisionem Sectionis in tres Titulos. Primus est *Titulus VIII. De poenis medicinalibus seu de censuris,* quae inscriptio iam illo in loco fuit explicata, atque processus logicus expetit, ut duo Capita subnectantur ei, atque *Caput I.* inscribitur *De censuris in genere,* sic innuens in eo inveniri canones, quorum praescripta quibuslibet earum poenarum aptantur.

64. **Canonum coordinatio** sic logice facta est, ut posita notione censurae cum necessaria animadversione in can. 2241, inflictio earum consideretur, quoad delictum in quocumque casu requisitum per can. 2242, et quo cum effectu per sententiam aut ad modum praecepti sub can. 2243. Sequuntur duo canones 2244, 2245 de censurarum distinctione, tum numerica seu in subiecto, tum in seipsis causa reservationis. Huius vero servanda conditio, interpretatio atque implicite contentum traduntur a can. 2246, atque ipsius a iure limitationes exhibet can. 2247. De absolutione censurarum tractant canones usque ad capitis finem : primo quandonam illa sit danda et cum qua duplici sequela iuridica ostendit can. 2248, cui subditur can. 2249 de amplitudine absolutionis, secundo can. 2250 et 2251 loquuntur de relatione absolutionis censurarum cum altera a peccatis, hinc de illius forma et statim pro quo foro valeat. De-

mum quinam absolvere valeant et quaenam limitationes conditionesve subintelligantur, edocemur per can. 2252 quoad mortis periculum et per can. 2253, 2254 extra illud, tum ordinarie tum in casibus urgentioribus.

65. **Censurarum notio et adhibenda circumspectio.** — *Can. 2241.* § *1. Censura* a censendo seu corrigendo est dicta, quod erat in iure Romanorum, a quo verbum illud provenit, officium Censorum, qui mores civium publica auctoritate reprehendebant et censoria nota in tabulis signabant. In Ecclesia illud verbum adhibebatur ad significandum poenas diversi generis, veluti, praeter suspensionem ac excommunicationem, depositionem quoque ac publicam poenitentiam. Ita in scripto quoque iure censura fuit verbum ex se ambiguum usque ad annum 1214 in quo Innoc. III restrinxit authentica declaratione illius significationem ad poenas solas medicinales. Propter quod secundum ius praecedens asserit canon: « censura » *est poena* « ecclesiastica » prout in can. 2215 fuit definita, *qua* a) *homo,* « cuius appellatione tam feminam quam masculum contineri, non dubitatur » [1], *baptizatus,* nam « baptismate constituitur in Ecclesia Christi persona cum omnibus christianorum officiis » (can. 87), proindeque potestati eius coercitivae subditur, b) *delinquens,* idest: violans « legem aut praeceptum, cui (alterutri) addita sit sanctio canonica » (can. 2195), c) *et contumax,* quae conditio in can. seq. explicatur a legislatore, atque huiusmodi est censurae cuiuslibet subiectum, et *quibusdam,* nempe: solum externis ac sub Ecclesiae auctoritate positis *bonis* a) *spiritualibus* in se ac forsitan supernaturalibus, *vel his spiritualibus adnexis,* tum praecedenter ut calix consecratus, tum concomitanter ut praebenda beneficii, tum consequenter uti ius decimas percipiendi, sed quatenus ad finem Ecclesiae supernaturalem ordinatis, *privatur* saltem quoad eorum usum pro utroque foro, *donec, a contumacia* a) *recedens,* modo in seq.[s] can.[s] § 3° descripto, b) *absolvatur* ab habente hanc potestatem. Ita in Clem. un. « de consanguinitate et affinitate » (IV, 1) inquit Clemens V in Conc. Viennensi: « Praecipientes ecclesiarum praelatis, ut illos quos eis constiterit taliter contraxisse, excommunicatos publice tamdiu nuntient, seu a suis subditis faciant nuntiari, donec suum humiliter recognoscentes errorem, se-

[1] l. CLII, tit. 16, L. L. D.

parentur ab invicem, et absolutionis obtinere beneficium mereantur ». Atque in Dec. C. S. Officii [1] invenimus prop. damnatam « 44. Quoad forum conscientiae, reo correcto eiusque contumacia cessante, cessant censurae ».

De prudentia monet censuras ferentem § *2*. Ait enim Innoc. IV in Conc. Lugdunensi [2]: « Cum medicinalis sit excommunicatio, non mortalis: disciplinans, non eradicans: dum tamen is, in quem lata fuerit, non contemnat: caute provideat iudex ecclesiasticus, ut in ea ferenda ostendat se prosequi quod corrigentis fuerit et medentis ». Postea dat iudici apta ad hoc praescripta, suspensionem latae sententiae adnectens: « ut poena docente discant iudices, quam grave sit excommunicationum sententias sine maturitate debita fulminare. Et haec eadem in suspensionis et interdicti sententiis volumus observari ».

Item Congr. S. Officii « super casuum conscientiae reservationibus » [3] instruxit Rdmos Ordinarios his verbis: « 5. Cauti insuper omnino sint et quam maxime parci quod ad poenales sanctiones, excommunicationes praesertim, quibus forte suas reservationes communire velint; nam, ut sapienter admonet Sacrosancta Tridentina Synodus [4]: Quamvis excommunicationis gladius nervus sit ecclesiasticae disciplinae et ad continendos in officio populos valde salutaris; sobrie tamen magnaque circumspectione exercendus est, cum experientia doceat, si temere aut levibus ex rebus incutiatur, magis contemni quam formidari et perniciem potius parere quam salutem ».

Haec ratio experientiae, cum respiciat naturam censurarum, suadet fuisse quam merito insertum in Codice ius praecedens eiusque verbis. *Censurae* « excommunicationis, suspensionis et interdicti », *praesertim latae sententiae*, eo quod « incurrantur ipso facto commissi delicti » (can. 2217, 2°), *maxime* hoc modo et inter alias censuras *excommunicatio*, prout habent citatae auctoritates, et quia gravissima poena est inter omnes, *ne infligantur*, a Superioribus ecclesiasticis per leges aut ad modum praecepti particularis, nec a iudicibus, *nisi sobrie* quoad frequentiam ac selectionem earum, *et cum* circumstantiarum *circumspectione* de personarum, locorum, ac temporis conditionibus.

[1] 18 Martii 1666. Denzinger. n. 1144. — [2] Cap. 1 « de sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti » (V, 11) in 6°. — [3] 13 Iul. 1916, CO. VIII, 314. — [4] Sess XXV, de Ref. cap. 3.

66. **Delictum censura puniendum et de contumacia** delinquentis. Cum Codex normas de censuris imponat Superioribus infra Rom. Pontificem, sive legem sive praeceptum hi ferant, atque iudicibus, edocet quid censura puniri oporteat *Can. 2242.* § *1 Censura* « delicto proportionata » (can. 2218, § 1) *punitur* in lege, ad modum praecepti, vel in iudicio, *tantummodo*, ita ut alia peccata excludantur, quae, sicut etiam si deficiat in delicto aliqua subsequens conditio, hoc vel illa non puniuntur censura, seu quod idem est censura erit nulla et irrita, atque proinde in canone idipsum « aequivalenter statuitur » (can. 11). Materia ergo censurae est a) *delictum*, et quia canon « applicatur etiam violationibus praecepti » (can. 2195, § 2), dum ibi in § 1° tantummodo sunt posita verba « externa et moraliter imputabilis », non fuit vanum addere hic etiam b) *externum*, quo verbo innuitur, non sufficere ad incurrendam censuram voluntatem deliberatam delinquendi, nec praecepta actuum internorum, quando dari queant, censuris muniri posse, c) *grave*, tum quoad culpam, tum quoad materiam legis vel praecepti saltem ex circumstantiis quoad omnes communibus, ita ut si una vel altera desit gravitas, censura non incurratur, d) *consummatum* idest: completum secundum proprium legis vel praecepti tenorem, e) *cum contumacia* in eius commissione vel sequelis, aut saltem impoenitentia *coniunctum*, ut postea hoc in canone exponitur; explicitque canon monitione sequenti: *potest autem ferri censura*, non tantum iure sed ab homine *in delinquentes* quoad personas *ignotos*. Exemplum huiusmodi videri potest in cap un. « de furtis » in Extrav. com., ubi etiam providetur de intimatione monitionis praeviae, quae necessaria ad incurrendas censuras sit in hypothesi sufficiens.

Definitionem datam complet iuxta praecedens ius § *2* enuntians quo modo in eodem subiecto verificetur quod « delictum sit cum contumacia coniunctum, dicens: *Si agatur* 1° *de censuris ferendae sententiae*, quae nempe: « a iudice vel Superiore (adhuc) infligi debeant », sive a iure sint, sive ab homine (can. 2217, § 1, 2°, 3°), *contumax est* respectu delicti patrandi vel patrati, *qui*, a) *non obstantibus* idest: effectu destitutis *monitionibus* necessario praemittendis praedictae poenarum inflictioni, *de quibus* decernetur *in can. 2233*, § *2* tunc declarando, b) *a delicto* perpetrando vel prosequendo *non desistit*, *vel* disiunctive a praecedenti conditione *patrati* utpote iam transacti *delicti*, illo et hoc iam de-

clarato in § 1°, *poenitentiam* sumptam pro resipiscentia cum illius nominis poena, si imponatur, ac insuper in delicto quod aliis damnum intulit, *cum debita* ex iure naturali *damnorum* tertiae personae physicae vel moralis *et* nominatim *scandali reparatione,* forsitan per iudicem Superioremve determinanda, *agere detrectat* positive aut saltem omissione; II° *ad incurrendam vero censuram latae sententiae*, videlicet: quae « determinata ita sit addita legi vel praecepto ut incurratur ipso facto delicti » (can. 2217, § 1, 2°), *sufficit*, ad contumaciam etiam quod attinet, *transgressio legis vel praecepti cui sit adnexa latae sententiae*, vel aequipollentibus verbis, *poena* praefata, nam illa legis vel praecepti sententia vices gerit monitionis, *nisi reus* ratione alterutrius violationis *legitima causa* inter declaratas sub Titulo VI *ab hac* supple « poena » *excusetur.*

Hoc multiplex praescriptum non est novum. Sic enim scriptum est in cap. 5 « de sententia excommunicationis... etc. » (V, 11) in 6°: « Caveant etiam ne tales sententias excommunicationis, sive specialiter, sive generaliter in aliquos pro futuris culpis, videlicet si tale quid fecerint, vel etiam pro iam commissis sub hac forma: si de illis intra tale tempus minime satisfecerint, proferre praesumant, nisi mora in exhibenda satisfactione vel culpa seu offensa praecesserit, quibus merito ad iniungendam satisfactionem huiusmodi, et taliter prohibenda similia inducantur aut alia rationabilis (quam in ipsis sententiis exprimant) causa subsit ». Et in cap. 10 « de iudiciis » (II, 1) dictum est a Caelestino III. quod « si (clericus) depositus incorrigibilis fuerit, excommunicari debet ». De monitionibus autem praemittendis non deest textus. Sic enim legitur in cap. 26 « de appellationibus... » (II, 28) X: « Praesenti decreto statuimus (ait Alex. III in Conc. Lateranensi) ut nec praelati (nisi canonica commonitione praemissa) suspensionis vel excommunicationis sententiam proferant in subiectos: nisi forte talis sit culpa, quae ipso suo genere suspensionis vel excommunicationis poenam inducat », latae videlicet sententiae.

Explicata clausula « cum contumacia coniunctum » delictum, Codex procedit ad aliam similem can^{s}. 2241 § 1 exponendam: « donec, a contumacia recedens, absolvatur ». Propter quod adiungitur § *3. Contumaciam desiisse dicendum est* secundum ius, ac proinde saltem petens reus est absolvendus, *cum* a) *reum* censura

ligatum *vere*, prout externe iudicari potest, sed *delicti* ad normam totius can. 2195 et iam *commissi* ex animo *poenituerit*, quod secumfert voluntatem adimplendi convenientem, quae imponatur, poenitentiam, *et simul ipse* reus, non alter pro eo, attamen quando casus id requirat, b) *congruam* sequentibus *satisfactionem*, scilicet: honoris specialem significationem, calumniae aut haeresis retractationem, bonorum restitutionem vel reparationem, *pro damnis* diversis ex delicto ortis *et scandalo* removendo *dederit* per « satisfactionis » implementum, *aut* c) alternative cum praec. additur, *saltem*, quod ad absolutionem saltem conditionatam sufficiens erit, *serio*, ita ut ei prudenter credendum sit, *promiserit* se ipsum adimpleturum illam; verumtamen iudicium de his esse faciendum quisque videt, debuit ergo sic praescriptum compleri: *iudicare autem, utrum* a) *poenitentia vera sit,* prout requiritur, b) *satisfactio congrua aut* c) *eiusdem promissio seria* iuxta declarationes, *necne*, idest: quamlibet ex his conditionibus deficere, *illius est*, non rei, nec iudicis aut Superioris, a quo censura inflicta processit, sed *a quo* habente facultatem *censurae* incursae *absolutio* necessaria *petitur*, quo verbo innuitur preces huiusmodi praevie requiri.

Ex iure veteri afferre possumus tanquam apta testimonia, quae habentur in Pontif. Rom. [1]: « Circa absolutionem vero ab hac maiori excommunicatione, sive a canone, sive ab homine prolata, tria sunt specialiter attendenda. Primum est, ut excommunicatus iuret ante omnia parere mandatis Ecclesiae, et ipsius absolventis super eo, propter quod est ligatus vinculo excommunicationis, et si propter manifestam offensam excommunicatus sit, quod ante omnia satisfaciat competenter ». Hoc ultimum liquet ex Rit. Rom. aiente [2]: « haec servanda sunt. Primo, ut excommunicatus ei, ob cuius offensam in excommunicationem incurrit, prius, si potest, satisfaciat. Quod si tunc non possit, sufficientem cautionem praebeat, aut saltem, si eam praestare non potest, iuret se, ut primum poterit, satisfacturum ». Et similia dicuntur in eodem Rituali [3]: « Sacerdos... ne absolvat eos... aut qui publicum scandalum dederunt, nisi publice satisfaciant, et scandalum tollant »: quando vero « cessat omnis reservatio », monet: « sed prius si potest, cui debet (absol-

[1] Tit. Ordo excommunicandi et absolvendi. — [2] Tit. 3, Cap. III, de absolutione ab excommunicatione in foro exteriori, n. 2. — [3] Ordo ministrandi Sacramentum Poenitentiae.

vendus), satisfaciat ». Et haec omnia adhuc vigent in canone implicita. — De sola poenitentia necessaria testimonium habemus Innoc. III dicentis in cap. 11 « de constitutionibus » (I, 2) X: « cum tam iuris canonici quam nostri moris existat, ut is qui propter contumaciam communione privatur, cum satisfactionem congruam exhibuerit, restitutionem obtineat: Mandamus quatenus supradictum magistrum statutis vestris nunc humiliter parere curantem, ad communionis vestrae consortium in magistralibus admittatis ». In mandato patet sensus « tam iuris canonici, quam moris ».

Ultima vero § pars suadetur in veteri iure ob Decretalem Alex. III [1], quando ait: « Sane si quis pro contumacia, vel alia qualibet causa, interdicto vel excommunicatione tenetur adstrictus, et offert se ad iustitiam de his pro quibus sententiam ipsam excepit: iudex eum (ne in excommunicatione decedat) absolvere poterit: etiam si pars adversa ne absolvatur, appellationis obstaculum interponat ».

67. **De censuris ab homine** et « quae considerantur tanquam ab homine » (can. 2217, § 1, 3°) tractat *can. 2243* quoad suspensionem earum, ne incurrantur propter appellationem vel recursum. § *1. Censurae* quaelibet « ferendae sententiae », quia *inflictae per sententiam iudicialem*, igitur ad normam can. 1868, § 1, *statim ac* sic *latae fuerint*, a) *exsecutionem secumferunt*, quin proinde expectandum sit, ut « res iudicata habeatur » (can. 1902), sequitur enim b) *nec ab eis* censuris sic latis *datur appellatio, nisi in devolutivo*, scilicet: quae « non suspendit exsecutionem sententiae » supra positam, « licet lis adhuc pendeat circa meritum causae », idest: circa iustitiam inflictionis censurae. Atque hoc fuit exprimendum propter contrariam normam § 2 can.[s] 1889.

Prosequitur canon: *item* ob paritatem *a censuris* quibuslibet ab homine, quia *ad modum praecepti*, sive extraiudicialiter, sive per « iudicis pronunciationes, quae decreta vocantur » (can. 1868, § 2) *inflictis*, proindeque statim incurrendis, *datur recursus* ad Superiorem competentem, *sed in devolutivo tantum*. Videlicet: incurritur censura, quamvis possit ab illo Superiore iniusta declarari post negotii examen.

Hoc praescriptum huius canonis sicut et sequens iam inve-

[1] Cap. 26 « de appellationibus... » (II, 28) X.

niuntur sparsim in iure praecedenti. Porro Bened. XIV in sua const. « Militantis » [1] districte praecepit, ne aliqua « per quae Decretorum Conc. Tridentini exequutio retardetur, aut processus ad ulteriora in eadem exequutione suspendatur, aut impediatur, quoquo modo concedantur ». Deinde in num. 7, 8, 14, 25, peculiariter censuras meminit, quae ab Ordinariis infligantur. Imo idem servandum esse circa suspensionem ex informata conscientia, concordat Benedicto XIV S. Congregatio de Prop. Fide inquiens [2]: « 12... in casu quo clericus absque sufficienti ac rationabili causa se hac poena mulctatum reputet, recurrere poterit ad Summum Pontificem (paulo ante dixit: ad Apostolicam Sedem). Interim tamen in vigore permanet decretum suspensionis usque dum ab ipso Pontifice, vel a Sacra Congr., quae de recursu iudicare debet, non fuerit rescissum aut etiam moderatum ».

In ordine item iudiciali pariter Bened. XIV in cit. const. haec habet: « 36. Item a comminatione excommunicationis a iure latae, et a sententia excommunicationis latae ab homine, suspensionis et interdicti, (non detur effectus in suspensivo), nisi appellatio fuerit interposita ex capite nullitatis ». Atque in n. 45: « Cum vero a gravamine, quod per definitivam reparari nequit, appellatum fuerit,..... ubi agatur de censuris iam prolatis, vel de comminatione censurarum, observetur omnino dispositio Decretorum Congregationis Episcoporum sub. rec. mem. Clem. VIII, iuxta additiones et declarationes piae mem. Bened. XIII ». Haec de iure veteri sufficiant.

§ 2. *Appellatio vero*, idest: « provocatio ab inferiore iudice, qui sententiam tulit, ad superiorem » (can. 1879) *vel recursus* ad competentem Superiorem adversus decretum iudicis vel Superioris subordinati, illa *a sententia iudiciali* quando « est locus appellationi » (can. 1880), vel iste a *praecepto* iudicis vel Superioris *comminante*, nempe: adiunctam habente hanc comminationem, *censuras* quaslibet, non iam infligente eas, *etiam latae sententiae,* ita ut « incurrantur ipso facto violationis praecepti » (can. 2217, § 1, 2°), sed has *nondum contractas,* secus inciderent sub § 1 [1] praescripto, *nec* « appellatio » *sententiam* quoad suos effectus, *aut* « recursus » *praeceptum* quoad eius observantiam, *nec* illa et iste *censuras* com-

[1] 30 Martii 1742. — [2] Instr. S. C. de Prop. Fide, 20 Oct. 1884, Collectanea S. C. de P. F., n. 1628.

minatas *suspendunt*, ita ut actus iudicis vel Superioris circa istas inefficax interim reddatur. — Haec multiplex norma viget sub conditione: *si agatur de re,* tam iudiciali quam extraiudiciali. *in qua ius* scriptum vel consuetudinarium *non admittit* modo positivo tam in iudicialibus propter can.s 1889, § 2, quam extra iudicium, eo quod volente Codice prohibere suspensivum effectum, exprimitur hoc in singulis legibus, *appellationem* supra declaratam *vel recursum* antedictum, absolute vel *etiam cum effectu* eorum *suspensivo* iam explicato.

Prosequitur canon relatus ad praec. partem: *secus* videlicet: si conditio apposita non verificetur pro multiplici appellatione et recursu supra declaratis, haec a) *censuras* solas *suspendunt,* ita ut non sint hae subeundae, nec statim, nec post tempus, b) *firma tamen obligatione servandi id quod sententia aut praecepto* ulterius *mandatur,* sed quoad hanc obligationem subnectitur exceptio: *nisi reus* de quo tractat §us *appellationem vel recursum* supra relatos *interposuerit* a) *non a sola poena* censurae, *sed* b) *ab ipsa quoque sententia vel praecepto* respective.

68 **Censurarum multiplicatio** possibilis agnoscitur cap.e 1 « de poenis » (V, 37) X statuente: « Ea, quae frequenti praevaricatione iterantur, frequenti sententia condemnentur », quod non solum de pluribus delinquentibus esse intelligendum, ut patet, sed de uno et eodem reo, ut innuit verbum « iterantur », et circa censuras edicit *can. 2244.* Censurae namque ad modum vinculi, quod actus quosdam impedit, concipitur ex iure, proindeque vincula huiusmodi multiplicari absonum non est. Modum vero sic asserit § *1. Non solum diversae,* v. gr. excommunicatio post suspensionem, utpote quae habent prohibitiones distinctae amplitudinis, *sed etiam eiusdem speciei censura* v. gr. excommunicatio *potest in eodem subiecto* delinquente *multiplicari.* Quae multiplicitas provenit ex causa censurarum incursarum completa, nempe: ex legis vel praecepti poenalis auctoritate, illiusque violatione. Hinc duo §§t.

§ *2. Censura* quaelibet ex tribus a iure, sed *latae sententiae,* cum « incurratur ipso facto commissi delicti » (can. 2217, § 1, 2°), *multiplicatur:*

1°. Si a) *diversa* ob plures canones poenales vel unum multiplicem, *delicta*, b) *quorum singula censuram* statim subeundam *secumferunt* ob illos canones, vel unius multiplicitatem, c) *eadem*

v. gr. quoad legem multiplicem, religiosus votorum perpetuorum cum religiosa huiusmodi attentans vel contrahens matrimonium ; quoad plures leges, qui, ingrediens illicite clausuram monialium, simul violentas manus iniicit in monialem illi se physice opponentem, *vel distincta actione* v. gr. ille, a quo clausura violatur, si postea vulnerat Superiorissam, quam expertus est in aliis sibi contrariam, *committantur* complete iuxta legis multiplicis vel duarum tenorem ;

2.° *Si* a) *idem*, propter unicum legis poenalis praescriptum, *delictum*, b) *censura* in lege ut supra *punitum*, c) *pluries repetatur*, vel ratione diversorum actuum vel causa plurium transgressionum per unicam actionem, v. gr. qui unico ictu sclopeti plures clericos occidit, propter quod clausula postrema sic declaratur: d) *ita ut plura sint delicta* numero *distincta*, sicuti verum est in adducto exemplo;

3° *Si delictum* unicum propter actionem atque legis transgressionem a) *diversis censuris*, non vero si eadem censura v. gr. excommunicationis, b) *a distinctis* numero *Superioribus*, quorum potestati legislativae subiiciatur, v. gr. a Conc. Provinciali et ab statuto Synodali, *punitum, semel aut* fortiori motivo, si *pluries*, uti verbum supra declaratum est, *committatur* secundum explicationem sub n° 1°.

§ 3. *Censura* quaelibet etiam eadem, sed *ab homine*, sive simpliciter, sive quae « est a iure simul et ab homine » (can. 2217, § 1, 3°), *multiplicatur, si* a) *plura* in se, vel propter diversos Superiores iudicesve, *praecepta*, *vel* b) *plures* eiusdem iudicis aut diversorum *sententiae*, *vel* c) *plures* vere *distinctae partes eiusdem* ob unum tenorem *praecepti* relate ad litteram a) *aut sententiae* quoad litteram b) *suam quaeque* a) praecepta, *b*) sententiae, *c*) partesque praedictae *censuram*, non iam quando comminentur, sed *infligant* iamiam subeundam.

Ex fontibus Codici additis, cap. 27 « de sententia excommunicationis » (V, 39) X respicit casum contentum sub § 2, n. 1°, cap. 42 eiusdem tituli exemplum affert praescripti sub §° 3° propter plura praecepta vel plures sententias, cum in illo sermo sit de eadem excommunicationis censura. Qua de causa exemplum eiusdem §ⁱ 3ⁱ exhibetur in cap. 2, « de sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti » (V, 10) in Clem., quamvis potius attingat cen-

sura « plures distinctas partes eiusdem sententiae ». Agitur enim de delictis iam perpetratis.

69. **Divisiones censurarum** quoad earum absolutionem. In cap. 29 « de sententia excommunicationis » (V, 39) X ait Innoc. III: « In secundo vero casu a suo episcopo vel a proprio sacerdote poterit absolutionis beneficium obtinere..., quia tamen conditor canonis eius (excommunicationis) absolutionem sibi specialiter non retinuit, eo ipso concessisse videtur facultatem aliis relaxandi ». Hoc in sensu declarat *can. 2245. § 1. Censurae* quaelibet *aliae sunt reservatae,* quia infligens eas a iure vel ab homine, retinuit absolutionem per se vel per alium dandam, *aliae non reservatae*, proindeque concessa aliis facultate relaxandi earum vinculum.

In cap. 11 « de officio iudicis ordinarii » (I, 31) X Innoc. III respondet: « Ad postulationem dicimus, quod cum delegatus (Sedis Apostolicae, qui reum propter contumaciam manifestam, excommunicationis vinculo innodavit) quantum ad illud, sit maior ordinario, sine mandato summi pontificis excommunicatus ab huiusmodi delegato, non potest per alium (praeterquam in mortis articulo) absolutionis gratiam obtinere, nisi forsan delegatus talis extiterit, cui alius succedat in onere et honore ». Idem Pontifex sic respondet ad quaesitum: « utrum qui nominatim excommunicatis scienter communicant, absolvi ab excommunicatione possint per confessionem a simplici sacerdote, vel episcopi seu archiepiscopi sit ab eis absolutio expetenda? »[1]. — « In primo quidem articulo, cum talis communicet crimini, et participet criminoso, ac per hoc ratione damnati criminis videatur in eum delinquere, qui damnavit: ab eo, vel eius Superiore, merito delicti, tunc erit absolutio requirenda: cum facientem et consentientem par poena constringat ».

Huic ergo iuri praecedenti congruit § *2. Censura* quaelibet *ab homine*, etiam illa quae « tanquam ab homine consideratur » (can. 2217 § 1, 3°), *est reservata* vi huius praescripti a) *ei qui censuram* illam singularem *inflixit* « per modum praecepti peculiaris », *aut sententiam* « iudicialem condemnatoriam » *tulit*, « etsi iure statuta » fuerit talis censura (can. cit.), b) *eiusve* Superioris vel iudicis *Superiori competenti* ordinis respective extraiudicialis vel iudicialis, *vel* c) *successori* eorum sub *a*) et *b*) in singulari

[1] Cap. 29 « de sententia excommunicationis » (V, 39) X.

officio, *aut* d) *delegato* cuiuslibet praedictorum iuxta reg. iuris 68 in 6°: « Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum ». — *Ex censuris vero* quibuslibet, sed *a iure* uniuscuiusque canonis *reservatis* subdistinguendo additur: *aliae sunt reservatae Ordinario* ad normam can. 198 § 1, quandoque per hoc vocabulum, quandoque verbis « Superiori maiori », *aliae Apostolicae Sedi* ad normam can. 7. Videlicet: pro personis utriusque sexus tam religiosis, quam novitiis, quam viventibus in communi more religiosorum, Sacrae Congr. de religiosis, pro subditis sequentis, Sacrae Congr. pro Ecclesia Orientali, pro territorio proprio, Sacrae Congr. de Prop. Fide, in aliis vero territoriis pro clero et populo, Sacrae Congr. Concilii, pro Ordinariis vero locorum, si casus acciderit, Sacrae Congr. Concistoriali. Haec sunt vera ad forum externum quod attinet, exceptis censuris ob delictum S Officii saltem huic Congregationi deductum; pro foro autem interno est exclusiva competentia Sacrae Poenitentiariae. Nec differt in hac parte ius praecedens sic traditum in Rit. Rom. [1]: « Sciat (Confessarius) casus et censuras Sedi Apostolicae, et Ordinario suo (nunc addendum: ac Praelatis religiosorum exemptorum, iure communi) reservatas ».

§ *3* conservat distinctionem in ius inductam quoad membra duo per const. « Apostolicae Sedis » Pii IX [2], quoad ultimum a Doctoribus cum iuris fundamento. En textus canonis. *E reservatis Apostolicae Sedi,* ut supra, quibuslibet supple « censuris » *aliae sunt reservatae simpliciter,* hoc est sine addito, vel illo verbo, *aliae* supple « reservatae » verbis adiunctis: *speciali modo,* et adhuc *aliae* selectae, quae in Codice taxative dicuntur « reservatae » *specialissimo modo.* Quae distinctio innuit difficultatem absolutionis earum.

Quia iuxta reg. iuris 15 in 6° « Odia restringi convenit », et iuri praec. sub initio canonis relato congruenter statuit § *4. Censura latae sententiae* quaelibet *non est reservata, nisi in singulari lege vel praecepto* Superioris communi, in ipsis statuta, *id* nempe: quod « est reservata » *expresse dicatur* saltem aequipollentibus verbis; — *et in dubio* positivo et non levi *sive iuris sive facti,* nempe: propter rationes in illo vel in huius circumstantiis fundatas, *reservatio* de qua dubitetur *non urget.* Hoc exigebat regula iuris 30 in 6°: « In obscuris minimum est sequendum ».

[1] Tit. III, c. 1, « de Sacramento poenitentiae », 4. — [2] 12 Oct. 1869.

70. Reservationis institutio, interpretatio atque virtualitas. — De hoc canonico instituto placet referre verba Bened. XIV [1], quae disciplinam praecedentem conmostrant, dum commentarium seq. can. nobis tradunt. « Ratio ac methodus a ss. canonibus ad debitam a contumacibus obedientiam exigendam praescripta, ea est, ut in maximi momenti causis... censurae adhibeantur, et ut inter casus reservatos illi etiam adiungendi sint, a quibus discrimen Religioni atque exitium imminere praevideatur. Probe notum vobis est, S. Trid. Concilium iurisdictionis vestrae firmitati consuluisse, tum cum vobismetipsis ius reservandi casus asseruit; neque eos ad publica tantum crimina restrinxit, verum etiam *ad atrociora et graviora*, dummodo mere interna non sint, extendit, atque ampliavit. Complures autem ab huiusce Almae Urbis nostrae Congr. in variis Decretis, et encycl. epistolis decisum, ac pronunciatum fuit, atrociores inter, atque graviores casus, eos recenseri debere, ad quos procliviores homines sunt, et qui coniunctam ecclesiasticae disciplinae, sive salutis animarum, quae episcopali curae commissae sunt, perniciem habent, quemadmodum a Nobis in nostro tractatu de Synodo diocesana [2] fuse ostensum est ».

Hanc retinet adamussim disciplinam *can. 2246*. § *1. Ne reservetur* ab Ordinariis *censura* quaelibet, secus « reservationes erunt omnino revocandae », uti praescripsit in casu S. Congr. de Prop. Fide [3], *nisi attenta* a) *peculiari gravitate delictorum* propter legem vel praeceptum quocum statuitur reservata, *et* simul *b) necessitate aptius providendi disciplinae ecclesiasticae,* seu externis fidelium actionibus per ss. canones dimetiendis, *et medendi conscientiis fidelium* sic aestimantium gravitatem illorum peculiarem.

Cum ex reservatione adaugeatur difficultas absolutionis censurarum, recte subinfertur § *2* dicens: Subaudiendae « censurae » cuiuslibet ab homine vel a iure *reservatio* qua talis etiam « Apostolicae Sedi, » *strictam recipit* canonis, praecepti, sententiae, legisve particularis *interpretationem*, salva proprietate verborum. Hoc praescriptum est comprehensum a regula 49 iuris in 6°: « In poenis benignior est interpretatio facienda ». Dixi: reservatio qua talis, nam id illegitime extenderetur ad absolvendi facultatem quod attinet,

[1] Ep. encycl. « A quo primum » 14 Jun. 1751, § 8. — [2] Lib. 5, cap. 5 per totum. — [3] Instr. (ad Vic. Ap. Sutchuen.) 6 Jun. 1817, n. 4 Collectanea S. C. de P. F. n. 723.

vel ad ipsam censurae absolutionem, quae per alios canones, interpretationem quod spectat, regulantur.

Benedictus XI in Extrav. communi 1 « de privilegiis » inquit: « Inconveniens enim existimamus, ut a peccato absolvat, qui... excommunicationem, quae infligitur maxime a iure quandoque pro crimine, quaeve quem ab Ecclesia, et per consequens a participatione ecclesiasticorum sacrorum excludit, removere non potest ». Huic principio se conformat illudque ampliatum confirmat § *3. Reservatio* hucusque explicata *censurae* excommunicationis vel interdicti personalis, eo quod canon addit: *impedientis receptionem* qua talem *sacramentorum*, non praecise ratione loci interdicti, et quantum censura impedit illam poenitentiae « receptionem » *importat* hac de causa *reservationem peccati* absolvendi, ac reapse delicti, *cui censura* ab homine vel a iure *adnexa est*. Quia haec « reservatio peccati » est virtualis in altera censurae, animadvertitur statim: *verum si quis a censura* incurrenda vel observanda a) *excusatur* iuxta dicta sub Tit. VI vel infra de singulis, *vel* b) *ab eadem* declarata censura *fuit* etsi extra confessionem legitime *absolutus*, *reservatio* supradicta *peccati penitus*, idest: etiam postea reviviscente forsan censura, *cessat*, pro excusationis tamen tempore.

71. **De reservationis vigore**, attentis altera reservatione, territorio et absolventis ignorantia, normas servandas tradit *can. 2247*. In Congr.s S. Officii Instructione [1] sub n. 4 praescribitur: « Prorsus autem ab iis peccatis sibi reservandis abstineant, quae iam sint Sedi Apostolicae reservata, ne scilicet absque necessitate multiplicentur leges ». Et hoc iussum translatum vidimus cum distinctione. Idipsum sed severiori verbo confirmat specialiter § *1*. Tractat enim: *Si censura* quaelibet *Sedi Apostolicae a*) ab homine vel *b*) quolibet ex dictis sub can. 2245 § 3 modo *reservata sit*, *Ordinarius nequit*, (secus invalide ageret) *aliam* eiusdem vel diversae speciei *censuram* nempe: *sibi reservatam in idem b*) specie per statutum, vel *a*) singulare per modum praecepti particularis, aut sententiae *ferre*. Quoad litteram *a*) quia Sedes Apostolica manum apposuit, et ait reg. iuris 54 in 6°: « Qui prior est tempore, potior est iure ». Quoad litteram *b*), quia esset inutile. Etenim verum est posse vincula multiplicari, quia delictum a diversis Superioribus sit punitum,

[1] 13 Iul. 1916, C. O. VIII. 314.

sed inconveniens est, ut Superior infra Romanum Pontificem severius animadvertat delictum, quam Sedes Apostolica censuit puniendum; et si agatur de eadem censura multiplicanda, ipse Ordinarius per reservationem vel retineret ligatum, quem Sedes Apostolica iudicaret quandoque per se aut per alium esse absolvendum, vel absolveret per se vel per alium praeveniendo circa hanc rem iudicium Sedis Apostolicae. Quod utrumque iuridice absonum esse, patet.

Vidimus in can. 2226 § 4 quod « poena (proindeque censura) reum ubique terrarum tenet », sed ait § *2. Reservatio censurae* cuiuslibet, dummodo haec latae sententiae sit, statuta *in particulari territorio*, nempe: ab Ordinario vel Concilio non Oecumenico, tunc enim est « reservatio in territorio », nam « reservatio censurae », si quae statueretur particularis a Rom. Pontifice vel Concilio Oecumenico, proprie esset « pro particulari territorio ». Illa igitur declarata *vim suam* limitandi iurisdictionem confessariorum pro foro interno, vel aliorum pro foro externo, *extra illius territorii fines non exerit,* eo quod absolventes non recipiunt fori interni vel externi iurisdictionem a Superiore reservante; additur vero iuxta notionem reservationis ex Codice: *etiamsi* taliter *censuratus* taxative *ad absolutionem* sacramentalem vel solius censurae *obtinendam e territorio,* ubi absolvi non possit, *egrediatur* solummodo, quin temporis mora quidquam influat, dummodo ibi absolvatur. Haec clausula fuit addita, ut ius praecedens derogaretur, tanquam fallentia illius regulae « fraus et dolus nemini patrocinari debent », cui illud innitebatur aiens: « nisi in fraudem reservationis egerit ».

Initio §[1] interpretati sumus reservationem de censura latae sententiae iure statuta. Hanc confirmat canon prosequens adversative: *censura vero ab homine* iuxta declarationem datam in § 2° can. 2245, ubi statuitur quibus tantum « est reservata », *est* propter rationem supradictae contrariam *ubique locorum*, ad quae se conferat censuratus, *reservata* ut in can cit.°, subditurque sensus: *ita ut censuratus nullibi* etiam in locis exemptis *absolvi valide sine debitis* ex can. cit.° *facultatibus possit.*

Codice semper prospiciente finem salutis animarum, prudentia duce, extendit simile can.[s] 207 §° 2° praescriptum ad censurarum absolutionem, dum sic dicit § *3. Si confessarius,* ergo pro sacramentali foro, cum implicite hoc « exigatur » (can. 202, § 2), *ignorans* etiam culpabiliter, nam lex non distinguit, *reservationem* equidem

censurae ob contextum, *poenitentem*, seu in quem habeat ceteroquin sacramentalem iurisdictionem, nam verba « confessarius » et « poenitentem » hoc in loco se habent correlative, *a censura* reservata, ut supponitur, quae « importet reservationem peccati » (can. 2246, § 3), propter quod additur: *ac peccato* illo quoque *absolvat, absolutio censurae* supra declaratae, sive Sedi Apostolicae, sive Ordinario reservatae a iure *valet*, ac consequenter absolutio peccati solum virtualiter reservati, *dummodo ne* praedicta *sit* a) *censura ab homine*, saltem propter sententiam condemnatoriam, *aut* b) *censura specialissimo* tantum *modo Sedi Apostolicae reservata*. Quaeri potest num cognitio reservationis ex parte poenitentis obstet vi huius praescripti? Videtur respondendum affirmative, nisi aliunde reservatio cesset. Tunc enim deest poenitenti debita dispositio, cum in facto recipiendae absolutionis peccet contra legislatoris reservantis voluntatem. Et quia praescriptum canonis prospicit validitati absolutionis a peccato, deest mens extendendi illud ad casum propositum. Insuper fraus et dolus, sicut in casu, nemini patrocinari debet.

72. **De absolutione censurae**, quoad illius necessitatem, concessionem ac vim tractat *can. 2248*. Damnata fuit per Congr. S. Officii[1] prop. « 44. Quoad forum conscientiae, reo correcto eiusque contumacia cessante, cessant censurae ». E contrario asserit § *1. Quaelibet censura* proprie dicta, non iam homonyma poena, v. gr. « suspensio ad tempus praefinitum » (can. 2298, 2°), *semel contracta* per patratum delictum, vel per sententiam condemnatoriam, pro casuum diversitate, *tollitur tantum*, cum exclusione alterius modi, *legitima* seu iuxta ss. canones quoad validitatem data *absolutione*, quae est actus, quo legitimus Superior exprimit hoc verbo se absolvere talem personam ab incursa censura.

Hinc in praec. iure, Clementina 4 « de sententia excommunicationis... » (V, 10) dicitur: « Si Summus Pontifex scienter etiam excommunicato participet litteris, verbo, vel osculo, seu alio quovis modo: ipsum per hoc absolvere nulla ratione censetur, nisi se velle forsitan exprimat illum ex hoc pro absoluto haberi ». Immo ait Clemens XIII in const. « Inexhaustum »[2] § 5: « Ac itidem..., declaramus etiam per benedictionem, Apostolica auctoritate, sive per ipsos... Episcopos, sive per Regulares quoslibet, ut praefertur im-

[1] 16 Mart. 1666. Denzinger n. 1144. — [2] 3 Sept. 1762.

pendendam, nullam prorsus a censuris, et poenis ecclesiasticis, scienter, vel ignoranter incursis, absolutionem concedi, neque ab illis absolutio praetextu benedictionis huiusmodi susceptae praetendi possit ». Non est confundenda cum hac Papalis benedictio, de qua loquuntur can. 914, 915 cum absolutione generali, tum quae incipit: « Ne reminiscaris », tum sub aliis formulis, quae continent absolutionem a censuris ad cautelam.

Quia censurae sunt poenae medicinales ad frangendam reorum contumaciam, consequitur ex § 1° quod praescribit § 2. *Absolutio* « censurae legitima » *denegari* licite *nequit* delinquenti eam petenti, iuxta illud Innoc. IV in Conc. Lugdunen.: [1] « Solet a nonnullis in dubium revocari, an cum aliquis per Superiorem absolvi postulat ad cautelam, dum in se latam excommunicationis sententiam asserit esse nullam, sine contradictionis obstaculo munus ei debeat absolutionis impendi?... In prima igitur dubitatione sic statuimus observandum, ut petenti absolutio non negetur, quamvis in hoc excommunicator, vel adversarius se opponat ». Attamen canon supponit censuram esse contractam, propter quod subdit: *cum primum delinquens* ac censuratus *a contumacia recesserit* prouti hoc explicatum est *ad normam can. 2242, § 3*, nam secundum reg. iuris 5 in 6°: « Peccati venia non datur nisi correcto », et iuxta reg. 4 iuris in 6°: « Peccatum non dimittitur, nisi restituatur ablatum ».

Prosequitur legislator: *a censura autem* qualibet *absolvens* quicumque *potest* vi huius canonis, *si res ferat* secundum circumstantias, *pro patrato delicto* ob quod censura haec fuerat contracta, *congruam* eidem delicto *vindicativam poenam*, quando ipse aliunde habeat potestatem coactivam, *vel poenitentiam* semper *infligere*, quam absolutus servare debet.

Denique statuit § 3. *Censura* absque earum distinctione, *per absolutionem* etiam ad normam can. 2247, § 3 vel aliorum *sublata*, uti regula generalis, eadem *non reviviscit* quolibet ex motivo, *nisi in casu quo onus* a iure vel ab absolvente *impositum* graviter *sub poena reincidentiae* (quae subintelligitur in eandem censuram) *impletum non fuerit* equidem culpabiliter, quamvis subeunda censura non distinguatur ab ea, quae fuit absoluta, veluti si absolutio data fuerit sub illa conditione ipsius resolutiva.

[1] Cap. 2 « de sententia excommunicationis... » (V, 11) in 6°.

Ita fuerat constitutum a Bonif. VIII in cap. 22 « de sententia excommunicationis » in 6°: « Eos, qui a sententia canonis (cum ad illum, a quo alias de iure fuerant absolvendi, nequeunt propter imminentis mortis articulum, aut aliud impedimentum legitimum, pro absolutionis beneficio habere recursum) ab alio absolvuntur: si cessante postea periculo, vel impedimento huiusmodi, se illi, a quo his cessantibus absolvi debebant, quam cito commode poterunt, contempserint praesentare mandatum ipsius super illis, pro quibus excommunicati fuerant, humiliter recepturi, et satisfacturi prout iustitia suadebit: Decernimus (ne sic censurae illudantur ecclesiasticae) in eandem sententiam recidere ipso iure ». Atque in cap. 8 « de officio iudicis ordinarii » (I, 31) X, Innoc. III ait Archiepiscopo Rothomagen. « tu (recepta iuratoria cautione) absolutionis munus ei poteris exhibere, ita tamen quod nisi legitime tibi constiterit, eum contra iustitiam excommunicatum fuisse, ex debito sibi iuramenti praecipias, ut super eo, de quo fuerit excommunicatione notatus, eidem episcopo satisfaciat competenter: Quod si facere contempserit, eum in excommunicationis sententiam, appellatione remota, reducere non omittas ».

73. **De absolutionis a censuris amplitudine** loquitur *can. 2249* supponens traditam explicationem praescripti sub can. 2244. Tunc enim dictum est censuras esse tanquam vincula prohibentia iure a quibusdam actibus. Hinc rite intelligitur quod ait § *1. Si quis pluribus* « diversae vel eiusdem speciei » *censuris detineatur, potest ab una absolvi* legitime ac licite, *ceteris minime absolutis.* Hinc etiam a pluribus absolvi, unica relicta.

§ *2. Petens absolutionem*, cum « pluribus censuris detineatur », eo quod additur, *debet* iuris praescripto, ut simpliciter absolutus evadat, *casus* in censuram *omnes indicare* sufficienter, nam *secus absolutio* data *valet tantum* equidem iuxta § 1 *pro casu expresso* in precibus uno vel multiplici; haec est enim voluntas rescribentis secundum tenorem documenti. Prosequitur canon: *quod si absolutio*, quae in parte rescripti dispositiva invenitur, *quamvis particularis* quoad rei veritatem *petitio facta sit, fuerit illa generalis* ex verborum tenore, a) *valet quoque absolutio* ultra petitionem pro censuris, quibus detineatur, *reticitis bona fide*, idest: ex simplicitate, vel ignorantia tum aliarum censurarum, tum modi exarandi preces, *excepta*, si inter reticitas adsit, *censura* quaelibet *specialis-*

simo modo Sedi Apostolicae reservata, b) *non autem valet pro* censuris non expressis in precibus, atque *reticitis mala fide*, nempe: dum cognoscat eisdem detineri ac eas esse exprimendas, quolibet motivo ad hoc inducatur. Sic enim scriptum est in Decretalibus:[1] « Postremo, quaesivisti, utrum is, qui propter plures excessus a pluribus Praelatis ius in ipsum habentibus, excommunicationis est vinculo innodatus, etc.... Super hoc articulo respondemus, quod supprimenti veritatem absolutio subrepta non prodest; et veritatem intelligens, absolutionem huiusmodi exhibere non debet ».

74. **De ipso absolutionis censurae actu** haec teneantur. *Can. 2250.* § *1. Si agatur de censura,* nempe: ut videbimus quoad omnes suspensiones, *quae* in casu *non impedit* hic et nunc vi ss. canonum de singulis censuris *Sacramentorum receptionem, censuratus*, a) *rite dispositus* ad suscipiendum sacramentum poenitentiae, et b) *a contumacia recedens* ad normam can. 2242 § 3, qui recessus ultra poenitentiam de delicto requirit quandoque aliquid aliud, *potest absolvi a peccatis* omnibus directe, servatis aliunde servandis, *firma censura* in suis iuridicis effectibus.

§ *2. Si vero agatur de censura*, videlicet: excommunicatione et interdicto, *quae* regulariter *impedit Sacramentorum* ac proinde poenitentiae *receptionem, censuratus,* quando illa in foro interno servanda est hic et nunc, *nequit absolvi a peccatis* ob illam ex censura prohibitionem, *nisi prius* per legitimum Superiorem vel saltem per confessarium eumdem vel alterum rite *absolutus fuerit.*

Rituali Romano congruit, nec « ipsum expresse corrigit » § *3. Absolutio censurae* cuiuslibet *in foro sacramentali*, seu in sacramento poenitentiae ministrando exercenda, *continetur* expressa *in consueta forma absolutionis peccatorum*, huic nempe praevia pro quibusvis censuris, *in libris ritualibus* diversis Ecclesiae Latinae *praescripta;* v. gr. in Rit. Rom.[2] dicitur: « et ego auctoritate ipsius te absolvo ab omni vinculo excommunicationis, suspensionis, (sed, si poenitens sit laicus, omittitur verbum: suspensionis), et interdicti, in quantum possum et tu indiges ». Similiter ex Breviario Ord. Praed. sic incipit « Forma communiter observanda in confessione sacramentali: " Si teneris aliquo vinculo excommunicationis (suspensionis) et interdicti a quo possim te absolvere; ego absolvo

[1] Cap. 42 « de sententia excommunicationis » (V, 39) X.
[2] Tit. III, c. 2 « Absolutionis forma ».

te, et restituo te sanctis Sacramentis Ecclesiae, communioni et unitati fidelium. In nomine Patris ✠ et Filii et Spiritus Sancti. Amen „. — Prosequitur canon: *in foro non sacramentali,* tum interno, tum externo, absolutio danda, quae « valet quoque (haec pro) interno foro ac (illa pro) sacramentali » (can. 202 § 1), *quolibet modo* verborum, quae absolutionem sufficienter exprimant, *dari* valide ac licite *potest* vi legis ecclesiasticae, *sed ad excommunicationis* tantummodo *absolutionem*, ut ait Rit. Rom. « pro rei gravitate praedictam [1] caeremoniam et preces adhibeat; at vero si res non fuerit adeo gravis, absolvere poterit, dicens »: etc. sed unam alteramve formulam non esse obligatoriam innuit canon subiungens: *regulariter formam adhiberi convenit in eisdem libris* pro ritus diversitate in Ecclesia latina *traditam.*

Attamen est servanda rubrica in Rit. Rom. posita: « Si potestas absolvendi ab excommunicationis sententia Sacerdoti commissa fuerit a Superiore, et in mandato certa forma sit praescripta, illa omnino servanda est: si vero in mandato seu commissione dicitur: *In forma Ecclesiae consueta absolvat;* haec servanda sunt », quae ibidem sequuntur. Diverso modo est scriptum in eodem Rituali « De modo absolvendi a suspensione vel interdicto extra vel intra sacramentalem confessionem », quando nempe censurae illae sunt certae: « Si Sacerdoti sit commissa facultas absolvendi aliquem a suspensione. vel interdicto, quamvis nulla verba sint praecipue determinata, uti poterit hac formula » ibi sequente. Hinc sufficeret quoque « consueta forma absolutionis » pro foro sacramentali praescripta.

75. **De absolutionis huiusmodi effectu quoad diversum forum** congrue iuri praecedenti et liquido statuit *can. 2251. Si* a) *absolutio censurae* cuiuslibet *detur* valide cum « potestate iurisdictionis sive ordinaria sive delegata » (can. 202 § 1) *in foro externo, utrumque forum* idest: internum quoque *afficit,* propter quod est vere absolutus coram Deo et Ecclesia; *si* b) *in foro interno* « sive sacramentali sive extrasacramentali » (can. 196) detur absolutio declarata, ex tunc *absolutus, remoto scandalo* fidelium censuram noscentium, dum absolutionem ignorant, *potest uti talem* idest: non amplius censuratum *se habere etiam in actibus fori externi,* quandocumque aliter « a poena observanda non excusaretur » vi can. 2232

[1] Tit. III, c. 3 « de absolutione ab excommunicatione in foro exteriori ».

§ 1; *sed* respectu commatis sub utraque littera *a*) et *b*) admonet canon: *nisi concessio absolutionis* a) *probetur* testimoniis, documento, etc. *aut* b) *saltem legitime* iuxta ss. canones *praesumatur*, idest: « a Superiore coniiciatur » (can. 1825, § 1) ex circumstantiis *in foro externo* extraiudiciali, *censura* quamvis vere absoluta *potest a Superioribus fori externi*, eo quod in hoc hi debent agere secundum ea, quae patent, et *quibus* hoc in negotio propriis *reus*, quamvis absolutus, *parere debet* « post sententiam tamen declaratoriam, vel si delictum sit notorium » seu ad normam can. 2232 § 1, nam additur: *urgeri*, seu « exigi » pro foro quidem externo, non occulte, *donec absolutio in eodem foro habita fuerit* ab eo, qui pro « eodem » auctoritatem habet, ita ut certo de illa constet.

Ad confirmationem afferemus ex iure veteri quosdam textus. S. Poenitentiaria Ap. interrogata:[1] « Utrum verba *in utroque foro absolvas* ita intelligenda sint, ut requiratur duplex absolutio separatim impertienda, una scilicet in foro externo, alia in foro interno; an ista verba ita intelligenda sint, ut requiratur una tantum absolutio in foro externo impertienda, quae valeat etiam pro interno. R. Ad. 4. Negative ad primam partem; Affirmative ad secundam ». — Item in cap. 39 « de sententia excommunicationis » (V, 39) X ait Innoc. III: « Fraternitati tuae respondemus, quod nisi excommunicati a te, super absolutione sua litteras nostras, vel illius cui vices nostras in hac parte commisimus reportaverint, aut alio modo legitime de illorum absolutione tibi constiterit: tu ipsos pro excommunicatis ut prius habeas, et facias evitari ».

76. **De absolutione in periculo mortis** a censuris reservatis fuit declaratum in Commentario Textus praescriptum can. 882, ubi scriptum est, quod tunc « omnes sacerdotes, licet ad confessiones non approbati, valide et licite absolvunt quoslibet poenitentes a quibusvis... censuris, quantumvis reservatis et notoriis ». Ibi subdebatur clausula « salvo praescripto can.. 2252 », quae innuit connexionem inter eos canones, illumque praesupponit statuens *can. 2252. Qui in periculo mortis constituti, a sacerdote*, presbytero vel Episcopo, sed a) *specialis facultatis* in casu reservato necessariae *experte*, b) *receperunt* « valide et licite » vi can. 882 *absolutionem* de facto datam *ab aliqua censura* saltem « in consueta forma (pro

[1] 27 Apr. 1886. Collectanea S. C. de P. F. n. 1655.

tali periculo) absolutionis peccatorum » contentam (can. 2250 § 3), dummodo haec censura sit *ab homine* (can. 2217, § 1, 3°), vel saltem quae « consideratur tanquam ab homine », *vel a censura* solum *specialissimo modo Sedi Apostolicae reservata* iuxta declarationem can. 2245 § 3, a) *tenentur* vi huius canonis, qui « ius vetus ex integro refert » (can. 6, 2°), sed solum b) *postquam convaluerint* ab infirmitate, *obligatione* c) *recurrendi*, *sub poena reincidentiae* in eandem reservatam censuram, seu haec « reviviscit » ob non adimpletam cum gravi culpa conditionem absolutionis resolutivam « recurrendi » a) *ad illum qui censuram tulit* sententia vel ad modum praecepti particularis, *si agatur de censura* saltem considerata tanquam *ab homine;* b) *ad S. Poenitentiariam*, quae « pro solo foro interno... largitur absolutiones », *vel ad Episcopum,* atque in eo requiritur quod in sequenti: *aliumve facultate* erga censuram « sub poena reincidentiae » ut supra absolutam *praeditum,* c) *ad normam can. 2254* § *1*, nempe: « intra mensem a cognito recurrendi onere actuali) saltem per epistolam et per confessarium, (etsi diversum ab absolvente), si id fieri possit sine gravi incommodo, reticito nomine », sed haec intelliguntur applicanda in hypothesi sub littera *b*) solummodo, quia sic clausula haec completur: *si agatur de censura a iure* « specialissimo modo Sedi Apostolicae reservata »; nec id sufficit ad vitandam reincidentiam, quia pro utraque hypothesi sub litteris *a*) et *b*) ex contextu requiritur copulative d) *eorumque mandatis* ob recursum accipiendis *parendi* cum dilatione convenienti.

Data interpretatio authentice confirmatur sequenti responso Pontificiae Commissionis ad Cod. can. auth. interpr. [1] « VIII... Utrum in canone 2252. quo statuitur obligatio recurrendi *ad S. Poenitentiariam vel ad Episcopum aliumve facultate praeditum.* etc., verba illa *facultate praeditum* restringenda sint ad vocabulum *aliumve*; an etiam pertinere dicenda sint ad aliud vocabulum *Episcopum*, ita ut Episcopus qui non sit facultate praeditus, mandata dare nequeat.

Resp. Negative ad 1^am^ partem, affirmative ad 2^am^, seu Episcopum mandata dare non posse, nisi facultatem habeat a iure vel ex Sedis Apostolicae concessione ».

Igitur ad censuras « specialissimo modo Sedi Apostolicae re-

[1] 12 Nov. 1922. CO. XIV, 663.

servatas» fuit coarctata clausula const[1]. «Aplcae Sedis» a Pio IX s. m. [1] inserta de censuris speciali modo Romano Pontifici reservatis, «dummodo non agatur de mortis articulo, in quo tamen firma sit quoad absolutos obligatio standi mandatis Ecclesiae, si convaluerint». Hanc clausulam sic interpretata est Congr. S. Officii respondens ad quaesita: «1. An obligatio standi mandatis Ecclesiae, a Bulla Apostolicae Sedis imposita, sit sub poena reincidentiae vel non. — 2. An obligatio standi mandatis Ecclesiae, in sensu Bullae Apostolicae Sedis, idem sonet ac obligatio se sistendi coram Summo Pontifice, vel an ab illa debeat distingui.

R. Ad 1. Affirmative ad primam; negative ad secundam partem. — Ad 2. Obligationem *Standi mandatis Ecclesiae* importare onus sive per se, sive per confessarium, recurrendi ad S. Pontificem, eiusque mandatis obediendi, (quod in canone convenienter extenditur loco eius quod ait clausula sequens) vel novam absolutionem petendi ab habente facultatem absolvendi a censuris S. Pontifici speciali modo (nunc a censuris specialissimo modo) reservatis». Demum quoad censuras ab homine inflictas extat cap. 22 «de sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti» (V, 11) in 6° relatum ad can 2248, § 3.

77. **De absolutione a censuris ordinaria** praescribit *can. 2253. Extra mortis periculum*, seu in casibus ordinariis *possunt absolvere* vi huius canonis:

1° *A censura* quae sit a iure, sed *non reservata* expresse, a) *in foro sacramentali* tantum *quilibet confessarius*, sic dictus propter sacramentalem iurisdictionem erga proprium ad normam can. 881 vel can. 875 § 1, vel can. 876 § 1, poenitentem; b) *extra forum sacramentale*, *quicumque iurisdictionem* ordinariam vel delegatam *in foro externo habeat*, (v. gr. Praelatus localis religiosus), quam non habet parochus, nec vicarius foraneus, *in reum* singularem a censura absolvendum;

2° *A censura* saltem quae «consideratur tanquam *ab homine*» can. 2217, § 1, 3°), *ille* «absolvere potest», *cui censura reservata est ad normam can. 2245*, § 2, ibi declaratam, nempe: «ei qui censuram inflixit aut sententiam tulit, eiusve Superiori competenti, vel successori aut delegato»; *ipse autem* idest: quilibet eo-

[1] 12 Oct. 1869.

rum *potest absolutionem* hanc *concedere, etiamsi reus* non sit iam ei subditus eo quod *alio domicilium vel quasi-domicilium* « discessione a priori loco cum animo non revertendi » (can. 93) *transtulerit* ad normam can. 92.

3.° A censura a iure reservata iuxta diversitatem in can. 2245 declaratam, « possunt absolvere » *ille* a) *qui* ferens legem *censuram constituit,* sive Ordinarius sit, sive Concilium, sive Apostolica Sedes, quia secundum cap. 1 « de regulis iuris » (V, 41) X: « Omnis res per quascumque causas nascitur, per easdem dissolvitur », *vel* b) *cui* iuxta hypothesim *reservata est* expresse censura in lege illa poenali, ut patet, *eorumque* singulorum c) *successores* in eadem alterutrius potestate, nam est reg. iuris 46 in 6.°: « Is, qui in ius succedit alterius, eo iure, quo ille, uti debebit », et in cap. un. « de maioritate et obedientia » (I, 17) X dicitur: « Episcopali Sede vacante, potest Capitulum, seu is ad quem episcopalis iurisdictio tunc temporis noscitur pertinere, iis, quibus posset Episcopus si viveret, ab excommunicationis sententia, sive iuris sive hominis fuerit, absolutionis beneficium impertiri. Nisi ei fuerit a Sede Apostolica specialiter interdicta potestas »: *aut* d) *competentes* quoad hanc rem in iurisdictionis hyerarchia *Superiores*, *aut* e) singulorum sub praec.ª litteris *delegati,* iuxta reg. 68 iuris in 6°: « Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum ».

Hanc normam applicans subiungit canon: *Quare a censura* per Codicem aliamve legem ecclesiasticam a) *reservata* taxative *Episcopo vel Ordinario,* promiscue intelligendo verbum, *quilibet Ordinarius* loci vel Superior maior religionis clericalis exemptae (can. 198, § 1) *absolvere potest* servatis servandis *suos* censura devinctos *subditos*, sive ad normam can. 94, §§ 1, 2, propter domicilium, vel quasi-domicilium, vel actualem vagi commorationem intra dioecesim, sive ratione personalis subiectionis, eo quod canon prosequitur sub distinctione: *loci vero Ordinarius*, igitur ad normam can. cit. § 2, *etiam peregrinos*, seu in proprio illius territorio, « versantes extra domicilium et quasi domicilium quod adhuc retinent » alio in loco (can. 91), ex quibus clausulis eruitur a sensu contrario, non posse quoslibet Ordinarios vel locorum absolvere censuram, quae in Codice « Superiori maiori religiosi delinquentis » reservata inveniatur, sub hoc enim nomine nec Ordinarii veniunt locorum, nec Ordinarii aliarum religionum, quod e memoria non

excidat. « Loci vero Ordinarius » hoc in numero 3° canonis secundum praecedens ius intelligendus est quoque ritus orientalis. Etenim ad quaesitum « 3. An R. P. D. Patriarcha Maronitarum possit absolvere a censuris aliisque poenis ecclesiasticis alienos subditos, invito aut inconsulto proprio Episcopo? S. Congr. de Prop. Fide... [1] R. ad 3. Quoad censuras latas a iure, Affirmative; quo vero ad censuras latas seu declaratas ab homine: In gradu appellationis, servatis servandis ». Prosequitur canon in enumeratione particulari: b) *a* « censura » *reservata* expresse *Sedi Apostolicae* intelligendae ad normam can. 7, « absolvere potest » *haec*, scilicet: « non solum Romanus Pontifex », « tum omnes et singulas ecclesias, tum omnes et singulos pastores et fideles » (can. 218, § 2), sed etiam iuxta singulorum competentiam Congregationes S. Officii, Consistorialis Congregatio Ordinarios locorum, Concilii clericos saeculares, etiam parochos et canonicos, ac singulos laicos, eorumque associationes, sed hae duae Congr.[es] cum restrictione locorum per tres subsequentes Congregationes, quae sunt: religiosis sodalibus praeposita quoad subditos ipsius, alia de Propaganda Fide in eius circumscripta regionibus, ac in religiosos etiam qua missionarios, ac denique S. Congr. pro Ecclesia orientali ergo quoslibet eiusdem subditos et loca. Etenim ab his Congregationibus « absolutio censurae datur in foro externo » (can. 2251), pro foro autem interno tantum sive sacramentali sive extra-sacramentali has « largitur absolutiones S. Poenitentiaria » (can. 258 § 1). Praeter Sedem Apostolicam modo declarato, addit canon: *aliive* possunt *qui absolvendi* a censuris *potestatem ab ea* scilicet, Sede Apostolica, ut manet distincta, *impetraverint*, sed cum tenoris diversitate: a) *sive generalem*, seu nullo addito, *si censura* absolvenda *simpliciter reservata sit*, b) *sive specialem* ex verbis rescripti cognoscendam, *si reservata* fuerit *speciali modo* censura remittenda, c) *sive denique specialissimam* « facultatem impetraverint », *si reservata specialissimo modo* illa sit, *salvo praescripto can. 2254* statim explicando, per quod tales facultates ipso iure conceduntur ad casus occurrentes.

Adnotandum verba « absolvendi potestatem... sive generalem sive specialem, sive denique specialissimam » non designare praecise maiorem vel minorem numerum eorum, qui ea donantur, nec

[1] 17 Febr. 1772. Collectanea S. Congr. de P. F., n. 487.

innuere clausulam in rescripto Sedis Aplcae adhibendam, sed materiam concessionis exprimere, ut plurimum agnoscendam explicita censurarum absolvendarum enumeratione vel designatione, ut patebit in sequenti canone. Iuvat quoque referre adhuc [1] vigens post Codicem responsum S. Poenitentiariae Aplcae [2]: « An Praelati Regulares post const. *Apostolicae Sedis* iisdem privilegiis gaudeant quibus antea, id est possint nec ne suos subditos absolvere a casibus papalibus in dicta Constitutione (et nunc in Codice) simpliciter reservatis. — R. Negative, salvis illis facultatibus quae promanant ex rescriptis particularibus ad tempus concessis », et quidem cum eorum amplitudine tenoris quoad censuras absolvendas.

78. **De absolutione a censuris extraordinaria.** S. Congregatio S. Officii interrogata [3] « 2... utrum recurrendum sit, saltem per litteras ad Emum Card. Poenitentiarium pro omnibus casibus Papae reservatis, nisi Episcopus habeat speciale indultum, praeterquam in articulo mortis, ad obtinendam absolvendi facultatem? Resp. Ad 2 Affirmative », sed concessit « facto verbo cum Ssmo » facultatem in casibus urgentioribus iuxta primam hypothesim canonis iamiam declarandi. Sed eadem S. Congregatio ampliavit facultatem sub altera canonis hypothesi in responso ad 1 alterius decreti diei 16 Junii 1897 [4]. Plurae aliae subsequutae sunt declarationes illorum Decretorum, quae omnia paulo immutatis verbis refert *can. 2254.* § *1. In casibus* singulis *urgentioribus*, qui tales sint ob alterutram sequentem conditionem, a) *si nempe*, non iam « in quibus absolutio diferri nequeat », quod de peccatorum absolutione intelligi per errorem posset, sed *censurae latae sententiae*, seu iam incursae, equidem exclusis aliis « ab homine » iuxta praecedentis iuris tenorem, *exterius servari nequeant*, utpote incognitae aliis, *sine periculo gravis scandali*, v. gr. ob non celebratam missam a parocho bene valenti die Paschatis, *vel infamiae*, v. gr. quia suspicio criminis in certitudinem moralem transiret apud prudentes, et quamvis « ante sententiam declaratoriam a censura observanda delinquens excusatur quoties eam servare sine infamia nequit » (can. 2232, § 1), benignius agit cum illo Ecclesia, iuxta hunc canonem. Sed prius declaremus alteram hypothesim: b) *aut si durum*

[1] Sed vide dicta in can. 2237, § 2 seu in pag. 84. — [2] 5 Dec. 1873. Collectanea S. C. de P. F. n. 1409. — [3] 23 Jun. 1886. Collectanea S. C. de P. F. n. 1658. — [4] Collectanea S. Congr. de P. F. n. 1971.

revera *sit*, non iam in se, sed *poenitenti* hoc est subiective *in statu gravis peccati* per sacramentum nondum remissi, quamvis contritione perfecta deleti, quia hic modus non est ordinarius, nec proinde respiciendus per canones, eademque interpretatio suadetur ex canonis concessione ad absolutionem sacramentalem ordinata, *permanere* cum tali privatione *per tempus* ex circumstantiis diversum qua *necessarium* prudenti aestimatione *ut Superior* iuxta canonem praec. per se vel per alium de absolutione censurarum *provideat*, tunc scilicet: in unaquaque praefata hypothesi a) *quilibet confessarius* ob iurisdictionem erga talem poenitentem b) *in foro sacramentali* eo quod instituatur sacramentalis confessio, *ab eisdem* nempe: « censuris latae sententiae », atque exclusis censuris ab homine in casibus sub littera *b*) priori, ad quos extensum est solummodo primum decretum de eisdem censuris, *quoquo modo reservatis*, nam interrogata Congr. S. Officii [1] « 2 Utrum responsi ad secundum (23 Julii 1866) clausula « sub poena tamen reincidentiae in easdem censuras etc. » referatur solummodo ad absolutionem a censuris et casibus *speciali modo* S. P. reservatis, an etiam ad absolutionem a censuris et casibus simpliciter Papae reservatis? Resp. Ad 2. Negative ad primam partem; affirmative ad secundam partem », *absolvere potest*, ita ut « censura sit per absolutionem sublata », nec alia indigeat absolutione iuxta litt. eiusdem S. Congr. [2] num. « 3. An absolutio data in casibus urgentioribus, a censuris etiam speciali modo S. P. reservatis, in sensu decreti S. Officii (23 Jun. 1886) sit directa, vel tantum indirecta. R. Ad. 3. Affirmative ad primam; Negative ad secundam partem ».

Sequitur adimplenda per confessarium obligatio in dicta absolutione, non quidem ad huius validitatem, sed ex illa noscitur a poenitente grave onus a se implendum, ut absolutio censurae obtentae stabilis perseveret. In Dec° saepius cit.° (23 Iul. 1866) legitur: « iniunctis de iure iniungendis ». Haec clausula, explicatione quoad plures confessarios indigens, ex proposito fuit mutata in sequentem: singulariter *iniuncto* per obligationis intimationem factam poenitenti *onere* 1° *recurrendi*, a) *sub poena reincidentiae*, idest: secus cum gravi transgressione « censura reviviscet », prout hoc fuit

[1] 17 Jun. 1891. Collectanea S. C. de P. F., n. 1756.
[2] 19 Aug. 1891. Collectanea S. C. de P. F., n. 1764 et in n. 1788 S. C. S. Officii 30 Martii 1892 ad 6.

declaratum in exceptione can. 2248, § 3, b) *intra mensem* supputandum ad normam can. 34, § 3, 3°, 4°, c) *saltem* veluti sufficienter *per epistolam* fortassis ab ipso poenitente scriptam et missam, iuxta responsum S. Poenitentiariae [1] « 5. Quando Missionario occurrit poenitens censuris innodatus, et transiens obiter, ita ut missionarius non possit iterum poenitentem videre, numquid sufficit, posito casu urgentiori absolutionis, exigere a poenitente promissionem scribendi, tacito si vult nomine, (nunc ita faciendum), ad S. Poenitentiariam intra mensem, et standi illius mandatis, quin confessarius ipse scribat? R. Ad 5 Affirmative » *et* quod adhuc minus est, sed praeferendum, ni quid obstet, *per confessarium* a quo ut supra est absolutus, attamen *si id* minus *fieri possit sine gravi incommodo*, (alioquin tempus illud interim non currit), quod non adest iuxta eiusdem S. Poenitentiariae haec responsa [1]: « 6. Utrum, tuta conscientia doceatur et in praxim deducatur, ut quidam volunt, propter hodiernum periculum ne aperiantur epistolae a potestate civili, non requiri ut epistola ad Summum Pontificem dirigatur in casibus urgentioribus, vel quando adiri nequit Papa. 7. Posito quod non requiratur epistola ad Summum Pontificem, numquid requiritur epistola directa ad Episcopum, stante hoc generali periculo, praesertim quando agitur de absolutione complicis, quae etiam perfidiose detecta et revelata scandalum generare potest? R. Ad 6. Negative, cum in precibus nomina et cognomina sint supprimenda. Ad 7. Provisum in 6.° ». Has responsiones innuit et confirmat canon, dum caute addit: d) *reticito nomine*, quo persona bene designetur, quapropter et « cognomine », adhibendo litteras vel nomina ficta Titius, Caius, *e*) ad quemlibet ex sequentibus: *ad S. Poenitentiariam* unice competentem in eo foro pro universa Ecclesia etiam orientali (can. 258, § 1), *vel ad Episcopum* proprium ratione auditionis confessionis, *aliumve Superiorem* videlicet: iurisdictione pollentem in utroque foro, non iam confessarium alterum, quamvis, ut necesse est, *praeditum facultate* in huiusmodi reservatam censuram secundum can. 2253, n.° 3.°, quam interpretationem postulat, praeterquam ipse contextus, Dec. Congr. S. Offici [2]: « 2. Utrum sufficiat etiam in casu eodem (urgentiori, 23 Jun. 1886) recursus ad Vicarium generalem Episcopi, tanquam ad Ordinarium facultatum

[1] 7 Nov. 1888. Collectanea S. C. de P. F. n. 1695.
[2] 19 Dec. 1900. Collectanea S. C. de P. F. n. 2098.

episcopalium absolvendi de iure participem: 3. Utrum generatim sufficiat recursus ad quemlibet sacerdotem habitualiter subdelegatum ab Ordinario ad absolvendum ab his papalibus reservatis, a quibus poenitens fuerit accidentaliter, ut supra, vi decreti S. Officii 1866 absolutus. — R. ad 2. Affirmative, facto verbo cum Ssmo. Ad 3. Negative. — Ssmus resolutionem Emorum ac Rmorum Patrum ratam habuit et confirmavit ».

Demum de « iniuncto onere » additur II° *et standi eius* ad quem recursus fuit factus *mandatis*. Haec clausula, aequipollens alteri « standi mandatis Ecclesiae », videtur ex contextu non esse affecta per canonis verba « sub poena reincidentiae », utpote quae interiecta « oneri recurrendi » per verba subsequentia determinato. Attamen, cum haec ratio me non convincat, eo magis quod iniuncta de iure inungenda pro censurae absolutione adhuc desiderantur secundum datam interpretationem, puto nunc adhibendam esse interpretationis normam generalem can. 6 n. 4°: « In dubio num aliquod canonum praescriptum cum veteri iure discrepet, a veteri iure non est recedendum ». Porro in litteris S. C. S. Officii [1] circa clausulam const. *Apostolicae Sedis:* « in quo tamen firma sit, quoad absolutos (in articulo mortis a censuris Summo Pontifici reservatis), obligatio standi mandatis Ecclesiae, si convaluerint », ad quaes.[s] « 1. An obligatio standi mandatis Ecclesiae, a Bulla *Apicae Sedis* imposita, sit sub poena reincidentiae vel non: et 2. An haec obligatio idem sonet ac obligatio se sistendi coram S. Pontifice, vel an ab illa debeat distingui: — R. Ad. 1. Affirmative ad primam; negative ad secundam partem. Ad 2. Obligationem *Standi mandatis Ecclesiae* importare onus sive per se, sive per confessarium, recurrendi ad S. Pontificem, eiusque (notetur bene) mandatis obediendi ». Animadvertatur etiam quod in exprimendo duplici hoc onere usus est legislator eodem modo redigendi can. 2252 et 2254, § 1, quod confirmat has praecedentes declarationes in praxi servandas.

S. Congr. S. Officii sic complet cit.[s] resp.[s] ad 2 et alterius Decreti ad 1: « vel novam absolutionem petendi ab habente facultatem absolvendi a censuris S. Pontifici speciali modo reservatis ». Quae restrictio posita est, quia ad quaes. « 4. An ista obligatio standi mandatis Ecclesiae etiam pro censuris Summo Pontifici sim-

[1] 19 Aug. 1891. Collectanea S. C. de P. F. n. 1764 atque in n. 1788, S. C. S. Officii 30 Mart. 1892, ad 1-4.

pliciter reservatis (ac in articulo mortis absolutis) urgeat: R. Ad 4. Negative ». Huic disciplinae « opportunam immutationem affert » (can. 6) § 2. *Nihil impedit* I° *quominus poenitens* de quo in § 1°, seu in eius arbitrio legitimo positum est, a) *etiam post acceptam, ut supra*, idest: « iniuncto duplici onere », *absolutionem* a censura latae sententiae quoquo modo reservata, b) *facto quoque recursu ad Superiorem*, seu quoad hanc partem impleto onere, non vero si ad S. Poenitentiariam recursus sit factus, *alium adeat confessarium facultate* erga censuram, a qua fuit absolutus, *praeditum*, II° *ab eoque repetita* alioquin non necessaria *confessione*, propter quod subditur: *saltem delicti cum censura*, quae « per absolutionem sublata, non reviviscit » (can. 2248. § 3), *consequatur absolutionem* sacramentalem; III° *qua obtenta*, quamvis omittatur absolutio censurae innecessaria, cum eo ipso fiat in foro sacramentali subditus, *mandata ab eodem* confessario *accipiat* ex motivo censurae alias absolutae cum onere « his mandatis standi » sub poena reincidentiae, ut declaratum fuit in §° praec, haec enim illis substituuntur, addit enim canon: *quin teneatur* idem poenitens *postea stare*, casu quo fecerit recursum ad Superiorem, *aliis mandatis* quamvis diversis *ex parte Superioris* huius *supervenientibus*. Hinc I° arguitur, quod « non obtenta saltem delicti cum censura absolutione », valet declaratio S. Congr.ᵃ S. Officii ad 3 citata supra circa onus recurrendi, et II° confirmatur interpretatio tunc data verbis « aliumve Superiorem ».

Veniamus ad potestatem absolvendi censuram absque supradicto onere. De illa loquitur sequens Dec. S. Congr.ᵃ S. Officii [1]: « Relate ad censurarum absolutionem Summo Pontifici reservatarum, S. C. R. et U. Inquisitionis, die 9 Nov. 1898 [2] sequentia decrevit: — Quando neque confessarius neque poenitens epistolam ad S. Poenitentiariam mittere possunt, et durum sit poenitenti adire alium confessarium, in hoc casu liceat confessario poenitentem absolvere etiam a casibus S. Sedi reservatis absque onere mittendi epistolam. His statutis, Episcopus N. ad pedes S. V. provolutus, humiliter expostulat: An ut onus epistolam mittendi cesset, scribendi impedimentum adstringere debeat confessarium simul et poenitentem; vel sufficiat, sicut aliqui interpretati sunt, quod poenitens scribendi

[1] 5 Sept. 1900. Collectanea S. C. de P. F. n. 2095. — [2] Collectanea S. C. de P. F. n. 2023.

impar, eidem confessario a quo vi [1] decret. 1886 et 1897 absolutus fuerit, se praesentare nequeat, et ipsi durum sit alium confessarium adire; licet confessarius absolvens, pro poenitente, epistolam ad S. Sedem mittere possit. — R. Negative ad primam partem; Affirmative ad secundam. — Ssmus adprobavit ».

Dictum Decretum limitatur per aliud eiusdem S. Congregationis rescriptum [2]. « Sacerdos Titius in regionem extraneam se contulit ad confitendum peccatum S. P. reservatum. Porro confessori declaravit: 1° nec opera ministerii sui nec substantiam facultatum sibi permittere iterum aggrediendi iter ad recipiendam responsionem S. Poenitentiariae; 2° nimis onerosum sibi fore ad alium confessarium se praesentare in propria regione, quod signanter voluit devitare iter adsumens.

Hisce expositis, Episcopus N. pro sua norma humiliter a Sanctitate Vestra petit utrum supradictus casus, etiamsi agatur de absolutione complicis, inter eos annumerari debeat praevisos in Decreto S. Officii diei 9 Nov. 1898, et confessarius niti possit praelaudato decreto ad absolutionem impertiendam sine recursu ad S. Poenitent., nec ne. — R. Non comprehendi ».

Haec decreta quoad mentem retinet atque explicat § *3. Quod si in casu aliquo*, velut per exceptionem, seu *extraordinario hic recursus*, nempe in § 1° espressus, *sit moraliter impossibilis*, v. gr. iuxta citata Decreta, *tunc* tantum *ipsemet confessarius* scilicet: « quilibet in foro sacramentali » supra (§ 1°) declaratus, *excepto casu* ad normam Dec.[1] ultimo relati, *quo agatur de absolutione censurae de qua in can. 2367*, nempe ex motivo absolutionis complicis, qui casus regitur duobus praec.[s] §§[is] tantum, ab aliis vero censuris « latae sententiae quoquo modo reservatis » *potest* vi huius canonis *absolutionem concedere sine onere* recurrendi et consequente *de quo supra* seu in §° 1°, a) *iniunctis tamen de iure iniungendis*, v. gr. « debita damnorum vel scandali reparatione » (can. 2242, § 2), « praevia abiuratione » haeresis aut schismatis (can. 2314, § 2), etc. pro casuum varietate, *et* b) *imposita congrua* delicti gravitati *poenitentia*, quarum « praecipuae sunt » in can. 2313, § 1 enumeratae, *et satisfactione pro censura*, v. gr. protestatione, quae in Rit[s]. Romani forma absolvendi est posita, reparatione honoris vel

[1] Collectanea S. C. de P. F. num. 1658, 1971.
[2] 7 Jun. 1899. Collectanea S. C. de P. F. n. 2052,

famae, *ita ut poenitens* et a censura sic absolutus, *nisi intra congruum* pro natura onerum impositorum *tempus a confessario* vi huius praecepti *praefiniendum* a) *poenitentiam egerit*, quae debet esse gravis propter huius omissionis sequelam, *ac* b) *satisfactionem* declaratam *dederit* saltem in parte ipsius gravi, ob omissionem graviter culpabilem *incidat* statim *in censuram* eamdem ac prius. Ergo absolutio haec sub duplici conditione resolutiva illius, seu ad reincidentiam datur.

CAPUT II.

De censuris in specie

Can. 2255. - § 1. Censurae sunt:
1.° Excommunicatio;
2.° Interdictum;
3.° Suspensio.

§ 2.° Excommunicatio afficere potest tantum personas physicas, et ideo, si quando feratur in corpus morale, intelligitur singulos afficere qui in delictum concurrerint; interdictum et suspensio, etiam communitatem, ut personam moralem; excommunicatio et interdictum, etiam laicos; suspensio, clericos tantum; interdictum, etiam locum; excommunicatio est semper censura; interdictum et suspensio possunt esse vel censurae vel poenae vindicativae, sed in dubio praesumuntur censurae.

Can. 2256. - In canonibus qui sequuntur:

1.° Nomine divinorum officiorum intelliguntur functiones potestatis ordinis, quae de instituto Christi vel Ecclesiae ad divinum cultum ordinantur et a solis clericis fieri queunt;

2.° Nomine autem actuum legitimorum ecclesiasticorum significantur: munus administratoris gerere bonorum ecclesiasticorum; partes agere iudicis, auditoris et relatoris, defensoris vinculi, promotoris iustitiae et fidei, notarii et cancellarii, cursoris et apparitoris, advocati et procuratoris in causis ecclesiasticis; munus patrini agere in sacramentis baptismi et confirmationis; suffragium ferre in electionibus ecclesiasticis; ius patronatus exercere.

79. **Inscriptio capitis et praeambuli canones**. — Postquam caput I exposuit normas medicinalibus poenis communes, *Caput II* tractat *de censuris* diversis *in specie*, videlicet proponit canones, qui ad moderationem earum poenarum, servandi sunt speciales ultra praecedentes. Propterea in distinctos divisum est paragraphos iuxta censurarum diversitatem. Harum enumerationem, denominationem ac mutuas differentias recenset can. 2255, dum alter can. 2256 praevie dat iuridicam significationem quorumdam verborum, quae in hoc capite frequenter inveniuntur.

80. **Censurarum distinctio ac mutuae differentiae.** — In cap. 60 « de verborum significatione » (V, 40) X ait Innoc. III: « Quaerenti quid per censuram ecclesiasticam debeat intelligi, cum huiusmodi clausulam in nostris literis apponimus: Respondemus,

quod per eam non solum interdicti, sed suspensionis et excommunicationis sententia valet intelligi ». Quaesitum supponit usque ad illud tempus censurarum nomen non fuisse usurpatum certa semper amplitudine. Imo refert Bened. XIV [1] quod textu « hoc non obstante, Gonzalez in Commentar. ad dict. textum contendit, quod sub nomine censurae etiam irregularitas ex delicto comprehendatur. Contrariam tamen sententiam tuentur Suarez, Molina, Trullengus, Filliucius, Reginaldus aliique complures ». Haec autem sententia adeo praevaluit, ut in const. « Apostolicae Sedis » Pii PP. IX inter censuras non enumerentur aliae poenae, quam expressae ab Innocentio III. Idipsum sancitur Codice, quando *Can. 2255* sic decernit. — § 1. *Censurae*, uti « poenae medicinales » (can. 2216) *sunt* tantummodo sequentes appellatione canonica sic designatae: 1° *Excommunicatio*, ultra quam, quae « spiritualis gladius » est [2], Ecclesia nihil aliud habet; 2° *Interdictum* qua iuridicum nomen; 3° *Suspensio* simpliciter dicta.

Characteres diversarum proprios sic recenset § 2, ut illae communiter discernantur ab invicem. *Excommunicatio* 1° ratione subiecti poenae *afficere potest tantum*, ita ut invalide statueretur in alias, quam in *personas physicas*, nam sicut ait Innoc. IV, in cap. 5, « de sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti » (V, 11) X in 6°: « In universitatem vel collegium proferri excommunicationis sententiam penitus prohibemus: volentes animarum periculum vitare, quod exinde sequi posset, cum nonunquam contingeret innoxios huiusmodi sententia irretiri », quod esset absdubio contra huiusmodi gravissimae poenae medicinalis naturam, « sed in illos dumtaxat de collegio vel universitate, quos culpabiles esse constiterit, promulgetur ». Hanc dispositionem admittit canon sic prosequens: *et ideo*, consequenter ad prius edictum, *si quando feratur* iure vel ab homine, saltem ab Apostolica Sede, nam « potest ferri censura etiam in delinquentes ignotos » (can. 2242, § 1), *in corpus morale*, idest: in personam collegialem, quae tantum est constituta ad modum organici corporis, *intelligitur* ex iuris praescripto a) *singulos* eidem adscriptos, ut membra, *afficere* b) *qui in delictum* excommunicatione mulctatum *concurrerint* iuxta sententiae aut legis tenorem; e contra *interdictum et suspensio*, *etiam communitatem*,

[1] Ep. encycl. « Inter praeteritos », 3 Dec. 1749, § 48.
[2] Conc. Trid. sess. XXV, cap. 1 de Ref.

et implicite omnia membra etiam innoxia, sed *ut personam moralem* idest: quoad eiusdem iura « afficere potest », et hinc videmus Pium IX const. « Apostolicae Sedis » excommunicationes, quae in maiori sunt numero, statuisse in delicta, quae per singulos patrari queunt, dum in § V invenimus eumdem S. Pont. sic incipere: « Suspensionem ipso facto incurrunt a suorum Beneficiorum perceptione ad beneplacitum S. Sedis Capitula et Conventus Ecclesiarum et Monasteriorum, etc. », atque in § VI decrevisse: « Interdictum Rom.° Pont.[1] speciali modo reservatum ipso iure incurrunt Universitates, Collegia et Capitula, quocumque nomine nuncupentur, etc. ». Et hoc idem ex dictis inveniri valet in Codice.

Prosequitur canon: *excommunicatio et interdictum*, II° ratione amplitudinis quoad personas et loca, « afficere potest » praeter clericos *etiam laicos;* dum *suspensio* ex sui natura *clericos tantum* videlicet: saltem propter primam tonsuram; *interdictum*, illos. istos, et *etiam locum* directe « afficere potest », quo in casu valet quod inquit Bonif. VIII in cap. 26 « de sententia excommunicationis, etc. » (V. 11) in 6°: « Caeterum cum propter delictum domini vel rectoris, est civitas interdicta: cives eiusdem (qui culpabiles non existunt,...) possunt extra ipsam licite interesse divinis », dum prius dicta prae oculis habuit Greg. X in Conc. Lugdunensi, quando sancivit contra usurarios [1]: « Qui contrafecerint, si personae fuerint ecclesiasticae, Patriarchae, Archiepiscopi, Episcopi, suspensionis, minores vero personae singulares, excommunicationis, si autem collegium seu alia universitas interdicti sententiam se noverint incursuros ».

Denique « cum medicinalis sit excommunicatio » [2] semper, decernitur in canone III° *excommunicatio est semper censura;* e contra *interdictum et suspensio* secundum eorum significationem verborum *possunt esse vel censurae* remittendae « per absolutionem » (can. 2236, § 1), quae « denegari nequit cum primum delinquens a contumacia recesserit » (can. 2248, § 1), *vel poenae vindicativae*, ac tunc earum « remissio per dispensationem concedi potest » (can 2236, § 1). Quam naturam induant patebit ex canonibus huius capitis, *sed*, quia iuxta reg. iuris 30 in 6°: « In obscuris minimum est sequendum », monet legislator: *in dubio* iuris vel facti

[1] Cap. 16 Tit. XI Lib. V in 6°. - [2] Cap. 1 eiusdem tit. in 6°.

quolibet *praesumuntur censurae*, quia difficilius incurruntur ac facilius remittuntur, idest: ob delinquentis, qui eam privationem suffert, mutatam voluntatem, atque « in poenis benignior est interpretatio facienda » dicit reg. 49 iuris in 6°.

81. **Quorumdam verborum significatio** iuridica. *Can. 2256. In canonibus* praesertim huius capitis ob contextum *qui sequuntur*, sed alios usque ad finem Codicis afficit norma haec, scilicet in materia poenali (quamvis alia inveniatur significatio in canonibus qui praecesserunt): — *1° Nomine* taxative *divinorum officiorum intelliguntur functiones*, seu actus *potestatis ordinis* iam declaratae ad can. 108, § 2, sed tantum *quae* a) *de instituto Christi* v. gr. Altaris sacrificium *vel Ecclesiae* v. gr. horae canonicae *ad divinum cultum ordinantur*, cuiusmodi non est verbi Dei praedicatio, b) *et a solis clericis* nempe: « qui divinis ministeriis per primam saltem tonsuram mancipati sunt » (can. 108, § 1) *fieri queunt* saltem licite ad normam ss. canonum. Hinc excluduntur ab illo nomine actus divini cultus extra sacram liturgiam, aliaeque oblationes temporalium in Dei honorem factae.

2.° Nomine autem actuum legitimorum, taxative in numero plurali, *ecclesiasticorum significantur* simul omnes sequentes: *munus administratoris* etiam cum aliis *gerere bonorum ecclesiasticorum*, de quo munere canones inveniuntur praecipue sub Titulo XXVIII, Lib. III, *partes agere iudicis* tum ordinarii, v. gr. officialis Curiae dioecesanae, tum delegati, sicut est iudex synodalis, etiamsi cum aliis « tribunal collegiale constituat » (can. 1576, § 2), *auditoris*, seu « actorum instructoris » (can. 1580, § 1) et *relatoris*, cuius munus describit can. 1584, *defensoris vinculi* « sacrae ordinationis atque matrimonii » (can. 1586), *promotoris* tum iustitiae, munus definitum in cit. canone, tum *fidei* « ad ius tuendum in quolibet processu » (can. 2010, § 1) beatificationis et canonizationis, *notarii* diversi *et cancellarii*, quorum officium describitur in can. 372 § 1, et in can. 374, *cursoris et apparitoris* de quibus agunt can. 1591-1593, *advocati et procuratoris in causis ecclesiasticis* de quibus normae inveniuntur in can. 1655-1666; *munus patrini* saltem valide *agere in sacramentis baptismi et confirmationis* ad normam can. 765, 795; *suffragium ferre in electionibus ecclesiasticis* idest: ad normam ss. canonum peragendis; *ius patronatus* praesertim quoad « privilegium praesentandi clericum » (can. 1455 1°

et alia positive *exercere*, quin proinde obligetur v. gr. « in sui patronatus ecclesia stemma gentis vel familiae » auferre.

Nec deest huic significationi fundamentum in iure veteri, prout hoc habetur in cap. 13 « de haereticis » (V, 7) X, ibi enim statuit Innoc. III in Conc. Gen. de haereticorum conreis: « Ut postquam quis talium fuerit excommunicatione notatus, si satisfacere contempserit intra annum, ex tunc ipso iure sit factus infamis, nec ad publica officia, seu consilia, nec ad eligendos aliquos ad huiusmodi nec ad testimonium admittatur:... Nullus praeterea ipsi super quocumque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si forte iudex extiterit, eius sententia nullam obtineat firmitatem, nec causae aliquae ad eius audientiam praeferantur. Si fuerit advocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius sint momenti, sed cum auctore damnato damnentur. Et in similibus idem praecipimus observari ».

ART. 1. — *De excommunicatione.*

CAN. 2257. - § 1. Excommunicatio est censura qua quis excluditur a communione fidelium cum effectibus qui in canonibus, qui sequuntur, enumerantur, quique separari nequeunt.

§ 2. Dicitur quoque *anathema*, praesertim si cum solemnitatibus infligatur quae in Pontificali Romano describuntur.

CAN. 2258. - § 1. Excommunicati alii sunt *vitandi*, alii *tolerati*.

§ 2. Nemo est vitandus, nisi fuerit nominatim a Sede Apostolica excommunicatus, excommunicatio fuerit publice denuntiata et in decreto vel sententia expresse dicatur ipsum vitari debere, salvo praescripto can. 2343, § 1, n. 1.

CAN. 2259. - § 1. Excommunicatus quilibet caret iure assistendi divinis officiis, non tamen praedicationi verbi Dei.

§ 2. Si passive assistat toleratus, non est necesse ut expellatur; si vitandus, expellendus est, aut, si expelli nequeat, ab officio cessandum, dummodo id fieri possit sine gravi incommodo; ab assistentia vero activa, quae aliquam secumferat participationem in celebrandis divinis officiis, repellatur non solum vitandus, sed etiam quilibet post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam aut alioquin notorie excommunicatus.

CAN. 2260. - § 1. Nec potest excommunicatus Sacramenta recipere; imo post sententiam declaratoriam aut condemnatoriam nec Sacramentalia.

§ 2. Quod attinet ad ecclesiasticam sepulturam, servetur praescriptum can. 1240, § 1, n. 2.

CAN. 2261. - § 1. Prohibetur excommunicatus licite Sacramenta et Sacramentalia conficere et ministrare, salvis exceptionibus quae sequuntur.

§ 2. Fideles, salvo praescripto § 3, possunt ex qualibet iuxta causa ab excommunicato Sacramenta et Sacramentalia petere, maxime si alii ministri desint, et tunc excommunicatus requisitus potest eadem ministrare neque ulla tenetur obligatione causam a requirente percontandi.

§ 3. Sed ab excommunicatis vitandis necnon ab aliis excommunicatis, post quam intercessit sententia comdemnatoria aut declaratoria, fideles in solo mortis periculo possunt petere tum absolutionem sacramentalem ad normam can. 882, 2252, tum etiam, si

alii desint ministri, cetera Sacramenta et Sacramentalia.

CAN. 2262. - § 1. Excommunicatus non fit particeps indulgentiarum, suffragiorum, publicarum Ecclesiae precum.

§ 2. Non prohibentur tamen:

1° Fideles privatim pro eo orare;

2° Sacerdotes Missam privatim ac remoto scandalo pro eo applicare; sed, si sit vitandus, pro eius conversione tantum.

CAN. 2263. - Removetur excommunicatus ab actibus legitimis ecclesiasticis intra fines suis in locis iure definitos; nequit in causis ecclesiasticis agere, nisi ad normam can. 1654; prohibetur ecclesiasticis officiis seu muneribus fungi, concessisque antea ab Ecclesia privilegiis frui.

CAN. 2264. - Actus iurisdictionis tam fori externi quam fori interni positus ab excommunicato est illicitus; et, si lata fuerit sententia condemnatoria vel declaratoria, etiam invalidus, salvo praescripto can. 2261, § 3; secus est validus, imo etiam licitus, si a fidelibus petitus sit ad normam mem. can. 2261, § 2.

CAN 2265. - § 1. Quilibet excommunicatus:

1.° Prohibetur iure eligendi, praesentandi, nominandi;

2.° Nequit consequi dignitates, officia, beneficia, pensiones ecclesiasticas aliudve munus in Ecclesia;

3.° Promoveri nequit ad ordines.

§ 2. Actus tamen positus contra praescriptum § 1, nn. 1, 2, non est nullus, nisi positus fuerit ab excommunicato vitando vel ab alio excommunicato post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam; quod si haec sententia lata fuerit, excommunicatus nequit praeterea gratiam ullam pontificiam valide consequi, nisi in pontificio rescripto mentio de excommunicatione fiat.

CAN. 2266. - Post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam excommunicatus manet privatus fructibus dignitatis, officii, beneficii, pensionis, muneris, si quod habeat in Ecclesia; et vitandus ipsamet dignitate, officio, beneficio, pensione, munere.

CAN. 2267. - Communionem in profanis cum excommunicato vitando fideles vitare debent, nisi agatur de coniuge, parentibus, liberis, famulis, subditis, et generatim nisi rationabilis causa excuset.

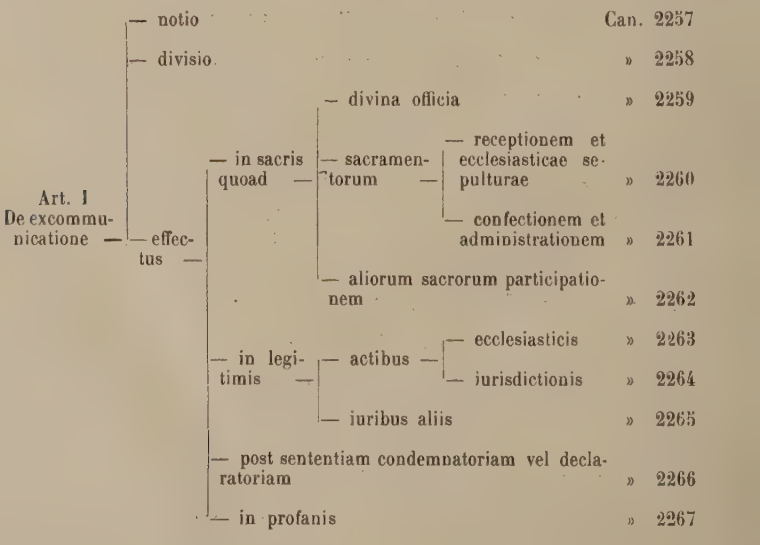

82. **Divisio capitis et inscriptio art. I.** — Can. 2255 expetit capitis huius divisionem in tres paragraphos. Ordo vero inter censuras in specie videtur incipere tum a maiori earum gravitate, quia summa est privatio bonorum in excommunicatione, post quam bonorum magis communium usum aufert interdictum, quam quaelibet suspensio. Praeterea haec coarctatur ad clericos, praecedentes vero extenduntur etiam ad laicos, quamvis interdicto, si locale sit, mulctati, eo durante possunt liberari per voluntatem a sustinendis eiusdem effectibus.

Art. 1 inscribitur *De excommunicatione* simpliciter tanquam unica, quae idem valet ac extra communionem constitui. Non illa intelligitur, quae innixa est fidei et caritati, seu sanctorum, quae semel adepta, nonnisi propria voluntate amittitur, utpote interna. Communio pendens ab Ecclesiae auctoritate est externa inter fideles actuum communicatio, quam baptismate homo acquirit et consequitur iura officiaque inde consequuta. Hinc illi qui excommunicantur fiunt extorres ab Ecclesiae societate, sed quia haec est catholica, non loco excedunt, sed spiritualiter ac socialiter tales efficiuntur. — In iure Decretalium invenitur duplex excommunicatio memorata a Gregorio IX his verbis [1]: « Si quem sub hac forma verborum, illum excommunico, (nihil addito), vel simili, a iudice suo excommunicari contingat: dicendum est eum non tantum *minori*, quae a perceptione sacramentorum (solummodo), sed etiam *maiori* excommunicatione (quae a communione fidelium separat) esse ligatum ». Porro haec *minor* excommunicatio fuit iure inflicta propter communicationem cum altero, postquam propter crimen fuit hic excommunicationi subiectus.

Sic enim legitur in cap. 2 « de exceptionibus » (II, 25): « is qui excommunicato (vitando post const. Martini V) in locutione, vel oratione scienter communicat,.... tantum a sacramentorum perceptione sit remotus ». Haec autem paulatim obsolevit, eo magis quod Pius IX in const. « Apostolicae Sedis » eam non retinuit. Unde, si aliquod dubium superesset, evanescit iuxta can. 6, 5°, quia eiusdem « in Codice nulla fit mentio, (proindeque) tanquam abrogata habeatur saltem iure ipso incurrenda vel infligenda ». Cum maneat igitur

[1] Cap. 59 « de sententia excommunicationis » (V. 39) X.

sola *maior* excommunicatio, illud adiectivum velut inutile rite fuit omissum.

83. **Canonum ordo** perspicuus est. Praecedentibus excommunicationis notione ac divisione sub can. 2257, 2258, sequuntur canones de illius effectibus. Hi triplicis sunt classis, quoad sacra nempe, quoad legitimos actus et iura, et quoad profanam conversationem. Haec postremo canoni moderanda relinquitur. In sacris vero distinguuntur divina officia, sacramenta quoad eorum receptionem, confectionem et administrationem, aliaque sacra participanda a fidelibus. De his ergo per ordinem tractant can. 2259-2662. Actus legitimi vel vocantur ecclesiastici, ut supra dicti fuerunt, vel sunt iurisdictionis. Hi proinde, si adiungas alia iura, petunt saltem claritatis causa tres canones 2263-2265, queis subsequitur can. 2266 de aliis iuribus, quae, tantum post sententiam comdemnatoriam vel declaratoriam excommunicationis ipsius, vel inefficacia redduntur, vel etiam auferuntur.

84. **Excommunicationis definitio** in usu est: « poena medicinalis qua baptizatus delinquens et contumax fidelium communione privatur ». Ipsi aequipollet, quam concorditer aliis Codicis praescriptis sic tradit *can. 2257.* — § *1. Excommunicatio est censura*, idest « poena medicinalis » (can. 2216, 1°) *qua quis* nempe: « homo baptizatus delinquens et contumax » (can. 2241, § 1) *excluditur a communione fidelium* videlicet: prohibetur ab omnibus iuribus exercendis, quae baptismate vel post illud acquisivit et consequuntur ecclesiasticae communionis vinculum, « id est, prout ait Innoc. III [1], per excommunicationis sententiam velut mortuus a communione fidelium separatur », ligatus quidem in coelo, et in conscientia obligatus, *cum effectibus* iuridicis quoad mensuram privationis, *qui in canonibus, qui sequuntur* in hoc paragrapho, *enumerantur*, sed cum extensione distincta pro triplici excommunicatorum gradu, *quique* in unoquoque gradu *separari* inter se iure vel ab homine *nequeunt*, secus ac in aliis censuris evenire potest. — Inter excommunicatos inveniri queunt qui tales effecti sunt ipso iure, alii excommunicati huiusmodi sed post declarationem censurae per sententiam, quibus sunt in iure aequales excommunicati ab homine seu per sententiam condemnatoriam, ac demum excommunicati vitandi. Excom-

[1] Cap. 13 « Qui filii sint legitimi » (IV, 22) X.

municationis effectus ergo sunt erga primos prohibitiones solummodo actuum, quoad alios prohibitiones aliae adduntur, imo inhabilitates ac irritationes actuum decernuntur, ita ut vitandi omni effectuum severitate percellantur.

Ad elucidationem datae notionis iuvat damnatio, quae invenitur in Bulla « Auctorem fidei » [1] Pii PP. VI. Videlicet: « XLVI. Propositio asserens. effectum excommunicationis exteriorem dumtaxat esse, quia tantummodo natura sua excludit ab exteriore communicatione Ecclesiae, — Quasi excommunicatio non sit poena spiritualis, ligans in coelo, animas obligans, — Falsa, perniciosa, in art. 23 Lutheri damnata, ad minus erronea ».

Clem. V in Conc. Viennensi statuit [2]: « in illis casibus de praedictis, in quibus excommunicationem per iam editos canones (aliquis) non subiret, sit huius nostrae constitutionis auctoritate (non obstante quacumque consuetudine, quam reputamus approbante sacro concilio potius corruptelam) anathematis mucrone percussus, a quo nequeat, nisi per S. Pont. (praeterquam in articulo mortis) absolvi ». Atque Conc. Trid. [3] postquam decreverat: iudices ecclesiastici « abstineant se tam in procedendo, quam definiendo (in quibusdam causis), a censuris ecclesiasticis, seu interdicto », quamvis, in capitis initio dixerit: « excommunicationis gladius nervus sit ecclesiasticae disciplinae, et ad continendos in officio populos valde salutaris », infra sic loquitur de supradictis causis: « Quod si executio realis, vel personalis adversus reos hac ratione (prius ibi posita) fieri non poterit; sitque erga iudicem contumacia; tunc eos etiam anathematis mucrone, arbitrio suo. praeter alias poenas ferire poterit ». — Propter ea recte ait § 2 de excommunicatione. *Dicitur quoque anathema*, v. gr. in definitionibus dogmaticis ex usu antiquissimo: « Si quis dixerit... (hoc vel illud)... anathema sit », idest: velut haereticus sit excommunicatus, sed *praesertim* in disciplina sic appellatur, *si cum sollemnitatibus* externarum caeremoniarum *infligatur* ab homine, *quae in Pontificali Romano* cum formulis quoque adhibendis, *describuntur* sub Titulo: « Ordo excommunicandi et absolvendi ».

85. **Excommunicatorum canonica distinctio** retinetur verbis, etiamsi per Codicem immutata sit quoad rem. Ad cuius intelli-

[1] 28 Aug. 1794. — [2] Clem. 1 « de poenis » (V, 8). — [3] Sess. XXV. cap. 3, de Ref.

gentiam primo adnotandum est quod legitur in cap. 13 « de appellationibus » (II, 28): « Si vero excessus publicus est notorius, appellationis obtentu non praetermittas, quin eos excommunicatos denuncies, ipsosque facias sicut excommunicatos (notetur bene) cautius evitari », quod supponit, eos iam praevie denunciationi evitandos fuisse a fidelibus excommunicationem noscentibus.

Martinus vero V const. « Ad evitanda » anno 1418 in Conc. Constantiensi statuit conditiones sub quibus excommunicati deberent esse a fidelibus vitandi, ita distinctionem inducens, quam memorat et confirmat iure scripto *can. 2258. § 1. Excommunicati alii sunt* a fidelibus quoad plures illius exclusionis actus *vitandi*, ceteri vero *alii* excommunicati quoad eosdem actus in fidelium consortium *tolerati*.

Hanc distinctionem elucidant verba Instructionis S. C. de Prop. Fide ad Vic. Ap. Sutchuen. [1]: « Atque in hanc rem illud maxime considerandum videtur, num aliquis per sententiam iudicis fuerit excommunicatus ac publice denuntiatus, an vero eam censuram a iure contraxerit, haud quidem iudicis sententia declaratam, sed cum crimen, propter quod in excommunicationem incidit, ita notorium ac manifestum sit, ut nulla possit tergiversatione celari, aut iuris suffragio excusari, hinc passim apud reliquos fideles pro publico peccatore habeatur. Uterque profecto a Sacramento Poenitentiae repelli debet; nequeunt enim excommunicati participes fieri Sacramentorum. Discrimen tamen inter utrumque intercedit, quod excommunicatus et denuntiatus sententia iudicis, cum a caeterorum fidelium communione separetur, *vitandus* etiam est, ideoque nec in ecclesiam admitti potest, ut incruento Sacrificio adsistat, publicas preces fundat, caeterisque communibus religionis officiis adstet, excepta dumtaxat Verbi Dei praedicatione, quam excommunicatos audire a iure permissum est, cap. « Responso » 43 « De sententia excommunicationis ». Is vero cui excommunicationis nulla est indicta sententia, vel iudicialis declaratio, nec a fidelium coetu repellitur, neque aditu ecclesiae prohibetur, nec a publicis precibus excluditur; Sacramentorum tamen participatione, sicut in seipso incapax est (quod de occulto excommunicato valet quoque), ita a fideli mysteriorum Dei dispensatore merito arcendus, propter cri-

[1] 29 Apr. 1784. Collectanea S. C. de P. F. n. 569.

minis sui notorietatem et pertinaciam; ex quo, cum publicum scandalum exortum fuerit, nisi cessaverit, et apta ac convenienti poenitentia fuerit emendatum, indignus omnino censendus est, ut mysteriorum Christi particeps fiat, ne contra Evangelii praeceptum margaritae mittantur ante porcos. Hucusque ex cit. Instructione.

« In textu, qui dicitur Concilii Constantiensis, solus *notorius clerici percussor* est vitandus praeter eos, " qui specialiter et expresse per sententiam a iudice publicatam vel denunciatam „ fuerint excommunicati ». Additur quoque: « Per hoc tamen huiusmodi (seu toleratos) excommunicatos, suspensos, interdictos seu prohibitos, non intendit (Sacrum Concilium) in aliquo relevare, nec eis quomodolibet suffragari ». Ex vitandis ergo quidam fuerunt censurati ab homine, quidam vero a iure. — Quid simile statuit § 2 sic incipiens. *Nemo est vitandus,* seu non obstante iure praecedenti, *nisi*, quoad censuratos ab homine, *fuerit* a) *nominatim,* idest: proprio nomine et agnomine expresso, vel per officium aliasve circumstantias singillatim designatus, non « a quolibet iudice » ecclesiastico, sed b) *a Sede Apostolica* (can. 7) v. gr. a S. Congr. S. Officii, a Congregatione de religiosis, c) *excommunicatus*, vel quod idem est iure declaratus huiusmodi, non vero si alia censura fuerit perculsus, praeterea d) *excommunicatio* haec *fuerit publice denunciata* v. gr. in Actis Apostolicae Sedis, vel aliter ita ut divulgari facile queat, *et* e) *in decreto* etiam extraiudiciali *vel sententia* proprie dicta (can. 1868, § 1), *expresse dicatur ipsum* de quo supra excommunicatum *vitari debere,* sic enim nullum potest dubium remanere de fidelium obligationibus erga illum publice servandis iuxta subsequentes canones. Verumtamen quoad vitandos a iure, sic explicit canon: *salvo praescripto can. 2343, § 1, n. 1* coarctante ius praecedens de notorio clerici percussore, ad eum « qui violentas manus in personam Romani Pontificis iniecerit », etiamsi notorietas non exigatur. — Iuxta praedicta sequitur Decretum S. Congr. S. Officii non facere reum vitandum, quando desit in illo expressio huiusmodi, seu conditio sub littera e) declarata.

86. **Effectus excommunicationis circa divina officia.** — *Can. 2259.* § *1.° Excommunicatus quilibet*, id est: sive toleratus sive vitandus ob relationem cum seq. §°, *caret*, utpote per excommunicationem privatus, *iure assistendi* a) *divinis officiis,* non aliter ac ceteri acatholici, qua de causa propter omissionem videretur

sublata prohibitio, sed haec remanet ad normam iuris praecedentis, quatenus implicita est in §° sequenti; b) *non tamen* « caret iure assistendi » *praedicationi verbi Dei*, quamvis intra Missarum sollemnia fieret, quatenus ab his audiendis non prohibeatur. Concessio illa nititur cap. 43 « de sententia excommunicationis... » (V, 39) ubi Innoc. III ait Ferrarien. Episcopo: « Responso nostro postulas edoceri, an cum Ferrar. cives excommunicationis et interdicti sententiis sint ligati, liceat tibi viros et mulieres semel in hebdomada, vel in mense, apud aliquam ecclesiam convocare, quibus praedices verbum Dei, et eosdem ad correctionem inducas. Super quo respondemus, quod sine scrupulo conscientiae hoc facere poteris, cum videris expedire: dummodo contra formam interdicti nullum eis (praecise) divinum officium celebretur ».

Prohibitionem ex § 1° consequentem respicit sub distinctione duplici § 2. *Si passive* idest: mera praesentia quamvis devota *assistat* a) excommunicatus *toleratus*, etsi « post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam », *non est necesse ut expellatur,* ceteris enim fidelibus conceditur talis communicatio, ac secundum cit. Instructionem S. Congr.ˢ de P. F. ex benigna interpretatione practica « nec a fidelium coetu repellitur. neque aditu ecclesiae prohibetur, nec a publicis precibus excluditur », quae praxis erga acatholicos servatur; b) *si vitandus* « passive assistat », cum talis dicatur respectu fidelium, *expellendus est*, nam iuxta praecedentem disciplinam implicite hic contentam sustinetur pro eodem huiusmodi assistentiae prohibitio, hinc prosequitur canon: *aut, si expelli nequeat* quocumque motivo, v. gr. quia persona publica, ob malum alias consequens vitandum, *ab officio* etiam incoepto *cessandum* est, *dummodo id* quoque *fieri possit sine gravi incommodo,* quod extaret, si v. gr. plures fideles privarentur audire Missam, vel si iam incoeptus esset canon Missae; — *ab assistentia vero activa,* v. gr. deferendi cereum in processionibus, locum habendi inter cantores, nempe: *quae aliquam secum ferat participationem in celebrandis*, (v. gr. uti laicus deservire sacrificio Missae), non solum videndis vel audiendis, *divinis officiis*, quae « a solis clericis fieri queunt », *repellatur* semper, quia facilius est, *non solum* a) *vitandus*, qui exclusus fuit ab altera quoque assistentia, *sed etiam quilibet* excommunicatus a iure vel ab homine b) *post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam* ad can. 2258 explicatas, c) *aut alio-*

quin notorie excommunicatus, quod supponit delictum « notorium notorietate iuris vel notorietate facti », si agatur de excommunicatione latae sententiae a iure, vel divulgationem de inflicta certo excommunicatione ad modum praecepti. Abusus contra huiusmodi disciplinam videri queunt in Clem. 2 « de sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti » (V. 10).

87. **Circa receptionem sacramentorum et sacramentalium** statuit *can. 2260.* — § *1. Nec* licite *potest excommunicatus* quilibet qua talis *Sacramenta*, quorum est subiectum capax, etiam poenitentiam iuxta § 2, can.s 2250, *recipere; imo* solum *post sententiam* excommunicationis *declaratoriam aut condemnatoriam* iudicis supra ad can. 2258 declaratam, et a fortiori excommunicatus vitandus, *nec Sacramentalia*, v. gr. « Agnus Dei », diversas benedictiones in personam, etc., et consequenter obligantur ministri excommunicato huiusmodi certe cognito haec non dare. Sub nomine Sacramentalium hic non veniunt exorcismi propter canonis 1152 ultima verba: « exorcismi... fieri possunt... etiam in excommunicatos », ne inaniter positum illud dicamus: ergo « generi per speciem derogatur » (reg. iuris 34 in 6°), nempe huius canonis praescripto de sacramentalibus per alterum cit.t can.s de exorcismis. — Simile quid dicatur de matrimonii sacramento ad normam can. 1066.

§ *2. Quod attinet ad ecclesiasticam sepulturam* iuxta inscriptionem tit. XII, Lib. III ibi declaratam, num sit excommunicatis et quo modo deneganda, *servetur praescriptum can. 1240,* § *1, n. 2* tunc explicatum. Videlicet: « ecclesiastica sepultura privantur, nisi ante mortem aliqua dederint poenitentiae signa: excommunicati post sententiam vel condemnatoriam », et fortiori de causa excommunicati vitandi, « vel declaratoriam » cuiuslibet excommunicationis a iure latae sententiae iam incursae.

88. **De sacramentorum et sacramentalium confectione et administratione,** simul agitur, quia hi duo actus ad invicem sunt relati, atque « sacramentalia in aliquam Sacramentorum imitationem » in usu veniunt (can. 1144). Item, quia hi effectus in definitione excommunicationis evidenter continentur velut partes in toto, sufficiat ex iure Decretalium unicus textus, cum plures congerantur in titulo « de clerico excommunicato, deposito vel interdicto ministrante » (V, 27) X. Sit cap. 6: « Presbyteros autem, et alios clericos, qui pro suis excessibus a te nexibus anathematis

canonice innodati, praesumpserunt vel praesumunt officia celebrare divina, rationabiliter poteris omnibus beneficiis ecclesiasticis spoliare ». Hinc in Missali Rom. sub tit. « De defectibus in celebratione occurrentibus », cap. VIII, « de defectibus dispositionis animae » sic legimus: « 1. Si quis... excommunicatus... celebret: conficit quidem Sacramentum, sed gravissime peccat, tam propter Communionem, quam indigne sumit, quam propter exequutionem Ordinum, quae sibi erat interdicta ».

Perfectius exprimit hunc effectum *can. 2261. — § 1. Prohibetur excommunicatus*, ut plurimum sacro praeditus ordine, *licite Sacramenta* etiam Baptismi non solemnis ac Matrimonii, *et Sacramentalia,* quaelibet de re permanenti *conficere et* eadem aliaque, quae in actionibus solis consistant, *ministrare*, quamvis hoc tantum fiat, v. gr. in ssma eucharistia ministranda, quin attingatur per hunc paragraphum validitas ipsius quoque sacramenti Poenitentiae vel Ordinis atque cuiuscumque sacramentalis. Ita explicit hoc praescriptum: *salvis exceptionibus* circa liceitatem actuum, *quae sequuntur* in utroque §°.

Interpretationem datam §^{i} 2^{i} sub canone 2259 confirmat ex analogia § *2. Fideles*, quia hi tantum ius habent ad sacramenta et sacramentalia suscipienda, *salvo praescripto* § *3* propter distinctionem iuris praec.^{s} inter excommunicatos toleratos et vitandos, *possunt* vi praefatae tolerantiae *ex qualibet iusta,* idest: necessitatis vel utilitatis *causa*, non pro arbitrio ob excommunicationis respectum et excommunicati indispositionem, *ab excommunicato* iure latae sententiae etiam speciali vel specialissimo modo *Sacramenta* quaelibet *et* quaecumque *Sacramentalia petere,* etiam devotionis causa, *maxime si alii ministri desint,* quo in casu deest prava indisposito fortassis ob excommunicationem cooperatio, *et tunc,* idest: hac posita conditione, vel ex illa causa, *excommunicatus requisitus potest* licite, ad prohibitionem §^{i} praec. quod attinet, sed non tenetur, nisi urgeat caritatis vel iustitiae obligatio, *eadem* declarata « Sacramenta et Sacramentalia » singula *ministrare*, non Eucharistiae sacramentum vel Sacramentalem rem conficere; sed cum ex priore §^{i} parte « iusta causa » petendi debeat extare, subditur: *neque ulla* etiam indirecte *tenetur obligatione* quamvis levi *causam a requirente percontandi.* Imo praesumere potest illam existere, nisi oppositum ei certo innotescat.

Explicatur statim clausula « salvo praescripto § *3* », quod propterea incipit adversative. *Sed ab excommunicatis* a) *vitandis* a iure latae sententiae vel ab homine iuxta §^m 2^m can.^s 2258, *necnon* b) *ab aliis* quibuslibet *excommunicatis,* sub conditione *postquam intercessit sententia* proprie dicta secundum can. 1868, § 1, *condemnatoria* seu excommunicationem infligente. *aut declaratoria* excommunicationis latae sententiae iam incursae, *fideles* ob ius habitum a) *in solo mortis articulo*, seu illa probabiliter proxima, *possunt* licite *petere* b) *tum absolutionem sacramentalem* a sacerdote excommunicato, « licet ad confessiones non approbato, et etiamsi praesens sit sacerdos approbatus », idest *ad normam can. 882, 2252,* qui posterior respicit absolutum « ab aliqua censura ab homine vel a censura specialissimo modo Sedi Apostolicae reservata », c) *tum etiam* licite petere ab excommunicatis, quos considerat haec paragraphus, ac sub conditione: *si alii desint ministri* sequentium, *cetera Sacramenta* v. gr. Viaticum, Extremam Unctionem *et Sacramentalia* v. gr. « benedictionem apostolicam cum indulgentia plenaria » ad normam can. 468, § 2. In hoc disiunctivo praescripto relucet materna pietas Ecclesiae providentis suis filiis commoditatem reconciliationis.

89. **Aliae sacrorum prohibitiones** consequuntur excommunicationis naturam, quas recenset cum distinctione *can. 2262.* § *1. Excommunicatus,* qua talis, etiamsi adimpleat conditiones « ut indulgentias revera lucretur » (§ 2) et alia requisita possideat « ut capax sit eas lucrandi » (can. 925, § 1), *non fit particeps* a) quarumlibet *indulgentiarum* etiam in articulo mortis ante absolutionem de facto receptam, b) *nec suffragiorum*, sicut scriptum est in cap. 38 « de sententia excommunicationis... » (V, 39) X de eo qui excommunicationis sententia est adstrictus: « non tamen priusquam absolutionis gratiam perceperit, habendus est absolutus: nec si occumbat in huiusmodi bello, sunt (absolutiones vel) oblationes recipiendae pro eo, vel orationes Domino porrigendae, nisi cum de ipsius viventis poenitentia per evidentia signa constiterit: et iuxta cuiusdam constitutionis nostrae tenorem (in cap. 28 eiusdem tit. insertum) defuncto etiam absolutionis beneficium impendatur », nec demum « fit particeps » *publicarum Ecclesiae precum* sive in sacra liturgia, sive extra eam per fidelium coetum illae fiant. Etenim Leo X in

Bulla « Exurge Domine »[1] damnavit Lutheri prop. « 23. Excommunicationes sunt tantum externae poenae nec privant hominem communibus spiritualibus Ecclesiae orationibus ».

Verumtamen excommunicatio non attingit directe communionem sanctorum, quae internis fidei et caritatis vinculis constat. Imo excommunicationis fini prodest intercessio fidelium et Advocati ad Patrem Christi Iesu. Propterea decernit § *2. Non prohibentur tamen* indirecte ob quamlibet alterius excommunicationem:

1.° *Fideles,* qui Ecclesiae subduntur, *privatim* idest: cultu privato (can. 1256) ac singulatim vel ad instar familiae *pro eo* scilicet: directe in favorem spiritualem vel temporalem excommunicati *orare* interne aut externe, expressa quoque intentione. Quamvis enim Ecclesia posset sua prohibitione actus illos externos vetare, non congruit ipsius benignitati ac fini, quem prosequi debet.

Item ad internam sanctorum communionem proprius accedit derivatio personalis et occulta meritorum Christi, quae conceditur sub n.° *2.°* Sacerdotes quilibet, parochi etiam et Ordinarii *Missam* a) *privatim,* quamvis conscia una vel altera persona familiave, forsitan praebente eleemosynam, dummodo publice ignoretur, addente canone: b) *ac remoto scandalo,* quod derivari posset fidelibus, qui putarent id fieri non posse, vel quia parvipenderetur Ecclesiae censura, sicut eveniret recipiendo Missae stipendium ab ipso excommunicato, *pro eo,* uti hoc est sub n. 1° declaratum, *applicare* ad quemlibet honestum finem iuxta applicationis extensionem ad can. 809 explicatam. — Haec interpretatio fulcitur a canone, dum adversative subiungit: *sed,* solummodo *si sit vitandus* excommunicatus ad normam can.[a] 2258, §[1] 2[1], *pro eius conversione tantum,* exclusis ergo utilitatibus, licet Missam « pro eo » sub conditionibus a) et b) « applicare ».

90. Quoad actus legitimos etsi non sacros explicat prohibitiones *can. 2263* « cum veteri iure congruens » (can. 6, 2°, 3°). Sic enim legitur in cap. 14 « de sententia excommunicationis » in 6°: « Excommunicatus tamen nominatim vel specialiter et expresse (limitationes nunc sublatae), qui post appellationem legitimam excommunicationis sententiam asserit in se latam, si appellationem eamdem infra tempus ad ipsam prosequendam ab

[1] 15 Iun. 1520. Denzinger, n. 763.

homine vel a iure statutum, non fuerit (ut debuit) prosecutus, lapso eodem tempore excommunicatus publice nuntiari, (ac referuntur effectus) et nedum in iudicialibus, sed etiam in extraiudicialibus evitari, ac a legitimis actibus removeri debebit, quousque quod post appellationem legitimam excommunicatus fuerit, vel alias de ipsius sententiae docuerit nullitate ». Porro magis complete refert prohibitiones in praesenti canone recensitas cap. 13 « de haereticis » (V, 7) X. Ait enim Innoc. III in Conc. generali: « Firmiter statuentes, ut postquam quis talium fuerit excommunicatione notatus, si satisfacere contempserit infra annum (conditio nunc sublata) ex tunc ipso iure... nec ad publica officia seu consilia, nec ad eligendos aliquos ad huiusmodi nec ad testimonium admittatur... Nullus praeterea ipsi super quocumque negotio, sed ipse aliis respondere cogatur. Quod si forte iudex extiterit, (etiam « is cui causa, licet proprio nomine eius expresso, a Sede fuerit Aplca. delegata » ut constat ex cap. 10 « de officio et potestate iudicis delegati » tit 14, Lib. I in 6°), eius sententia nullam obtineat firmitatem, nec causae aliquae ad eius audientiam perferantur. Si fuerit advocatus, eius patrocinium nullatenus admittatur. Si tabellio, instrumenta confecta per ipsum nullius sint momenti, sed cum auctore damnato damnentur. Et in similibus idem praecipimus observari... Similiter quilibet regulares, quibus etiam hoc infligatur, ut eorum privilegia in illa dioecesi non serventur, in qua tales excessus praesumpserint perpetrare ».

Codex mentem ac litteram iuris Decretalium servavit, decernens: a) *Removetur excommunicatus* quilibet hac de causa *ab actibus legitimis ecclesiasticis* (can. 2256, 2°), non autem ab actibus legitimis civilibus, et ab illis *intra fines* cognoscendos *suis in locis* Codicis pro illorum diversitate, seu *iure* scripto *definitos*, ultra quos non extendatur remotio, b) *nequit in causis* tantummodo *ecclesiasticis* propter hanc exercitam iurisdictionem *agere* proprie, *nisi ad normam can. 1654*, ubi quidquam huiusmodi ipsis « excommunicatis vitandis aut toleratis post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam permittitur » ; c) *prohibetur ecclesiasticis officiis* stricto sensu atque lato (can. 145, § 1) ex additione: *seu muneribus* fungi, v. gr. advocati, notarii, praedicare verbum Dei, d) *concessisque antea*, nam in §° 2ª can.ˢ 2265 tractabitur de concedendis, *ab Ecclesia* per quamlibet potestatem *privilegiis* stricto sensu dictis

frui. Notandum est in his omnibus clausulam irritantem omissam fuisse, atque prohibitiones admittere parvitatem materiae, praeter excusationes sub can. 2232 expressas, aliasve generaliores a legibus ecclesiasticis.

91. **Circa iurisdictionis exercitium** decernit *can. 2264. Actus iurisdictionis* ceteroquin retentae, sed proprie dictae ad normam can. 196 *tam fori externi quam fori interni*, utriusque ibidem declarati, idest: cuiuslibet iurisdictionis, ordinariae, delegatae aut subdelegatae, a) *positus* personaliter *ab excommunicato* quolibet. ipsa quoque delegatio iurisdictionis, non autem qui vi huius delegationis fiat, *est illicitus* excommunicationis causa; *et*, b) *si lata fuerit sententia condemnatoria vel declaratoria*, et pari ratione, si fuerit vitandus iure, « actus iurisdictionis » supra declaratus, *etiam invalidus, salvo praescripto can. 2261, § 3*, de validitate absolutionis « in solo mortis periculo ad normam canonis 882, 2252; c) *secus*, videlicet: non eveniente conditione declarata sub littera b), quivis actus iurisdictionis ab excommunicato positus *est* semper *validus*, *imo* per canonis exceptionem *etiam* erit *licitus*, *si a fidelibus petitus sit* quoad absolutionem sacramentalem *ad normam* declaratam *memorati* paulo ante *can. 2261*, sed $§^1$ 2^1. Ad hunc canonem pertinet, ut declaratio, quod ait Paulus IV in sua const. « Cum ex Apostolatus » [1] in § 5: quidam eo quod « sententiam excommunicationis eo ipso incurrant,... nec voce, persona, scriptis vel nuncio aut procuratore aliquo ad... consilia seu synodum vel concilium, generale vel provinciale, nec conclave cardinalium aut aliquam fidelium congregationem seu electionem alicuius, aut testimonium perhibendum admittantur, nec admitti possint ». Quae omnia nunc intelligenda sunt cum ampliatione ac sub conditione in can. 2263, praesenti et sequenti positis.

92. **Aliae prohibitiones** sequuntur. *Can. 2265. § 1. Quilibet excommunicatus* et huius causa: — *1.° Prohibetur* ab exercendo *iure* proprie dicto, quod a legislatione canonica oriatur vel recognoscatur, a) *eligendi*, in ipsis quoque laicorum confraternitatibus ad normam can. 715, et potiori ratione ad normam cann. « De electione » 160-178, quandocumque hi servandi sunt, v. gr. « in electionibus, quae a Capitulis fiunt » (can. 507), b) *praesen-*

[1] 15 Febr. 1559.

tandi tum vi iuris patronatus ob can. 1455, 1°, tum vi alterius canonis, v. gr. ob cann. 456, 471, § 2, c) *nominandi* sive propter apostolicum privilegium ad Ecclesias vacantes, sive propter ss. canones, v. gr. ob can. 480, § 2 « rector ecclesiae » a Superiore religionis exemptae nominatus, qui debet ab Ordinario loci approbari. Hanc interpretationem ampliorem sequimur, quia lex non distinguit aut coarctat praescriptum ad officia vel ad alia munera. Propter quod nec nos distinguere debemus.

2.° *Nequit* licite « excommunicatus », quandoque autem valide *consequi* a) *dignitates* sic vocatas propter ius praecedentiae ac honoris praecellentis, b) *officia* « stricto sensu » (can. 145), c) *beneficia* « ecclesiastica » (can. 1409), d) *pensiones ecclesiasticas*, quas ad can. 1429 explicavimus, e) *aliudve munus* saltem quod sit officium ecclesiasticum « lato sensu » ad normam mem. can. 145, *in Ecclesia* qua societate.

3.° *Promoveri nequit* licite *ad ordines*, quod verbum « comprehendit, praeter consecrationem episcopalem, ordines (maiores et minores) et ipsam primam tonsuram » (can. 950).

Valor huiusmodi ordinum pendet solummodo ab his, quae iure divino ad ordinationis in sacris essentiam requiruntur, et quae ad coeteras ordinationes iure ecclesiastico fuerunt extensa. Proinde sic incipit § 2. *Actus tamen positus* saltem acceptando *contra praescriptum* formale iuxta datam declarationem § 1, *nn. 1, 2* solummodo *non est nullus, nisi positus fuerit ab excommunicato vitando* ad normam can. 2258, § 2, *vel ab alio excommunicato post sententiam* proprie dictam *declaratoriam*, quando fuit ipso facto excommunicatus, *vel condemnatoriam*, si excommunicatus fuit ab homine. Statim ob connexionem subiungitur alius effectus: *quod si haec* alterutra *sententia lata fuerit*, idque accidit quoad excommunicatum ab homine vitandum, unde comprehendi quoque dicendus est excommunicatus iure vitandus, huiusmodi *excommunicatus nequit praeterea*, veluti novus excommunicationis effectus, *gratiam ullam pontificiam* per quodcumque Curiae Romanae dicasterium et ab ipso Rom. Pontifice excommunicationis non conscio datam; etsi honorem solum civilem contineat illa, vel sit matrimonialis dispensatio vi delegationis S. Sedis concedenda, *valide consequi, nisi in pontificio rescripto*, cui aequipollet aliud documentum, *mentio* saltem implicita, v. gr. per absolutionem a censuris ad cautelam, *de*

excommunicatione tali *fiat*. Sic restrictum viget cap. 1 « de rescriptis » (I, 3) in 6° ubi ait Greg. IX: « Ipso iure rescriptum vel processus per ipsum habitum non valeat, si ab excommunicato super alio quam excommunicationis vel appellationis articulo fuerit impetratum ». Talis vero restrictio facta fuit primo in Normis peculiaribus, Cap. III, n. 6° [1].

93. **Propria differentia inter excommunicatum post sententiam et excommunicatum vitandum.** — Relationem habet ad num. 2, § 1 1°, can.is praec. sequens praescriptum, quia dum ille considerat consequutionem rei, hic respicit easdem res iam possessas. Videlicet: *Post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam* in praec. § 2° declaratam, sic *excommunicatus*, ultra effectus § 1 2°, *manet privatus*, proinde ipso iure, *fructibus* equidem temporalibus alias percipiendis causa *dignitatis*, *officii*, *beneficii*, *pensionis*, *muneris*, *si quod* horum in can. praec. declaratorum *habeat in Ecclesia*, *et vitandus* « excommunicatus manet privatus », ut supra, sed *ipsa dignitate*, *officio*, *beneficio*, *pensione*, *munere*, ubilibet ea possideat.

94. **Communicatio in profanis prohibita directe fidelibus.** — S. C. S. Officii [2] interrogata: « Utrum, ablata excommunicatione minori contra eos, qui communicant cum excommunicatis nominatim a Summo Pontifice, censeatur etiam ablata prohibitio. Resp. Negative. — SSmus adprobavit ». Haec prohibitio, quae indirecte gravat excommunicatum et ad profana quaeque iure veteri extendebatur, sic retinetur iuxta verbi proprietatem iuridicam. *Can. 2267. — Communionem in profanis*, « sicut in verbo, vel in osculo, vel in mensa », *cum excommunicato vitando* solummodo ad normam can. 2258, § 2, *fideles* Ecclesiae subditi *vitare debent*, eo quod in casu « corporalia ad spiritualia ordinantur. Et ideo potestas quae se extendit ad spiritualia, etiam ad corporalia se extendere potest; sicut ars quae est de fine imperat de his quae sunt ad finem » [3]. Verumtamen in Decreto Greg. VII in cap. « Quoniam, inquit, multos peccatis nostris exigentibus pro causa excommunicationis perire quotidie cernimus, partim ignorantia, partim nimia sim-

[1] Ordo servandus in SS. Congregationibus, Tribunalibus, Officiis Romanae Curiae, 29 Sept. 1908. CO. I. 64. — [2] 2 Aug. 1893. Collectanea S. C. de P. F. n. 1844. — [3] D. Th. in Supplem. quaest. XXIII, art. 1, ad 1m et ad 2m.

plicitate, partim timore, partim etiam necessitate; devicti misericordia, sententiam anathematis ad tempus, prout possumus opportune temperamus. Apostolica itaque auctoritate ab anathematis vinculo subtrahimus uxores, liberos (id est filios), servos, ancillas, seu mancipia, necnon rusticos servientes; et omnes alios qui non adeo curiales sunt ut eorum consilio scelera perpetrentur, et eos qui ignoranter excommunicatis communicant. Quicumque autem orator, sive peregrinus, aut viator, in terram excommunicatorum devenerit, ubi non possit emere, vel non habeat unde emat, ab excommunicatis accipiendi licentiam damus. Et si quis excommunicatis non in sustentationem superbiae, sed humanitatis causa, dare aliquid voluerit, non prohibemus ».

Praedicto textui congruit canon subdens exceptionem : *nisi agatur de* « excommunicati vitandi » *coniuge,* marito vel uxore, illius *parentibus, liberis* ut in textu citato, *famulis*, quamvis cum illo non cohabitantibus, *subditis* ratione cuiuslibet potestatis, *et generatim nisi rationabilis causa,* v. gr. inter eas per Greg. VII relatas, *excuset* a prohibitione servanda, atque multo magis « in illo casu in quo aliquis ex praecepto caritatis communicare tenetur, non prohibetur » a dicta communicatione. Transgressio vero huius canonis veniale numquam excedit, nisi fiat in formalem contemptum Ecclesiae.

ART. II. — *De interdicto.*

CAN. 2268. - § 1. Interdictum est censura qua fideles, in communione Ecclesiae permanentes, prohibentur sacris quae in canonibus, qui sequuntur, enumerantur.

§ 2. Prohibitio fit vel directe per interdictum personale, cum personis ipsis usus eorum bonorum interdicitur; vel indirecte per interdictum locale, cum certis in locis eorundem dispensatio vel perceptio vetatur.

CAN. 2269. - § 1. Generale interdictum tam locale in territorium dioecesis, reipublicae, quam personale in populum dioecesis, reipublicae, ferri tantum potest a Sede Apostolica vel de eius mandato; interdictum vero generale in paroeciam vel paroeciae populum, et particulare sive locale sive personale, etiam Episcopus ferre potest.

§ 2. Interdictum personale sequitur personas ubique; locale non urget extra locum interdictum, sed in loco interdicto omnes etiam exteri aut exempti, excluso speciali privilegio, illud servare debent.

CAN. 2270. - § 1. Interdictum locale sive generale sive particulare non vetat morientibus Sacramenta et Sacramentalia, servatis servandis, ministrare, sed prohibet in loco quodlibet divinum officium vel sacrum ritum, salvis exceptionibus de quibus in § 2 huius canonis et in can. 2271, 2272.

§ 2. In die Nativitatis Domini, Paschatis, Pentecostes, sanctissimi Corporis Christi et Beatae Mariae Virginis in caelum assumptae interdictum locale suspenditur, et prohibetur tantum collatio ordinum et sollemnis nuptiarum benedictio.

CAN. 2271. - Si interdictum fuerit locale generale et interdicti decreto aliud non caveatur expresse:

1° Permittitur clericis, dummodo non sint ipsi personaliter interdicti, omnia divina officia et sacros ritus in quacumque ecclesia aut oratorio privatim obire, ianuis clausis, voce submissa et campanis non pulsatis;

2° In ecclesia vero cathedrali, ecclesiis paroecialibus vel in ecclesia quae unica sit in oppido, in iisque solis, permittuntur unius Missae celebratio, asservatio sanctissimi Sacramenti, administratio baptismatis, Eucharistiae, poenitentiae, assistentia matrimoniis, exclusa benedictione nuptiali, mortuorum exsequiae, vetita tamen quavis sollemnitate, benedictio aquae baptismalis et sacrorum oleorum, praedicatio verbi Dei. In his tamen sacris functionibus prohibetur cantus et pompa in sacra supellectili et sonitus campanarum, organorum, aliorumve instrumentorum musicalium; sacrum autem Viaticum ad infirmos privatim deferatur.

CAN. 2272. - § 1. In interdicto locali particulari, si interdictum fuerit altare vel sacellum alicuius ecclesiae, nullum sacrum officium seu sacer ritus in eisdem celebretur.

§ 2. Si interdictum fuerit coemeterium, fidelium quidem cadavera sepeliri ibidem possunt, sed sine ullo ecclesiastico ritu.

§ 3. Si latum fuerit in certam ecclesiam vel oratorium:

1° Si ecclesia fuerit capitularis nec interdictum sit Capitulum, valet praescriptum can. 2271, n. 1, nisi interdicti decretum praecipiat Missam conventualem celebrari et horas canonicas recitari in alia ecclesia aut oratorio;

2° Si fuerit paroecialis, servetur praescriptum cit. can. 2271, n. 2, nisi interdicti decretum aliam ecclesiam pro interdicti tempore eidem substituat.

CAN. 2273. - Interdicta civitate, interdicta quoque manent loca accessoria etiam exempta et ipsa ecclesia cathedralis; interdicta ecclesia, interdicta sunt sacella contigua, non vero coemeterium; interdicto sacello, non est interdicta integra ecclesia nec, interdicto coemeterio, interdicta est ecclesia ipsi contigua, sed interdicta sunt omnia oratoria in coemeterio erecta.

CAN. 2274. - § 1. Si communitas seu collegium delictum perpetraverit, interdictum ferri potest vel in singulas personas delinquentes, vel in communitatem, uti talem, vel in personas delinquentes et in communitatem.

§ 2. Si primum, servetur praescriptum can. 2275.

§ 3. Si alterum, communitas seu col-

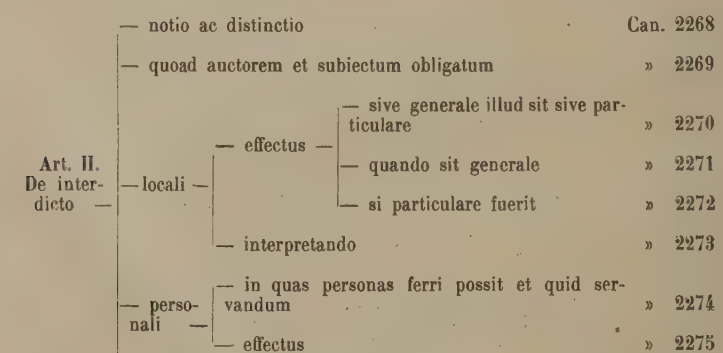

legium nequit ius ullum spirituale exercere quod ei competat.

§ 4. Si tertium, effectus cumulantur.

CAN. 2275. - Personaliter interdicti:

1° Nequeunt divina officia celebrare eisve, excepta praedicatione verbi Dei, assistere; passive assistentes non est necesse ut expellantur; sed ab assistentia activa, quae aliquam secumferat participationem in divinis officiis celebrandis, repellantur interdicti post latam sententiam condemnatoriam vel declaratoriam, aut alioquin notorie interdicti;

2° Prohibentur Sacramenta et Sacramentalia ministrare, conficere et recipere, ad normam can. 2260, § 1, 2261;

3° Praescripto can. 2265 etiam ipsi adstringuntur;

4° Carent sepultura ecclesiastica ad normam can. 1240, § 1, n. 2.

CAN. 2276. - Qui interdicto locali vel interdicto in communitatem seu collegium subest, quin eidem causam dederit, nec alia censura prohibeatur, potest, si sit rite dispositus, Sacramenta recipere, ad normam canonum praecedentium, sine absolutione ab interdicto aliave satisfactione.

CAN. 2277. - Interdictum ab ingressu ecclesiae secumfert prohibitionem ne quis in ecclesia divina officia celebret vel eisdem assistat aut ecclesiasticam sepulturam habeat; si autem assistat, non est necesse ut expellatur, nec, si sepeliatur, oportet ut cadaver amoveatur.

95. **Inscriptio articuli et ordo canonum.** — Deinde considerandus est *Art. II* cuius inscriptio *De interdicto* innuit hoc verbum sumi non secundum eius vulgarem significationem, quae prohibitionem sonat, sed proprio sensu iuridico. Nam revera illud uti nomen ac in materia poenali Ecclesiae denotat unam ex tribus poenis medicinalibus, quae infliguntur delinquentibus.

Interdicti notionem ac praecipuam distinctionem tradit can. 2268, auctorem ac subiectum edicit can. 2269, dum tres sequentes 2270-2272 referunt effectus diversi localis interdicti, adnexo can. 2273 circa huiusmodi interdicti interpretationem. Interdictum autem personale per duos can. 2274, 2275 est moderatum, quamvis sequens can. 2276 comprehendat aliquod personale interdictum simul ac locale, sed ad hoc, ut concessa innotescant. Ultimus can. 2277 est exclusivus de interdicto ab ingressu ecclesiae.

96. **Interdicti notio et praecipua distinctio.** — § *1.* Iuxta Innoc. III in cap. 20 « de verborum significatione » (V, 40) X supra relato: *Interdictum est censura,* nempe: « poena qua homo baptizatus delinquens et contumax » (can. 2241, § 1), id est, ut in canone: *qua fideles, in communione Ecclesiae permanentes,* quae clausula secernit eos ab excommunicatis, solummodo *prohibentur sacris,* videlicet: usu sacrorum passivo vel activo, *quae in canonibus, qui sequuntur* sub hoc articulo atque sub interdictorum diversitate *enumerantur.*

Cum sacrorum usus fiat a personis atque ut plurimum debeat fieri in locis sacris, vel saltem aliquo in loco, quamvis prohibitio

interdicti ab illis servari debeat, ob duplicem huius prohibitionis modum, oritur distinctio quam sic exprimit § 2. *Prohibitio fit* personis *vel directe per interdictum* iam ex usu et proprie dictum *personale*, scilicet: *cum personis ipsis*, baptizatis et cum contumacia delinquentibus *usus eorum* iuxta seqq. canones *bonorum interdicitur; vel indirecte* personas fideles attingit *per interdictum* ex usu pariter ac specialiter vocatum *locale*, hoc est: *cum certis in locis* sacris solum, vel etiam non sacris, *eorumdem* mediorum ad salutem *dispensatio* in ministris *vel perceptio* a fidelibus, quae ut plurimum in tali usu connectuntur, *vetatur* ita, ut illa dispensatio qua usus bonorum formaliter inhibeatur.

Quin obstet interpretatio data, optime particula vel, disiunctiva, est canoni inserta. Sic enim manet salvum cap. 16 « de sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti » (V, 11) in 6°, quando Bonif. VIII decernit: « Si sententia interdicti proferatur in clerum, non intelligitur, nisi aliud sit expressum in ea, interdictus populus, nec etiam e converso. Unde uno interdicto ipsorum, alius licite admittitur ad divina ».

97. **Interdicti auctor et subiectum.** — Supposito praescripto canonis 2220, potestatem illam poenas adnectendi circumscribit *can. 2269* afferens aliam interdicti subdivisionem, quam simul declarat § 1. Distinctio afficit primo interdictum locale in generale et particulare, atque per similia distinguitur interdictum personale. Porro *generale interdictum* a) *tam locale* videlicet: *in territorium dioecesis* ut inferioris limitis quoad ecclesiasticam distributionem, *reipublicae*, quia magis practica ut limes superior, etsi consideretur velut civilis, b) *quam personale in populum dioecesis, reipublicae, ferri tantum potest* ex reservatione vi huius canonis *a Sede Apostolica* ad normam can. 7, ut vidimus exemplum per S. Congr. Consistorialem [1], *vel de eius mandato*, non secus ac decreverat Bonif. VIII in Extrav. comm. « Provide » tit. « de sententia excommunicationis », ubi postquam prohibuit quaedam infligi ab Ordinariis interdicta, sic prosequitur: « Nos enim ex nunc decernimus irritum et inane, si secus hactenus extitit attentatum, vel contigerit attentari, illudque revocamus omnino ». Et hoc repetendum est quoad declaratam canonis partem, sequitur enim ex tenore reser-

[1] 10 Dec. 1913. CO. V, 517.

vationis. Atque finis Extrav.[s] cit. talis est: « Nisi talis suppositio interdicti hactenus foret facta vel in antea fieret de Aplcae. Sedis speciali licentia, et expressa per ipsius sedis patentes litteras apparente ».

Prosequitur canon: *interdictum vero,* quod vocatur etiam a) *generale in paroeciam* qua territorium, seu locale, *vel paroeciae populum* seu personale, idemque dicatur de pluribus simul paroeciis, v. gr. cuiusdam civitatis intra dioecesim, *et* fortiori ratione b) *particulare* supple « interdictum », seu infra illud « generale » explicitum, *sive locale* v. gr. in aliquam ecclesiam, *sive personale* ex. causa in quandam communitatem, in sacerdotes uni ecclesiae inservientes, *etiam Episcopus* « Abbas vel Praelatus nullius » (can. 215, § 2), Vicarius et Praefectus ob can. 294, § 1, *ferre potest.*

Vidimus in can.[s] 2226, § 4, quod « poena reum ubique terrarum tenet », imo quod « poena latae sententiae, sive medicinalis sive vindicativa, delinquentem, qui delicti sibi sit conscius, ipso facto in utroque foro tenet ». His consequitur quod initio ait § 2. *Interdictum* a) *personale,* quia « personis ipsis usus sacrorum interdicitur » (can. 2268, § 2), sive a iure latae sententiae sit, sive ab homine inflictum, *sequitur personas* illo mulctatas et delinquentes *ubique;* b) *locale,* quamvis nondum sublatum, *non urget* quoad eius observantiam *extra locum interdictum* commorantes, etsi de personis agatur, quae in eo domicilium vel quasi-domicilium retinent, quia « per interdictum locale certis in locis eorumdem (sacrorum) dispensatio vel perceptio vetatur » (can. 2268, § 2), *sed,* cum hoc « indirecte » personas afficiat, *in loco interdicto* pariter a iure latae sententiae vel ab homine *omnes* « fideles », innocentes quoque, imo *etiam exteri,* veluti hoc in territorio peregrini, *aut exempti* v. gr. « regulares viri » (can. 615), et notetur clausula limitans praescriptum can. 613, § 1, ac conformis exceptioni can.[s] 4, *excluso,* seu « expresse revocato » *speciali* quoad hoc (et sic vocato respectu generalis expressi ad calcem §[1]) usque ad Codicem in usu nec revocato *privilegio,* et a personis sive physicis sive moralibus etiam a quacumque religione quomodolibet obtento, *illud* locale interdictum sub eiusdem limitibus *servare* vi huius canonis *debent* in utroque foro.

Sic manet vigens dec.[m] Conc.[i] Trid.[i 1]: « ...interdicta, nedum

[1] Cap. 12 sess. XXV de Regularibus et monialibus.

a Sede Apostolica emanata, sed etiam ab Ordinariis promulgata, mandante episcopo, a regularibus in eorum ecclesiis promulgentur, atque serventur ». Quod postremum in canone absolute iubetur. Ex iure autem veteri sufficiat Clem. 1 « de sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti », quae continet abusus contrarios et rationem praescripti. Sic. Clem. V in Conc. Viennensi : « Ex frequentibus Praelatorum querelis accepimus et nos ipsi experientia certa probavimus in minoribus constituti, quod plerumque religiosi nunc patenter excusationibus fucatis et frivolis innitentes, nunc latenter ecclesiarum suarum ianuis perforatis, aut in eis factis fenestris, seu modis aliis exquisitis non absque damno cathedralium et parochialium ecclesiarum et scandalo plurimorum, dirumpendo nervum ecclesiasticae disciplinae, civitatum, terrarum, et aliorum locorum generalia interdicta praesumptione damnabili violare praesumunt. — Nos igitur in sancta Dei Ecclesia, cui disponente Domino praesidemus, quae quidem unica est, et unum Deum praedicat atque colit, unam fidem firmiter et simpliciter confitetur, uniformitatem (quantum commode possumus) conservare volentes : circa interdictorum observantiam praedictorum auctoritate Sedis Aplcae. vel a locorum Ordinariis positorum de fratrum nostrorum consilio districte praecipiendo mandamus : quatenus religiosi quicumque tam exempti quam non exempti cuiuscumque ordinis et conditionis existant, cum cathedralem vel matricem (seu parochialem) loci ecclesiam illa viderint aut sciverint observare (non obstantibus quibuscumque appellationibus... et aliis obiectibus quibuscumque) absque dolo et fraude cum moderatione tamen decretalis " Alma ", inviolabiliter observent ». Citata decretalis « Alma » in can. seq. invenitur servata.

98. **Interdicti localis prohibitio limitatur** quoad sacra et dies. *Can. 2270.* § *1. Interdictum locale* in can. 2268, § 2 declaratum, *sive generale sive particulare* iuxta locorum interdictorum amplitudinem ad normam can. 2269, § 1, *non vetat,* seu non comprehendit sub prohibitione usus sacrorum *morientibus* sic vocatis ex mortis periculo certo moraliter, *Sacramenta,* etiam confirmationis, praesertim poenitentiae, communionis ad modum Viatici ac extremae unctionis, *et Sacramentalia,* v. gr. indulgentiam plen. in articulo mortis, *servatis servandis* etiam quoad ritus et coeremo-

nias concomitantes, *ministrare,* ac consequenter matrimonia in illis angustiis coniungere. Hucusque limitatio.

Sequitur expositio vetiti: *sed prohibet in loco,* sive hoc sacrum sit sive profanum, dummodo sub interdicto comprehensum, *quodlibet divinum officium* ex recensitis sub can.[s] 2256, n.° 1°, *vel sacrum ritum,* etsi a non clericis ponendum, v. gr. processionem, *salvis exceptionibus* tribus, *de quibus* singulis agitur *in § 2 huius canonis* quoad dies ab interdicto exclusos ex const. « Alma mater », *et in can. 2271,* circa dicta officia vel sacros ritus concessos tempore interdicti localis generalis, *2272,* respectu eorumdem si interdictum illud sit particulare. Haec omnia per ordinem nunc explicanda erunt.

Bonif. VIII ait citata in Decretali [1]: « In festivitatibus vero Natalis Domini, Paschae ac Pentecostes, et Assumptionis Virginis gloriosae, campanae pulsentur, et ianuis apertis, alta voce divina officia solemniter celebrentur, excommunicatis prorsus exclusis (nunc ad normam can. 2259), sed interdictis admissis: quibus ob reverentiam dictarum solemnitatum (et ut ipsi ad humilitatis gratiam et reconciliationis affectum facilius inclinentur) praefatis diebus participationem permittimus divinorum; sic tamen quod illi, propter quorum excessum interdictum huiusmodi est prolatum (ab homine vel a iure), altari nullatenus appropinquent ». Martinus vero V in sua const. « Ineffabile Sacramentum » [2] idipsum ac iisdem verbis concessit in festo Corporis Christi et diebus octavarum huiusmodi.

Hoc « ius vetus ex integro refert » (can. 6, 2°) § *2. In die Nativitatis Domini,* seu 25 Decembris, *Paschatis* dominico « die » sicut et *Pentecostes, sanctissimi Corporis Christi,* nempe: fer. V post octavas Pentecostes, exclusis ob omissionem « diebus octavarum huiusmodi », ut ait Martinus V « quo tam pretiosissimi venerationi Sacramenti sinceris affectibus et dignis obsequiis ferventer intendant (fideles), excitare satagimus, ut... illis caelesti pabulo vegetatis ipsius institutio sacramenti prosit iugiter ad salutem ». *et* « die » *Beatae Mariae Virginis in coelum assumptae,* idest: 15 Augusti, *interdictum locale* quodlibet ut initio canonis « ab homine vel a iure prolatum », sicut in const. « Alma Mater » qua tale *suspenditur,* seu illis diebus a clero et populo non est servandum, *et prohibetur*

[1] Cap. 24 « de sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti » (V, 11) in 6°. — [2] 26 Maii 1429, § 3.

tantum veluti memoria interdicti, tum *collatio ordinum* sicut « divinum officium » *et sollemnis nuptiarum benedictio* qua « sacer ritus » declarata ad can. 1101 in Commentario Textus.

99. **Permissiones ex iure** pro tempore localis interdicti recenset cit. const.: « Alma mater Ecclesia plerumque nonnulla rationabiliter ordinat et consulte, quod suadente subiectorum utilitate postmodum consultius ac rationabilius revocat, in meliusve commutat. Sane a nostris dudum fuit praedecessoribus constitutum, ut in terris seu locis ecclesiastico suppositis interdicto, nulla (certis casibus et sacramentis exceptis) divina celebrentur officia, vel ministrentur ecclesiastica sacramenta. Quia vero ex districtione huiusmodi statutorum excrescit indevotio populi, pullulant haereses, et infinita pericula animarum insurgunt, ac ecclesiis sine culpa earum debita obsequia subtrahuntur », sequuntur concessiones infra dicendae.

Can. 2271. — § *1. Si interdictum,* poena medicinalis vel vindicativa, *fuerit locale generale* ad normam can. 2269, § 1, « ab homine vel a iure prolatum » (cit. const.), *et interdicti decreto,* nam hoc interdictum ipso iure Codicis non infligitur, et « dummodo delictum certum sit, infligi potest (illud) etiam per modum praecepti extra iudicium » (can. 1933, § 4), quo « decreto » si *aliud* a tenore canonis diversum *non caveatur expresse,* quae cautio admittitur a iure praevalens canonis huius praescripto, etsi clausulam huic derogantem non habeat:

1° Permittitur clericis, eo quod « a solis ipsis fieri queunt », *dummodo non sint ipsi personaliter interdicti,* idest: subiecti canoni 2275, quo casu excluduntur hi tantum ab hac permissione, nempe: *omnia divina officia,* seu « functiones potestatis ordinis » ad normam can.ª 2256, 1°, v. gr. recitationem divini officii choraliter, nisi « interdictum in communitatem seu collegium (eorum) uti talem latum fuerit » ob can. 2274, §§ 3, 4, *et sacros ritus* ceteroquin interdicto prohibitos *in quacumque* loci generaliter interdicti *ecclesia aut oratorio* triplici iuxta can. 1188, § 2, quin admittatur populus fidelis, hoc est *privatim obire* adimplendo munera ordinaria eorum ministerii, a) *ianuis clausis,* b) *voce submissa* quamvis intelligibili ceteris, *et* c) *campanis*, quae exterius adhibeantur, *non pulsatis* etiam innuendo tantum elevationem in sacrificio Missae. De consuetudinis vero contrariae natura teneatur quod respondit

Innoc. III: « Nos igitur cognito, quod ex tali consuetudine, si qua foret, disrumperetur nervus ecclesiasticae disciplinae, ipsam de consensu fratrum nostrorum duximus irritandam ». Ergo irrationabilis est censenda.

Non aliter ac in const. « Alma mater » aiebat Bonif. VIII: « Adiicimus praeterea, quod singulis diebus in ecclesiis et monasteriis Missae celebrentur (quod nunc est, ut infra, limitandum), et alia dicantur divina officia, sicut prius: submissa tamen voce, ianuis clausis, excommunicatis ac interdictis exclusis (nunc ad normam can. 2259, § 2 quod illos singulos, quoad hos vero singulos ad normam can. 2275, 1°, quatenus una vel aliquae personae non subintelligantur verbo " privatim „ praesentis canonis), et campanis etiam non pulsatis. Et » prosequitur Pontifex: « tam canonici quam clerici ecclesiarum in quibus distributiones quotidianae illis, qui horis intersunt canonicis tribuunt: si ad officia non venerint supradicta, distributiones easdem amittant: sicut interdicto perderent non extante, si divinis officiis non adessent ». Hinc sequitur ob paritatem rationis omnes clericos, sive sacculares sive religiosos, qui ad chorum obligantur teneri sicut prius ad « divinum officium, quod comprehendit psalmodiam horarum canonicarum et celebrationem... Missae conventualis » (can. 413, § 2), et « in religionibus sive virorum sive mulierum, quibus est chori obligatio », equidem ad normam can. 610.

Quoad alia vero sacra, moderatur canon sequenti modo ius vetus sub n.° *2°. In ecclesia vero* a) *cathedrali,* cui aequiparanda est ecclesia Abbatialis vel Praelatitia, b) *ecclesiis paroecialibus* singulis c) *vel in ecclesia quae unica sit in oppido* etiam parvo, quod intra paroeciam situm sit, *in iisque solis,* clausula excludens alia loca sacra religiosorum quoque exemptorum, nisi « a Sede Apostolica directe eidem (religioni) concessum fuerit » derogans huic numero privilegium, *permittuntur* vi canonis, non facta ceteroquin relaxatione interdicti, a) *unius Missae* praeter aliam conventualem, si detur, *celebratio,* singulis quidem diebus ex indefinito verbo, b) *asservatio sanctissimi Sacramenti,* causa praesertim Viatici, iuxta cap. 57 « de sententia excommunicationis... » (V, 39) X dicentem: « Permittimus ecclesiarum ministris semel in hebdomada (hoc omisso verbo in canone) tempore interdicti, non pulsatis campanis, voce submissa (idest: sine cantu), ianuis clausis, excommunicatis et interdictis

exclusis, Missarum solemnia celebrare causa conficiendi corpus Domini, quod decedentibus in poenitentia non negatur ». Imo nec sanis, sequitur enim in canone: *administratio* c) *baptismatis* quibuslibet, sed omittitur confirmatio expressa in cap. 42 cit. tit. (V, 39) X: « Super quo respondemus, quod sicut baptizari possunt pueri (cum Ferrar. civitas sit interdicto supposita), sic et baptizati ad confirmationem in frontibus a te possunt sacro chrismate deliniri », e converso additur d) *Eucharistiae,* quae bene valentibus ministratur, e) *poenitentiae,* secundum verba Bonif. VIII (const. « Alma mater »): « concedimus, quod tempore interdicti ab homine vel a iure prolati, non tantummodo morientes, sed etiam viventes, tam sani etiam quam infirmi, ad poenitentiam (quae propter pronitatem et facilitatem hominum ad peccandum summe necessaria est) licite admittantur:... Nec tunc etiam quo ad istos vel alios qui circa interdictum minime deliquerunt (ubi civitas, vel locus alius, seu universitas interdicti existunt) facienda est relaxatio interdicti, sed est eis solummodo iniungenda poenitentia salutaris ». Propter naturam et necessitatem contractus-sacramenti « permittitur » etiam sine limitatione f) *assistentia* ad validitatem necessaria *matrimoniis,* sed *exclusa benedictione nuptiali,* etiam quae licita esset in « tempore non feriato » (can. 1101, § 1), utpote quae non est sub gravi praescripta. — Innoc. III declaravit etiam [1]: « in illo verbo per quod poenitentia morientibus non negamus, viaticum etiam, quod vere poenitentibus exhibetur, intelligi volumus, ut nec ipsum decedentibus denegetur. Licet autem per generale interdictum denegetur omnibus tam unctio, quam ecclesiastica sepultura: concedimus tamen ex gratia, ut clerici decedentes, qui tamen servaverint interdictum, in coemeterio ecclesiae, sine campanarum pulsatione, cessantibus solemnitatibus omnibus cum silentio tumulentur ». Haec concessio amplius mitigata ad omnes fideles extenditur in canone, quando subdit: « permittuntur » g) *mortuorum exsequiae* « super cadaver in ecclesia celebratae, illiusque depositione in loco legitime deputato fidelibus defunctis condendis » (can. 1204), *vetita tamen quavis solemnitate* ut in veteri iure. — Demum additur: b) *benedictio aquae baptismalis,* quando praescripta est, *et sacrorum oleorum,* i) *praedicatio verbi Dei.* De illis iam cautum erat sic a

[1] Cap. 11, « de poenitentiis et remissionibus » (V, 38) X.

Bonif. VIII per cap. 19 « de sententia excommunicationis etc. » (V, 11) in 6°: « Quoniam in baptismo et confirmatione (atque addatur in extrema unctione), quod nedum pueris, sed et adultis propter morae periculum exhiberi possunt licite tempore interdicti, chrismatis (et sacri olei) utimur unctione, posse (licet terra interdicta existat) chrisma (adde: et alia olea) confici, dubium non existit ». De praedicatione autem ait Innoc. III Ferrarien. Episcopo [1]: « Responso nostro postulas edoceri, an cum Ferrarien. cives excommunicationis et interdicti sententiis sint ligati, liceat tibi viros et mulieres semel in hebdomada, vel in mense, apud aliquam ecclesiam convocare, quibus praedices verbum Dei, et eosdem ad correctionem inducas. Super quo respondemus, quod sine scrupulo conscientiae hoc facere poteris, cum videris expedire: dummodo contra formam interdicti (in canone declaratam) nullum eis divinum officium celebretur ».

In his tamen praedictis sub n.° 2° *sacris functionibus,* quae comprehendunt administrationem sacramentorum, atque admissionem fidelium postulant implicite concessam, *prohibetur* a) *cantus* praecipue liturgicus *et* b) *pompa* seu pretiositas et decor *in sacra supellectili* necessario adhibenda, *et* c) *sonitus campanarum* alias solitus, et complete *organorum, aliorumque instrumentorum musicalium* quorumlibet; et ob connexionem sic explicit canon: *sacrum autem Viaticum* iuxta exceptionem can.° 847 *ad infirmos privatim* ad normam can. 849, § 2 *deferatur* semper interdicti illius causa.

Ex dictis patet, motivum concessionum fuisse utilitatem animarum. Hinc, quia ubi eadem est ratio, eadem sit oportet legis dispositio, ne legislator imprudentiae arguatur, consequens est, ut pro « ecclesia cathedrali » praecipuam intelligamus in territorio, quod sit dioecesi aequiparandum, v. gr. in Vicariatu et Praefectura Aplca. ecclesiam, ubi residet Praelatus, et pro « ecclesiis paroecialibus » recte intelligemus quoque ecclesias vel oratoria domuum religiosorum exemptorum a parochi cura, et quasi-paroeciarum.

100. **Effectus interdicti localis particularis** omnes pro casuum diversitate statuit *can. 2272. § 1. In interdicto* a iure vel ab homine, sed *locali particulari, si interdictum fuerit* quam minus, nempe: *altare vel sacellum alicuius ecclesiae, nullum sacrum officium,* atque idem ac « nomine divinorum officiorum intelligitur »

[1] Cap. 43 « de sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti » (V, 39) X.

(can. 2256, 1°), *seu sacer ritus* idest: iuxta sacram liturgiam *in eisdem celebretur.*

Pariter pro loci natura decernit § 2. *Si interdictum* ut supra in §° 1° *fuerit* singulare *coemeterium* quodlibet, *fidelium quidem cadavera,* illo non obstante, *sepeliri* idest: tumulari tantum *ibidem possunt* licite, sed *sine ullo ecclesiastico ritu,* qui alias est servandus « ad normam librorum liturgicorum » sub § 1°, can.s 1231 in Commentario Textus declaratam.

§ 3. *Si latum fuerit* ab homine quidem, eo quod *in certam ecclesiam vel oratorium: — 1° Si ecclesia* a) *fuerit capitularis* propter « clericorum collegium ideo institutum ut solemniorem cultum Deo in (ea) ecclesia exhibeat » (can. 391, § 1), b) *nec interdictum sit Capitulum,* uno ex tribus modis, quibus « interdictum ferri potest » ex can.s 2274, § 1, dummodo in primo desint quatuor saltem innocentes, *valet* pro eodem interdicto permissivum *praescriptum can. 2271, n. 1,* uti norma generalis iure statuta, *nisi interdicti decretum,* quo illud infligitur, et quod hinc praevalere debet normae iuris, *praecipiat* expresse *Missam conventualem celebrari,* et per hanc clausulam confirmatur interpretatio illius numeri data, *et horas canonicas recitari* vi alterius canonis debitas *in alia* per se non capitulari *ecclesia aut oratorio* publico vel semipublico:

2° Si fuerit supple « ecclesia » *paroecialis,* eidemve aequiparanda iuxta interpretationem citandi numeri datam, *servetur praescriptum cit. can. 2271, n. 2* in bonum paroecianorum, *nisi interdicti decretum* supra declaratum *aliam* non paroecialem *ecclesiam pro interdicti tempore,* quo videlicet idipsum perduret *eidem* ecclesiae « paroeciali » *substituat* qua tali.

101. **Localis interdicti interpretatio** regitur per sequentem multiplicem normam ex iure veteri desumptam. Sic enim legitur in cap. 17 « de sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti » (V, 11) in 6°: « Si civitas, castrum aut villa subiiciantur ecclesiastico interdicto, illorum suburbia et continentia aedificia eo ipso intelligi volumus interdicta. Nam licet praedicta videantur alias murorum ambitu terminari: hoc tamen casu ne vilipendi valeat sententia interdicti (quod fieret, si posset in ipsorum suburbiis, vel continentibus aedificiis licite celebrari ut prius) expedit interpretationem fieri latiorem. Ratione quoque simili, si sit ecclesia interdicto supposita, vel subiecta: nec in capella eius celebrari, nec in

coemeterio ipsius eidem ecclesiae contiguis poterit sepeliri. Secus si ei continua non existant ».

« Hoc ius ex integro refert » (can. 6, 2°) *can. 2273. Interdicta* etsi ab homine *civitate* singulari, *interdicta quoque manent* vi huius canonis illud interpretantis authentice *loca accessoria,* quae in cit.° Decretalium capite fuerunt determinata, et hoc est iuxta reg. 42 iuris in 6°: « Accessorium naturam sequi congruit principalis », *etiam exempta* propter rationem supra dictam et congruenter §° 2°°, can.° 2269: « excluso speciali privilegio » (clausula ibi declarata), *et* additur *ipsa ecclesia cathedralis,* si in tali civitate inveniatur, unde a fortiori, quaelibet ecclesia collegiata etiam perinsignis, secundum verba Clem. V in Conc. Viennensi [1]: « Gravis ad nos praelatorum querela perduxit, quod nobiles quidam et domini temporales (terris eorum ecclesiastico suppositis interdicto) nedum in locorum suorum capellis, sed et in collegiatis et aliis insignium locorum ecclesiis Missas et alia divina officia publice et solemniter faciunt celebrari ».

Prosequitur canon secundum Decretalem citatam: *interdicta ecclesia* determinata qualicumque, *interdicta sunt* iure *sacella contigua* iuxta regulam iuris 35 in 6°: « Plus semper in se continet quod est minus », sed derogando eidem Decretali, *non vero coemeterium* ac ex contextu, etsi contiguum ecclesiae; et hoc est congruenter can.° 1172, §° 2°° statutum.

Argumento ad contrarium reg. 80 iuris in 6°: « In toto partem non est dubium contineri », sequitur canonis praescriptum: a) *interdicto sacello, non est* iure *interdicta integra ecclesia* b) *nec, interdicto coemeterio,* quod in hodierna disciplina non est pars ecclesiae quoad benedictionem, *interdicta est ecclesia ipsi contigua,* c) *sed* in hypothesi sub littera b), *interdicta sunt* iure *omnia oratoria in coemeterio erecta,* quae regulantur per cann. 1190, 1194, et hoc exigitur ex principio iuris per regulam ultimo citatam enunciatum.

102. **Multiplex personale interdictum** cum diversis effectibus iuridicis exhibet *can. 2274. § 1. Si communitas,* seu hominum associatio in communi viventium, religiosa vel saecularis, *seu collegium,* sic dictum propter unionis in finem vinculum saltem ortum ex voluntate sociorum, *delictum* ad normam can. 2195 in-

[1] Clem. 2 « de sententia excommunicationis, suspensionis et interdicti » (V, 10).

tellectum *perpetraverit, interdictum* equidem personale *ferri potest* I° *vel in singulas personas* physicas, ex quibus « communitas seu collegium » coalescit, *delinquentes* ita ut non consentientes in « delictum » maneant a poena immunes, *vel* II° *in communitatem,* quae corpus morale cum Superiore constituit, *uti talem*, id est: qua distinctam iure a singulis sociis, *vel* III° *in personas delinquentes* ut sub n. I° *et* simul *in communitatem* sicuti sub II°.

Effectus iuridici decernuntur. § *2. Si primum* fiat, *servetur praescriptum can. 2275* circa « singulas personas » interdicto mulctatas. — § *3. Si alterum* sub n. II° acciderit, *communitas seu collegium*, ac persona collegialis supponitur, *nequit* licite saltem *ius ullum* per ss. canones concessum aut recognitum, nam designatur *spirituale exercere quod* ceteroquin *ei competat,* v. gr. electio per Capitulum. — § *4. Si tertium*, idest: « si in personas delinquentes et in communitatem (earum) fertur interdictum » *effectus* antedicti sub § 3° et in can. 2275 *cumulantur,* seu simul vigent ratione interdicti eiusdem.

103. **Prohibitiones ex personali interdicto** enumerat *can. 2275. — Personaliter interdicti,* scilicet: singuli hac poena directe mulctati, sive communitatem collegiumve ut socii efforment in casibus §§ 2 et 4 can.ˢ praec.ᵃ, sive ut singuli deliquerint:

1.° *Nequeunt* licite a) *divina officia* (can. 2256, § 1), si clerici sint, *celebrare* b) *eisve, excepta praedicatione verbi Dei* iuxta cap. 43 ad can. 2271 relatum, *assistere* quamvis mera solum praesentia; — *passive assistentes non est necesse* pro aliis fidelibus aut clericis, *ut* illi *expellantur* a loco sacro; *sed ab assistentia activa,* v. gr. a deferendo cereo in processionibus, a cantu liturgico, *quae* sic determinatur, nempe: *aliquam secumferat participationem* etsi laicis concessam *in divinis officiis* iuxta horum significationem per clericos *celebrandis,* ex canonis praescripto *repellantur* modo debito *interdicti* de quibus in canone a) *post latam sententiam condemnatoriam vel declaratoriam* huiusmodi poenae medicinalis aut vindicativae, quae clausula fuit ad can. 2258 declarata, b) *aut alioquin* etiam sine illa *notorie* « notorietate iuris aut facti » quoad delictum et quoad poenam illi adnexam *interdicti.*

2.° *Prohibentur Sacramenta* quaelibet et *Sacramentalia*, qua actiones a) *ministrare*, qua res b) *conficere*, atque haec duo supponunt ad normam can. 1147, interdictam personam esse « lecto-

rem », diaconum aut sacerdotem, *et* de clerico aut laico interdicto intelligitur prohiberi quaelibet « Sacramenta et Sacramentalia » *recipere ad normam* tum *can. 2260*, § *1*, quae agit de excommunicato, et sic ad hunc canonem aptanda est: « nec potest interdictus personaliter Sacramenta recipere; imo post sententiam declaratoriam aut condemnatoriam nec Sacramentalia », tum can. *2261*, qui de administratione atque confectione tractat excommunicato prohibitis, atque de receptione correlativa fidelium.

Sic aptandus est citatus hic canon ad illum, quem commentamur. « § 1. Prohibetur personaliter interdictus licite Sacramenta et Sacramentalia conficere et ministrare, salvis exceptionibus quae sequuntur. — § 2. Fideles, salvo praescripto § 3, possunt ex qualibet iusta causa ab interdicto personaliter Sacramenta et Sacramentalia petere, maxime si alii ministri desint, et tunc personaliter interdictus requisitus potest eadem ministrare neque ulla tenetur obligatione causam a requirente percontandi. — § 3. Sed ab interdictis personaliter, postquam intercessit sententia condemnatoria aut declaratoria, fideles in solo mortis periculo possunt petere tum absolutionem sacramentalem ad normam can. 882, 2252, tum etiam, si alii desint ministri, cetera Sacramenta et Sacramentalia ». Diversae huius canonis clausulae in eo loco declaratae fuerunt.

3.° Praescripto can. 2265 tunc declarato *etiam ipsi* « personaliter interdicti » *adstringuntur*, in quo sufficit mutare verbum « excommunicatus » in alia « personaliter interdictus » et omittere in §° 2° verba « excommunicato vitando vel ab alio », atque praescriptum sub hoc n. 3° esset substituendum.

4.° Carent sepultura ecclesiastica ad normam can. 1249, § *1*, *n. 2* ibi explicatam, videlicet: « personaliter interdicti post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam ».

104. De Sacramentorum receptione sine absolutione ab interdicto. — *Qui*, laicus, clericus vel religiosus, vir aut mulier, a) *interdicto locali* quamvis generali b) *vel interdicto* uniuscuiusque ex triplici modo *in communitatem seu collegium* ad normam can. 2274 *subest*, eo quod illius loci sit « incola » vel « advena » (can. 91), aut huius communitatis seu collegii membrum, sub sequentibus conditionibus: a) *quin eidem* interdicto alterutri *causam dederit*, nempe: non sit conreus delicti tali poena medicinali aut vindicativa mulctati, b) *nec alia censura* sub toto hoc ergo

capite comprehensa, qua *prohibeatur* a sequenti actu, *potest* valide ac licite, a) *si sit rite dispositus* pro eorum diversitate, quaelibet, ad hoc interdicti impedimentum quod attinet, b) *Sacramenta recipere*, c) *ad normam canonum praecedentium* circa praefata interdicta, quoad loca in quibus, et ministros a quibus, illa queunt administrari et quoad permissa Sacramenta, d) *sine absolutione ab interdicto*, idest: hoc omnino permanente, *aliave* quacumque non praevia *satisfactione* per se ipsum data vel ab aliis, qui eam dare teneantur.

Notetur hunc canonem complere respectu non delinquentis can.s 2271 n. 2°, 2275, 2°, (quatenus hic continetur sub can. 2274), et can. 2272, § 3. Et hinc confirmatur interpretatio eorum tunc adducta. — Praescriptum canonis extendit ad permissa tempore interdicti alterutrius Sacramenta, quod de poenitentiae Sacramento statuit Bonif. VIII in cap. 24 « de sententiis excommunicationis, suspensionis et interdicti » (V, 11) in 6°. « Concedimus, ait ipse, quod tempore interdicti ab homine vel a iure prolati, non tantummodo morientes, sed etiam viventes, tam sani etiam quam infirmi, ad poenitentiam (quae propter pronitatem et facilitatem hominum ad peccandum summe necessaria est) licite admittantur, dum tamen excommunicati non fuerint: quos admitti (praeterquam in mortis articulo) nolumus ad eandem ». Intellige nunc: nisi prius absolvantur rite ab eadem. Et sub Codice manet verum. — « Illis etiam propter quorum culpam, dolum vel fraudem lata est sententia interdicti, vel qui ad perpetrandum delictum, cuius occasione ipsum interdictum est latum, praebuerunt auxilium, consilium vel favorem: nisi de ipso delicto (si sint tales quod id facere valeant) prius satisfecerint, vel de satisfaciendo idoneam dederint cautionem: aut si satisfacere nequeunt, vel huiusmodi cautionem praestare iuraverint, quod cum poterunt, satisfacient, et ad satisfactionem huiusmodi per eum vel per eos qui facere ipsam debent et possunt, praestandam dabunt consilium et auxilium, ac iuxta posse suum fideliter laborabunt: non est poenitentiae beneficium aliquatenus concedendum ». Et hoc viget nunc etiam ad normam can.s 2275, 2° collati cum can. 2250, § 2, et 2242, § 3, vel si agatur de interdicto mere locali ob rationem ipsius absolutionis sacramentalis. — Explicit illa Decretalis: « Nec tunc etiam quoad istos vel alios, qui circa hoc minime deliquerunt, (ubi civitas, vel locus alius, seu universitas in-

terdicti existunt) facienda est relaxatio interdicti, sed est eis solummodo iniungenda poenitentia salutaris ». Quod etiam nunc in eadem hypothesi est servandum.

105. **Interdictum partiale** seu minus dici posset, quod ex veteri iure Decretalium retinet *can. 2277* cum iisdem pariter effectibus. — De hoc statuitur in cap. « Omnis utriusque sexus » annuales confessionem et communionem praecipiente: « alioquin et vivens ab ingressu ecclesiae arceatur, et moriens christiana careat sepultura ». Effectus vero iuridicos eiusdem poenae sic exponit cap. 20 « de sententia excommunicationis... » (V, 11) in 6°: « Is, cui est ecclesiae interdictus ingressus (cum sibi per consequens censeatur in ipsa divinorum celebratio interdicta) irregularis efficitur, si contra interdictum huiusmodi divinis in ea se ingerat, in suo agens officio, sicut prius. Talis quoque si hoc interdicto durante decedat, non debet in ecclesia, vel coemeterio ecclesiastico (nisi poenituerit) sepeliri ».

Hoc « ius vetus » ex integro refert canon praesens collatus cum can. 985. *Interdictum* specialiter dictum ac proprie *ab ingressu ecclesiae* ipso facto incurrendum vel ab homine *secumfert* iure *prohibitionem ne quis* eo mulctatus *in ecclesia* seu oratorio publico, quia hoc « eodem iure quo ecclesia regitur » (can. 1191, § 1), a) *divina officia*, quae « intelliguntur » (can. 2256, 1°) ut a Sacramentis et Sacramentalibus extra illa distinctis iuxta praecedentes huius articuli canones, *celebret*, si clericus sit, *vel* si mulier aut vir fidelis b) *eisdem* supple « divinis officiis » *assistat*, tum passive, tum active, c) *aut ecclesiasticam sepulturam* secundum quod « consistit » ex can. 1204, *habeat*, idest obtineat secundum ius quo, « omnes baptizati sepultura ecclesiastica donandi sunt » (can. 1239, § 3). Hoc vero postremum, « nisi (talis interdictus) ante mortem aliqua dederit poenitentiae signa » (can. 1240, § 1) ac illa « censura tollatur legitima absolutione » (can. 2248, § 1) saltem post mortem. — Sequuntur limitationes quarumdam praecedentium praescriptionum cum interdicto ab ingressu ecclesiae connexarum. Videlicet: a) *si autem* « in ecclesia divinis officiis » interdictus huius modi *assistat*, subaudi passive, nam conceditur: *non est necesse* ex praescripto pro aliis *ut expellatur, nec*, b) *si sepeliatur* « in coemeterio quod... sit benedictum » (can. 1205, § 1), *oportet*, quia vide-

retur consequens ex verbo « ne habeat », *ut cadaver amoveatur*, idest: « exhumetur et in loco profano reponatur », sicut can. 1242 cavet solum de « cadavere excommunicati vitandi ».

ART. III. — *De suspensione.*

CAN. 2278. - § 1. Suspensio est censura qua clericus officio vel beneficio vel utroque prohibetur.

§ 2. Etiam suspensionis effectus separari queunt; sed, nisi aliud constet, in *suspensione* generaliter lata comprehenduntur omnes effectus qui in canonibus huius articuli enumerantur; contra, in suspensione *ab officio* vel *a beneficio* omnes tantum effectus alterutrius speciei.

CAN. 2279. - § 1. Suspensio *ab officio* simpliciter, nulla adiecta limitatione, vetat omnem actum tum potestatis ordinis et iurisdictionis, tum etiam merae administrationis ex officio competentis, excepta administratione bonorum proprii beneficii.

§ 2. Suspensio:

1.° *A iurisdictione* generatim, vetat omnem actum potestatis iurisdictionis pro utroque foro tam ordinariae quam delegatae;

2.° *A divinis*, omnem actum potestatis ordinis quam quis sive per sacram ordinationem sive per privilegium obtinet:

3.° *Ab ordinibus*, omnem actum potestatis ordinis receptae per ordinationem;

4.° *A sacris ordinibus*, omnem actum potestatis ordinis receptae per ordinationem in sacris:

5.° *A certo et definito ordine exercendo*, omnem actum ordinis designati; suspensus autem prohibetur insuper eundem ordinem conferre et superiorem recipere receptumque post suspensionem exercere;

6.° *A certo et definito ordine conferendo*, ipsum ordinem conferre, non vero inferiorem nec superiorem;

7.° *A certo et definito ministerio*, ex. gr., audiendi confessiones, vel *officio*, ex. gr., cum cura animarum, omnem actum eiusdem ministerii vel officii;

8.° *Ab ordine pontificali*, omnem actum potestatis ordinis episcopalis;

9.° *A pontificalibus*, exercitium actuum pontificalium, ad normam canonis 337, § 2.

CAN. 2280. - § 1. Suspensio *a beneficio* privat fructibus beneficii, excepta habitatione in aedibus beneficialibus, non autem iure administrandi bona beneficialia, nisi decretum vel sententia suspensionis ipsam administrandi potestatem suspenso expresse adimat et alii tribuat.

§ 2. Si, quamvis censura obstet, beneficiarius fructus percipiat, fructus restituere debet et ad hanc restitutionem cogi potest canonicis quoque, si opus sit, sanctionibus.

CAN. 2281. - *Suspensio* generaliter lata vel suspensio *ab officio* aut *a beneficio* afficit omnia officia aut beneficia, quae clericus habet in dioecesi Superioris suspendentis, nisi aliud appareat.

CAN. 2282. - Loci Ordinarius nequit clericum suspendere a determinato officio vel beneficio quod in aliena dioecesi reperiatur; sed suspensio latae sententiae, iure communi irrogata, afficit omnia officia vel beneficia in quacunque dioecesi possideantur.

CAN. 2283. - Quae de excommunicatione can. 2265 statuuntur, etiam suspensioni sunt applicanda.

CAN. 2284. - Si incursa fuerit censura suspensionis quae vetat administrationem Sacramentorum et Sacramentalium, servetur praescriptum canonis 2261; si censura suspensionis quae prohibet actum iurisdictionis in foro seu interno seu externo, actus est invalidus, ex. gr., absolutio sacramentalis, si lata sit sententia condemnatoria vel declaratoria, aut Superior expresse declaret se ipsam iurisdictionis potestatem revocare; secus est illicitus tantum, nisi a fidelibus petitus fuerit ad normam mem. can. 2261, § 2.

CAN. 2285. - § 1. Si communitas seu collegium clericorum delictum commiserit, suspensio ferri potest vel in sin-

gulas personas delinquentes vel in communitatem, uti talem, vel in personas delinquentes et communitatem.

§ 2. Si primum, servantur huius articuli canones.

§ 3. Si alterum, communitas prohibetur exercitio iurium spiritualium quae ipsi, uti communitati, competunt.

§ 4. Si tertium, effectus cumulantur.

106. **Inscriptio articuli et coordinatio canonum.** — Iam considerare oportet canones, quos continet *Art. III* inscriptus *De suspensione* proprie sic dicta. Ipsa enim afficit semper aliquam facultatem secundum leges possessam, ita ut eius licitum exercitium impediatur, quandoque vero etiam effectu tale exercitium frustretur. — Facultas illa potest obtineri secundum divinam legem, v. gr. in presbyteratu, quia eius ordinis potestas a charactere sacerdotali nonnisi ratione differt. Huic facultati par est quaecumque sacro ritu ordinationis obtinetur, etsi iuri tantum ecclesiastico innitatur. Aliquando facultas est potius subiectivum ius secundum ss. canones obtentum, quod vel ad regimen fidelium destinatur, vel ad spiritualium administrationem: illud vocatur iurisdictio, istud sacrum ministerium. Facultas denique vi canonum obtinetur erga temporalia bona ecclesiastica, atque tale ius plura ut partes sub se continet. Igitur suspensio afficere potest I° ordinis potestatem, vel iura spiritualia plura vel pauciora unumve solum, II° vel plura huiusmodi iura quae officium ecclesiasticum stricto sensu constituant, vel III° ius erga bona temporalia quatenus illud adnexum officio beneficium constituit, vel denique IV° tam iura erga spiritualia quam erga temporalia.

Propterea definitione suspensionis data per can. 2278, adduntur in eo et sequentibus usque ad can. 2281 divisiones suspensionum a generali descendendo ad particulares, simulque exponendo singularum effectus iuridicos. Potestatem Ordinarii loci quoad suspensionem limitatur, et sic ab hac distinguitur suspensio latae sententiae. Quosdam alios effectus suspensioni et aliis censuris communes explicant can. 2283, 2284, dum canon 2285 articuli postremus innixus praecedentibus loquitur de suspensione, quae in communitatem seu collegium ferri potest.

107. **Suspensionis definitio et illius diversi effectus.** — *Can. 2278.* § *1. Suspensio* in iure canonico *est censura* idest « poena medicinalis » *qua clericus,* eo quod hi « soli possunt potestatem sive ordinis sive iurisdictionis ecclesiasticae (ac per consequens ecclesiastica officia) et beneficia obtinere » (can. 118),

« delinquens et contumax » (can. 2241, § 1), disiunctive a) *officio*, quod lato sensu vel stricto dicatur, *vel* b) *beneficio*, quatenus hoc illi ius ad temporalia superaddit, *vel* c) *utroque*, sed illo sub a) in stricto sensu, exercendo *prohibetur* ab auctoritate ecclesiastica per legem, sententiam vel ad modum praecepti. — Cum autem sub officio potestas ordinis veniat, concordat paragraphi sententia plenior et accuratior cum Instr. S. Congr. de Prop. Fide [1] in num. 1. « Suspensio ex informata conscientia, non secus ac illa, quae per iudicialem sententiam infligitur, personam ecclesiasticam a suis ordinibus, seu gradibus, vel dignitatibus ecclesiasticis exercendis interdicit ».

Definitio data suggerit ex collatione suspensionis cum aliis censuris verba, quibus incipit § 2. *Etiam suspensionis*, sicut et interdicti secundum praec. canonem, secus autem ac de excommunicatione asseruit can. 2257, § 1, *effectus* iuridici *separari* ad invicem *queunt*, ita ut dentur suspensiones diversae amplitudinis — *sed* ut norma generalis, *nisi aliud constet* certo ex tenore illius, a) *in suspensione* sic *generaliter* seu sine addito verbo *lata* iure vel ab homine *comprehenduntur*, vi huius canonis illud verbum authentice interpretantis, *omnes effectus* simul *qui in canonibus huius articuli* pro diversis suspensionibus *enumerantur* proprie ob numeros canonum et alios sub can[s] seq[s] § 2; *contra*, *in suspensione* cum additione b) *ab officio vel* c) *a beneficio omnes tantum effectus alterutrius speciei* infra perspicue designati.

108. **Suspensionis ab officio effectus** decernit *can. 2279. § 1. Suspensio ab officio simpliciter*, idest: illis verbis expressa, quamvis officium lato sensu vel stricto accipi queat iuxta can. 145, si exprimatur *nulla adiecta limitatione*, v. gr. ab officio hic vel alibi possesso, ab officio confessarii, parochi, etc., quorum officiorum munera ex aliis Codicis locis cognoscuntur, illa « suspensio » declarata *vetat*, ex huius canonis praescripto, sive a iure sive ab homine sit inflicta, *omnem actum* complexive *tum potestatis* iure divino vel humano obtentae a) *ordinis* sive cuiuslibet ex enumeratis in can. 949 sive provenientis ex consecratione episcopali, *et* b) *iurisdictionis*, tum fori externi tum fori interni, sive ordinariae sive qualitercumque delegatae, iudicialis aut extra-iudicialis, c) *tum etiam*

[1] 20 Oct. 1884. Collectanea S. C. de P. F. n. 1628.

merae administrationis ex officio ecclesiastico *competentis* sive quoad spiritualia v. gr. concessionis indulgentiarum, sive quoad temporalia v. gr. oeconomi sede vacante, quoad haec *excepta administratione bonorum proprii beneficii* v. gr. praebendae canonicalis. Cetera iura v. gr. praecedentiae atque honorifica manent intacta.

De aliis denominationibus in iure poenali Ecclesiae usitatis quoad sensum earum dat fixam normam § 2. *Suspensio* unaquaeque ex sequentibus habet effectus hic subnexos:

1.° *A iurisdictione generatim* idest: sine adiecta limitatione, *vetat omnem actum potestatis iurisdictionis pro utroque foro* noscenda ex declaratione can. 196, *tam ordinariae quam delegatae,* utriusque ad can. 197 explicatae.

2.° *A divinis* taxative, supple « vetat » *omnem actum potestatis ordinis,* quatenus adnectitur ille ex instituto Dei (v. gr. consecratio Corporis et Sanguinis Christi) aut Ecclesiae (v. gr. benedictiones sacerdotales) huic potestati, *quam quis sive per sacram ordinationem* quamlibet, etiam per consecrationem episcopalem, *sive per privilegium* extendens praedictam potestatem inferiori ordinis gradui, v. gr. potestatem confirmandi tributam simplici presbytero, qui sit Praefectus Apostolicus, et sic alterutro modo « potestatem » declaratam *obtinet.*

3.° *Ab ordinibus* absolute, « vetat » *omnem actum potestatis ordinis receptae* solum *per ordinationem,* quamvis illius exercitium requirat iurisdictionem v. gr. potestas absolvendi a peccatis, non autem prohibet actum illius potestatis, quam quis per privilegium obtinet.

4.° *A sacris* expresse *ordinibus,* « vetat » *omnem actum potestatis ordinis* declaratum sub 2°, sed *receptae per ordinationem in sacris,* idest: « presbyteratus, diaconatus, subdiaconatus » (canones 949).

5.° *A certo,* utpote qui per proprium nomen vel alia clausula v. gr. ultimo receptus designatur, *et definito* qua singulari *ordine exercendo,* vetaret a) *omnem actum ordinis designati,* v. gr. pro diacono, canere evangelium, in processionibus assistere stola transversim delata, sic indutum exponere SS.mum Sacramentum, aut Eucharistiam ministrare; *suspensus autem* fortassis Episcopus aut sacerdos cum privilegio ordines conferendi, *prohibetur insuper*

b) *eundem* a quo suspensus est *ordinem conferre et* c) *superiorem recipere* v. gr. in exemplo adducto presbyteratum, atque hoc vetitum sub c) non servans, id est: d) *receptumque* ordinem *post suspensionem exercere.* Unde habens plures ordines receptos, si suspendatur ab inferiore, potest altiorem exercere.

6.° ***A certo et definito ordine,*** quomodo fuerunt declarata haec verba sub n. 5°, *conferendo* « suspensio vetat » solummodo *ipsum* taliter designatum *ordinem conferre*, etsi ex privilegio, nam additur: *non vero* prohibet *inferiorem* designato « conferre » *nec superiorem.*

7.° ***A certo et definito*** ut supra *ministerio* proprie dicto, etsi non sit certo aut solius potestatis ordinis, *ex. gr.*, praedicandi verbum Dei, *audiendi confessiones, vel* « suspensio ab » *officio* « certo et definito », nec refert utrum sit vel non tale stricto sensu, *ex. gr., cum cura animarum,* ut habet tum parochus, tum vicarius quilibet paroecialis; alterutra « suspensio vetat » *omnem actum eiusdem* designati ac declarati *ministerii vel officii*, eo quod ratione alterutrius ad clericum actus exercitus pertineat.

8.° ***Ab ordine*** taxative *pontificali,* « vetat » *omnem actum potestatis ordinis episcopalis;* ergo qui potest poni ab Episcopo titulari, saltem ex licentia Ordinarii loci, nec refert, utrum ex canonum praescripto, vel ille actus praesupponat iurisdictionem possessam ab Episcopo, vel nequeat licite fieri absque conditione aliqua, v. gr. ordinatio ab Archiepiscopo sine usu pallii. E contra haec suspensio non prohibet sollemnia Missarum, quamvis haec fiant in pontificalibus, imo cum usu pallii et in diebus sollemnioribus; similiter nec vetat deferre SS.mum Sacramentum in processione diei festi Corporis Christi.

Aliter dicendum est *9°* de suspensione *a pontificalibus* taxative, quia haec inhibet *exercitium* singulorum *actuum pontificalium*, idest: qui sunt Episcoporum proprii *ad normam* tamen *can. 337, § 2;* nempe: « sacras functiones, quae ex legibus liturgicis requirunt insignia pontificalia, idest baculum et mitram », sicut ibi fuit declaratum. Notandum hos actus etsi a non Episcopo, v. gr. ab Abbate nullius ponantur cum illis insignibus sub eadem cadunt suspensione.

109. Suspensionis a beneficio effectus. — Sicut in Decretalibus mentio fit de praecedenti suspensione, v. gr. in cap. 13

« de vita et honestate clericorum » (III, 1) illis verbis: « Si quis igitur hac de causa suspensus praesumpserit celebrare divina », ita etiam in 6° Decretalium memorantur aliae suspensiones, quando dicitur [4]: « Et nihilominus praelatos, qui secus fecerint, ipso facto ab officio et administratione, clericos etiam qui scientes contra inhibitionem praedictam aliquid esse praesumptum, id superiori denuntiare neglexerint, a perceptione beneficiorum, quae in ecclesia obtinent sic gravata, triennio statuimus esse suspensos ». Huius suspensionis effectus determinat plene *can. 2280.* — § *1. Suspensio a beneficio* ut sic a) *privat fructibus beneficii,* quos ex eius praebenda beneficiarius iure percepturus esset, sive reditus pecuniarii sint, sive fructus agri, sive pretium locationis domus, vel huius inhabitatio, quapropter additum est: *excepta habitatione*, quam incipere vel prosequi potest gratuito, *in aedibus beneficialibus* id est: ad sortem beneficii pertinentibus, b) *non autem* supple: eadem « suspensio privat » ab exercendo *iure administrandi bona beneficialia,* quod beneficiario suspenso competit ad normam can. 1476, *nisi decretum vel sententia suspensionis,* prouti haec de qua agitur, extraiudicialiter vel iudicialiter fuerit inflicta, et *ipsam administrandi potestatem suspenso* huiusmodi *expresse* in eius tenore *adimat* simul *et alii tribuat,* non enim pati debet patrimonium beneficii ob defectum administratoris.

Cum nemo debeat retinere alienum illicite susceptum, statuit consequenter § *2. Si, quamvis censura obstet* de qua in § 1°, *beneficiarius* peccans *fructus percipiat* de facto ac quolibet ex praetextu, *fructus* sic perceptos *restituere debet*, proinde ipsi doti beneficii, *et ad hanc restitutionem* in conscientia et absque ulla praevia declaratione aut mandato peragendam *cogi potest* ab Ordinario loci aliove Superiore competente *canonicis quoque,* videlicet: in Codice explicatis, *si opus sit* ad obtinendum illud, *sanctionibus* seu poenis.

110. **Amplitudo suspensionis** triplicis sub § 2 can. 2278 positae determinatur, quando hae suspensiones sint ab homine inflictae. In cap. 27 « de electione et electi potestate » (I, 6) in 6.° postquam dixit Bonif. VIII: « Porro eo casu, cum scilicet indignus eligitur a compromissario, ...ipse (ut poena suum auctorem teneat) a beneficiis ecclesiasticis triennio, iuxta Lateranense Conc. suspen-

[4] Cap. 2 « de rebus ecclesiae non alienandis » (III, 9) in 6°.

ditur ipso iure », interpretatur hanc suspensionem sic: « restringitur etiam dicta poena solum ad ea beneficia, quae sic peccans, in illa obtinet ecclesia, quam taliter eligendo, specialiter noscitur offendisse ». Huius statuti mentem sequitur decernens *can. 2281 Suspensio* a) *generaliter lata vel suspensio* b) *ab officio aut* c) *a beneficio*, quarum trium effectus declarati sunt in can. 2278, § 2, quia verba generalia generaliter sunt intelligenda, unaquaeque dictarum suspensionum *afficit omnia* b) *officia aut* c) *beneficia* atque « officia simul et beneficia » suspensio sub littera a), *quae clericus* respectiva suspensione mulctatus *habet in dioecesi Superioris suspendentis,* quamvis applicantis ius praeexistens decernensque poenam illam ferendae sententiae, *nisi aliud,* idest: minorem esse amplitudinem in suspensionis tenore *appareat* saltem implicite.

111. **Limitatio suspensionis ab homine, quae deest in suspensione latae sententiae.** — *Can. 2282. — Loci Ordinarius,* etsi « Vicarius Generalis cum mandato speciali » (can. 2220, § 2), *nequit* valide *clericum suspendere* poenâ medicinali aut vindicativa *a determinato* per nomen aut locum, etc. singularique a) *officio vel* b) *beneficio quod in aliena* respectu suspendentis *dioecesi*, « cuius nomine venit quoque abbatia vel praelatura nullius » (can. 215, § 2), *reperiatur; — sed suspensio* a) *latae sententiae;* b) *iure communi* hoc est: Codicis *irrogata*, secus si iure particulari etiamsi per Rom. Pontificem condito, *afficit* vi subintelligendae interpretationis huius *omnia* a) *officia,* si suspensio ab officio sit, *vel* b) *beneficia,* si fuerit suspensio a beneficio, ac demum suspensio generaliter lata « afficit officia simul et beneficia », *in quacunque dioecesi possideantur* a clerico sic suspenso.

112. **Alii suspensionis effectus** sunt accurate inspiciendi, quos memoratur *can. 2283. Quae de excommunicatione* toto *can. 2265 statuuntur, etiam suspensioni sunt applicanda*, salva equidem diversitate inter has censuras.

Utile putamus illam facere applicationem. « § 1. Quilibet suspensus » generaliter: « 1.° Prohibetur iure eligendi, praesentandi, nominandi ». Hoc asserendum est etiam de suspenso ab officio aut beneficio, si alterutrius causâ illud ius haberet. — « 2.° Nequit consequi dignitates, officia, beneficia, pensiones ecclesiasticas aliudve munus in Ecclesia ». Idipsum pariter extendatur ad suspensum ab officio vel beneficio, si quandoque alterutrius possessio daret ei ius

v. gr. optionis ad illam consequutionem. — « 3.° Promoveri nequit ad ordines ». Id extendendum est tantummodo ad suspensionem a certo et definito ordine exercendo vi praescripti can. 2279, § 2, n.° 3°.

Quia « ubi est eadem ratio, eadem debet esse legis dispositio », non est dubium praedicta ubique valere ad normam can. 2282, quando aliqua harum suspensionum sit « latae sententiae, iure communi irrogata ». Quando autem agatur de suspensione ab homine, vel latae sententiae sed iure particulari inflicta, praescriptum sub n. 3° intelligatur ubique, eo quod ordinum receptio pendet ab Episcopo proprio. Praescripta autem sub num. 2° et 3° intelligenda erunt respective quoad ius eligendi, praesentandi et nominandi exercendum in propria dioecesi suspendentis vel pro qua viget ius particulare infligens suspensionem; et circa dignitates, officia, beneficia, pensiones ecclesiasticas aliudve munus in Ecclesia particulari seu dioecesis, ut haec paulo ante fuit declarata.

Complendo applicationem can.° 2265, sic redigendus esset eiusdem § 2 relatus ad § 1 aptatum ut supra. « § 2. Actus tamen positus contra praescriptum § 1 nn. 1, 2, non est nullus, nisi positus fuerit a suspenso post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam; quod si haec sententia lata fuerit », (restringendo sequens praescriptum ad suspensionem generaliter latam et quidem latae sententiae, iure communi irrogata, ut minor fiat correctio iuris vigentis ex Normis peculiaribus, Cap. III n. 6°), « suspensus nequit praeterea gratiam ullam pontificiam valide consequi, nisi in pontificio rescripto mentio de suspensione fiat ».

113. **De invaliditate actuum contra suspensionis prohibitiones** decernit *can. 2284. Si incursa fuerit* quaelibet *censura suspensionis,* excluditur implicite a praescripto homonyma poena vindicativa, *quae vetat* inter alios forsitan actus *administrationem* singulorum vel plurium *Sacramentorum et Sacramentalium*, quales sunt cum diversa amplitudine suspensio *a*) ab officio simpliciter, *b*) a divinis, *c*) ab ordinibus in diacono et ultra, atque in lectore, *d*) pariter in eis, a sacris ordinibus, *e*) in eisdem, ab illo certo et definito ordine exercendo, *f*) in Episcopo et aliis sub can. 782, § 3 recensitis, quamvis aliorum canonum vi, suspensio a certo et definito ordine conferendo, *g*) a certo et definito ministerio, quando hoc dictam complectatur administrationem, *h*) ab ordine pontificali,

i) ab officio determinato, quando vi huius officii solum administratio talis suspenso competeret, idemque repetendum est *j*) de suspensione a beneficio simul et officio certis et definitis, denique a fortiori *k*) suspensio generaliter lata.

Ergo « si incursa fuerit quaedam censura » ex recensitis, *servetur praescriptum can. 2261.* — Scilicet: « § 1. Prohibetur huiusmodi suspensus licite Sacramenta et Sacramentalia, ut supra, respective conficere et ministrare, salvis exceptionibus quae sequuntur. — § 2. Fideles, etiam clerici, salvo praescripto § 3, possunt ex qualibet iusta causa ab huiusmodi suspenso Sacramenta et Sacramentalia ei vetita petere, maxime si alii ministri desint, et tunc huiusmodi suspensus requisitus potest eadem, quamvis alias sibi qua suspenso vetita, ministrare, neque ulla tenetur obligatione causam a requirente percontandi ».

« 3. Sed ab huiusmodi suspensis, postquam intercessit sententia condemnatoria aut declaratoria, fideles in solo mortis periculo possunt petere tum absolutionem sacramentalem ad normam can. 882, 2252, tum etiam, si alii desint ministri, cetera Sacramenta et Sacramentalia » huiusmodi suspenso vetita. — Clausularum huius canonis declarationes in Commentario Textus ad can. 2261 perquirantur.

Pars secunda can. 2284 est: *si* « incursa fuerit » quaelibet *censura suspensionis*, atque hinc implicite excluditur suspensio, quae sit poena vindicativa, *quae prohibet actum iurisdictionis* proprie dictae, « seu potestatis regiminis quae ex divina institutione est in Ecclesia » (can. 196) *in foro* respective a) *seu interno* b) *seu externo* aut c) utroque, *actus* prohibitus *est* quoque *invalidus ex. g.* « in foro interno » *absolutio sacramentalis*, a) *si lata sit sententia* suspensionis *condemnatoria* ad subeundam illam censuram *vel declaratoriam* eiusdem iam incursae, b) *aut Superior* eam infligens ad modum praecepti *expresse declaret* tunc *se ipsam iurisdictionis potestatem revocare*, quando ab eo pendeat haec revocatio; *secus* id est: si utraque desit conditio sub litteris a) et b) *est illicitus tantum* actus iurisdictionis vetitus, *nisi a fidelibus petitus fuerit ad normam mem. can. 2261, § 2;* quia in hac postrema hypothesi esset quoque licitus. Animadvertatur quod ex citato § 2, manet quoque salvum praescriptum § 3[1] eiusdem canonis, iuxta quod actus absolutionis sacramentalis, quam daret suspensus a iurisdictione fori

interni etiam post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam esset quoque validus ac licitus ad normam vero can. 882, 2252.

Oportet recensere suspensiones quas respicit haec secunda pars can. 2284. Sunt suspensio *a*) generaliter lata (can. 2278, § 1), *b*) « ab officio simpliciter » (can. 2279, § 1), *c*) « a iurisdictione » (can. eod. § 2, n. 1°), *d*) « a certo et determinato ministerio vel officio », sed alterutro cum iurisdictione (can. eod. § 2, n. 7°), *e*) « a certo et determinato officio cum beneficio », dummodo sub eo implicetur iurisdictio.

114. **De suspensione ob delictum personae moralis** est ultimus huius art.[1] *can. 2285*, qui post alios facilior est captu. § *1. Si communitas* sic dicta, eo quod eiusdem sodales communem vivendi modum sequuntur sub capitis ductu, *seu collegium* propter coniunctionis vinculum iuridicum ad aliquem finem, sed illa et istud sint *clericorum,* quia « suspensio intelligitur clericos tantum afficere » (can. 2255, § 2), *delictum* per ipsius personae moralis actum *commiserit*, sub qua clausula et « delictum » per veram omissionem recte subauditur, *suspensio* tum a iure, tum ab homine propter illud *ferri potest* valide ac licite a) *vel in singulas personas* illius personae moralis membra, sed *delinquentes* idest: consentientes in delictum suffragio proprio vel alio modo in lege expresso, ita ut suffragium contrarium dantes nec alio modo praedicto delinquentes non innodentur tali suspensione, b) *vel in communitatem*, *uti talem*, nempe: qua personam moralem, prout ergo significat implicite « collegium », *vel* c) *in personas delinquentes* supra declaratas *et communitatem* eodem ac antea sensu, cuius illae sunt membra.

§ *1. Si primum* fiat, v. gr. ut Bonif. VIII ait in cap.[1] « Quia saepe contingit, quod cathedralibus, et regularibus ac collegiatis ecclesiis vacantibus. capitula, conventus, collegia, et singulares earumdem personae, bona ab ipsarum praelatis dimissa, vel vacationis tempore obvenientia, quae in utilitatem dictarum ecclesiarum expendi, vel futuris deberent successoribus fideliter reservari: occupant, inter se dividunt, subripiunt, etc.... Nos ipsorum ausus reprimere, ac ecclesiarum indemnitatibus praecavere volentes: Decernimus, ut hi, qui praemissa de caetero praesumpserint, eo ipso sint,

[1] Cap. 40 « de electione et electi potestate » (I, 6) in 6°.

et tamdiu maneant ab officio et beneficiis quibuscumque suspensi, donec plene restituerint, quidquid de bonis perceperint supradictis ». — Similibus ergo in casibus, *serventur huius articuli canones.* Innuit igitur legislator de personis physicis illos conditos fuisse.

§ *3. Si alterum*, id est: si suspensio lata fuerit « in communitatem, uti talem, clericorum, quae delictum commiserit « (§ 1), v. gr. quando statuit Bonif. VIII [1] quod: « poterit episcopus (vacantes conferre praebendas, quarum ad Episcopum et Capitulum communiter pertineat collatio), si Capitulum ab ipsa collatione suspendi contingat ». Hac in hypothesi *communitas* « seu collegium clericorum », quia uti persona moralis illa est accipienda, *prohibetur*, et quia « actum esse nullum expresse vel aequivalenter (non) statuitur » (can. 11), tantum a licito *exercitio iurium* solummodo *spiritualium* (salva ergo manent iura in bona temporalia) *quae ipsi, uti communitati*, idest: supra declaratae personae morali, *competunt*, seu communiter exercenda, non vero si ratione huius ad singulos similia iura pertineant.

§ *4. Si tertium,* idest: « si suspensio lata fuerit in personas delinquentes et communitatem » (§ 1), *effectus* praedicti sub §§ 2 et 3 *cumulantur,* nempe: omnes praedicti causa suspensionis erunt servandi per singulos delinquentes quoad effectus § 2, per communitatem quoad praescriptum § 3.

TITULUS IX.

De poenis vindicativis.

Can. 2286. - Poenae vindicativae illae sunt, quae directe ad delicti expiationem tendunt ita ut earum remissio e cessatione contumaciae delinquentis non pendeat.

Can. 2287. - Ab inflictis poenis vindicativis datur appellatio seu recursus in suspensivo, nisi aliud expresse in iure caveatur.

Can. 2288. - Exceptis poenis degradationis, depositionis, privationis officii aut beneficii, et nisi urgeat necessitas reparandi scandalum, prudentiae iudicis remittitur, si reus talis sit ut prima vice post vitam laudabiliter peractam deliquerit, poenae ordinariae per sententiam condemnatoriam inflictae exsecutionem suspendere, ea tamen conditione ut, si reus intra proximum triennium aliud delictum eiusdem vel alterius generis commiserit, poenam utrique delicto debitam luat.

Can. 2289. - Poena vindicativa finitur eius expiatione vel dispensatione ab eo concessa qui legitimam habeat dispensandi potestatem ad normam can. 2236.

Can. 2290. - § 1. In casibus occultis urgentioribus, si ex observatione poenae vindicativae latae sententiae, reus seip-

[1] Cap. un. « Ne Sede vacante aliquid innovetur » (III, 8) in 6°.

sum proderet cum infamia et scandalo, quilibet confessarius potest in foro sacramentali obligationem servandae poenae suspendere, iniuncto onere recurrendi saltem intra mensem per epistolam et per confessarium, si id fieri possit sine gravi incommodo, reticito nomine, ad S. Poenitentiariam vel ad Episcopum facultate praeditum et standi eius mandatis.

§ 2. Et si in aliquo casu extraordinario hic recursus sit impossibilis, tunc ipsemet confessarius potest dispensationem concedere ad normam can. 2254, § 3.

115. **Inscriptio Tituli ac ordo canonum.** — Explicatis omnibus praescriptis, quae in genere ac in specie respiciunt censuras, ordo exposcit, ut iuxta divisionem poenarum sequens *Titulus IX* inscribatur *De poenis vindicativis,* quarum notionem tradit can. 2286. Hunc sequuntur alii duo can. de appellatione atque recursu contra poenarum huiusmodi inflictionem, et de sententiae exequutione quandoque suspendenda. Duo postremi canones 2289, 2290 diversos modos, quibus hae poenae solvuntur, moderantur.

116. **Poenae vindicativae definitio.** — *Can. 2286.* — *Poenae vindicativae,* sic appellatae a vindicta delicti sumpta per publicam auctoritatem in scopum protegendi societatis finem, « iure ecclesiastico » *illae sunt,* seu « privationes alicuius boni » (can. 2215), *quae,* etiamsi delinquentis correctionem non excludant iuxta Ecclesiae finem, *directe ad delicti* commissi *expiationem,* seu aequipollentem iuridice passionis [1] « retributionem, quae fit secundum iustitiam, (ex eo quod delinquens egit in nocumentum alterius, vel redundans in societatem Ecclesiae »), *tendunt,* cuius scopi ratione differunt a censuris, *ita ut* ex consequenti *earum* poenarum vindicativarum *remissio* per publicam auctoritatem *e cessatione contumaciae delinquentis,* per quam non aufertur illud nocumentum, *non pendeat:* videlicet, secus ac in censuris praescriptum est in can. 2248, § 2, remissio denegari potest, etiamsi « delinquens a contumacia recesserit ad normam can. 2242, § 3 ».

Verba « delicti punitionem » adhibita in can. 2215 et alia « delicti expiationem » hoc in canone expressa, nonnisi diverso differunt modo idem significandi. Priora significant privationem alicuius boni respectu auctoritatis ipsam infligentis, equidem propter delictum, dum alia eamdem exprimunt privationem actu passam equidem iuste propter delictum. Hinc eadem expiatio, quae hoc in loco appellatur « delicti », infra sub canone 2289 vocatur « poenae expiatio ».

[1] D. Th. I-II, q. XXI, art. 3, c.

117. **Distinctio alia iuridica eam inter et censuram.** — *Can. 2287.* — *Ab inflictis* proprie seu ab homine *poenis* quibuslibet *vindicativis,* nempe: singulis hoc in articulo enumeratis, *datur* a legislatore per hunc canonem seu permittitur *appellatio* proprie, « idest provocatio ab inferiore iudice qui sententiam tulit, ad superiorem » (can. 1879) iudicem; proinde si per sententiam iudicialem inflicta fuerit poena vindicativa, nam si ad modum praecepti extraiudicialiter, tunc « datur » proprie *recursus* ad altiorem in hyerarchia Praelatum. Illa vero et hic habent effectum *in suspensivo,* idest: praeterquam cognitio de iustitia inflictae poenae sit altius perducta, poena vindicativa inflicta non est subeunda, *nisi* quoad hunc solum effectum *aliud expresse* sive implicite sive explicite *in iure* scripto, nempe: Codicis *caveatur.*

Contraria huic fuit norma tradita de inflictis censuris utroque modo in can. 2243, § 1. Ratio videtur desumenda ex fine alterutrius poenae. Censura enim, utpote ad correctionem delinquentis ordinata, expetit ne differatur hoc remedium, atque si fuerit quandoque innocens adversus praesumptionem pro Superiore aut iudice, deinde quam primum erit absolvendus. E contra poena vindicativa, quae ad delicti expiationem tendit, semper ac plene obtinere poterit suum scopum; ac proinde melius est ut differatur, ne quis poenam iniustam patiatur irreparabiliter.

118. **Suspensio exequutionis sententiae** quandoque solummodo permittitur, quoad poenas vindicativas infligendas. Sic enim statuit *can. 2288.* — *Exceptis poenis* a) *degradationis,* quam memoratur can. 2298, 12° et exponit can. 2305, b) *depositionis* in can. 2298 n. 10 enunciata et per can. 2303, 2304 moderata, c) *privationis officii aut beneficii,* de qua loquuntur can. 2298, 6°, 2299, *et, nisi urgeat necessitas reparandi scandalum* delicto puniendo causatum, quia in edictis sic casibus legislator vult, ut poenae semel inflictae, et appellatione non interposita, exequutioni dentur. Extra hos casus *prudentiae iudicis* circumstantias ponderantis *remittitur,* sub hypothesi: a) *si reus* ob sententiam condemnatoriam *talis sit ut prima vice post vitam laudabiliter peractam deliquerit,* cuius cognitio etiamsi habeatur extraiudicialiter sufficiet, dummodo fundata sit, *poenae ordinariae,* prout hae opponuntur poenis determinatis adauctis, quando « extraordinaria adiuncta id exigant » (can. 2223, § 1), *per sententiam condemnatoriam infli-*

ctae, prout officium iudicis eamdem requirit, *exsequutionem* requirentem praevium « exsequutorium iudicis decretum, quod vel in ipso sententiae tenore includatur vel separatim edatur » (can. 1918), *suspendere* per huiusmodi decreti omissionem, b) *ea tamen conditione*, prosequitur canon, *ut, si reus intra proximum triennium* a lata sententia ad normam can. 34, § 3, 3° computandum, *aliud delictum* quodcumque, seu, ut expressius in canone, *eiusdem vel alterius generis commiserit, poenam utrique delicto debitam,* sed quoad hoc aliud delictum superveniente sententia condemnatoria iuxta can. 1933, §§ 1, 2, *luat*. Eapropter decretum exsequutorium utriusque sententiae, huic ultimae subsequatur oportet.

119. **Cessatio poenae vindicativae** semel inflictae duobus tantum modis accidere potest. Ait enim *can. 2289. — Poena vindicativa*, sive ipso facto incursa, sive per sententiam inflicta cum effectu, *finitur* a) *eius expiatione* idest : illius pleno adimplemento in temporis progressu, *vel,* sive in perpetuum luenda fuerit, aut ad tempus, hoc adhuc recurrente, *dispensatione,* non eiusdem iudicis, « qui eam semel applicatam remittere nequit » (can. 2236, § 3), sed *ab eo concessa,* Praelatus sit vel non, parum refert, *qui legitimam* idest : iuxta ss. canones 196-209 *habeat* hanc *dispensandi* seu relaxandi poenam in casu speciali *potestatem* verae iurisdictionis *ad normam can. 2236* in eius §§[18] 1, 2, tanquam normis generalibus. Servandae quoque vigent normae can. 2237-2239, quamvis non memorentur, quia proprio earum tenore atque Codicis loco, ubi sunt insertae, respiciunt quoque vindicativas poenas. Imo, quando « potest Ordinarius poenas latae sententiae (vindicativas) iure communi statutas in casibus publicis remittere » (can. 2237, § 1), tunc clericorum « reconciliatio et dispensatio fit eo modo », quem docet Pontificale Romanum [1].

120. **Suspensio ac dispensatio poenae vindicativae per confessarios** decernitur, ad hos extendens *can. 2290* similem facultatem iisdem attributam in iure praec. quoad censuras, eodemque pariter motivo. § *1. In casibus occultis* poenae ipsius ac implicite delicti, *urgentioribus* tamen, quando nempe : *si ex observatione poenae vindicativae latae sententiae, reus* ob praesuppositum delictum *seipsum proderet* qua talem, non solum *cum infamia*, in

[1] Tit. Ordo suspensionis, reconciliationis, depositionis, dispensationis, degradationis et restitutionis sacrorum ordinum.

qua hypothesi subvenitur canone 2232, § 1, eo quod « a poena observanda delinquens toties excusatur », sed *et* cum *scandalo*, quod cum morali certitudine sequuturum praevidetur ; an unius, paucorum, vel multorum sit, non refert, tunc praeter illud remedium antedictum, adest sequens : *quilibet* a) *confessarius*, nempe : ob iurisdictionem erga hunc poenitentem in loco habitam, nam dicitur *potest* b) *in foro sacramentali*, hoc est : audiens illius confessionem vere sacramentalem, quamvis eumdem poenitentem non absolveret, c) *obligationem servandae poenae suspendere* verbis exprimentibus hanc suspensionem, pro eo quoque tempore interpretandis, quando in posterum ad remedium can. 2232, § 1 non posset reus confugere, d) *iniuncto onere recurrendi saltem intra mensem* ab hac iniunctione, ac proinde sumatur prout est in calendario » (can. 34, § 3), *per epistolam et per confessarium*, ad quem proinde idipsum vel alium reverti deberet ad audiendum responsum acceptum, *si id fieri possit sine gravi incommodo* ex circumstantiis extrinsecis petito, nam subditur hunc recursum faciendum e) *reticito* poenitentis *nomine*, ac propterea disiunctive *ad S. Poenitentiariam*, intra cuius exclusivam iurisdictionem huiusmodi « dispensationes » in Curia Romana reservantur vi can. 258, § 1, *vel ad Episcopum*, « cuius nomine venit quoque Abbas vel Praelatus nullius » (can. 215, § 2), « Vicarius et Praefectus Apostolicus » (can. 294, § 1), proprium poenitentis Ordinarium vi can. 94 aut can. 111 quoad clericos, ob verba quae sequuntur, *facultate praeditum* pro foro quidem interno vi can. 2237, § 2, f) *et standi eius mandatis* hac de causa receptis et a dispensato implendis.

§ 2. *Et si in aliquo casu extraordinario* sic designato, *hic recursus*, prout est declaratus, *sit* saltem « moraliter » *impossibilis*, v. gr. eo quod hunc confessarium non videbit amplius, aliumque adire sit poenitenti valde durum, *tunc ipsemet confessarius* de quo in canone conditionem hanc deprehendens *potest* vi huius canonis *dispensationem* quoque poenae vindicativae sub hypothesi totius §[i] 1[i] *concedere*, idest : poenam relaxare omnino sed *ad normam can. 2254, § 3.* Videlicet : nullo « excepto casu », qui non datur, « iniunctis tamen de iure iniungendis, et imposita congrua poenitentia et satisfactione pro (poena vindicativa), ita ut poenitens, nisi intra congruum tempus a confessario praefiniendum poenitentiam egerit et satisfactionem dederit, recidat in « poenam vindicativam ».

CAPUT I.

De poenis vindicativis communibus.

Can. 2291. - Poenae vindicativae quae omnes fideles pro delictorum gravitate afficere possunt, in Ecclesia praesertim sunt :

1.° Interdictum locale et interdictum in communitatem seu collegium in perpetuum vel ad tempus praefinitum vel ad beneplacitum Superioris ;

2.° Interdictum ab ingressu ecclesiae in perpetuum vel ad tempus praefinitum vel ad beneplacitum Superioris ;

3.° Poenalis translatio vel suppressio sedis episcopalis vel paroecialis ;

4.° Infamia iuris ;

5.° Privatio sepulturae ecclesiasticae, ad normam can. 1240, § 1 ;

6.° Privatio Sacramentalium ;

7.° Privatio vel suspensio ad tempus pensionis quae ab Ecclesia vel ex bonis Ecclesiae solvitur, vel alius iuris seu privilegii ecclesiastici ;

8.° Remotio ab actibus legitimis ecclesiasticis exercendis ;

9.° Inhabilitas ad gratias ecclesiasticas aut munia in Ecclesia quae statum clericalem non requirant, vel ad gradus academicos auctoritate ecclesiastica consequendos ;

10.° Privatio vel suspensio ad tempus muneris, facultatis vel gratiae iam obtentae ;

11.° Privatio iuris praecedentiae vel vocis activae et passivae vel iuris ferendi titulos honoris, vestem, insignia, quae Ecclesia concesserit ;

12.° Mulcta pecuniaria.

Can. 2292. - Poenalis suppressio aut translatio sedis episcopalis est Romano Pontifici reservata ; sedis autem paroecialis, a locorum Ordinariis decerni nequit, nisi cum consilio Capituli.

Can. 2293. - § 1. Infamia est vel iuris vel facti.

§ 2. Infamia iuris illa est quae casibus iure communi expressis statuitur.

§ 3. Infamia facti contrahitur, quando quis, ob patratum delictum vel ob pravos mores, bonam existimationem apud fideles probos et graves amisit, de quo iudicium spectat ad Ordinarium.

§ 4. Neutra afficit delinquentis consanguineos aut affines, firmo praescripto can. 2147, § 2, n. 3.

Can. 2294. - § 1. Qui infamia iuris laborat, non solum est irregularis ad normam can. 984, n. 5, sed insuper est inhabilis ad obtinenda beneficia, pensiones, officia et dignitates ecclesiasticas, ad actus legitimos ecclesiasticos perficiendos, ad exercitium iuris aut muneris ecclesiastici, et tandem arceri debet a ministerio in sacris functionibus exercendo.

§ 2. Qui laborat infamia facti, repelli debet tum a recipiendis ordinibus ad normam can. 987, n. 7, dignitatibus, beneficiis, officiis ecclesiasticis, tum ab exercendo sacro ministerio et ab actibus legitimis ecclesiasticis.

Can. 2295. - Infamia iuris desinit sola dispensatione a Sede Apostolica concessa ; infamia facti cum bona existimatio apud fideles probos et graves, omnibus perpensis adiunctis et praesertim diuturna rei emendatione, fuerit, prudenti Ordinarii iudicio, recuperata.

Can. 2296. - § 1. Si agatur de rebus ad quas assequendas capacitas iure communi statuitur, inhabilitatis poenam infligere una Sedes Apostolica potest.

§ 2. Iura iam quaesita non amittuntur ob supervenientem inhabilitatem, nisi huic addatur poena privationis.

Can. 2297. - Mulctas pecuniarias iure communi inflictas, quarum erogatio non sit eodem iure praefinita, aliasque iure peculiari statutas vel statuendas, Ordinarii locorum erogare debent in pios usus, non vero in commodum mensae episcopalis aut capitularis.

121. **Divisio tituli et inscriptio capitis primi.** Si poenae vindicativae inspiciantur formaliter, ut « privationes alicuius boni » (can. 2215), haec bona, cum fere innumera sint, difficulter in classes distribui possent, nisi attendantur communes qualitates delin-

quentium, qui sic numero aliquo queant comprehendi. Hoc sequutus est legislator, dum Titulum distribuit in duo Capita.

Caput primum inscripsit *De poenis vindicativis communibus*, cuius verbi significatio sumitur respectu inscriptionis capitis secundi. Videlicet: communes vocantur illae poenae in Ecclesia, quibus mulctari possunt omnes illius subditi, cum bona, quibus illae privant, a singulis fidelibus habeantur.

122. **Ordo canonum** valde facilis ac logicus est. Nam can. 2291 enumerat praecipuas poenas vindicativas mentione dignas, et subsequuntur canones explicativi earum. Praetermittuntur vero, quae ex homonymis censuris innotescunt, et quae sola enunciatione aliis ex canonibus notae sunt. Propterea can. 2292 agit de suppressione aut translatione sedis tum episcopalis tum paroecialis, cui adnectuntur can. 2293-2295 de infamia iuris, atque can. 2296 tractat de inhabilitatibus, canon vero 2297 de mulctis pecuniariis.

123. **Harum poenarum enumeratio.** *Can. 2291. Poenae vindicativae* in can. 2286 definitae, « communes » iuxta capitis inscriptionem, id est: *quae omnes fideles*, viros ac mulieres, sive clerici sint illi, sive laici, aut religiosi, *pro delictorum gravitate* diversae, atque his innui videtur illas inter se ordinari secundum maiorem minoremve gravitatem, *afficere possunt* ex iure impositae vel ab homine, *in Ecclesia* seu hac religiosa societate perfecta *praesertim*, quin aliae excludantur, sunt:

Propter homonymas censuras et, quia in hoc Capite non explicantur, moderandas iuxta canones Tituli praecedentis, ubi desit verbum « censura », *1° Interdictum locale* « sive generale sive particulare » (can. 2270) cum permissionibus can.s 2271 pro illo can.s 2272 pro isto, atque interpretandum ad normam can.s 2273, *et interdictum in communitatem seu collegium* secundum can. 2274, a) *in perpetuum* expresse b) *vel ad tempus praefinitum* c) *vel* expresse *ad beneplacitum Superioris* illud infligentis vel alterius, in qua triplici hypothesi differt ab interdicto, quod sit censura; — *2° Interdictum ab ingressu ecclesiae* quoad effectus canonicos explicatum in can. 2277, a) *in perpetuum* b) *vel ad tempus praefinitum* c) *vel ad beneplacitum Superioris*, clausulis sub n.° 1° declaratis; — *3° Poenalis*, quia ex aliis causis fieri etiam posset, *translatio* de una civitate vel ecclesia in aliam, *vel suppressio*, eo quod alii dioecesi vel paroeciae adiiciatur territorium, *sedis* idest:

potestatis cum residentia *episcopalis*, abbatialis aut Praelaturae nullius, *vel paroecialis ;*

4° *Infamia iuris* infra explicanda ; — 5° *Privatio sepulturae ecclesiasticae,* semper ac sit exequenda equidem extraiudicialiter, sed *ad normam can. 1240,* § 1, idest : « nisi ante mortem aliqua dederint (delinquentes) poenitentiae signa », et dummodo verificentur canonicae conditiones sub singulis numeris ibidem declaratis ; — 6° *Privatio sacramentalium* separatim inflicta, quia sub censuris quandoque includitur, v. gr. ob can. 2260, 2261, ubi declaratio huius poenae est requirenda ;

7° *Privatio,* quae perpetuum habet effectum, *vel suspensio ad tempus,* quo transacto reviviscat perceptio a) *pensionis quae ab Ecclesia* fidelibus *vel ex bonis Ecclesiae* tum communibus, tum alicuius beneficii, aut personae moralis *solvitur* causa muneris prius exerciti vel caritatis, *vel* b) *alius iuris* quaesiti *seu* c) *privilegii* praeter ius aut contra ius, alterutrius *ecclesiastici*, idest : in Ecclesiae foro vigentis ; — 8° *Remotio ab actibus legitimis ecclesiasticis,* qui in can. 2256, 2° recensentur, *exercendis* licite, aut post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam etiam valide, iuxta can. 765, 2° quoad baptismum, can. 795, 2° quoad confirmationem, quae ad alios actus legitimos ecclesiasticos non immerito extenditur ad normam can. 20, quando nempe « hac de re desit expressum praescriptum » in Codice ; — 9° *Inhabilitas,* quae proinde est a) *ad gratias ecclesiasticas*, seu favorabiles concessiones ex parte auctoritatis ecclesiasticae, b) *aut munia in Ecclesia* qua societate valide obtinenda haec, vel illas, *quae statum clericalem* iuxta can. 118 *non requirant*, c) *vel ad gradus academicos auctoritate ecclesiastica,* proinde « qui effectus canonicos in Ecclesia habeant » (can. 1377), valide *consequendos ;*

Cum praecedenti relationem servat, quae sequitur sub n.° 10° *Privatio* qua perpetua ex se *vel suspensio ad tempus* post quod revirescat exercitium *muneris*, quod non sit officium ecclesiasticum, *facultatis* ad pluries aliquid agendum, *vel gratiae* praeter, aut contra ius *iam obtentae ; — 11° Privatio* a) *iuris praecedentiae* ad normam ss. canonum quaesiti *vel* b) *vocis activae et passivae* v. gr. in confraternitatibus, tertiisve ordinibus, *vel* c) *iuris ferendi titulos* seu appellationes *honoris*, *vestem* seu honorificum indumentum, *insignia* illorum titulorum aut in honoris testimonium rece-

pta, *quae* videlicet singula *Ecclesia,* idest: per huius Praelatos, *concesserit,* seu ut plurimum per officia Sedis Apostolicae: — *12° Mulcta pecuniaria* in Superioris dispositionem solvenda.

124. **Privatio sedis ut laicorum poena** seu communis dignoscitur ex cap. 9 « de haereticis » (V, 7), quando ait Lucius III: « Civitas autem quae his institutis dixerit resistendum: vel contra commonitionem Episcopi punire neglexerit resistentes,... episcopali se noverit dignitate privandam ». A quo similis privatio dignitatis decerni queat, *can. 2292* ostendit dicens. *Poenalis* a) *suppressio aut* b) *translatio* sub n.° 3° praec. utraque declarata *sedis episcopalis,* idest: residentiae pro Praelato obligatoriae in tali civitate, *est Romano Pontifici reservata* vi huius canonis congruentis canoni 215, quae tamen alterutra decernitur per S. Congr. Consistorialem aliamve de Propaganda Fide pro earum territoriis; *sedis autem paroecialis,* qua ecclesiae hoc titulo cum parocho decoratae, supple « poenalis suppressio aut translatio », *a locorum Ordinariis,* quibus implicite attribuitur, *decerni nequit,* nam extraiudicialiter supponitur infligenda, *nisi cum consilio Capituli,* quod simpliciter dictum est cathedrale, aut abbatiale vel Praelaturae nullius, aut: « coetus consultorum dioecesanorum, ubi vices Capituli cathedralis supplet », atque ultima clausula est interpretanda ad normam can. 105, 1°.

125. **Infamiae duplicis notio.** Fama est idem ac bonum nomen; seu apud plures bona de aliquo existimatio. Hinc etymologice loquendo infamia est huiusmodi existimationis diminutio. Quae vel a legislatore, qui respicit subditorum actiones, quatenus hae magis vel minus nocent bono communi, decerni potest, vel provenit ex actionibus propter quas subditus demereatur bonam illam existimationem apud ceteros bono societatis bene affectos. Et hinc patet distinctio, quam affert *can. 2293. Infamia,* seu amissio bonae existimationis *est vel iuris vel facti.*

§ *2. Infamia iuris illa est quae casibus iure* solum *communi* Codicis vel auctoritatis supremae *expressis statuitur,* videlicet lege proprie dicta.

§ *3. Infamia facti contrahitur, quando quis,* vir aut mulier, laicus, clericus vel religiosus, a) *ob patratum delictum* proprie, seu « iure ecclesiastico » (can. 2165), *vel* b) *ob pravos mores* quamvis sine illo, *bonam existimationem* habitam *apud fideles,* nempe: Ecclesiae subiectos, atque *probos et graves* quoad eorum iudicium

amisit, de quo effectu amissionis sub praedictis circumstantiis *iudicium spectat ad Ordinarium,* sive loci sive Superiorem maiorem, cui gravatus infamia illa subdatur. Ita legitur v. gr. in cap. 4 « de accusationibus, inquisitionibus et denunciationibus » (V. 1): « Valde grave est, ut vir, de quo tanta et talia denunciantur (cum ante requiri et discuti debeant) honoretur ». Atque in cap. 54 « de testibus et attestationibus » (II, 20) ait Greg. IX: « aut si gravata sit eius opinio pro eo quod quandoque fuit tali modo (nempe: « in criminali iudicio » ut ibidem) repulsus, quamvis in hoc casu non excluderetur in causa civili, potest a testimonio (licet egerit poenitentiam) removeri ».

§ 4. *Neutra* praedicta infamia « iuris vel facti » (§ 1) *afficit* quoad iuridicos effectus vel in foro Ecclesiae *delinquentis* inde affecti alterutra *consanguineos* quoslibet *aut affines,* quia iuxta reg. 22 iuris in 6°: « Non debet aliquis alterius odio praegravari ». Additum est: *firmo praescripto can. 2147, § 2, n. 3,* veluti unica regulae exceptio. Videlicet: quando « bonae existimationis amissio oriatur ex facto consanguineorum quibuscum parochus vivit », nam erit causa sufficiens ad normam citatam ut « parochus inamovibilis a sua paroecia amoveri possit » (can. 2147, § 1).

126. **Infamiae effectus iuridici.** *2294.* § 1. *Qui infamia iuris* veluti quadam spirituali repugnante infirmitate *laborat,* a) *non solum est irregularis,* ut aliunde constat, nempe *ad normam can. 984, n. 5* ibi declaratam, cum prohibitione duplici ex can. 968, *sed insuper* b) *est inhabilis ad obtinenda* valide « *beneficia* ecclesiastica » proprie dicta (can. 1409), *pensiones* quaslibet ad can. 1429 declaratas, *officia* « stricto sensu » (can. 145) *et dignitates* sic dictas propter honoris aut praecedentiae iura *ecclesiasticas,* quae videlicet singula ab ecclesiastica auctoritate conferantur, pariterque « est inhabilis » *ad actus legitimos ecclesiasticos perficiendos,* quotquot sub n.° 2° can.ª 2256 recensentur, itemque *ad exercitium* validum *iuris aut muneris ecclesiastici* per ss. canones recogniti aut ab Ecclesiae Praelatis obtinendi, comprehensis ergo tum officiis « lato sensu » (can. 145), tum muneribus quae « aliquam cum beneficiis similitudinem prae se ferant » (can. 1412), *et tandem arceri debet* per eos, qui talem habent potestatem, *a ministerio* quolibet praesertim sacro, quod eis iure competat *in sacris functionibus* seu cultus divini *exercendo.* Sic plene coadunati sunt effectus, tam qui

secundum reg. 87 iuris in 6° « Infamibus portae non pateant dignitatum » exposcuntur, quam ceteri sub cap 13 « de haereticis » (V, 7) et sub Extrav. communi Ioannis XXII unica « de poenis » expressi.

§ *2. Qui laborat infamia facti,* idest: usquequo « bona existimatio fuerit recuperata » (can. 2295), *repelli debet* ab Ordinario eius a) *tum a recipiendis* licite *ordinibus* « et ipsa prima tonsura » (can. 950), *ad normam can. 987, n.* 7, id est: uti « simpliciter impeditus », *dignitatibus, beneficiis, officiis ecclesiasticis,* a singulis proprie seu stricto sensu dictis, b) *tum ab exercendo* licite *sacro ministerio* in §° praec. declarato, *et* c) « repelli debet » *ab actibus legitimis ecclesiasticis* (can. 2256, n.° 2°), quos tamen illicite solum poneret, ut constat ex canonibus apud Codicis fontes citatis.

127. **Infamiae alterutrius cessatio.** *2295. Infamia iuris,* utpote quae « iure communi statuitur », ac in singulis casibus viget, *desinit,* quatenus poena incursa est, *sola dispensatione* seu « legis relaxatione » (can. 80) *a Sede Apostolica* (can. 7) *concessa,* utpote urgens « in casibus publicis a potestate Ordinarii exceptis » (can. 2237, § 1, 3°); *infamia vero facti* supple « desinit » urgere iuridice *cum bona existimatio,* quae supponitur « amissa », a) *apud fideles probos et graves* b) *omnibus perpensis* incursae infamiae eaque notati *adiunctis* etiam externis, *et* c) *praesertim diuturna rei* « ob mores pravos » *emendatione fuerit, prudenti Ordinarii,* cui ille infamis subiiciatur, *iudicio,* nempe quod illa « bona existimatio » sit *recuperata,* exprimendo velut iuridica cessationis conditio.

128. **De inhabilitatis poena** duo notanda statuit *can. 2296.* Porro explicite asserit § *1. Si agatur de rebus,* tum quae inveniuntur sub Lib. III, tum muneribus, seu potestatibus, *ad quas assequendas capacitas* (nempe: conditiones subiecti ad validitatem receptionis) *iure communi* seu Codicis *statuitur,* idest: a suprema Ecclesiae potestate ac generaliter conditum sit ius, *inhabilitatis poenam,* qua illud statutum inefficax redditur, *infligere* in casu particulari, aut ex consequenti per legem particularem decernere, *una Sedes Apostolica* (can. 7) *potest.* Videlicet a Praelatis infra Romanum Pontificem invalide attentaretur. Hinc arguitur concessio facultatis de inhabilitate decernenda et infligenda quoad alias res.

Quia « odia restringi convenit » (reg. iuris 15 in 6°), decernit § *2. Iura iam quaesita* in aliqua re ex dictis sub § 1° *non*

amittuntur ob supervenientem in illorum subiecto, vel per novam legem latam, *inhabilitatem, nisi huic* poenae inflictae vel latae *addatur* explicite *poena privationis*, quae incursa fuerit.

129. **De mulctae pecuniariae** applicatione cavet congruens Dec.° Conc. Trid. [1] *can. 2297*, cuius rationem nobis suppeditat Clem. XIV sic incipiens litteras encycl.[s] sub die 29 Sept. 1769 : « Decet quam maxime Ecclesiae ministros, et dispensatores mysteriorum Dei, ut ab omni avaritiae suspicione, etsi levissima, penitus alieni, sacro ita vacent ministerio, ad quod a Deo vocati sunt, ut manus suas ab omni se munere excussas gerere, iure ac merito possint gloriari... Hoc inculcavit Petrus animarum curae praefectis dicens : Pascite qui in vobis est, gregem Dei, providentes non turpis lucri gratia, sed voluntarie » [2]. Quapropter infra decernit sub « § 39. Mulctae demum, seu poenae pecuniariae, si quando iuxta rationem delicti, vel delinquentis qualitatem eas imponi contigerit, in pios dumtaxat usus, et pro executione iustitiae ita expendantur, ut privatae episcoporum utilitati, eorumque vicariorum, aut officialium quorumcumque nihil ex iis directe, vel indirecte possit ullo modo provenire ».

In praesenti canone ita moderatum est praescriptum. *Mulctas pecuniarias,* uti poenas vindicativas a) *iure communi* Codicis, seu ad eius normam *inflictas*, idest : iudicialiter vel extraiudicialiter applicandas, *quarum erogatio non sit eodem iure praefinita*, tunc enim tale ius erit servandum, b) *aliasque* supple « mulctas pecuniarias » *iure peculiari* quoad loca *statutas vel statuendas* communiter, has vero omnes absque exceptione, *Ordinarii locorum* (can. 198, § 2) *erogare debent* vi huius praecepti a) *in pios usus,* nempe : caritatis aut religionis, sub quibus fortassis ex iure praecedenti v. gr. const. « Dei miseratione » Bened. XIV [3] aliud queat venire, b) *non vero in commodum*, quod directam vel indirectam utilitatem subaudit, *mensae episcopalis aut capitularis*, nempe alterutrius dotis seu bonorum.

[1] Cap. 3, sess. XXV, De Ref. — [2] I Petri. V, 2. — [3] 3 Nov. 1741, § 12.

CAPUT II.

De peculiaribus clericorum poenis vindicativis.

CAN. 2298. - Poenae vindicativae quae clericis tantum applicantur, sunt:

1.° Prohibitio exercendi sacrum ministerium praeterquam in certa ecclesia;

2.° Suspensio in perpetuum vel ad tempus praefinitum, vel ad beneplacitum Superioris;

3.° Translatio poenalis ab officio vel beneficio obtento ad inferius;

4.° Privatio alicuius iuris cum beneficio vel officio coniuncti;

5.° Inhabilitas ad omnes vel ad aliquot dignitates, officia, beneficia aliave munera propria clericorum;

6.° Privatio poenalis beneficii vel officii cum vel sine pensione;

7.° Prohibitio commorandi in certo loco vel territorio;

8.° Praescriptio commorandi in certo loco vel territorio;

9.° Privatio ad tempus habitus ecclesiastici;

10.° Depositio;

11.° Privatio perpetua habitus ecclesiastici;

12.° Degradatio.

CAN. 2299. - § 1. Si clericus beneficium inamovibile obtineat, eodem in poenam privari potest solum in casibus iure expressis; si amovibile, etiam ob alias rationabiles causas.

§ 2. Clerici obtinentes beneficia, officia, dignitates, possunt etiam aliquo tantum ministerio cum iisdem coniuncto, ex. gr., ministerio praedicandi, confessiones audiendi, etc., prohiberi ad certum tempus.

§ 3. Nequit clericus privari beneficio aut pensione cuius titulo ordinatus fuit, nisi aliunde eius honestae sustentationi provideatur, salvo praescripto can. 2303, 2304.

CAN. 2300. - Si clericus gravia scandala praebeat et monitus non resipiscat, nec scandalum queat aliter removeri, potest interim privari iure deferendi habitum ecclesiasticum; quae privatio, dum perdurat, secumfert prohibitionem exercendi ministeria quaevis ecclesiastica et privationem privilegiorum clericalium.

CAN. 2301. - Ordinarius nequit praescribere ut clericus certo in loco, extra fines suae dioecesis, commoretur, nisi accedat consensus Ordinarii illius loci vel agatur de domo poenitentiae seu emendationis clericis non solum dioecesanis, sed etiam extraneis destinata, aut de domo religiosa exempta, Superiore eiusdem consentiente.

CAN. 2302. - Tam praescriptio quam prohibitio certo in loco commorandi et collocatio in domo poenitentiae aut in domo religiosa, praesertim si diu duraturae sint, imponantur tantum in casibus gravibus, in quibus, prudenti Ordinarii iudicio, eae poenae necessariae sint ad clerici emendationem aut scandali reparationem.

CAN. 2303. - § 1. Depositio, firmis obligationibus e suscepto ordine exortis et privilegiis clericalibus, secumfert tum suspensionem ab officio, et inhabilitatem ad quaelibet officia, dignitates, beneficia, pensiones, munera in Ecclesia, tum etiam privationem illorum quae reus habeat, licet eorum titulo fuerit ordinatus.

§ 2. Sed hoc ultimo in casu, si clericus vere indigeat, Ordinarius pro sua caritate, quo meliore modo fieri potest, ei providere curet, ne cum dedecore status clericalis mendicare cogatur.

§ 3 Poena depositionis infligi nequit, nisi in casibus iure expressis.

CAN. 2304. - § 1. Si clericus depositus non det emendationis signa et praesertim si scandalum dare pergat monitusque non resipiscat, Ordinarius potest eum perpetuo privare iure deferendi habitum ecclesiasticum.

§ 2. Haec privatio secumfert privationem privilegiorum clericalium et cessationem praescripti can. 2303, § 2.

CAN. 2305. - § 1. Degradatio in se continet depositionem, perpetuam privationem habitus ecclesiastici et reductionem clerici ad statum laicalem.

§ 2. Haec poena ferri solummodo potest propter delictum in iure expressum, aut si clericus, iam depositus et habitu clericali privatus, grave adhuc scandalum per annum praebere pergat.

§ 3. Alia est *verbalis* seu *edictalis*, quae sola sententia irrogatur, ita tamen ut omnes suos effectus iuridicos statim habeat sine ulla exsecutione ; alias *realis*, si serventur sollemnia praescripta in Pontificali Romano.

130. **Inscriptio capitis et canonum coordinatio.** Iuxta Tituli divisionem, remanet exponendum *Caput II* agens *De peculiaribus clericorum*, eo quod laici nequeunt affici eiusmodi *poenis vindicativis*, cum hae attingant clericorum iura, vel nonnisi clericis infligantur. Quaenam hae sint enumerantur canone 2298, ac tantummodo a num.° eiusdem 6° recensitae poenae per canones sequentes regulantur. Etenim de privatione beneficii agit can. 2299, cui subnectitur immediate can. 2300 de privatione deferendi habitum clericalem. Prohibitionem ac praescriptionem commorationis certo in loco considerant can. 2301, 2302, ac de tribus ultimis et gravioribus poenis sunt lati successive tres can. 2303-2305. Ex consideratione harum poenarum ad invicem deprehenditur mens Codicis eas ordinandi secundum ordinem progressivum gravitatis, quamvis idipsum asseri possit de singulis numeris.

131. **Enumeratio huiusmodi poenarum.** *Can. 2298. Poenae vindicativae quae clericis tantum applicantur* ex Ecclesiae usu, etsi quaedam laicis infligi possent, *sunt :*

1° *Prohibitio exercendi sacrum ministerium*, seu ordinis potestatem, *praeterquam in certa ecclesia*, unde hoc vetitum suspensio non est, nec suspicari potest ;

2° *Suspensio*, cuius effectus dimetiendi sunt per canones 2278-2285 pro illius diversitate, quamvis illa non sit censura, utpote decreta vel inflicta a) *in perpetuum* expresse, b) *vel ad tempus praefinitum* in lege, sententia, vel praecepto, c) *vel ad beneplacitum Superioris* infligentis eam seu alterius ;

3° *Translatio poenalis* idest : ob delictum iuncta *ab officio*, « tum lato tum stricto sensu » (can. 145) *vel beneficio* (can. 1409), utroque *obtento* saltem per provisionem canonicam *ad inferius* respective officium vel beneficium ;

4° *Privatio* seu ablatio *alicuius iuris cum* possesso *beneficio vel officio coniuncti*, velut partis eiusdem.

5° *Inhabilitas*, proinde afficiens provisionis validitatem ex parte subiecti, *ad omnes vel ad aliquot*, quae disiunctiva locutio est referenda tam ad *dignitates*, quam ad *officia*, *beneficia*, *aliave munera* ex natura sui *propria clericorum ;*

6° *Privatio poenalis*, seu delicti causa, *beneficii* proprie (can. 1409) *vel officii* « stricto sensu » (can. 145) et de illa intelligatur *cum vel sine pensione* ex beneficii redditibus officiive emolumentis percipienda secundum poenae aut circumstantiarum diversitatem;

7° *Prohibitio commorandi in certo loco vel territorio*, distinctis ob amplitudinem;

8° *Praescriptio commorandi in certo loco vel territorio*, ut supra: quae duae poenae libertatem clerici coarctant, quin ad alterutrum teneretur;

9° *Privatio ad tempus* (aliquo modo determinatum) *habitus ecclesiastici*, prout hic descriptus est in can. 136, § 1, sed quatenus constituit ius clericorum vi can. 683. — 10° *Depositio* infra explicanda in can. 2303. — 11° Hanc superat, eo quod praesupponat illam ex can. 2304, *privatio perpetua habitus ecclesiastici*, cuius privationis sequelas refert cit.s can. in §° 2°; — Poena postrema et suprema est 12° *Degradatio*, cuius vim et distinctionem videbimus in canone ultimo huius Tituli.

132. **De privatione beneficii atque prohibitione ministerii** simul considerantur in *can. 2299* propter mutuam illorum bonorum connexionem. Ac primo privationis causas decernit sub distinctione § *1. Si clericus* « solus » (can. 118) *beneficium inamovibile*, seu quod « confertur in perpetuum » (can. 1141, 4°), *obtineat* saltem provisione canonica, *eodem in poenam*, ac proinde proprie *privari potest solum*, ergo non propter alia delicta, *in casibus iure expressis*, v. gr. parochus ob causas expressas in can. 2147, § 2, ac servata forma iuris seu processu necessario ad infligendam huiusmodi poenam; *si amovibile* supple: « beneficium obtineat », ut supra, quod nempe: « confertur revocabiliter » (can. 1411, n.° 4), « privari potest » *etiam*, seu praeterquam « in casibus iure expressis », *ob alias rationabiles causas*, quae prudentis iudicio illam privationem aequam esse suadeant. Quapropter ad haec beneficia parochialia respicit maxime verbum can.i 2147, § 2° insertum: « Hae causae sunt *praesertim* quae sequuntur: »

§ *2. Clerici obtinentes*, possessione quoque sequuta, a) *beneficia* (can. 1409), b) *officia* « stricto sensu » (can. 145, § 1), c) *dignitates* saepius declaratas, quae singulae continent ratione officii in his et illis subintellecti « munus quod in spiritualem finem legitime exercetur » (can. 145, § 1), *possunt etiam*, idest: quin priventur

praedictis, *aliquo tantum ministerio cum iisdem* propter quodcumque motivum *coniuncto, ex. gr. ministerio praedicandi, confessiones audiendi, etc.,* non excluso ministerio participatae iurisdictionis vel administrationis ecclesiasticae, in poenam (de quibus nunc agitur) *prohiberi*, quia ministerium de potestatis exercitio proprie dicitur, *ad certum tempus;* non autem hinc indeterminate, quia indueret rationem censurae, nec in perpetuum, quia talis prohibitio ius attingeret, ac incideret sub n.° 4° praecedentis canonis.

Propter motivum legis ecclesiasticae (can. 974 § 1), qua « ut quis licite ordinari possit requiritur:... 7.° Titulus canonicus, si agatur de ordinibus maioribus », inde logice derivatur, quod statuit § *3. Nequit clericus privari*, seu haec non sustinetur tanquam valida, *beneficio aut pensione*, ac omittitur patrimonium, utpote privata clerici proprietas, *cuius titulo ordinatus fuit*, *nisi* Ecclesiae intentum ex citata lege salvum sit, id est: *aliunde* v. gr. propter lectiones in Seminario habendas vel aliter *eius honestae sustentationi provideatur,* vel per ipsum iudicem aut per Ordinarium, *salvo praescripto can. 2303* huiusmodi privationem statuentis, quin Ordinarius iure cogatur ad illam provisionem, imo et can. *2304*, quandoque excusantis ab illa providentia, quam « Ordinarius pro sua caritate curare » in illo cit. canone decernitur.

133. **De privatione ad tempus habitus ecclesiastici** sic decernit *can. 2300* agens primo de causis, quae ad eam infligendam iudicantur sufficientes. *Si clericus* quilibet, sed praesertim in sacris, quia « clericus minor ad statum laicalem reduci mereretur Ordinarii decreto » ad normam can. 211, § 2. Si ergo ille « clericus » a) *gravia scandala praebeat* ex modo vivendi vel ex delictis, b) *et monitus non resipiscat* pravos mores mutando, c) *nec scandalum* inde profluens *queat aliter* prudenter ac iure *removeri,* de quo iudex in sententia pronunciet, *potest interim*, idest: perdurante scandali effectu, *privari iure deferendi habitum ecclesiasticum,* prouti haec poena est declarata in can. 2298, n. 9°; atque decernuntur effectus iuridici poenae huismodi, addente canone: *quae privatio, dum perdurat, secumfert* vi huius canonis a) *prohibitionem* poenalem *exercendi ministeria quaevis ecclesiastica* ratione cuiuslibet potestatis, ac praesertim ordinis, *et* b) *privationem privilegiorum clericalium,* quae memorantur in can. 119-112, quamvis can. 123 horum amissionem edicat ex « privatione perpetua iuris defe-

rendi habitum ecclesiasticum ». Hinc colligimus « privationem » in hoc canone idem sonare ac suspensionem eorundem privilegiorum poenalem.

134. **De praescripto commorationis certo in loco** uti poena vindicativa agit *can. 2301*, determinans conditiones omnino servandas, ut infligi possit. *Ordinarius* loci ex contextu (can. 198, § 2) *nequit* valide *praescribere*, quia limites suae potestatis excederet, *ut clericus* a) *certo in loco*, unde hoc non designato, posset, b) *extra fines suae dioecesis*, cui ad normam ss. canonum manet incardinatus, *commoretur*, quod innuit notabile tempus, *nisi* a) *accedat* prius vel postea *consensus* saltem tacitus *Ordinarii illius loci, vel* b) *agatur de domo poenitentiae seu emendationis* nempe: in hunc scopum *clericis non solum dioecesanis*, scilicet: dioecesis intra quam sita est illa, *sed etiam* respectu illius *extraneis destinata*, quo in casu fuit instituta cum Ordinarii consensu ad normam canonis 1489, c) *aut* « agatur » *de domo religiosa exempta*, sive religionis clericalis, sive laicalis, sed virorum, *Superiore* etsi locali *eiusdem consentiente.*

135. **Causae ad hanc praescriptionem aut contrariam prohibitionem** ab homine decernendam formula generali designantur. *Can. 2302. Tam praescriptio quam prohibitio*, sive per sententiam, sive ad modum praecepti particularis, ut deducitur quoque ex verbo « Ordinarius » in can. praec., a) *certo in loco* propriae vel alienae dioecesis quoad praescriptionem, propriae solummodo quoad prohibitionem, *commorandi* ad notabile saltem tempus, v. gr. ad duos saltem menses, *et* b) *collocatio* poenalis *in domo poenitentiae*, ad hanc nempe instituta, *aut in domo religiosa* exempta vel non, poenae subeundae causa, *praesertim si diu* v. gr. ad maiorem anni partem *duraturae sint* illa « commoratio » vel haec « collocatio », quia tunc omnino standum est sequenti praescripto: *imponantur* iudicialiter vel extra iudicium *tantum in casibus gravibus*, in aliis autem valet impositio quamvis illicite fieret, atque hac regula dignoscendis, nempe: *in quibus, prudenti Ordinarii* poenam hanc inferentis *iudicio*, *eae* singulae *poenae* verae, quia libertatem clerici laedentes, *necessariae sint* equidem moraliter, a) *ad clerici emendationem*, quae in poenis vindicativis non excluditur, b) *aut scandali reparationem* pro natura poenarum ecclesiasticarum alias declarata.

136. **De poena depositionis,** quae utpote valde gravis per sententiam solum condemnatoriam infligitur, tractat *can. 2303. § 1* exponit eiusdem multiplicem vim iuridicam. *Depositio* ab ordine clericali, *firmis* a) *obligationibus e suscepto ordine exortis,* quae in Tit. III, Lib. II latae sunt, praesertim « servandae castitatis » (can. 132) et « quotidie horas canonicas integre recitandi » (can. 135), nam pro « clericis in maioribus ordinibus constitutis » est practica huius poenae inflictio, secundum illud:[1] « Si quis Episcopus, presbyter, vel diaconus depositus iuste pro certis criminibus » ; Pontificale autem Romanum tractat de modo quo agatur « in depositione Subdiaconi vel Diaconi ab ordine ». Prosequitur canon: *et* « firmis » b) *privilegiis clericalibus* stricte dictis, nempe: quae recensentur per can. 119-122, *secumfert,* uti partes depositionis, quamvis non memorentur in sententia, sed vi huius canonis: *tum* a) *suspensionem ab officio* declaratam in canone 2298, 2°, *et* b) *inhabilitatem ad quaelibet* (verbum distributive accipiendum respectu subsequentium), *officia,* etiam quae « talia sunt lato sensu » (can. 145, § 1), *dignitates* minores et maiores, *beneficia* can. 1409, *pensiones* ad can. 1429 declaratas, *munera in Ecclesia* qua societate exercenda, *tum etiam* seu cumulative, et necessario exprimendam, quia « supervenienti inhabilitati additur » (can. 2296, § 2), c) *privationem illorum* singulatim expressorum sub littera *b*), sed omnium *quae reus* depositione punitus *habeat* iure aut facto, *licet eorum* « beneficii aut pensionis *titulo* ad normam can. 979 *fuerit ordinatus*, vel provisus post indultum saecularizationis in illius locum. Quae ultima praescripti clausula fuit salva in can. 2299, § 3.

§ 2. *Sed hoc ultimo in casu* eveniente, *si clericus vere indigeat,* eo quod aliunde sibi provisum non sit, nec provideri queat, *Ordinarius*, cui subditur ille depositus clericus, *pro sua caritate*, idest iuxta virtutis huius regulas et obligationem, *quo meliore modo* secundum circumstantias *fieri potest*, *ei providere curet*, unde ad hoc posset uti exhortatione, monitis erga alios, *ne cum dedecore status clericalis mendicare cogatur,* ad quod vitandum ille tutulus ordinationis fuit institutus.

Igitur, quia valde gravis est huiusmodi poena, decernit § 3. *Poena depositionis infligi* valide *nequit, nisi in casibus iure* Co-

[1] Can. 1 « de clerico excommunicato, deposito vel interdicto ministrante » (V, 27) X.

dicis *expressis,* quae illam ferendae sententiae decernunt. Et in hoc canon cum iure Decretalium congruit.

137. **De privatione perpetua deferendi habitum ecclesiasticum.** Adaugetur in casibus poena depositionis, ut decernit *can. 2304.* § *1. Si clericus* quilibet in sacris iuxta declarationem §[i] 1[i] can.[s] praec.[s] *non det emendationis signa,* quae non excluditur ab scopo poenae vindicativae, *et praesertim,* tunc enim urget sequens praescriptum, a) *si scandalum dare pergat* suis pravis moribus, b) *monitusque* iterum depositione perdurante *non resipiscat* poenitendo, *Ordinarius* cui subiiciatur *potest* vi huius canonis *eum* iam depositum *perpetuo privare* sententia *iure deferendi habitum ecclesiasticum.*

Omnes huius privationis effectus colligit § *2. Haec privatio secumfert,* ut constat ex can. 123, a) *privationem privilegiorum clericalium* ibidem declaratam, *et* b) *cessationem praescripti can. 2303,* § *2,* cessante quoque motivo illius.

138. **Maxima clericorum poena vindicativa** est quam explicat *can. 2305.* Eiusdem effectus enumerat § *1. Degradatio,* veluti deiectio opprobriosa ab honorabili statu militiae ecclesiasticae, *in se continet* vi iuris a) *depositionem* cuius effectus recensentur in §° 1° can.[s] 2303, b) *perpetuam privationem habitus ecclesiastici* cum eius sequelis ad normam §[i] 2[i] can.[s] 2304, *et reductionem clerici* in sacris *ad statum laicalem.* Attamen « obligatione coelibatus tenetur » ad normam can.[s] 213, § 2.

His consideratis non mirandum quod decernit § *2. Haec* depositionis *poena ferri* per sententiam *solummodo potest,* ita ut secus nulla esset, a) *propter delictum in iure expressum,* cui nempe in Codicis Parte tertia Libri huius adnexa fuerit sanctio illa, *aut* b) *si clericus* in sacris ex contextu, I° *iam depositus* ad normam can. 2303, et II° *habitu clericali privatus* ad normam can. 2304, III° *grave adhuc scandalum* ex quolibet delicto continuato vel pravis moribus, nam dicitur *per annum praebere pergat.*

Conc. Trid. « statuit et decrevit: [1] Episcopo per se, seu illius vicarium in spiritualibus generalem, (nunc ex Codice officialem) contra clericum in sacris etiam presbyteratus ordinibus constitutum, etiam ad illius condemnationem, nec non verbalem depo-

[1] Sess. XIII, cap. 4 de Ref.

sitionem; et per seipsum, etiam ad actualem, atque sollemnem degradationem ab ipsis ordinibus et gradibus ecclesiasticis, in casibus in quibus aliorum episcoporum praesentia, in numero a canonibus definito requiritur, etiam absque illis procedere liceat; adhibitis tamen, et in hoc sibi assistentibus totidem abbatibus, usum mitrae et baculi ex privilegio apostolico habentibus, si in civitate, aut dioecesi reperiri, et commode interesse possint: alioquin aliis personis in ecclesiastica dignitate constitutis, quae aetate graves, ac iuris scientia commendabiles existant».

Haec implicite manent iuxta sequens praescriptum § *3. Alia*, « degradatio » in § 1° declarata, *est* dicta *verbalis seu edictalis, quae sola sententia* proprie dicta ad normam can. 1868 § 1 *irrogatur* legitime, *ita tamen* efficaciter *ut omnes suos effectus iuridicos* secundum §^m 1^m *statim habeat* coram Ecclesia *sine ulla* « sententiae » *exsecutione* subsequenti vel alio modo, quin « exsecutorium iudicis decretum » videatur excludendum ob can. 1918; *alia* est « degradatio » *realis, si serventur* post sententiam *sollemnia praescripta* seu ritus et caeremoniae *in Pontificali Romano* sub tit. « Degradationis forma », quae hinc viget ad normam cit.[1] Dec.[1] ex Trid. Concilio.

TITULUS X.

De remediis poenalibus et poenitentiis.

CAPUT I.

De remediis poenalibus.

CAN. 2306 – Remedia poenalia sunt:
1.° Monitio;
2.° Correptio;
3.° Praeceptum;
4.° Vigilantia.

CAN. 2307. - Eum qui versatur in proxima occasione delictum committendi vel in quem, ex inquisitione peracta, gravis suspicio cadit delicti commissi, Ordinarius per se vel per interpositam personam moneat.

CAN. 2308. - Si ex alicuius conversatione scandalum vel gravis ordinis perturbatio oriantur, est locus correptioni, ab Ordinario per se vel per interpositam personam, etiam per epistolam faciendae, peculiaribus accommodatae conditionibus personae et facti de quo agitur.

CAN. 2309. - § 1. Tam monitio quam correptio potest esse vel publica vel secreta.

§ 2. Correptio vel monitio publica fiat vel coram notario aut duobus testibus, vel per epistolam ita tamen ut de receptione et tenore epistolae ex aliquo documento constet.

§ 3. Correptio publica fieri tantum potest adversus reum de delicto convictum vel confessum; et est iudicia-

lis, si fiat a iudice pro tribunali sedente vel ab Ordinario ante processum criminalem.

§ 4. Correptio iudicialis vel habetur loco poenae vel fit ad augendam poenam, praecipue si agatur de recidivo.

§ 5. De monitione et correptione, etsi secreto factae fuerint, constare debet ex aliquo documento in secreto archivo Curiae asservando.

§ 6. Tam correptio quam monitio fieri potest semel vel pluries, pro Superioris arbitrio et prudentia.

CAN. 2310 - Monitionibus et correptionibus incassum factis, vel si ex eisdem effectum sperare non liceat, datur praeceptum, quo quid agere quidve evitare praeventus debeat, accurate indicetur, cum poenae comminatione in casu transgressionis.

CAN. 2311. - § 1. Si casus gravitas ferat et praecipue si agatur de eo qui in periculo versatur relabendi in idem crimen, eum Ordinarius submittat vigilantiae.

§ 2. Vigilantia praecipi quoque potest ad augendam poenam, praecipue in recidivos.

139. **Inscriptio Tituli atque Capitis, huiusque canonum ordinatio.** *Titulus X* inscriptionem recepit partim novam, nempe: *De remediis poenalibus*, quae magis sunt affinia cum poenis vindicativis, quoad patientis contrarietatem, et cum censuris propter huiusmodi remediorum scopum, additurque *de poenitentiis*, quarum mentio fit in rubrica « Tituli XXXVIII. De poenitentiis et remissionibus » in Lib. V. Decretalium. Divisio Tituli in Capita duo est patens, ita ut *Caput I* sit *De remediis*, quatenus per haec aut delictum praecavetur, aut aliquod spirituale damnum excluditur, vel poenae deficientiae providetur, *poenalibus* vero, quia displicentiam subiecti eorum secum qualitercumque ferunt. De his loquuntur in earum initio Instructiones tum S. Congr.s EE. et RR. « Sacra haec » [1], tum S. Congr. de Prop. Fide « Cum magnopere » [2], utraeque « De modo servando in cognoscendis et definiendis causis criminalibus et disciplinaribus clericorum ». Postquam enim canon 2306, illa remedia enumerat, quodnam eorum ad delictum excludendum deserviat, edicit can. 2307, quodnam vero alicui damno auferendo sit ordinatum et quotuplici modo adhibendum, exponunt can. 2308, 2309, de praecepto can. 2310 loquitur, atque vigilantiam perpendit can. 2311.

140. **Enumeratio remediorum poenalium.** Ex citatis Instruct.s seligimus, quae nobis aptiora videntur verba. « I. Ordinario pastorale onus incumbit disciplinam correctionemque clericorum a se dependentium curandi, super eorumdem vitae rationem vigilando remediisque utendo canonicis ad praecavendas in eisdem et eliminandas ordinis perturbationes. II. Ex his remediis alia praeveniunt, alia

[1] 11 Iunii 1880. — [2] An. 1883. Collectanea S. Congr. de P. F. n. 1586.

reprimunt et medelam afferunt... IV. Mediis, quae praeservant, praecipue accensentur spiritualia exercitia, monitiones et praecepta ». *Can.* vero *2306* plenius exhibet media, dicens: *Remedia poenalia* stricta inscriptionis significatione *sunt* taxative: *1°* *Monitio*, quae idem sonat ac animadversio alicui facta de actione ipsius non laudanda; — *2°* *Correptio*, quae reprehensionem importat de actione correpti huic directam; — *3°* *Praeceptum* vi iurisdictionis ecclesiasticae impositum, cui parendum est etiam in conscientia: iuxta illud D. Pauli: « Obedite praepositis vestris et subiacete eis, ipsi enim invigilant pro animabus vestris rationem reddituri »[1]; — *4°* *Vigilantia* singularis, cui a Superiore subiicitur fidelis, sed hoc remedium sicut et cetera, quamvis communia esse possint erga clericos et laicos, praesertim quoad illos sunt practici momenti.

Patet ab elencho fuisse expuncta exercitia spiritualia, quibus aptatur praescriptum can. 2313, § 2. « Ordinarius pro sua prudentia addere potest (eadem) poenali remedio monitionis et correptionis » tantummodo.

141. **Quandonam sit monitio facienda,** edocet *can. 2307*. Ex Instr. cit. II « remedia praeventiva ad hoc diriguntur ut impediant quominus malum adveniat, ut scandali stimuli, occasiones voluntariae, causaeque ad delinquendum proximae removeantur ». Igitur secundum remediorum poenalium naturam est praescriptum canonis. *Eum* praesertim clericum, sed laicum quoque ac religiosum, a) *qui versatur* actu vel propter iterationem *in proxima occasione*, quia ut plurimum ex circumstantiarum natura sequitur eventus, *delictum* proprie dictum ad normam can. 2195, § 1 *committendi* per actionem vel omissionem iuxta legis poenalis vetitum vel praeceptum, *vel* b) *in quem*, ut supra, *ex inquisitione peracta* generali vel speciali, *gravis* propter rationes *suspicio* (quae innuit prudentem intelligentiae inclinationem) *cadit* uti subiectum *delicti* certo *commissi*, in alterutro casu urget praescriptum: *Ordinarius* ad normam can. 198, § 1, *per se vel per interpositam* ad hoc *personam moneat* sensu ad can. praec.[m] explicato. Viget ergo de monitione reg. iuris 68 in 6°: « Potest quis per alium, quod potest facere per seipsum ».

[1] Ad Haebr. XIII, 17.

142. **Quando et qualiter sit locus correptioni.** Semper ac damnum imminet cuilibet ob delicti periculum videtur rationabiliter esse sufficiens monitio, qua illud consideret; sed quando damnum in societate incepit, meretur causans illud, ut sustineat quidquam grave, propter quod sic provident *can. 2308. Si ex alicuius conversatione*, quamvis absit delictum, a) *scandalum*, nempe: aliorum peccatum grave, *vel* b) *gravis*, secus si levis sit *ordinis* in capitulo, paroecia, dioecesis *perturbatio oriantur, est locus correptioni*, idest: potest haec fieri, ac debet iuxta prudentiae leges, ab *Ordinario* a) *per se* b) *vel per interpositam personam*, ut in can. praec. declaratum fuit, sed hic additur: *etiam per epistolam faciendae*, quia quies animi et ponderatio requiruntur ex verbis quae sequuntur: *peculiaribus accomodatae* quoad verba, modum, etc. *conditionibus* a) *personae* forsan titulo aliquo cohonestatae, simul *et* b) *facti de quo* reprehendendo *agitur*.

Exemplum praescripti huius atque can. praec.[a] invenimus in cap. 2 «de purgatione canonica» (V, 2) X, ubi scriptum est ex Conc. Agathensi: «Si quis presbyter negligens vitae suae, pravis exemplis mala de se suspicari permiserit (en ratio can.[a] 2307): et populus ab Episcopo iuramento seu banno christianitatis adstrictus infamiam eius patefecerit, certique accusatores criminis eius defuerint: admoneatur primo seorsum ab Episcopo: deinde sub duobus vel tribus testibus, et si non emendaverit, episcopus eum publica increpatione admoneat». Et infra subditur: «ne populus fidelium in eo scandalum patiatur». Quae fuit causa can. 2308.

143. **Divisio utriusque remedii ac modus servandus.** Instructio citata provide animadvertit sub n. «III. Conscientiae et prudentiae Ordinarii horum remediorum incumbit applicatio, iuxta canonum praescriptiones et casuum adiunctorumque gravitatem». Quod etiam nunc verum est. Insuper legitur in n. «V. Has provisiones praecedere debet summaria facti cognitio, quae ab Ordinario notanda est, *ut ad ulteriora* procedere, quatenus opus sit, et certiorem reddere queat superiorem Auctoritatem in casu legitimi recursus». Hoc tanquam norma directiva utilis servaretur. «VI. Canonicae monitiones fiunt sive in forma paterna et secreta, etiam per epistolam aut per interpositam personam, sive in forma legali, ita tamen ut de earumdem executione constet ex aliquo actu».

Ab hoc numero incipit *can. 2309*. § *1. Tum monitio* (can. 2307)

quam correptio (can. 2308) *potest esse vel publica vel secreta,* quae ultima erit de ore ad os vel per privatam epistolam, ita nempe: ut probari nequeat in iudicio.

§ *2. Correptio vel monitio* erit *publica* quando ex canonis praescripto *fiat* a) *vel coram notario,* quem cognoscimus ex art. II cap.s IV, Tit.i VIII, Lib. II, b) *aut* coram *duobus* tantum *testibus*, et alterutrum sufficeret, c) *vel per epistolam*, quamvis privata sit ex tenore, *ita tamen ut* 1° *de receptione* per monitum vel correptum, *et tenore epistolae* de qua agitur *ex aliquo documento*, v. gr. quoad receptionem ex huiusmodi syngrapha vel ex cursoris curiae testimonio, quoad tenorem vero ex asservato duplicato, *constet.*

De correptione publica solummodo sunt duo paragraphi sequentes. § *2. Correptio* (can. 2308) *publica* iuxta § 2 *fieri* licite *tantum potest*, nec alias iuridice valet, *adversus reum de delicto* ad normam can. 2195 *convictum vel confessum,* etsi extraiudicialiter, nam sequitur correptionis eiusdem distinctio implicita: *et est iudicialis*, prout extraiudiciali subintellectae opponitur, *si fiat* a) *a iudice pro tribunali sedente* in qualibet processus parte, b) *vel ab Ordinario* (can. 198, § 1) *ante processum criminalem.* De hac « correptione delinquentis » sunt canones sub cap. III, Tit. XIX, Lib. IV.

§ *4. Correptio iudicialis* in praec. §° declarata a) *vel habetur loco poenae* quoad utramque sub litteris *a*) et *b*), *vel* b) *fit* « a iudice pro tribunali sedente » *ad augendam poenam* praeterea inflictam.

Quoad probationem huius remedii poenalis adhibiti lata est § *5. De monitione* (can. 2307) *et correptione* (can. 2308) *etsi secreto factae fuerint*, ut declaratum est in § 1°, *constare debet* ad earum probationem *ex aliquo documento*, quod nempe: doceat mentem de illis peractis, *in secreto* pro earum natura *archivo Curiae asservando.*

Iuxta spem quod fructuosae illae futurae sint, vel ex iuris praescripto v. gr. ex can. 660 fuit opportuna § *6. Tam correptio quam monitio* secundum canones praecedentes ceteroquin facienda, *fieri potest semel*, quod ut plurimum sufficit iure, *vel pluries* etiam in casu eodem, sed *pro Superioris* ad quem pertineat *arbitrio*, cui defertur a iure in hac parte, *et prudentia* relate ad circumstantias casus.

144. **De praecepto uti poenali remedio** est unicus *can. 2310.* De hoc sunt duo numeri in cit. Instructione. « VII. Quatenus infructuosae monitiones evadant, Ordinarius praecipit Curiae, ut delinquenti analogum iniungatur *praeceptum;* in quo declaretur quid eidem agendum aut respondendum sit, cum accommodae poenae ecclesiasticae comminatione, quam incurret in casu transgressionis ». Non aliter cautum est in canonis praescripto. *Monitionibus* (canonis 2307) *et correptionibus* (can. 2308), « semel vel pluries » ut in can. praec. declaratum fuit, *incassum* vel sine fructu *factis* modo supradicto, *vel* b) *si ex eisdem* hinc omissis, eo quod *effectum sperare* ex prudenti praevisione *non liceat,* quando alias iure non sint illae praescriptae, *datur praeceptum* vi iurisdictionis, *quo* a) *quid agere* ultra ceteroquin debitum, b) *quidve*, non vetitum aliunde, *evitare praeventus,* idest: ratione actus quem monitio aut correptio respiciebant, *debeat*, *accurate indicetur* in eodem, *cum poenae* latae vel ferendae *comminatione in casu transgressionis.* Hoc intelligendum est de Ordinario ad normam can. 2220, atque ut in iudiciali foro urgeri queat huiusmodi praeceptum, « per legitimum documentum aut coram duobus testibus impositum fuerit » (can. 24) necesse est. Unde abrogatus non manet Instructionis num. « VIII. Praeceptum intimatur praevento a Cancellario coram Vicario Generali; sive coram duobus testibus ecclesiasticis aut laicis probatae integritatis. § 1. Actus subsignatur a partibus praesentibus et praevento quoque, si velit. § 2. Vicarius Generalis adiicere valet iuramentum servandi secretum, quatenus id prudenter expetat tituli indoles, de quo agitur ».

145. **De vigilantia** uti novo poenali remedio agit *can. 2311.* § *1. Si* a) *casus gravitas* tum ex materia, tum ex circumstantiis dimetienda *ferat et praecipue* seu inter illos b) *si agatur de eo qui in periculo* sive extrinseco sive ob propriam fragilitatem *versatur relabendi in idem* specie *crimen* seu delictum, *eum Ordinarius* (can. 198, § 1) vi praescripti *submittat vigilantiae* v. gr. per prudentem sacerdotem, parochum, exercendae. — Hoc innuit § 2 dicens. *Vigilantia* huiusmodi, utpote coarctans vigilati libertatem, *praecipi quoque* ab Ordinario potest *ad augendam poenam*, *praecipue*, ut supra, *in recidivos* « sensu iuris » (can. 2208, § 1). Inde sequitur hoc remedium quandoque praeventivum esse, quandoque repressivum.

CAPUT II.

De poenitentiis.

Can. 2312. - § 1. Poenitentiae in foro externo imponuntur ut delinquens vel poenam effugiat, vel poenae contractae absolutionem aut dispensationem recipiat.

§ 2. Ob delictum aut transgressionem occultam nunquam poenitentia publica imponatur.

§ 3. Poenitentiae non tam secundum quantitatem delicti, quam secundum poenitentis contritionem moderandae sunt, pensatis qualitatibus personarum et delictorum adiunctis.

Can. 2313. - § 1. Praecipuae poenitentiae sunt praecepta:

1° Recitandi determinatas preces;

2° Peragendi piam aliquam peregrinationem vel alia pietatis opera;

3° Servandi peculiare ieiunium;

4° Erogandi eleemosynas in pios usus;

5° Peragendi exercitia spiritualia in pia aut religiosa domo per aliquot dies.

§ 2. Poenitentias Ordinarius pro sua prudentia addere potest poenali remedio monitionis et correptionis.

146. **Inscriptio capitis huiusque canones.** Partis secundae ultimum *Caput II* inscribitur *De poenitentiis*, quae ab antiquo in Ecclesia adhibitae, imo primis temporibus ac in iure antiquiori frequentatae, innuunt ex verbi significatione poenas, quibus voluntarie subiiciuntur, qui de peccatis seu delictis resipiscunt. Earum finem distinctionem ac impositionem moderatur can. 2312; quaenam vero illo nomine veniant edicit can. 2313.

147. **Poenitentiae scopus, divisio et impositio.** Cum pars sacramentum poenitentiae integrans vocetur quoque poenitentia, quae propter peccata imponuntur, recte sic incipit *can. 2312. § 1. Poenitentiae* supra declaratae *in foro externo* ad can. 196 declarato *imponitur* hoc diverso fine: *ut delinquens*, tale namque est praefatarum subiectum, non simplex peccator, a) *vel poenam* quam incurrit *effugiat*, *vel poenae contractae*, seu quam inflictam secum fert, b) *absolutionem*, « si agatur de censura », *aut* c) *dispensationem*, « si de poena vindicativa » (can. 2236 § 1), *recipiat*.

Successiva huiusmodi exempla nobis offerunt Decretales. Ait enim Greg. IX in cap. 17 « de temporibus ordinationum » Lib. I, X: « Respondemus, quod si proposita crimina, ordine iudiciario comprobata, vel alias notoria non fuerint, non debent hi (praeter reos homicidii) post poenitentiam in iam susceptis vel suscipiendis ordinibus impediri: qui si non poenituerint, monendi sunt, et sub interminatione divini iudicii obtestandi, ut in testimonium suae damnationis, in susceptis etiam ordinibus non ministrent ». Item Urbanus VIII in cap. 2 « de clerico non ordinato ministrante » Lib. V, X re-

spondet: « a diaconatu quoque biennio vel triennio pro tua maneat provisione suspensus. De beneficio autem misericorditer agatur cum eo, ne sustentatione privatus, ad saeculi negotia revertatur. Ut autem securius eis possis hanc misericordiam facere, de agenda poenitentia diligentem circa eum curam non desinas exhibere ». Ac demum Alex. III Pictaviensis Episcopi [1] « inquisitioni taliter respondet; quod si matrem sponsae suae (nempe: latoris praesentium) cognovit, et sponsae numquam carnaliter adhaesit, imponenda est ei poenitentia paulo maior, quam pro adulterio: qua peracta, vel parte ipsius, poterit ex dispensatione, cum alia matrimonium contrahere ».

Decretum legimus in Conc. Trid. [2]. « Apostolus monet [3], publice peccantes palam esse corripiendos. Quando igitur ab aliquo publice, et in multorum conspectu crimen commissum fuerit, unde alios scandalo offensos commotosque fuisse non sit dubitandum: huic condignam pro modo culpae poenitentiam publice iniungi oportet; ut quos exemplo suo ad malos mores provocavit, suae emendationis testimonio ad rectam revocet vitam. Episcopus tamen publicae hoc poenitentiae genus in aliud secretum poterit commutare, quando ita magis iudicaverit expedire ». Duo ex hoc textu inferimus, primo quidem poenitentiae distinctionem, ast secundo, quia in casu criminis publici Codex non poenitentiam, sed poenam praescribat, et de poenitentia quandoque imponenda can. sequens in fine moneat, de limitatione publicae poenitentiae fuit sollicitus § *2. Ob delictum* (can. 2195) proprie dictum, *aut transgressionem* legis ecclesiasticae ad illud non pertingentem, *occultam,* quando nempe illud etiam iudicialiter puniri non posset ad normam can.ª 1933 § 1, *nunquam poenitentia publica imponatur,* quamvis illae secretae locum det can.ª 2312 §us 1ª. Exemplum nobis offert Clemens III de « sacerdotibus graecis, quibus legitimo matrimonio licet uti » [4].

Propter poenitentiae naturam sub inscriptione capitis declaratam, admonet § *3. Poenitentiae,* sicut in foro interno ita in externo, *non tam secundum quantitatem* praesuppositi ex §o 1ª *delicti, quam secundum poenitentis* de patrato delicto *contritionem* exterius relucentem *moderandae sunt,* ita ut secundum illius magnitudinem

[1] Cap. 2 « de eo qui cognovit consanguineam uxoris suae » tit. XIII, Lib. IV, X. — [2] Cap. 8, sess. XXIV, De Ref. — [3] I ad Timoth. V, 20. — [4] Cap. 7 « de poenitentiis et remissionibus » tit. XXXVIII, Lib. V. X.

sint hae minuendae; attamen *pensatis* etiam *qualitatibus personarum et delictorum adiunctis,* quae simul requirent vel augmentum vel diminutionem, quandoque autem contrarium influxum in hoc conferent. Quae regula iam tradita fuerat ab Innoc. IV Livoniensi Episcopo, quando dixit: [1] « Ceterum cum poenitentia non tam secundum quantitatem excessus, quam poenitentis contritionem, per discreti sacerdotis arbitrium sit moderanda, pensata qualitate personae, super fornicatione, adulterio, homicidio, periurio et aliis criminibus consideratis circumstantiis omnibus, et praesertim novitate Livonien. Ecclesiae, competentem poenitentiam delinquentibus imponatis, prout saluti eorum videritis expedire ».

148. **Poenitentiarum canonicarum elenchus** non est completus, quia sic incipit *can. 2313.* § *1. Praecipuae* in praxi *poenitentiae* iuxta capitis tenorem *sunt praecepta* ex modo, quo illae imponuntur, obligatorio: — *1°* *Recitandi determinatas* per Superiorem *preces,* v. gr. psalmos, orationes, etc.; — *2°* *Peragendi* fortassis pedibus a) *piam* ob scopum *aliquam peregrinationem,* visitando quamdam ecclesiam, sanctuarium, imaginem, *vel* « peragendi » *alia pietatis opera,* nempe cultum Dei et Sanctorum respicientia; — *3°* *Servandi peculiare* idest: ultra praescripta *ieiunium*; — *4°* *Erogando eleemosynas* pecuniae, vestium, etc. *in pios usus,* nempe caritatis erga pauperes vel divini cultus; — *5°* *Peragendi exercitia spiritualia* proprie dicta, prout ab exercitiis S. Ignatii haec denominatio derivatur, *in pia* propter eius finem religionis vel caritatis *aut religiosa domo* nempe: alicuius religionis, *per aliquot dies,* quorum limes inferior sunt duo iuxta reg. iuris 40 in 6°: « Pluralis locutio duorum numero est contenta », sed protrahi potest in tres, octo, decem vel mensem.

Vidimus in Instructione citata connumerari exercitia spiritualia remediis praeventivis, cuius non immemor fuisse legislator, ostendit § *2. Poenitentias* quaslibet supradictas in § 1ª *Ordinarius* (can. 198, § 1) *pro sua prudentia* in finem remediorum poenalium *addere potest,* non iam substituere, *poenali remedio* ex quatuor recensitis sub can. 2306 tantummodo *monitionis et correptionis,* nam expressio unius est exclusio ceterorum.

[1] Cap. 8 « de poenitentiis et remissionibus », tit. XXXVIII, Lib. V, X.

PARS TERTIA.

De poenis in singula delicta.

149. **Inscriptio Partis eiusque in titulos distributio.** — In Libri V introductione fuit declaratum quo modo essent correlativa delictum et poena. Postquam ergo legislator in Codice normas dedit, quibus reguntur tum delicta tum poenae universaliter loquendo, hae vero tum in genere tum in specie consideratae, quin tamen omitteret opportunam imo frequentem considerationem relationis inter delicta et poenas, *Pars tertia* Libri V inscribitur ab illo *De poenis* singillatim statutis iure communi *in singula* recensenda *delicta* vindicanda vel in emendationem delinquentium coercenda. — Ut vero haec per ordinem enumerentur, fuit facta distributio in titulos, ad quorum coordinationem considerandum est: inter delicta esse aliqua, quae ab omnibus in Ecclesia patrari possunt, alia vero quae a peculiaribus personis. Inter illa eminent, quae fundamenta ipsius societatis supernaturalis impetunt, ac proinde « Titulus XI » est « De delictis contra fidem et unitatem Ecclesiae », post eadem oportet ut sequantur alia secundum dignitatem personarum quae per delicta offenduntur vel bonorum quae ledunt, et ex utraque ratione praecellit « Titulus XII. De delictis contra religionem », postea ex motivo personarum sequitur « Titulus XIII. De delictis contra auctoritates, personas, res ecclesiasticas », et ex altero motivo « Titulus XIV. De delictis contra vitam, libertatem, proprietatem, bonam famam ac bonos mores », cui additur tanquam pars ab eodem seiuncta « Titulus XV. De crimine falsi ». Inter delicta vero peculiaria quarumdam personarum, ab omnibus quidem committi queunt, etsi peculiares religionis actus exercendo, quae statim post titulos praecedentes locum expostulant, hinc subditur « Titulus XVI. De delictis in administratione vel susceptione ordinum aliorumque Sacramentorum ». Post haec plurium sunt propria, quae recenset « Titulus XVII. De delictis contra obligationes proprias status cle-

ricalis vel religiosi ». Inter hos quidam solummodo patrare queunt crimina, quae continet « Titulus XVIII. De delictis in collatione, susceptione et dimissione dignitatum, officiorum et beneficiorum ecclesiasticorum ». Demum minorem numerum personarum, videlicet ut plurimum Superiores ecclesiasticos afficit « Titulus XIX. De abusu potestatis vel officii ecclesiastici ».

TITULUS XI.

De delictis contra fidem et unitatem Ecclesiae.

Can. 2314. - § 1. Omnes a christiana fide apostatae et omnes et singuli haeretici aut schismatici :

1° Incurrunt ipso facto excommunicationem ;

2° Nisi moniti resipuerint, priventur beneficio, dignitate, pensione, officio aliove munere, si quod in Ecclesia habeant, infames declarentur, et clerici, iterata monitione, deponantur ;

3° Si sectae acatholicae nomen dederint vel publice adhaeserint, ipso facto infames sunt et, firmo praescripto can. 188, n. 4, clerici, monitione incassum praemissa, degradentur.

§ 2. Absolutio ab excommunicatione de qua in § 1, in foro conscientiae impertienda, est speciali modo Sedi Apostolicae reservata. Si tamen delictum apostasiae, haeresis vel schismatis ad forum externum Ordinarii loci quovis modo deductum fuerit, etiam per voluntariam confessionem, idem Ordinarius, non vero Vicarius generalis sine mandato speciali, resipiscentem, praevia abiuratione iuridice peracta aliisque servatis de iure servandis, sua actoritate ordinaria in foro exteriore absolvere potest ; ita vero absolutus, potest deinde a peccato absolvi a quolibet confessario in foro conscientiae. Abiuratio vero habetur iuridice peracta cum fit coram ipso Ordinario loci vel eius delegato et saltem duobus testibus.

Can. 2315. - Suspectus de haeresi, qui monitus causam suspicionis non removeat, actibus legitimis prohibeatur, et clericus praeterea, repetita inutiliter monitione, suspendatur a divinis ; quod si intra sex menses a contracta poena completos suspectus de haeresi sese non emendaverit, habeatur tamquam haereticus, haereticorum poenis obnoxius.

Can. 2316. - Qui quoquo modo haeresis propagationem sponte et scienter iuvat, aut qui communicat in divinis cum haereticis contra praescriptum can. 1258, suspectus de haeresi est.

Can. 2317. - Pertinaciter docentes vel defendentes sive publice sive privatim doctrinam, quae ab Apostolica Sede vel a Concilio Generali damnata quidem fuit, sed non uti formaliter haeretica, arceantur a ministerio praedicandi verbum Dei audiendive sacramentales confessiones et a quolibet docendi munere, salvis aliis poenis quas sententia damnationis forte statuerit, vel quas Ordinarius, post monitionem, necessarias ad reparandum scandalum duxerit.

Can. 2318. - § 1. In excommunicationem Sedi Apostolicae speciali modo reservatam ipso facto incurrunt, opere publici iuris facto, editores librorum apostatarum, haereticorum et schismaticorum, qui apostasiam, haeresim, schisma propugnant, itemque eosdem libros aliosve per apostolicas litteras nominatim prohibitos defendentes aut scienter sine debita licentia legentes vel retinentes.

§ 2. Auctores et editores qui, sine debita licentia sacrarum Scripturarum libros vel earum adnotationes aut commentarios imprimi curant, incidunt ipso facto in excommunicationem nemini reservatam.

Can. 2319. - § 1 Subsunt excommunicationi latae sententiae Ordinario reservatae catholici :

1° Qui matrimonium ineunt coram ministro acatholico contra praescriptum can. 1063, § 1;

2° Qui matrimonio uniuntur cum pacto explicito vel implicito ut omnis vel aliqua proles educetur extra catholicam Ecclesiam;

3° Qui scienter liberos suos acatholicis ministris baptizandos offerre praesumunt;

4° Parentes vel parentum locum tenentes qui liberos in religione acatholica educandos vel instituendos scienter tradunt.

§ 2. Ii de quibus in § 1, nn. 2-4, sunt praeterea suspecti de haeresi.

150. **Inscriptio Tituli et canonum coordinatio.** — Primus Tertiae Partis *Titulus XI* Libri V est inscriptus *De delictis,* ut haec definiuntur in can. 2195, § 1, *contra fidem,* quae est prima virtutum theologalium tanquam fundamentum, quae patrantur ab haereticis et apostatis in can. 1325, § 2 declaratis, atque ab aliis, qui haeresis aut apostasiae participes fiunt, *et* contra *unitatem Ecclesiae,* cui adversantur tum schismatici seu scindentes eam, tum alii aliquatenus schismati faventes. — Principaliter delinquentes percellit can. 2314, dum suspectos de haeresi compescit can. 2315. Secundarios delinquentes ad normam inscriptionis sub seqq.[s] can.[s] poenae decernuntur, et in can. 2316 respectu haeresis, in can. 2317 ob falsam doctrinam, non formaliter haereticam, can. 2318 respicit librorum editionem, ac demum can. 2319 diversa delicta in re matrimoniali, quorum aliqua suspicionem de haeresi secumferunt. Huiusmodi praecipua delicta semper Ecclesia est persequuta, atque locum nanciscuntur in Lib. V authenticarum Collectionum sub rubricis: « De haereticis » ac « De schismaticis ». Poenae autem pluribus in locis, etiam extra illas Collectiones inflictae, digestae sunt ac perpolitae in praefatis huius Tituli legibus.

151. **Adversus apostatas, haereticos et schismaticos** est directe conditus *can. 2314. § 1. Omnes* distributive *a christiana fide,* quae est « divina et catholica » (can. 1323, § 1), et per quam « corde creditur ad iustitiam » (ad Rom. X, 10), *apostatae,* seu qui « ab illa totaliter recedunt » (can. 1325, § 2) etiam « externe ac cum morali imputabilitate », utpote delinquentes, quae apostasia appellatur mixta apud moralistas, atque haec valent quoque de sequentibus, nempe: *et omnes* distributive additurque *et singuli* « quibuscumque nominibus censeantur: facies quidem diversas habentes, sed caudas ad invicem colligatas, quia de vanitate conveniunt in idipsum » [1], a) *haeretici,* videlicet: qui « post receptum baptismum,

[1] Cap. 13, « De haereticis » in Conc. Generali, Tit. 7, Lib. V.

nomen retinentes christianum, pertinaciter aliquam ex veritatibus fide divina et catholica credendis denegant aut de ea dubitant » (can. 1325, § 2), (alterutrum interne ac externe, ut supra) nam Stephanus Papa inquit omnibus Episcopis [1]: « Dubius in fide, infidelis est », b) *aut schismatici,* scilicet: « qui subesse renuunt Summo Pontifici aut cum membris Ecclesiae ei subiectis communicare recusant » (can. et § cit.[1]); singuli praedicti:

1° *Incurrunt ipso facto excommunicationem,* ex const. « Apostolicae Sedis » Pii IX [2] retentam.

Quod Bonif. VIII in cap. unico De schismaticis [3] invocat principium iuris: « similes excessus et culpae poenis similibus in posterum puniantur » applicatur hoc in loco, dum poenas in diversis Decretalium capitibus statutas decernit canon sub n. *2°*. *Nisi* etiam semel *moniti resipuerint,* scilicet: « nisi abiurata haeresi (vel apostasia) et satisfactione exhibita, confestim ad fidem confugerint orthodoxam », ut ait Lucius III in cap. 9 de Haereticis [4], atque nisi schismatici renisum deposuerint, ita ut iam submissionem spondeant sincere, aut communicationem interruptam reassumant, a) *priventur beneficio* proprie dicto ad normam can. 1409, 1412, *dignitate* quae Episcopatum et maiorem designat, necnon Abbatias et Praelaturas nullius, *pensione* derivata ex beneficiis, bonisque ecclesiasticis, *officio* « stricto sensu » (can. 145, § 2), imo et « lato sensu » (ib. § 1), cum addatur: *aliove munere,* quod intelligendum est quoque de munere laicali, *si quod in Ecclesia* idest: ab ea ut societate dependens *habeant,* b) *infames declarentur,* est ergo « infamia iuris » (can. 2293, § 2), sed « ferendae sententiae » (can. 2217, § 1, n. 2°) cuius effectus post sententiam condemnatoriam cognoscuntur ex can. 2294, § 1. Poenae illae clericos et laicos (« utrique autem possunt esse religiosi » can. 107) compescunt, nam sequitur: *et clerici* « per primam saltem tonsuram » (can. 108, § 1), *iterata monitione,* quae supponit praecedentem unicam, *deponantur,* cum depositio enumeretur inter « poenas vindicativas quae clericis tantum applicantur » (can. 2298), et cuius effectus edicunt can. 2303, 2304. — Poenae sunt « determinatae » (can. 2217, § 1, 1°) necnon cumulativae, atque « lex utitur verbis praeceptivis » (can. 2223, § 3°).

Aggravantur poenae sub n. *3°* *Si sectae acatholicae* nempe:

[1] Cap. 1, Tit. cit. — [2] 12 Oct. 1869, § 1, n 1 et 3. — [3] Tit. III, Lib. V in 6°. — [4] Tit. 7, Lib. V.

haereticae aut schismaticae, a) *nomen dederint* b) *vel* solum *publice* scilicet: « talibus in adiunctis » *adhaeserint* cuilibet ex praefatis sectis, « ut prudenter iudicari possit et debeat facile divulgatum iri (can. 2197, 1°) tale delictum, vel iam divulgatum sit », alterutro in casu sive ab inceptione delicti alicuius initio canonis expressi, sive decursu temporis post illam, *ipso facto* in hoc numero declarato *infames sunt* cum effectibus supra citatis, etiamsi sententia condemnatoria nondum praecesserit, *et, firmo praescripto can. 188, n. 4,* nempe: « quaelibet officia vacant ipso facto et sine ulla alia declaratione, si clericus... a fide catholica publice defecerit » (facilius id eventurum in casibus sub n.° 3°), *clerici,* ut supra in n.° 2°, *monitione* ad sequentem poenam, et monitio haec potest esse quandoque prima, si nempe sic deliquerit antequam praecesserit monitio sub n.° 2°, quandoque secunda, si nondum ad depositionem fuerit processum, dum deliquerit ut in n.° 3°, quandoque tertia, si et depositio iam inflicta ei fuerat, tunc enim adhuc delinquentes « clerici » ut declaratum est in hoc n.°, ac insuper *incassum praemissa* declarata « monitione », *degradentur,* quae poena « in se continet depositionem, perpetuam privationem habitus ecclesiastici et reductionem clerici ad statum laicalem » (can. 2305).

Quae « declaranda mandarunt Emi ac Rdmi Dni Cardinales Inquisitores », sicut factum fuit per Dec. S. Congr.ae S. Officii [1], extensaque ad schisma ibi non expressum, continentur sub § 2. Et primum de absolvenda excommunicatione: *Absolutio* « legitima, qua tantum tollitur » (can. 2248, § 1), *ab excommunicatione* definita in can. 2257, § 1, *de qua in* § 1°, scilicet: quam in huius canonis initio declarati « incurrunt ipso facto », *in foro conscientiae,* « sive sacramentali, sive extra-sacramentali » (can. 196) *impertienda* « cum primum delinquens a contumacia recesserit » (can. 2248, § 2), idest: « cum reum vere delicti commissi poenituerit et simul ipse congruam satisfactionem pro damnis et scandalo dederit aut saltem serio promiserit » (can. 2242, § 3), *est* non aliter ac in cit. const. « Apostolicae Sedis » *speciali modo Sedi Apostolicae reservata,* ergo « haec aliive qui absolvendi potestatem ab ea impetraverint specialem » (can. 2253, 3°), illam censuram absolvere poterunt. — Nunc vero praescriptum est in can. 2251: « Si absolutio censurae detur

[1] 19 Febr. 1916, CO. VIII, 61.

in foro interno (seu conscientiae), absolutus, remoto scandalo, potest uti talem se habere etiam in actibus fori externi; sed, nisi concessio absolutionis probetur aut saltem legitime praesumatur in foro externo, censura potest a Superioribus fori externi, quibus reus parere debet, urgeri, donec absolutio in eodem foro habita fuerit ». Merito igitur de hac subdit canon, quem commentamur: *Si tamen delictum apostasiae, haeresis vel schismatis* declaratum supra, *ad forum externum* explicatum in Commentario Textus ad can. 196, *Ordinarii loci* etiam prae Superiore maiori religionis clericalis exemptae quoad huius subditos (can. 198, § 2), quovis modo *deductum fuerit,* vel iudicialiter vel extraiudicialiter, denunciatione, aut *etiam per voluntariam confessionem* extrasacramentalem, ita ut de ea constet, *idem Ordinarius* loci, sed cum sequenti limitatione: *non vero Vicarius generalis sine mandato speciali,* quod tamen ei proinde dari potest, a) *resipiscentem,* seu « a contumacia recedentem », ut supra declaratum est, b) *praevia* absolutioni *abiuratione* seu retractatione pro diversitate haeresis aut criminis praescripta, saltem communi iuxta libros liturgicos, *iuridice peracta,* sicut infra explicabitur c) *aliisque servatis de iure servandis,* iuxta rubricas de hac reconciliatione, atque imposita tum poenitentia salutari, tum « congrua satisfactione pro damnis et scandalo », atque dato mandato, si ei locus sit in casu, *sua auctoritate ordinaria,* quin opus ergo sit alicuius interventus Sedis Apostolicae huiusve facultatis, *in foro exteriore absolvere potest* « ab excommunicatione de qua in §° 1 », quae « absolutio utrumque forum afficit » (can. 2251), unde in casu etiam quod absolutio eiusdem « in foro conscientiae » non praecesserit. — Hac de causa opportune additur: *ita vero absolutus* « in foro exteriore », *potest deinde* (nam prius « nequit absolvi a peccatis », can. 2250, § 2) *a peccato* « apostasiae, haeresis vel schismatis », utpote non reservato nisi ratione censurae, *absolvi a quolibet confessario,* idest: sacerdote iurisdictione erga eum praedito ad normam can. 871, 872, 874-876, *in foro conscientiae,* nempe: « sacramentali » propter absolutionis materiam. — Demum explicat canon: *Abiuratio vero* « praevia » de qua supra *habetur iuridice peracta* propter hanc quoque legis declarationem, *cum fit coram* a) *ipso Ordinario loci* de quo supra, etiam « coram Vicario generali sed cum mandato speciali » ad praefatam absolutionem, *vel eius* alteriusutrius *delegato* ad solam recipiendam abiurationem, b) *et*

saltem in quolibet casu *duobus testibus,* nempe: personis, quae iure naturae testificari possint.

152. **Contra suspectum de haeresi.** — *Can. 2315. Suspectus de haeresi,* ob manifestationem propositionis tali censura notatae, et propter verba vel facta, quae iuxta ss. canones v. gr. 2319, § 1, n. 2-4 prudens fundamentum praebent erroris sequuti contra fidem catholicam, *qui* clericus vel laicus, forsan religiosus, *monitus* ab Ordinario loci, cui hae causae sunt reservatae, *causam suspicionis* qua permanentem *non removeat, actibus legitimis prohibeatur,* quos proinde illicite exercebit, dignoscendos ex parallelo can. 2256, 2°, *et clericus* « per primam saltem tonsuram » (can. 108, § 1) *praeterea,* gravius puniendus, sed *repetita inutiliter* seu absque remotionis praefatae effectu *monitione, suspendatur a divinis,* quae « suspensio vetat omnem actum potestatis ordinis quam quis sive per sacram ordinationem sive per privilegium obtinet » (can. 2279, § 2, 2°), et hucusque « lex utitur verbis praeceptivis » (can. 2223, § 2), proceditque canon ulterius: *quod si intra sex menses,* qui « sumantur prout sunt in calendario » (can. 34, § 3, 1°, 3°), ac « primus dies ne computetur et tempus finiatur expleto ultimo die eiusdem numeri », subditur enim: *a contracta poena* per sententiam condemnatoriam praevia monitione, et quoad clericum iterata, *completos suspectus de haeresi* ut initio canonis *sese non emendaverit* removens « causam suspicionis », *habeatur* ex iuris praescripto *tanquam haereticus,* quidquid fuerit coram Deo, cui cor hominis patet, *haereticorum poenis* seu contra eos per can. 2314 tum latae tum ferendae sententiae *obnoxius,* equidem illis ipso facto, his vero per sententiam plectendus.

153. **Suspicio de haeresi ob huius iuvamen.** — Inter varios casus suspicionis de haeresi statim ponitur magis propinquus ipsi haeresi sub *can. 2316. Qui* a) *quoquo modo* etsi materialis cooperationis, v. gr. in edendis legibus, decretis, subveniendo pecuniis, servitio, haereticorum opera quamvis benefica, haec aut hos commendando, ita ut per diversos actus *haeresis,* sive praesertim in secta, sive illius erroris contra fidem divinam et catholicam in seipso considerati *propagationem* in eos, qui prius illam non profitebantur, *sponte* scilicet: sine vi aut metu gravi, *et scienter,* quod verbum ex loco parallelo « plenam cognitionem et deliberationem exigit » (can. 2229, § 2) quoad propriae actionis influxum, *iuvat* saltem

indirecte, b) *aut qui communicat in divinis*, scilicet: « quovis modo active assistens seu partem habens in sacris acatholicorum », sed *cum haereticis* proprie dictis ad normam can. 1325, § 2 *contra praescriptum can. 1258*, in cuius § 2ª toleratur quaedam « praesentia passiva seu mere materialis, civilis officii vel honoris causa », ceteroquin alteruter ex declaratis, *suspectus de* illa *haeresi est*, quam alterutro actu iuvat.

154. **Adversus docentes vel defendentes propositiones damnatas** lata fuit in const. « Aplcae. Sedis » Pii IX excommunicatio Rom.[0] Pont.[1] simpliciter reservata. Plenius contra eosdem insurgit *can. 2317. Pertinaciter*, idest: cognita doctrinae damnatione statim declaranda, a) *docentes* proprie, idest: tradendo nescientibus, quatenus tales esse iudicari queant, b) *vel defendentes*, scilicet: adnitentes tueri tanquam veram vel licitam vel non damnandam, non vero si tantummodo aliquem propositionis damnatae verum sensum tueantur, sed indifferens est *sive publice* illud fiat v. gr. in schola, in academia, in libro publici iuris, in sacra concione, *sive privatim* in conversatione, domi coram paucis, *doctrinam, quae* ut plurimum sub forma propositionis *ab Apostolica Sede* sive per Rom. Pontificis litteras, sive per Decretum S. Congr. S. Officii (can. 7), *vel a Concilio Generali*, cuius mentio non extabat in const. « Aplcae. Sedis » citata, proindeque illa censura strictius interpretabatur ab Auctoribus probatis, non sic nunc faciendum, *damnata quidem fuit* seu reprobata in se (non solum prohibita quoad defensionem etc. ob rationes prudentis regiminis, sicut quandoque contigit), *sed non uti formaliter haeretica*, idest: directe revelatae veritati ac certe contraria, quia illo in casu hi delinquentes caderent sub can. 2314. — Delinquentes igitur, prout declaratum est, « verbis praeceptivis utitur lex » de poena « determinata » (can. 2217, § 1, 1°), *arceantur a ministerio* a) *praedicandi verbum Dei* ad normam can. 1340, §§ 2, 3, ut memoratum est in can. 1347, § 3, b) *audiendive sacramentales confessiones*, proindeque gravis haec causa iudicatur ad normam can. 880 quod attinet, c) *et a quolibet docendi munere*, scilicet: officio ecclesiastico etsi « lato sensu » (can. 145, § 1), cui docere alios incumbat, *salvis aliis poenis* tempore initii Codicis vigentibus, sive ferendae sive praesertim latae sententiae, et inde quoque excommunicationis, « harum enim in Codice fit mentio » his verbis (can. 6, 5°), a) *quas sententia damna-*

tionis, non posterius documentum, nisi quatenus hoc illam confirmet, v. gr. Motu pr. « Praestantia Scripturae Sacrae » Pii X [1] « confirmantis tum Decretum illud Congr.ᵉ Sacrae Supremae (scilicet: « Lamentabili »), tum Litteras eas Encyclicas (« Pascendi Dominici gregis ») *forte statuerit,* non iam solum retulerit vel confirmaverit in genere poenas antiqui iuris, b) *vel quas Ordinarius,* tum loci ex contextu, nam ipsius est cura fidei magisteriique ecclesiastici erga eiusdem subditos, quin excludatur competentia « Superioris maioris in religionibus clericalibus exemptis » (can. 198, § 1), quandocumque eius subditus sic deliquerit, *post monitionem* de emendatione aut de reparatione conveniente erroris danda, *necessarias* ob illius defectum, vel insufficientiam in hunc praecise finem, *ad reparandum scandalum duxerit* secundum eius prudens iudicium.

155. **Propositiones damnatae cum excommunicatione latae sententiae.** — Valde utile est recensere illas damnationes, in quibus excommunicatio latae sententiae fuit statuta. Ita damnatae fuerunt: a Leone X errores 41 Martini Luther in Bulla « Exurge Domine » [2]; a Pio V prop. 79 Michaelis du Bay (Baii) in Bulla « Ex omnibus afflictionibus » [3]; a Clem VIII prop. 1 circa confessionem et absolutionem per litteras vel internuncium in Dec.º S. Congr.ᵉ S. Officii [4], ab Alex. VII confirmante duo Dec.ᵃ S. Officii [5] in prop.ᵉ 45 errores Iansenistarum; ab Innoc. XI per Dec. S. Officii [6] 65 prop.ᵉ, errores Iansenistarum, et ab eod. Pont. in const. « Coelestis Pastor » [7], errores Michaelis de Molinos in 68 prop.ᵉ, ab Alex. VIII prop. 1 circa peccatum philosophicum in Dec.º S. Officii [8], item ab eodem S. Pont. in Dec.º eiusdem Congr.ᵉ Supr. [9] 31 prop.ᵉ, et a Bened. XIV errores 5 de duello in const. « Detestabilem » [10]. Demum omnes quae ab Auctoribus probatis enumerantur tanquam comprehensae sub excommunicatione R. P. simpliciter reservata in const. « Aplcae. Sedis », inclusa doctrina circa praxim, de qua inquit Bened. XIV in const. « Ubi primum » [11]: « Qui ausus fuerit docere, licitam esse praxim exquirendi nomen complicis, denuntiata, nisi revelarent, absolutionis sacramentalis negatione: vel scribere aut loqui prae-

[1] 18 Nov. 1917. — [2] 15 Iun. 1520, Denzinger, n. 741-781. — [3] 1 Oct. 1567, Denzinger, n. 1001-1080. — [4] 20 Iun. 1602, Denz. n. 1088. — [5] 24 Sept. 1665 et 18 Mart. 1666, Denz. 1101-1145. — [6] 2 Mart. 1679, Denz. 1151-1215. — [7] 19 Nov. 1687, Denz. 1221-1288. — [8] 24 Aug. 1690, Denz. 1290. — [9] 7 Dec. 1690, Denz. 1291-1321. — [10] 10 Nov. 1752, Denz. 1491-1495. — [11] 2 Iul. 1746.

sumpserit in eiusdem damnatae praxis defensionem, » incidit in excommunicationem Rom. Pont. reservatam. Exclusio econtra est admittenda iuxta eorumdem Auctorum interpretationem quoad doctrinas de quibus in canone, alias etiam sub excommunicatione latae sententiae damnatas in Conc.s Oecumenicis, eo quod huiusmodi poena revocata in const. « Aplcae. Sedis » non venit sub clausula canonis: « salvis aliis poenis quas sententia damnationis forte statuerit », iuxta interpretationem in Commentario adductam.

156. **Contra delinquentes ratione quorumdam librorum prohibitorum.** — Poenae latae sententiae Decr.m gener.m « de prohibitione et censura librorum » (n. 47, 48) transcriptae sunt accuratius quoad personarum designationem, et aliquantulum sive ampliatae sive restrictae in *can. 2318. § 1. In excommunicationem Sedi Apostolicae* (can. 7) non solum « Romano Pontifici » *speciali modo reservatam* (can. 2253, 3°) *ipso facto* ex singulis recensendis *incurrunt* vi huius can.s, *opere publici iuris facto,* non prius, v. gr. dum imprimitur, si aliqua exemplaria dantur, a) *editores* nempe: qui editionis sumptus sustinent, sive auctor sit, sive non, *librorum* proprie dictorum, non ad sensum can. 1384, § 2, *apostatarum, haereticorum et* in Dec.s gener.s omissorum *schismaticorum,* singulorum tanquam auctorum, *qui* supple « libri » insuper *apostasiam, haeresim* unice in Dec.s gener.s expressam, *schisma,* quae verba distributive sumantur ad unamquamque auctorum categoriam, non tantum quia referunt aut continent, sed tertio *propugnant,* seu positive defendunt. Hucusque determinatum est objectum delicti editorum. Ampliores termini aliis delinquentibus assignantur; nempe: *itemque eosdem libros* cum tribus videlicet declaratis qualitatibus, *aliosve* quoque « libros » *per apostolicas litteras* sive in forma Epistolae, Encyclicae, Brevis, Bullae, sed Summi Pontificis, non per Decreta SS. Congregationum etiam Papa confirmante, *nominatim* per auctoris vel saltem singularis libri designationem, *prohibitos* formaliter, seu qua tales, singulos libros utriusque classis, ut supra, b) *defendentes* sive formaliter quoad eorum doctrinam, sive materialiter, ne destruantur, ex commercio auferantur, etc. c) *aut scienter,* quod verbum sequentia tantum commata afficiens « plenam cognitionem ac deliberationem exigit, unde quaelibet imputabilitatis imminutio sive ex parte intellectus sive ex parte voluntatis eximit » (can. 2229, § 2), *sine debita licentia,* qua eisdem relaxetur lex,

legentes ita ut idioma in quo scripti sunt intelligant, *vel retinentes,* eo quod sub eorum libera sint dispositione, quamvis apud alios inveniantur libri. Omissum est in canone verbum « imprimentes » de cuius sensu nonnulla erant practica dubia.

Pariter loco eorum « qui imprimunt aut imprimi faciunt » (Dec. gen.) posita sunt in § *2* verba: *Auctores,* qui nempe librum confecerunt, vel saltem editionem peculiarem inspiratorum librorum curarunt, *et editores* propterea quod sumptus editionis suppeditant, *qui* sub conditione *sine debita licentia* « Ordinarii loci » ad normam can. 1385, § 2, quae, utpote verbo singulari expressa et congruenter verbis: « sine Ordinarii approbatione » in Dec.ˢ gener.ˢ, non respicit « licentiam sui Superioris maioris, quam religiosi (auctores) antea quoque consequi debent » (ib. § 3), a) *sacrarum Scripturarum libros* b) *vel earum adnotationes* c) *aut commentarios,* prout haec omnia fuerunt declarata in can. 1385, § 1, 1°, et contra illius normam *imprimi curant,* illi saltem permissione, hi tractantes per se vel per alium cum typographia, non iam « qui imprimunt », *incidunt* ipso *facto* consummato imprimendi *in excommunicationem nemini reservatam,* « a qua potest absolvere, in foro sacramentali quilibet confessarius; extra forum sacramentale quicumque iurisdictionem in foro externo habeat in reum » (can. 2253, 1°).

157. **Contra delicta, quae ut plurimum accidunt in matrimoniis mixtis.** — Cum praedictis matrimoniis connexionem, ut patebit, habere facile queunt delicta contra fidem ac unitatem Ecclesiae quae punit *can. 2319,* propter quod huius commentarium dedimus alias sub Appendice prima volᵉ. « De Sacramentis ». — § 1. *Subsunt excommunicationi latae sententiae Ordinario loci* (can. 198, § 2) *reservatae,* qui « absolvere potest ab ea etiam peregrinos » (can. 2253, 3°), *catholici,* sive inter se sive praesertim cum acatholicis matrimonium contraxerint, sequentes:

1° Qui matrimonium ineunt « sive per se, sive per procuratorem » *coram ministro acatholico* « uti sacris addicto » *contra praescriptum can. 1063,* § *1,* scilicet: « vel ante vel post matrimonium coram Ecclesia initum », etsi ad matrimonialem consensum renovandum, sicuti talis paragrphus fuit declaratus; — *2° Qui matrimonio,* quamvis ad normas ss. canonum *uniuntur cum pacto* adiecto matrimoniali contractui ante ipsum matrimonium, *explicito,* quamvis verbotenus ac sine formalitatibus legum de pactis, sed

praecise de hoc quod sequitur, *vel implicito* in alia assumpta obligatione, *ut omnis* utriusque sexus *vel aliqua proles* v. gr. eiusdem sexus ac coniux acatholicus, unave tantum, *educetur extra catholicam Ecclesiam,* quod comprehendit, tum sectam haereticam vel schismaticam, tum absque religione, vel in qualibet acatholica; — *3° Qui scienter* quoad sequentes circumstantias a) *liberos suos* b) *acatholicis ministris* alicuius sectae, falsaeque religionis, c) *baptizandos,* seu in hunc finem *offerre praesumunt,* quod postremum « verbum plenam cognitionem ac deliberationem exigit » (can. 2229, § 2) legis ac poenae ad incurrendam censuram, non ad effectum sequuturum ex § 2; — *4° Parentes,* ut in n.° praec. maritus vel uxor, *vel parentum locum tenentes,* ut avus, tutor, vel apud quem reliquerunt illi proprium filium, *qui* a) *liberos* respectu « parentum » illorum b) *in religione acatholica* quacumque ac positivo modo c) *educandos* quoad morum informationem *vel instituendos* quoad intelligentiae doctrinam d) *scienter tradunt;* sed adverbium intelligendum de illis circumstantiis sub *a*) *b*) et *c*) tum respectu §§ 1 2^ae^, tum quoad poenam incurrendam, pro hac vero tantum insuper illud « verbum plenam cognitionem ac deliberationem exigit » (can. 2229, § 2) legis ac poenae.

Additur notabilis § 2. *Ii de quibus in* § 1, *nn. 2-4,* prout ibidem declarati manent, *sunt praeterea,* idest: non solum proprie delinquentes, ut supra, sed *suspecti de haeresi* contra necessitatem professionis religionis catholicae ad aeternam salutem consequendam. Iis ergo applicandus est can. 2315.

TITULUS XII.

De delictis contra religionem.

CAN. 2320. - Qui species consecratas abiecerit vel ad malum finem abduxerit aut retinuerit, est suspectus de haeresi; incurrit in excommunicationem latae sententiae specialissimo modo Sedi Apostolicae reservatam; est ipso facto infamis, et clericus praeterea est deponendus.

CAN. 2321. - Sacerdotes qui contra praescripta can. 806, § 1, 808 praesumpserint Missam eodem die iterare vel eam celebrare non ieiuni, suspendantur a Missae celebratione ad tempus ab Ordinario secundum diversa rerum adiuncta praefiniendum.

CAN. 2322. - Ad ordinem sacerdotalem non promotus:

1° Si Missae celebrationem simulaverit aut sacramentalem confessionem exceperit, excommunicationem ipso facto contrahit, speciali modo Sedi Apostolicae reservatam; et insuper laicus qui-

dem privetur pensione aut munere, si quod habeat in Ecclesia, aliisque poenis pro gravitate culpae puniatur; clericus vero deponatur;

2° Si alia munia sacerdotalia usurpaverit, ab Ordinario pro gravitate culpae puniatur.

CAN. 2323. - Qui blasphemaverit vel periurium extra iudicium commiserit, prudenti Ordinarii arbitrio puniatur, maxime clericus.

CAN. 2324. - Qui deliquerint contra praescriptum can. 827, 828, 840, § 1, ab Ordinario pro gravitate culpae puniantur, non exclusa, si res ferat, suspensione aut beneficii vel officii ecclesiastici privatione, vel, si de laicis agatur, excommunicatione.

CAN. 2325. - Qui superstitionem exercuerit vel sacrilegium perpetraverit, pro gravitate culpae ab Ordinario puniatur, salvis poenis iure statutis contra aliquos actus superstitiosos vel sacrilegia.

CAN. 2326. - Qui falsas reliquias conficit, aut scienter vendit, distribuit vel publicae fidelium venerationi exponit, ipso facto excommunicationem Ordinario reservatam contrahit.

CAN. 2327. - Quaestum facientes ex indulgentiis plectuntur ipso facto excommunicatione Sedi Apostolicae simpliciter reservata.

CAN. 2328. - Qui cadavera vel sepulcra mortuorum ad furtum vel alium malum finem violaverit, interdicto personali puniatur, sit ipso facto infamis, et clericus praeterea deponatur.

CAN. 2329. - Ecclesiae vel coemeterii violatores, de quibus in can. 1172, 1207, interdicto ab ingressu ecclesiae aliisque congruis poenis ab Ordinario pro gravitate delicti puniantur.

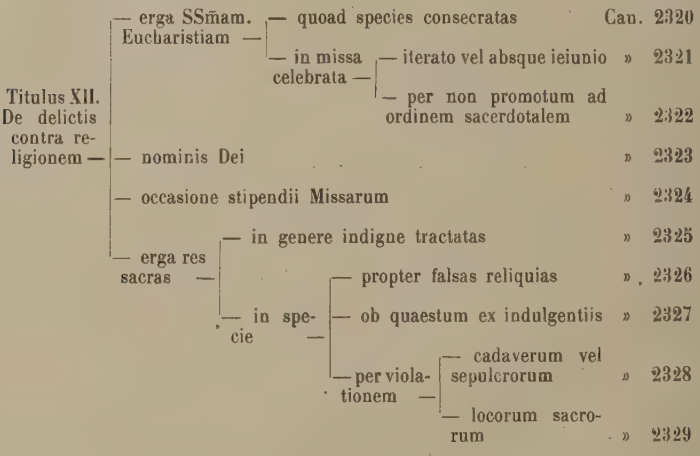

158. **Inscriptio Tituli et ordo canonum.** — Postquam Codex tractans de poenis in singula delicta primo coadunavit uno sub Titulo delicta contra virtutes theologales, videlicet: fidem atque caritatem, huic enim adversatur contra unitatem Ecclesiae delinquens, digerit statim *Titulum XII* inscriptum *De delictis*, quae definiuntur (can. 2195, § 1) « externa et moraliter imputabilis legis violatio cui addita sit sanctio canonica saltem indeterminata »,

contra religionem, quae est « virtus moralis quae Deo debitum cultum affert », ac praeeminet inter alias virtutes morales. Nam in Decalogo (Exodi XX) « ponuntur primo praecepta ad religionem pertinentia, tanquam praecipua. Ordo autem praeceptorum proportionatur ordini virtutum, quia praecepta legis dantur de actibus virtutum. Ergo religio est praecipua inter virtutes morales ». Ita D. Th. [1].

« Duo ergo in religione considerantur, secundum eius definitionem. Unum quidem quod religio Deo affert. scilicet cultus, et hoc se habet per modum materiae et obiecti ad religionem; aliud autem est id cui affertur, scilicet Deus, cui cultus exhibetur: inquantum actus quidam quibus Deus colitur, in Dei reverentiam fiunt: puta sacrificiorum oblationes, et alia huiusmodi » [2]. Sic igitur iure praeponuntur canones contra delicta, quae in augustissimum sacramentum sub quo Christus continetur redundant, ac primo in seipso consideratum can. 2320, postea in Missae vero sacrificio can. 2321, ac in eo simulato can. 2322, post Christum verendum est Divinum nomen, cuius irreverentia per can. 2323 vindicatur, atque redundans indirecte in Missam delictum nempe: ob eius stipendium punitur can. 2324. Post haec veniunt canones punientes delicta erga res sacras, sive in genere, ut est can. 2325, sive in specie ac sunt ceteri quatuor canones, videlicet: propter falsas reliquias can. 2326, ob quaestum ex indulgentiis can. 2327, ac demum in violationes cadaverum vel sepulcrorum locorumve sacrorum insurgunt can. 2328, 2329.

159. **Delicta contra sanctissimam Eucharistiam.** — Sicuti actus reverentiae erga divinum Sacramentum patefaciunt illorum subiecti fidem, e contrario magnae irreverentiae, si ex animo fiant, fundamentum praebent dubitandi de recta operantis fide: merito igitur statuit *can. 2320. Qui,* exclusa quacumque distinctione, *species* ut plurimum panis, sed vini quoque, *consecratas,* nempe: super quas verba consecrationis rite prolata fuerunt, a) *abiecerit* scilicet: veluti abs se iecerit, ergo per actionem earum despectivam, sive in terram, sive spargens super aliquod mobile, sive afficiens parieti, etc. *vel ad malum finem,* quae intentio agentis sive per se sive per aliam personam exequenda requiritur influens in

[1] II-II, q. LXXXI, a. 6 arg. Sed contra. — [2] D. Th. loc. cit. a. 5 corp.

actionem, qua b) *abduxerit*, idest: duxerit secum ad locum distinctum ab eo in quo sunt, sive recipiens ore uti se communicans, sive furto, sive tanquam communioni deferendae, c) *aut retinuerit* apud se, quamvis rite illas consequutus fuerit, vel alius abduxerit, quicumque illorum est *suspectus de haeresi* vi huius canonis; ei ergo est applicandus can. 2315, et hoc delictum pertinet ad competentiam Congr.ne S. Officii ut est tribunal.

Nunc animadvertere oportet cum D. Th., quod « inter res sacras summum locum obtinent ipsa sacramenta quibus homo sanctificatur: quorum praecipuum est Eucharistiae sacramentum, quod continet ipsum Christum. Et ideo sacrilegium quod contra hoc sacramentum committitur, gravissimum est inter omnia » [1]. Sed delicta, quae respicit canon, sunt adhuc graviora iuxta eumdem S. Doctorem [2]. Ait enim: « quod ille qui proiiceret hoc sacramentum in lutum, multo gravius peccaret, quam ille qui cum conscientia peccati mortalis ad hoc sacramentum accedit, primo quidem quia ille hoc faceret ex intentione iniuriam faciendi huic sacramento, quod non intendit peccator indigne corpus Christi accipiens; secundo quia peccator est capax gratiae: unde etiam magis est aptus ad suscipiendum hoc sacramentum, quam quaecumque alia irrationalis creatura. Unde maxime inordinate uteretur hoc sacramento qui proiiceret ipsum canibus ad manducandum, vel qui proiiceret in lutum ad conculcandum ».

Nil igitur mirandum si graviores poenas infert canon sic prosequens: quilibet initio designatus a) *incurrit in excommunicationem latae sententiae specialissimo modo Sedi Apostolicae reservatam,* ac primo per Codicem inflictam fortassis ob morum perversitatem; b) *est ipso facto infamis*, scilicet: infamia iuris notatur cuius effectus disci queunt in can. 2294, § 1, *et* c) *clericus* « ob primam saltem tonsuram » (can. 108, § 1) *praeterea est deponendus,* cuius depositionis sunt plures effectus iuris, qui recensentur can. 2303, 2304.

160. **Delicta in Missa per Sacerdotem celebrata.** — *Can. 2321. Sacerdotes,* nam hi « soli potestatem offerendi Missae sacrificium habent » (can. 802), *qui contra praescripta* a) *can. 806, § 1,* nempe: « excepto utroque die quibus facultas est ter offerendi

[1] II-II, q. XCIX, a. 3 corp. — [2] III pars q. LXXX, a. 5 ad 3m.

Eucharisticum sacrificium », *808* « de ieiunio naturali a media nocte servato » ad licitam celebrationem, *praesumpserint,* quod verbum « plenam cognitionem ac deliberationem exigit » (can. 2229, § 2), a) *Missam eodem die iterare,* v. gr. quartam celebrare diebus supra memoratis, plures ultra primam ceteris diebus sine « apostolico indulto aut potestate facta a loci Ordinario » (can. 806, § 1) ibidem declaratis, b) *vel eam celebrare non ieiuni* iuxta cit. can., etsi semel in die atque ad communicandum infirmum, vel secundam sibi licitam sed post ablutionis sumptionem, et hoc secundum absque ulla exceptione, ut colligitur ex negativa resp. S. Congr.ᵉ S. Officii (Vallisprat.)[1]: « Se per ragione di scandalo o di ammirazione si possa giammai celebrare la seconda messa dopo la prima quando già è stato infranto il digiuno », praedicto qualicumque delicto se maculantes (« verbis praeceptivis utitur » canon, ac « ordinarie poena sequens infligenda est » ad normam can. 2223, § 3, ut in quo peccaverunt puniantur), *suspendantur a Missae celebratione* « poena equidem vindicativa » (can. 2298, 2°) *ad tempus ab Ordinario* loci, vel si sacerdos pertineat « ad religionem clericalem exemptam » ab eius Superiore maiore (can. 198, § 1), *secundum diversa rerum adiuncta;* semper tamen supposita praesumptione ad singula haec delicta, illisque adiunctis consideratis solummodo « ad tempus » *praefiniendum* poenae, supputandum « de momento ad momentum et menses sumantur prout sunt in calendario » (can. 34, § 2).

161. Ministerii sacerdotalis usurpatio. — Bened. XIV in sua const. « Sacerdos in aeternum »[2], sub initio gravitatem sequentium duorum criminum detegit, ac historiam texit const.ᵐ Summorum Pontificum Pauli V, Sixti V, Clem. VIII et Urbani VIII de modo procedendi ad punitionem huiusmodi delinquentium, excusationes cum discretione reiiciens, atque ex illa rectam sumere possumus interpretationem *can.ˢ 2322,* cuius severitatem non mirabimur considerantes « quod si, iuxta Legem Moysi, accedentes ad Sanctuarium illud manufactum, aut thuribulum aureum ab hominibus effictum manu arripientes, praeter eos, qui ex designata tribu et familia originem ducerent, sine ulla miseratione morti deputabantur; quanto magis putandum est deteriora supplicia mereri eos,

[1] 2 Dec. 1874, Collect. S. C. de Prop. Fide, n. 1425. — [2] 20 Apr. 1744.

qui, profani cum sint, adeo praestantiori novae Legis ministerio se ingerere, atque oblationem et dispensationem Mysteriorum Dei sibi arrogare praesumpserint? » (Proemio const.ˢ cit.). Sic igitur iuste prorsus decernit canon: *Ad ordinem sacerdotalem,* quocum datur « potestas offerendi Missae sacrificium » et « ministerium sacramenti poenitentiae », ut explicatum probatumque fuit in can. 802, 871, *non promotus,* sive diaconus fuerit, ut in cap. 2 « de clerico non ordinato ministrante » (V, 28) in Decretalibus, sive inferioris ordinis, ut ex eiusdem tit. rubrica, sive « laicus » secundum aliam cit.ᵃᵉ rubricae variantem « de non ordinato ministrante » eiusque cap. 1 « Si quis », quae interpretatio confirmatur evidenter ex sequentibus in canone statuente:

1° *Si* a) *Missae*, « non modo unius », quae etiam ritibus iuris humani constat, *celebrationem* integram, « sed etiam unius Missae partem, dummodo elevationem hostiae vel calicis, seu utriusque in Altari peregerit », nam tunc proprie dicitur *simulaverit,* scilicet: exterius faciens, quod revera sciens ac volens non perficit, « quamvis de prolatione formae consecrationis non constet », vel illa omissa fuerit: « cum ex huiusmodi verborum prolatione tremendi quidem Sacrificii contemptus et delinquentis audacia, et crimen augeatur; sed ex eorum reticentia nequaquam imminuatur peccatum idololatriae, quod per actus adorationis a celebrante non promoto erga puram pani et vini substantiam exhibitos, admittitur, et in quod populus etiam fidelis materialiter saltem inducitur » (ib. § 6). Haec nempe « omissio » vel prolatio recta vel « substantialiter deficiens » in eo qui caret sacerdotali ordine intactam relinquit simulationem; quae tamen in sacerdote celebrante inducerent eamdem simulationem cum gravissimo sacrilegio, sed hic nullo in casu sequentibus vel aliis poenis a Codice plectitur. Sequitur in hoc n.° 1°: b) *aut sacramentalem confessionem* scilicet: ex confitentis intentione, ut absolutionem peccatorum obtineat, factam, *exceperit* etiam semel, et quamvis « absolutionem ab illo minime prolatam fuisse constet », « cum is quoque Sacramentum reconciliationis humanae conculcet (eam sibi falso asserens factis facultatem emundandi conscientias hominum ab operibus mortuis, quam aeterni foederis Sponsor Dei Filius nemini se, nisi per ecclesiasticam ordinationem communicaturum promisit), et sanguinem Testamenti, a quo virtus sacramenti

illius omnis promanat, pollutum ducat, confitentibus vero fideliter peccata sua impiam in re gravissima fraudem faciant » [1].

In his delictis animadvertatur deesse « verba: praesumpserit, ausus fuerit, scienter, aliave similia », ac proinde iuvari non posse delinquentem § 0 2°, can.ª 2229, sed ipse ad normam eiusdem can.ª § 1 3° *excommunicationem ipso facto* alterutro supra declarato *contrahit* a Codice inductam, *ac speciali modo Sedi Apostolicae reservatam; et insuper* seu cum ea latae sententiae poena omnibus communi α) *laicus quidem,* qui « potest esse religiosus » (can. 107) ac regularis ceteroquin « ab Ordinarii loci iurisdictione exemptus » (can. 615), sed quandoque « a loci Ordinario puniri potest » (can. 616, § 2), scilicet: *privetur* a) *pensione* evidenter ex bonis ecclesiasticis, b) *aut munere, si quod* sine potestate ordinis ac iurisdictionis *habeat in Ecclesia,* v. gr. sacristae, atque disiunctive alterutro si utrumque habeat, tamen utroque privari posset vi clausulae: *aliisque poenis* hoc in loco « indeterminatis » (can. 2217, § 1, 1°), sed *pro gravitate culpae* diversa ex circumstantiis *puniatur,* et cum « lex utatur verbis praeceptivis, ordinarie poena infligenda est » ad normam can. 2223, § 3; β) *clericus vero,* nempe: « qui divinis ministeriis per primam saltem tonsuram mancipatus est » (can. 108, § 1), sed declarato verbo ac supra verbum « laicus » illi oppositum, *deponatur,* quae poena « determinata est » (can. 2217, § 1, 1°), ac sicut pro laico « lex utitur verbo praeceptivo » (can. 2223, § 3).

2° *Si alia munia,* « quae in spiritualem finem legitime exercentur » (can. 145), attamen *sacerdotalia,* utpote sacerdotibus iure divino vel canonico attributa fortassis sub certis circumstantiis, aliquis non sacerdos ex ordinatione, proindeque *usurpaverit,* idest: illa exercuerit, sive clericus, sive laicus, aut religiosus quoque fuerit, *ab Ordinario* ad normam can. 198, § 1 sui proprio *pro gravitate* requisita *culpae* moralis etiam unius actus, *puniatur.* « Lex utitur praeceptivo verbo » poenaque manet « indeterminata » (can. 2223, § 3, et can. 2217, § 1, 1°).

162. **Delicta contra reverentiam Divini Nominis.** — Ait D. Th. [2]: « per id quod dicitur: *Non assumes nomen Dei tui in vanum* prohibetur blasphemia. Magis enim in vanum assumit nomen

[1] Proemio cit. const. — [2] II-II, q. XIII, a. 2 ad 2m.

Dei qui aliquod falsum de Deo asserit, quam qui per nomen Dei aliquod falsum confirmat », quod proprie periurium dicitur. Haec duo delicta coniunctim percutit poenis *can. 2323. Qui,* clericus, laicus, etiamsi alteruter sit religiosus, *blasphemaverit,* vel ut ait Greg. IX [1], « contra Deum vel aliquem sanctorum suorum et maxime Beatam Virginem, linguam in blasphemiam relaxaverit », quod « nomen importare videtur quandam derogationem alicuius excellentis bonitatis, maxime divinae » [2]. Atque « sicut Deus in sanctis suis laudatur, inquantum laudantur opera quae Deus in sanctis efficit, ita et blasphemia quae fit in sanctos, ex consequenti in Deum redundat ». « Deus autem, ut Dionysius dicit [3], est ipsa essentia verae bonitatis... Quicumque ergo vel negat aliquid de Deo quod ei convenit, vel asserit de Deo quod ei non convenit, derogat divinae bonitati. Si consistat tantum in corde, est cordis blasphemia; si autem exterius prodeat per locutionem, est oris blasphemia », de qua proprie loquitur canon, qui deinde prosequitur: *vel periurium* scilicet: mendacium iuramento firmatum, quia ut probat et explicat D. Thomas [4]: « falsitas est de ratione periurii », sed praecipue intelligendum est de iuramento promissorio contra quod emissum aliquis egerit vel omiserit quidquam « non necessitate, sed voluntate », ut legitur in cap. 10 « de iureiurando » (II, 24). Additur in canone *extra iudicium,* quia in iudicio periurium est a iudice peniendum, *commiserit,* quod verbum etiam iuramentum assertorium respicit, cum adversus promissorium iuramentum frequentius omissione peieretur; quicumque igitur, ut dictum est, delinquens, *prudenti* nempe: circumstantias personae casusque perpendentis *Ordinarii* « proprii » (can. 94) delinquentis, sive loci, sive Superioris maioris quoad religionis clericalis exemptae alumnos, *arbitrio,* quod se refert non ad poenae determinationem utpote quid subintelligendum, sed illud « verbum est facultativum » relate ad significationem verbi: *puniatur* modo quidem disciplinari, qui ad poenas restringitur expressas in can. 1933, § 4.

163. **Delicta circa stipendia missarum.** — Sanctiones poenarum ex Dec.° « Ut debita » S. Congr.ˢ Conc.[1 5] ipso facto incur-

[1] Cap. 2, de maledicis, tit. 26, lib. V. — [2] D. Th. II-II, q. XIII, a. 1, corp. et ad 2ᵐ. — [3] De div. nom. cap. 1. — [4] II-II, q. XCVIII, a. 1, c. — [5] 11 Maii 1904, n.ⁱˢ 12°, 13°.

rendarum, et eadem quoque excommunicatio Summo Pontifici reservata in const. « Aplcae. Sedis » Pii IX, sunt abrogatae in Codice, aut convenienter in poenas ferendae sententiae commutatae in *can. 2324. Qui,* clerici, sive « ex ordine sacerdotali sint, sive sacerdotio nondum initiati » (loc. cit.), aut laici, qui omnes singuli « possunt esse religiosi » (can. 107), *deliquerint,* iuxta definitionem delicti ad inscriptionem tituli relatam, *contra* unumquodque *praescriptum can.s 327,* de vetita « qualibet specie negotiationis vel mercaturae a stipe Missarum » manuali, ad instar manuali, vel fundatarum, praesertim ex Dec.[1] « Ut debita » ad cit.[m] canonem transcriptis cognoscenda, *can.s 828,* quoad « celebrandas et applicandas tot Missas, quot stipendia accepta fuerint », prout ibidem fuit explicatum, et can.s *840,* § *1,* quoad « Missarum stipes manuales acceptas ad alios integre transmittendas », duplici exceptione admissa, ut exinde cognosci plenius potest, *ab Ordinario* loci proprio delinquentis ad normam can. 111 et seq.s ac pro religiosis can. 94, vel « pro suis subditis a Superiore maiore in religionibus clericalibus exemptis » (can. 198), *pro gravitate* requisita *culpae* idest; peccati moraliter perpensi *puniantur,* atque « lex utitur praeceptivis verbis » (can. 2223, § 3), quamvis « poena sit indeterminata » (can. 2217, § 1°, 1°), ac solum limes superior decernitur per can. aientem: *non exclusa, si res ferat,* idest: ad normam can. 2218, § 1 decernenda a) *suspensione* vel « generaliter lata », quae rarissime poterit hac de causa iuste decerni, « vel ab officio (forsan partialiter) vel a beneficio » (can. 2278, § 2), b) *aut beneficii* in can. 1409 definiti *vel officii ecclesiastici,* tum stricto, tum lato sensu accepti ad normam can. 145, *privatione,* quae infligenda esset servatis ss. canonibus de modo procedendi: et hae sunt poenae clericorum propriae, propter quod sequitur: c) *vel, si de laicis agatur,* qui « possunt esse religiosi », imo et exempti, *excommunicatione,* quae sicuti et suspensio supradicta « infligi possunt etiam per modum praecepti extra iudicium » ad normam can. 1933, § 4.

164. **Ob superstitionem vel sacrilegium in genere** conditus est *can. 2325. Qui,* viri ac mulieres, clerici aut laici, « utrique autem possunt esse religiosi » (can. 107), a) *superstitionem exercuerit,* quae proprie « est vitium religioni oppositum secundum excessum, non quia plus exhibeat in cultum divinum quam vera

religio, sed quia exhibet cultum divinum vel cui non debet, vel eo modo quo non debet »[1], cuius diversas species D. Thomas cum S. Augustino assignat[2], *vel* b) *sacrilegium* quodcumque, personale, locale, reale, sed proprie dictum *perpetraverit*, idest: cum delicti elementis violaverit seu indigne tractaverit rem, locumve aut personam sacram per aliquam irreverentiam. « Sacrum vero dicitur aliquid ex eo quod ad divinum cultum ordinatur »[3], et in eam qualitatem est dirigenda facto irreverentia, ut sacrilegium sit verum. Alteruter igitur delinquens, ut supra, *pro gravitate culpae* requisita *ab Ordinario puniatur*, quae clausula in praec. can. fuit declarata.

Porro poena haec est « indeterminata » (can. 2217, § 1, 1°), quapropter additur: *salvis poenis* equidem « determinatis » et *iure* non quolibet veteri, sed Codicis *statutis*, quia, etsi sufficeret ut illarum in Codice fiat mentio, iuxta can. 6, 5°, non est putandum per huiusmodi verba sufficienter fieri, cum sit contra Codicis scopum, nam multae sunt in iure veteri, et econtra statutas esse nonnullas in Codice patet ex verbis *contra aliquos actus superstitiosos* v. gr. in can. 2320, *vel sacrilegia* v. gr. in can. 2343.

165. **Delicta ob falsas reliquias** punit de novo *can. 2326*, sublata ob silentium Codicis excommunicatione latae sententiae, quam Pius IX in const. « Apicae. Sedis » Romano Pontifici reservavit, et statuta fuit propter extractionem reliquiarum ex sacris Catacumbis Urbis Romae. *Qui*, ut in praec. can., *falsas reliquias*, eo quod tales fingit eas, seu a) *conficit*, *aut scienter*, conscius nempe de falsitate, b) *vendit* pretio vel commutatione, c) *distribuit* gratis, *vel* d) *publicae* tantum *fidelium venerationi exponit* ubilibet, non vero si eas solum quibusdam ostendit, *ipso facto* quolibet sub quatuor litteris *excommunicationem Ordinario* ad normam can. 198, § 1 *reservatam contrahit*.

166. **Circa delictum quaestus ex indulgentiis** commentabimur *can. 2327*. *Quaestum facientes*, scilicet: temporalem utilitatem pecuniae aliarumque rerum recipientes in favorem sui, suorumque, tum familiae tum instituti religiosi, *et indulgentiis*, sive concedendis, sive publicandis tantum, sive communicandis; quin per hunc canonem reprobetur « communis Ecclesiae consuetudo, quae

[1] D. Th. II-II, q. XCII, a. 1, c — [2] II-II, quaest. XCII, a. 2. — [3] II-II, q. XCIX, a. 1, c.

pro eleemosynis faciendis indulgentias facit. — Temporalia enim ad spiritualia ordinantur, quia propter spiritualia debemus uti temporalibus. Et ideo pro temporalibus simpliciter non potest fieri (seu concedi) indulgentia, sed pro temporalibus ordinatis ad spiritualia; sicut est repressio inimicorum Ecclesiae, qui pacem Ecclesiae perturbant; vel sicut constructio Ecclesiarum, et aliarum eleemosynarum largitio. Et per hoc patet quod non sit ibi simonia, quia non datur spirituale pro temporali, sed pro spirituali ». Ita D. Thomas [1]. Igitur praedicti per canonem *plectuntur ipso facto* quaestus *excommunicatione Sedi Apostolicae simpliciter reservata,* quae inserta fuit undecima in const. « Apostolicae Sedis » Pii IX, sed omissae sunt clausulae: « tum ex aliis gratiis spiritualibus », tum qui excommunicationis censura plectuntur in const. Pii V « Quam plenum » 2 Ian. 1569, videlicet: « Episcopis inferiores », propterea Codicis excommunicationem Episcopi quoque non effugiunt.

167. **Contra violatores cadaverum vel sepulcrorum,** quia haec rebus sacris accensentur, insurgit auctoritas Ecclesiae coactiva, sicuti mos eius fuit expressa in veteri iure. *Can. 2328. Qui* Ecclesiae subditur et *cadavera vel sepulcra mortuorum* ibi conditorum a) *ad furtum* tantum ex intentione perficiendum, etiamsi hoc frustretur, quia subditur *vel alium malum finem* quoad intentionem b) *violaverit* de facto, idest: irreverenter pro rei natura tractaverit, v. gr. haec effringendo, illa exhumando clandestine, vel male tractando, a) *interdicto personali,* cuius effectus enumerat can. 2275, *puniatur*, quae poena, quamvis ferendae sententiae, intelligatur de censura ad satisfaciendum reparandumque scandalum, nam uti poena vindicativa deberet interpretari de « interdicto ab ingressu ecclesiae » ad normam can. 2291, 2°, sed praeferenda est prior interpretatio, nam « in dubio praesumuntur censurae » (can. 2255, 2), notandumque est quod « lex utatur verbis praeceptivis » (can. 2223, § 3), b) *sit ipso facto infamis* cum effectibus iuridicis, quos refert can. 2294, § 1, *et clericus,* « divinis ministeriis per primam saltem tonsuram mancipatus » (can. 108, § 1), *praeterea* idest c) *deponatur* equidem per iudicialem sententiam cum effectibus ex can. 2303, si clericus fuerit in sacris, nam clericus minor facilius in statum laicalem reduceretur.

[1] Suppl. q. 26 a. 3 sed contra et corp.

168. **Adversus alios locorum sacrorum violatores** continet legum sanctionem *can. 2329.* Primo *ecclesiae* intellectae ad normam can. 1161, *vel* secundo *coemeterii* « quod, secundum ritus in probatis liturgicis libris traditos, sit benedictum » (can. 1205, § 1), etenim « leges, quae poenam statuunt.... strictae subsunt interpretationi » (can. 19), *violatores,* videlicet per singulos actus *de quibus in can. 1172* extat enumeratio, et quando iisdem « ecclesia violatur », atque in can. *1207* idem praescriptum « coemeteriis applicatur » a) *interdicto* taxative *ab ingressu ecclesiae,* quibus verbis confirmatur interpretatio, quam in can. praec. dedimus verbis « interdicto personali », b) *aliisque congruis poenis* medicinalibus aut vindicativis *ab Ordinario* secundum §^m 1^m can^s. 198 *pro gravitate delicti,* quae se refert ad aliarum poenarum inflictionem, quia sunt indeterminatae, *puniatur* ad normam §^1 3^1 can.^s 2223.

TITULUS XIII.

De delictis contra auctoritates, personas et res ecclesiasticas.

CAN. 2330. - Quod attinet ad poenas statutas in delicta quae in eligendo Summo Pontifice committi possunt, unice standum const. Pii X *Vacante Sede Apostolica,* 25 Dec. 1904.

CAN. 2331. - § 1. Qui Romano Pontifici vel proprio Ordinario aliquid legitime praecipienti vel prohibenti pertinaciter non obtemperant, congruis poenis, censuris non exclusis, pro gravitate culpae puniantur.

§ 2. Conspirantes vero contra auctoritatem Romani Pontificis eiusve Legati vel proprii Ordinarii aut contra eorum legitima mandata, itemque subditos ad inobedientiam erga ipsos provocantes, censuris aliisque poenis coerceantur; et dignitatibus, beneficiis aliisve muneribus, si sint clerici; voce activa et passiva atque officio, si religiosi, priventur.

CAN. 2332. - Omnes et singuli cuiuscunque status, gradus seu conditionis etiam regalis, episcopalis vel cardinalitiae fuerint, a legibus, decretis, mandatis Romani Pontificis pro tempore exsistentis ad Universale Concilium appellantes, sunt suspecti de haeresi et ipso facto contrahunt excommunicationem Sedi Apostolicae speciali modo reservatam; Universitates vero, Collegia, Capitula aliaeve personae morales, quocunque nomine nuncupentur, interdictum speciali modo Sedi Apostolicae pariter reservatum incurrunt.

CAN. 2333. - Recurrentes ad laicam potestatem ad impediendas litteras vel acta quaelibet a Sede Apostolica vel ab eiusdem Legatis profecta, eorumque promulgationem vel executionem directe vel indirecte prohibentes, aut eorum causa sive eos ad quos pertinent litterae vel acta sive alios laedentes vel perterrefacientes, ipso facto subiaceant excommunicationi Sedi Apostolicae speciali modo reservatae.

CAN. 2334. - Excommunicatione latae sententiae speciali modo Sedi Apostolicae reservata plectuntur:

1° Qui leges, mandata, vel decreta contra libertatem aut iura Ecclesiae edunt;

2° Qui impediunt directe vel indirecte exercitium iurisdictionis ecclesiasticae sive interni sive externi fori,

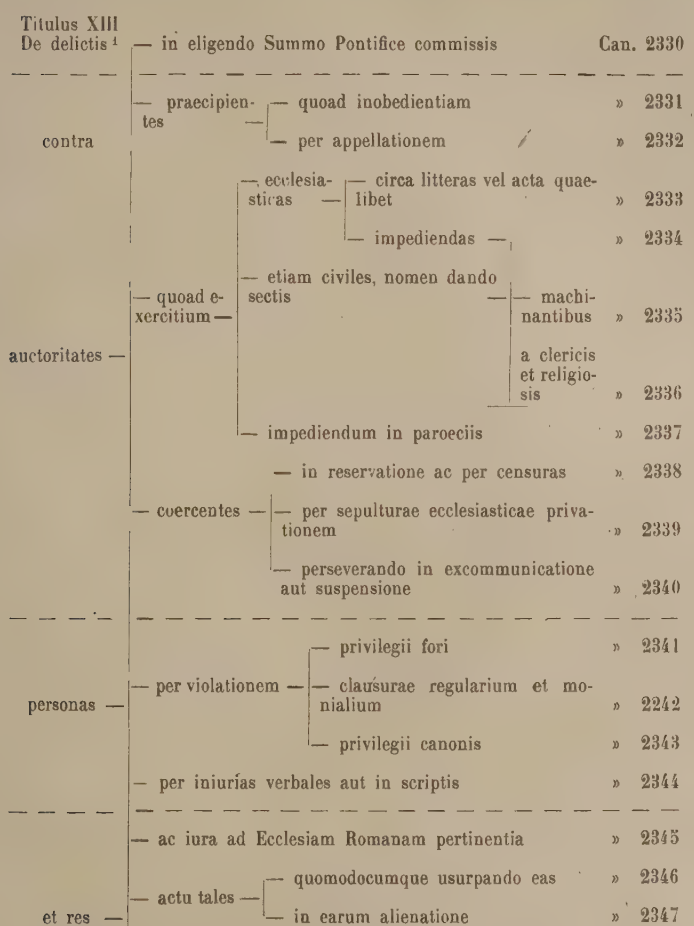

[1] Vide canones in pagg. 218, 220.

ad hoc recurrentes ad quamlibet laicalem potestatem.

Can. 2335. - Nomen dantes sectae massonicae aliisve eiusdem generis associationibus quae contra Ecclesiam vel legitimas civiles potestates machinantur, contrahunt ipso facto excommunicationem Sedi Apostolicae simpliciter reservatam.

Can. 2336. - § 1. Clerici qui delictum commiserunt de quo in can. 2334, 2335, praeter poenas citatis canonibus statutas, poena suspensionis vel privationis ipsius beneficii, officii, dignitatis, pensionis aut muneris, si qua forte in Ecclesia habeant; religiosi autem privatione officii et vocis activae ac passivae aliisque poenis ad normam constitutionum plectantur.

§ 2. Insuper clerici et religiosi nomen dantes sectae massonicae aliisque similibus associationibus denuntiari debent Sacrae Congregationi S. Officii.

Can. 2337. - § 1. Si parochus, ad impediendum exercitium ecclesiasticae iurisdictionis, ausus fuerit turbas ciere, publicas pro se subscriptiones promovere, populum sermonibus aut scriptis excitare aliaque similia agere, pro gravitate culpae, secundum prudens Ordinarii iudicium, puniatur, non exclusa, si res ferat, suspensione.

§ 2. Eodem modo puniat Ordinarius sacerdotem qui multitudinem quoquo modo excitet ad impediendum ingressum in paroeciam sacerdotis legitime nominati in parochum aut oeconomum.

Can. 2338. - § 1. Absolvere praesumentes sine debita facultate ab excommunicatione latae sententiae specialissimo vel speciali modo Sedi Apostolicae reservata, incurrunt ipso facto in excommunicationem Sedi Apostolicae simpliciter reservatam.

§ 2. Impendentes quodvis auxilium vel favorem excommunicato vitando in delicto propter quod excommunicatus fuit; itemque clerici scienter et sponte in divinis cum eodem communicantes et ipsum in divinis officiis recipientes, ipso facto incurrunt in excommunicationem Sedi Apostolicae simpliciter reservatam.

§ 3. Scienter celebrantes vel celebrari facientes divina in locis interdictis vel admittentes ad celebranda officia divina per censuram vetita clericos excommunicatos, interdictos, suspensos post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam, interdictum ab ingressu ecclesiae ipso iure contrahunt, donec, arbitrio eius cuius sententiam contempserunt, congruenter satisfecerint.

§ 4. Qui causam dederunt interdicto locali aut interdicto in communitatem seu collegium, sunt ipso facto personaliter interdicti.

Can. 2339. - Qui ausi fuerint mandare seu cogere tradi ecclesiasticae sepulturae infideles, apostatas a fide, vel haereticos, schismaticos, aliosve sive excommunicatos sive interdictos contra praescriptum can. 1240, § 1, contrahunt excommunicationem latae sententiae nemini reservatam; sponte vero sepulturam eisdem donantes, interdictum ab ingressu ecclesiae Ordinario reservatum.

Can. 2340. - § 1. Si quis, obdurato animo, per annum insorduerit in censura excommunicationis, est de haeresi suspectus.

§ 2. Si clericus in censura suspensionis per semestre perseveraverit, graviter moneatur; et si, exacto a monitione mense, a contumacia non recesserit, privetur beneficiis aut officiis, si qua in Ecclesia forte habeat.

169. Inscriptio tituli et huius priorum canonum ordinatio. — Commentarii locum hunc exigit *Titulus XIII* inscriptus *De delictis,* quorum definitio est: « externa et moraliter imputabilis legis violatio cui addita sit sanctio canonica saltem indeterminata » (can. 2195, § 1), *contra auctoritates,* scilicet: quae violantur in seipsis inobedientia et usurpatione, vel in earum libero exercitio per irreverentiam erga ipsas, apponendo forsitan impedi-

mentum, vel praecise quoad earum coercitivam potestatem, *personas*, sive in vera dignitate constitutae sint, et quibus hoc etiam sub respectu nocumentum infertur, sive carentes iurisdictione et quae ita consideratae diversis modis laeduntur, *res ecclesiasticas*, quod adiectivum etiam praecedentia verba qualificat, sed res accipere oportet non omnes, quae ad ecclesiam pertinent, atque in libro tertio Codicis recensentur multiplices, quia hoc in Titulo solum aptantur res temporales, quae proprium in aliis Lib.[4] V Titulis non obtinent locum. Canones de auctoritatibus ac personis sequenti ordine mutuo disponuntur.

170. Primo delicta puniuntur quae locum habent in Summi Pontificis electione, postea diversae insubordinationes quae directe vel indirecte patrantur etiam per interpositas personas, ne auctoritas ecclesiastica vim suam efficaciter exerceat, coercentur per can. 2331-2337, contra usurpationem iurisdictionis et vilipensionem poenarum ab ea inflictarum insurgunt can. 2338-2340, diversa privilegia muniuntur per canones seq.[s] videlicet: privilegium fori per can. 2341, et quadantenus domicilii nempe: clausura in can. 2342, immunitas personalis defenditur in can. 2343, cui subsequitur can. 2344 contra verbales iniurias fortassis scripto illatas; atque demum quo modo canones posteriores de rebus inter se ordinentur post commentarium praecedentium dicemus.

171. **Delicta in eligendo Summo Pontifice.** — *Can. 2330. Quod attinet ad poenas statutas in delicta quae in eligendo Summo Pontifice,* scilicet: non solum in eodem electionis actu, sed in omnibus his, quae occasione ipsius electionis peragi oportet a Cardinalibus et conclavistis, vel erga ipsos aut electum iam Summum Pontificem, *committi possunt, unice standum est const. Pii X « Vacante Sede Apostolica », 25 Dec. 1904,* ex qua poenas retulimus in can. 160, ubi late actum est de hac ipsa electione, atque opportunitate capta, poenas illas ordinate simul ac breviter recensuimus declaratas in aliquo puncto, quantum est in praesenti Opere sufficiens, cum agatur de re, quae perraro accidit, nec ab omnibus indiscriminatim ediscenda. Adverbio « unice », quod non vane appositum fuisse dicendum est, innuere videtur, quod, etsi aliae constitutiones quae ibidem salvae dicuntur etiam nunc vim habeant, ut asseruimus in can. 160, attamen poenae sint tantum hauriendae ex const. illa, quatenus ibi expressae inveniantur.

172. **Quoad inobedientiam.** — Directam inobedientiam compescit *can. 2331.* § 1. *Qui Romano Pontifici* Summo Pastori *vel proprio Ordinario* ad normam can. 94 pro omnibus fidelibus, et can. 111, 127 pro clericis et can. 488, 8° pro exemptis religionis clericalis, salva limitatione in § 3, can.[s] 501 expressa, *aliquid legitime* seu iuxta ss. canones pro eius potestate *praecipienti* faciendum *vel prohibenti* omittendum *pertinaciter* hoc est: scientes ac volentes *non obtemperant,* se illius voluntati non conformantes, a) *congruis poenis* i. e. proportionatis inobedientiae, b) *censuris non exclusis,* scilicet: ad has quoque recurrere potest auctoritas, c) *pro gravitate culpae puniantur.* Poena indeterminata sed verbis praeceptivis enuntiata [1].

§ 2. *Conspirantes vero,* scilicet: concurrentes communi consilio aut consequenti facto, I° *contra auctoritatem* spiritualem vel in res Ecclesiae temporales a) *Romani Pontificis* qua talis b) *eiusve Legati* cuiuslibet ad normam Cap. V, Tit. VII, Lib. II, c) *vel proprii Ordinarii,* sicut hic declaratus est in § praec., *aut* II° *contra eorum legitima* iuxta ss. canones *mandata,* III° *itemque subditos* eorum *ad inobedientiam erga ipsos provocantes* consilio, exhortatione, scriptis, etc.; omnes praedicti ac singuli delinquentes a) *censuris aliisve poenis coerceantur; et* insuper b) *dignitatibus, beneficiis aliisve muneribus, si sint clerici,* cum ab his tantum illa fere omnia obtineri queant iuxta can. 118, c) *voce activa et passiva atque officio,* lato sensu propter contextum et ex natura delicti, *si religiosi,* respective hi et illi *priventur.* Poena est partim determinata partim indeterminata praeceptisque verbis expressa.

173. **Quoad appellationem.** — Indirecte opponitur debitae obedientiae delictum quod subintertur, magnam inordinationem continens, utpote quod impetat fundamentum ipsum auctoritatis, prout a Iesu Christo iactum est in sua Ecclesia, et cum ex historia constet delictum illud etiam fuisse per morales patratum personas, has quoque respicit *can. 2332. Omnes et singuli cuiuscumque* a) *status,* laici, religiosi, clericalis, b) *seu conditionis* socialis, civilis aut ecclesiasticae, *etiam regalis, episcopalis vel cardinalitiae fuerint,* haec ultima necessario exprimenda ad normam can. 2227, § 2, *a legibus* proprie dictis, *decretis,* sive ex forma, sive temporalibus,

[1] Can. 2217, § 1, 1° et can. 2223, § 3.

mandatis iniunctis forsan alicui vel quibusdam, dummodo haec singula sint ut auctoris *Romani Pontificis pro tempore existentis,* quamvis mediante aliquo Romanae Curiae officio promanent, *ad Universale Concilium,* sive praesens tunc, sive futurum, atque in hoc est mutatio respectu similium poenarum const.s « Apostolicae Sedis », *appellantes,* scilicet: veluti ad superiorem provocantes, quod repugnat notioni Primatus S. Petri, quapropter iuste dicitur: — *sunt suspecti de haeresi,* de quibus adest can. 2315, *et ipso facto* appellationis etsi non prosequutae *contrahunt excommunicationem Sedi Apostolicae speciali modo reservatam;* hucusque circa personas physicas, morales autem respicit sequens pars: — a) *Universitates vero* etiam independentes ab Ecclesia, b) *Collegia* quaecumque, ubi nempe doceatur, c) *Capitula* cathedralia vel collegiata, d) *aliaeve personae morales* collegiales v. gr. conventus, *quocumque nomine nuncupentur, interdictum* « in communitatem uti talem » (can. 2274, § 3) [1] *speciali modo Sedi Apostolicae pariter reservatum incurrunt.*

Animadvertatur quod in const. « Apostolicae Sedis » excommunicatio eadem ferebatur etiam in eos « quorum auxilio, consilio vel favore appellatum fuerit ». Nunc igitur constat eos tantum huiusmodi conrei illius appellationis percelli canonis sanctione praeter « mandantem, qui ad delicti consummationem inducunt vel in hanc quoquo modo concurrunt,... si delictum sine eorum opera commissum non fuerit (can. 2209, §§ 1-3). Ita ex applicatione canonis 2231 ad hunc can. 2332.

174. **Pro Litteris et actis Sedis Apicae. et Legatorum.** — Omnino concordat cum eadem inflicta excommunicatione VIII const.s « Apostolicae Sedis » sequens *can. 2333. Recurrentes ad laicam potestatem* quamcumque, etiamsi haec renuat recursum admittere, cum hoc scopo: *ad impediendas litteras,* quae est generalis actorum forma, *vel acta quaelibet* sub quacumque demum forma edantur illa v. gr. rescripti, — *a Sede Apostolica* intelligenda ad normam generalem can. 7 propter sequens responsum quoque S. C. S. Officii [2]: « Utrum per acta a Sede Apostolica profecta designentur tantum acta quae immediate a S. Pontifice proficiscuntur, an etiam quae mediate a SS. RR. Congregationibus proveniunt. —

[1] Can. 2274... § 3. Si alterum, communitas seu collegium nequit ius ullum spirituale exercere quod ei competat. — [2] 13 Ian. 1892.

Ad 2. Negative ad primam partem; affirmative ad secundam »; *vel ab eiusdem Legatis* quibuscumque etiam Nuntiis, Internuntiis, Delegatis, *profecta,* secus, « recurrentes » ne proficiscantur ea, et ecce primi delinquentes, quibus accedere possunt: II° *eorumve* actorum supradictorum a) *promulgationem* proprie dictam, quamvis hanc solam magis minusve necessariam, b) *vel exsequutionem* quandocumque hac indigeant acta illa, non usum ipsum concessionis, *directe* alterutram expresse respiciendo *vel indirecte* ita, ut ipsas demum attingant, *prohibentes* siquidem auctoritatis actu; atque ulterius protenditur actorum protectio in canonis tertia parte: III° *aut* a) *eorum* supradictorum actorum *causa sive* b) *eos ad quos pertinent* vel pro quibus editae fuerunt *litterae vel acta* eadem, *sive alios* non habentes partem subiectivam in eis c) *laedentes* in personis vel in rebus, verbis aut factis, d) *vel perterrefacientes,* gravem metum inferendo illis, — *ipso facto subiaceant excommunicationi Sedi Apostolicae speciali modo reservatae.*

175. **Delicta contra libertatem, iura Ecclesiae et iurisdictionis exercitium.** — Excommunicationes const.[8] « Apostolicae Sedis » VI et VII refert *can. 2334. Excommunicatione latae sententiae speciali modo Sedi Apostolicae reservata plectuntur:*

1° Qui a) *leges* in civili societate condunt efficaciter, v. gr. senatores, deputati, princeps aut ministri subscribentes, uno verbo qui ad illas formaliter sumptas deinde promulgandas efficaciter concurrunt, b) *mandata,* etiam in casibus v. gr. quoad haec iudices, municipia, c) *vel decreta,* quae plures personas respiciunt, v. gr. quae a Praefectis seu Gubernatoribus, vel a ministris conduntur in legum exsequutionem, a) *contra libertatem,* hanc nempe coarctantes vel auferentes in aliqua materia, b) *aut iura Ecclesiae* quaecumque, sive docendi, sive ministrandi, sive leges ferendi aut iudicandi, puniendi, bona acquirendi, possidendi, alienandi, etc. *edunt;* scilicet: illam censuram latae sententiae incurrunt praedicti delinquentes, quando leges, etc. complete sunt tales per promulgationem vel similem actum ipsoque facto consequerentur vim, si iustae forent.

2° Qui a) *impediunt directe vel indirecte* attingentes moraliter ipsum *exercitium iurisdictionis ecclesiasticae,* scilicet: potestatis « regiminis quae ex divina institutione est in Ecclesia » (can. 196) *sive interni sive externi fori,* prouti manet explicata in can. cit.; b) sub conditione sequenti: *ad hoc* consequendum ac effectu illo

sequuto [1] *recurrentes ad quamlibet* politicam, gubernativam, iudicialem, politiae, etc. *laicalem* scilicet: societatis civilis *potestatem* publicam.

176. **Adscriptio sectis machinantibus.** — Delicta hucusque considerata et graviora cum sociis aliis committuntur a sectis memoratis in const. « Apostolicae Sedis » cum excom. quam refert, exclusis quibusdam personis, *can. 2335. Nomen dantes* veluti socii, quamvis partem activam non teneant, vel fortassis non frequentent conventus, *sectae massonicae,* quae ut typica atque celebrior malâ famâ nominatur, *aliisve eiusdem generis,* quod discerni potest ob damnationem Ecclesiae, *associationibus,* quae sunt v. gr. Carbonaria, Socii singulares et Filii temperantiae (S. O. 21 Aug. 1850), Feniani (S. O. 12 Ian. 1870), et aliae, in quibus socii se obligant iureiurando ad obtemperandum in omni re quae a coetus ducibus iussa fuerit, vel ineunt foedus secreti non violandi, etiamsi legitime potestas socialis competens interrogaret; sed praesertim dignoscitur propter omnium harum scopum pravum a canone expressum, nempe: *quae* a) *contra Ecclesiam* b) *vel legitimas civiles potestates machinantur* palam vel secreto, ut damnum aut Ecclesiae inferant aut eis quoad potestatem vel ut personis potestate praeditis; illi ergo *contrahunt ipso facto* voluntariae adscriptionis *excommunicationem Sedi Apostolicae simpliciter reservatam.*

177. **Clerici ac religiosi ut supra delinquentes.** — Clericos delinquentes propter antedictos canones coercet specialiter sequens *can. 2336.* § 1. *Clerici* « divinis ministeriis per primam saltem tonsuram mancipati » (can. 108, § 1) *qui delictum commiserunt de quo in* singulis *can. 2334, 2335* immediate praecedentibus, a) *praeter poenas citatis canonibus statutas,* I° his cumulanda *poena* disiunctive b) *suspensionis vel* c) *privationis ipsius beneficii, officii, dignitatis,* quae infra tit. XVIII declarabuntur, *pensionis,* scilicet: perceptionis redituum ecclesiasticorum forsitan ex dote alicuius beneficii, propter onus spirituale vel studii, *aut muneris* nempe: officii lato sensu (can. 145, § 1), *si qua forte in Ecclesia habeant,* quo tantum in casu poena haec infligetur: II° *religiosi autem* propter delictum et praeter poenas de quibus in canonis initio, cumulative *privatione officii* lato sensu propter con-

[1] Can. 2228. Poena lege statuta non incurritur, nisi delictum fuerit in suo genere perfectum secundum proprietatem verborum legis.

textum relate ad clericos ubi mentio fit quoque muneris (can. 145, § 2) *et vocis activae ac passivae aliisque poenis*, de his additur: *ad normam constitutionum plectantur*. Hinc poenae supra editae in hoc canone sunt ferendae sententiae, verbis tamen praeceptivis enunciatae. (Can. 2217, § 1, 2°, 2223, § 3°).

Sed notandus pro casu § 2. *Insuper* adhuc a) *clerici et* b) *religiosi nomen dantes sectae massonicae aliisque similibus associationibus*, scilicet: delictum patrantes punitum in can. 2335, *denuntiari debent Sacrae Congregationi S. Officii*. Ergo quoad laicos non adest iuris ecclesiastici praescriptum, ut denuntientur, attamen debent vi huius can.[a] denuntiare.

178. **Iurisdictionis exercitium impeditum in paroeciis.** — Sicut praecedens canon speciales personas respexit agentes quod in can. 2334, 2° plectitur excommunicatione, ita peculiare illius canonis ac numeri delictum coercet *can. 2337*. § 1. *Si* a) *parochus* ad normam can. 451, §§ 1, 2, cum hoc fine: b) *ad impediendum exercitium ecclesiasticae iurisdictionis*, fori externi quoad praxim, c) *ausus fuerit*, quae verba « plenam cognitionem ac deliberationem exigunt » (can. 2229, § 2), d) unumquodque sequentium vel plura, videlicet: a) *turbas ciere* seu commovere, b) *publicas pro se subscriptiones*, nominum elenchum, *promovere*, c) *populum sermonibus* h. e. verbis *aut scriptis excitare* in sui favorem intenti d) *aliaque similia agere;* — huiusmodi delinquens *pro gravitate culpae, secundum prudens Ordinarii iudicium* quoad illam perpendendam et circa poenam infligendam, *puniatur*, quod verbum continet praeceptum, et latitudo poenarum sic exprimitur: *non exclusa, si res ferat*, i. e. si delictum exigat, *suspensione;* atque poena canonis est indeterminata [1]

§ 2. *Eodem modo* nunc explicato *puniat Ordinarius* iuxta can. 198, § 1, *sacerdotem* cleri saecularis vel religiosi *qui multitudinem quoquo modo* scriptis, verbis, etc. *excitet ad impediendum ingressum in paroeciam sacerdotis legitime nominati in parochum aut oeconomum*, scilicet: provisum de alterutro officio, non si quaestio sit de alio quocumque sive officio sive impedimento, vel si fiat excitatio ad impediendam praefatam nominationem; quae actiones essent mensurandae canone 2336, si fortassis sub eodem comprehenderentur.

[1] Can. 2217, § 1, 1° et 2223, § 3.

179. **Delicta respectu ad poenas infictas** iure vel ab homine coercet solus *can. 2338,* in quo adunantur censurae per Const. Pii IX « Apostolicae Sedis »[1] vigentes. Absque immutatione retinetur, quam refert § *1. Absolvere* a) de facto, quamvis ineffi-caciter, sive in foro externo sive in foro interno, imo et sacramentali, *praesumentes,* quod verbum « plenam cognitionem ac deliberationem exigit, unde quaelibet imputabilitatis imminutio sive ex parte intellectus sive ex parte voluntatis eximit » ab hac poena (can. 2229, § 2), econtra « ignorantia affectata sive legis (idest: reservationis de qua in hoc canone agitur) sive solius poenae (infra statutae) non excusat ab eadem poena » (can. 2229, § 1), b) *sine debita facultate,* nempe: vel a iure can[s]. 882 « in periculo mortis » et can[s]. 2254 « in casibus urgentioribus », vel ab homine et tunc « sive speciali, sive specialissima » ad normam can. 2253, 3°, et quae sit posterior data const.[s] cit. Pii IX, quia revocavit « insuper earumdem censurarum respectu quaecumque indulta concessa sub quavis forma et quibusvis personis etiam Regularibus cuiuscumque Ordinis, etc. etiam speciali mentione dignis et in quavis dignitate constitutis ». Absolutio vero a delinquente sit data c) *ab excommunicatione* taxative *latae sententiae,* non si agatur de excommunicatione ab homine, *specialissimo vel speciali modo,* nempe his verbis *Sedi Apostolicae reservata,* imo et, si « confessarius, ignorans reservationem, poenitentem a censura ac peccato absolvat, absolutio censurae valet, dummodo ne sit censura... specialissimo modo... reservata ». — Sanctio vero contra praefatos delinquentes est, quod *incurrunt ipso facto* absolutionis supra declaratae *in excommunicationem Sedi Apostolicae* pariter, sed paulo minus, scilicet *simpliciter reservatam.*

Ante Codicem vigebat sequens rescriptum generale S. C. S. Officii[2]. « In Const. s. m. Pii IX quae incipit *Apostolicae Sedis,* excommunicatione Rom. Pont.[1] simpliciter reservata innodantur " communicantes cum excommunicato nominatim a Papa in crimine criminoso, ei scilicet impendendo auxilium vel favorem „. Quaeritur utrum his verbis comprehendantur etiam excommunicati a Romanis Congregationibus, saltem quando eorum decretis accedit approbatio Rom. Pontificis. — R. Negative ». Post Codicem animadvertantur verba,

[1] 12 Oct. 1869. — [2] 16 Iun. 1897. Collectanea S. C. de P. F. n. 1972.

quae continet § 2, diversa ab illis iuris praecedentis, « qua discrepat ergo, est ex sua ipsius sententia diiudicandus (can. 6, 3°). *Impendentes* a) *quodvis auxilium* qua physicum propria persona, pecunia, etc. *vel favorem* morali modo intelligendum, v. gr. commendatione, b) *excommunicato vitando* vel iure can^a. 2343, § 1, n. 1, vel ab homine, scilicet: « si fuerit nominatim a Sede Apostolica (ad normam can. 7 v. gr. a Congr. S. Officii) excommunicatus, excommunicatio fuerit publice denuntiata et in decreto vel sententia expresse dicatur ipsum vitari debere », sed auxilium vel favor sit c) *in delicto* eodem patrando *propter quod* vi can. 2343, § 1, n. 1 *excommunicatus fuit,* vel si vitandus ab homine, in declarato delicto prosequendo vel iterando. Et haec pars de quibuslibet intelligatur personis.

De aliis delinquentibus pari poena infra plectendis prosequitur §^us^, dum subdit: *itemque* a) *clerici* « propter primam saltem tonsuram » (can. 108, § 1) b) *scienter* quoad censuram excommunicati vitandi, unde haec paragraphus urget, et quoad poenam hinc incurrendam ab illis, *et* c) *sponte* ita ut nulla vi vel metu gravi ducantur ad sequens delictum, d) *in divinis* officiis, quae intelliguntur « functiones potestatis ordinis, quae de instituto Christi vel Ecclesiae ad divinum cultum ordinantur et a solis clericis fieri queunt » (can. 2256, 1°), e) *cum eodem* videlicet « excommunicato vitando » supra declarato f) *communicantes* ita ut hic partem activam in illis habeat, *et* a fortiori *ipsum* excommunicatum praedictum *in divinis officiis* iam declaratis *recipientes,* quia Superiores vel aliquam auctoritatem in hoc habentes; atque idipsum, quin communicarent cum eo, sufficeret ad hoc quod cum clericis prius declaratis poena mulctentur.

Omnes in hoc §° recensiti, etiamsi fuerint Episcopi, *ipso facto* unoquoque ex duobus prioribus quoad laicos et ex duobus sequentibus quoad clericos, hi atque isti singuli *incurrunt in excommunicationem Sedi Apostolicae simpliciter reservatam.* Animadversio initio §^i^ posita extendatur oportet ad secundam eiusdem partem, quae refert excommunicationem const. « Apostolicae Sedis » sub n. XVII latam iisdem fere verbis ac in Codice.

§ 3 continet etiam duas partes, quarum prima exprimitur ipsis verbis const. saepius citatae (§ VI, n. 2): *Scienter* ob cognitionem interdicti violandi, atque actus vetiti per hunc canonem, sequentisque

poenae, a) alterutri, nempe, *celebrantes* ob exercitium potestatis ordinis *vel celebrari* per alios clericos *facientes* iussu, minis, seditione, b) *divina* supple « officia » ex contextu et in §° praec. declarata, c) *in locis* « ab Ordinario, vel delegato iudice, vel a iure » (cit. const.) *interdictis;* altera vero pars non parum differt ab eadem poena per illam const.m inflicta, unde « ex sua ipsius §i sententia est diiudicandum » (can. 6, 3°) praescriptum sequens: *vel admittentes,* ut rectores ecclesiarum, hisve similes fortassis Superiores a) *ad celebranda officia divina* non quaelibet; sed b) *per censuram* ceu poenam medicinalem *vetita* pro eiusdem diversitate, proindeque c) *clericos,* quia de divinis officiis agitur, sed disiunctive *excommunicatos* transgrediendo aliquem ex can. 2259-2261, *interdictos* personaliter, vel ab ingressu ecclesiae, ac propterea cum transgressione can. 2275, 2277, *suspensos* generaliter vel « ab officio simpliciter » vel « 2° a divinis » et ab aliis postea enumeratis sub §° 2a, cans. 2279, d) *post sententiam* tamen *declaratoriam vel condemnatoriam* illis in locis explicatam, et quae ampliat prohibitiones ex censura provenientes. Hucusque declarati manent delinquentes. Ac bene notandum est, quod verbum « scienter » initio §i positum, quemadmodum « celebrantes vel celebrari facientes » afficit, sic quoque ob contextum subaudiatur oportet quoad « admittentes ».

Singuli vero in §° recensiti qua delinquentes *interdictum ab ingressu ecclesiae* (can. 2277) *ipso iure,* quod idem est ac « ipso facto commissi delicti » (can. 2217, § 1, n. 2° et § 2) *contrahunt,* ita ut statim illud servare debeant *donec, arbitrio eius cuius sententiam* supra dictam saltem « declaratoriam » *contempserunt,* ac proinde absque ignorantia praedictae sententiae ita deliquerunt, quod si illa fuerit affectata non excusantur ob §m 1m, can.s 2229, *congruenter* iudicio illius *satisfecerint.* Tunc enim absolvi poterunt iuxta censurae naturam in can. 2248, § 1 explicitam, postrema enim clausula est valde diversa ab altera « ad beneplacitum Superioris », quae constituit poenam vindicativam « interdictum ab ingressu ecclesiae » sic statutum (can. 2291, 2°).

Statuit congruenter iuri praecedenti, sed Codici aptans praescriptum § *4. Qui causam dederunt,* scilicet per delictum, cuius rei fuerunt ad normam can. 2209, §§ 1-3, a) *interdictio locali,* sive « fuerit generale » (can. 2271), sive « locali particulari » (can. 2272), *aut* b) *interdicto in communitatem seu collegium,* « uti talem » ad

normam can. **2274**, § 3, vel nihil addendo, *sunt* praefati rei *ipso facto* fulminati interdicti ac vi huius canonis *personaliter interdicti* ad normam can. **2275** atque censura propter contumaciam in satisfactionis vel reparationis scandali defectu, sive illi cognoscantur, sive ignoti fuerint.

180. **Sanctio prohibitionis sepulturae ecclesiasticae.** — « Ex parte tantum cum veteri iure congruit » (can. 6, 3°), seu cum const.e Pii IX citata quoad excommunicationem primam nemini reservatam, *can. 2339*. Sic illa concepta fuerat: « Mandantes seu cogentes tradi ecclesiasticae supulturae haereticos notorios, aut nominatim excommunicatos vel interdictos ». Praescriptum vero canonis est: *Qui ausi fuerint,* unde « quaelibet imputabilitatis imminutio sive ex parte intellectus sive ex parte voluntatis eximit a poena » sequenti, secus ac in iure veteri eveniebat, a) *mandare* auctoritative, v. gr. Syndicus civitatis, Praefectus Provinciae, etc. vel habens potestatem in coemeterium, *seu* b) *cogere* vi vel metu gravi, etsi personae privatae, *tradi ecclesiasticae sepulturae,* quod proprie dicitur quoad inhumandum vel condendum cadaver « in loco sacro » (can. **1242**), etsi violato seu interdicto, a) *infideles,* nempe: « qui sine baptismo decesserint », exclusis catechumenis « qui nulla sua culpa sine baptismo moriantur » (can. **1239**), b) notorios *apostatas a* christiana *fide,* c) *vel haereticos,* d) *schismaticos*, videlicet: « sectae haereticae vel schismaticae... notorie addictos », et additur *aliosve*, quia etiam illi sunt excommunicati, ac sequitur e) *sive excommunicatos* f) *sive interdictos* equidem personaliter ac « post sententiam condemnatoriam vel declaratoriam », et haec multiplex interpretatio est secundum clausulam: *contra praescriptum can. 1240*, § *1*, quae insuper continet limitationem singulorum ex declaratis, « nisi ante mortem aliqua dederint poenitentiae signa ». — Sanctio vero est quod sic delinquentes « contra cit. praescriptum » *contrahunt excommunicationem latae sententiae nemini reservatam*, nempe: « a qua potest absolvere, in foro sacramentali quilibet confessarius; extra forum sacramentale quicumque iurisdictionem in foro externo habeat in reum » (can. **2253**, 1°).

Alii quoque minus delinquentes in idipsum puniuntur, dum prosequitur canon: *sponte vero* idest: non praesupposito mandato vel coactione *sepulturam* « in loco sacro » ut supra, *eisdem* antea recensitis cum declarationibus *donantes*, quatenus ab his principa-

liter hoc dependens, v. gr. coemeterii rector, seu actualis moderator, « contrahunt » *interdictum ab ingressu ecclesiae* qua censuram, nam est *Ordinario* ad normam can. 2253, 3° *reservatum*. Haec pars quoque non parum immutavit ius contentum in const. « Apostolicae Sedis » sub § VI, n. 2. Nec dubitandum est quod laicus, qui custodiam habet ecclesiae vel coemeterii adhuc benedicti, et admittens ad sepulturam, uti declaratum manet, hanc censuram incurrat.

181. **De eo, qui obduratus manet in censura** continet praescripta pro censurae diversitate *can. 2340*. In duos paragraphos est distinctus quoad excommunicationem ac suspensionem, unde insordescentia causâ interdicti silentio premitur. § *1*. « Verbum hoc *si quis* tam masculos quam feminas complectitur » [1]. imo in hoc loco et clericos qualibet fulgentes dignitate, nam « de lege poenali » (can. 2227, § 2) proprie non agitur. Conditiones autem praescripti sunt quod a) *obdurato animo*, qui nempe a contumacia non discedit, b) *per annum* seu « spatium 365 dierum » (can. 32, § 2) c) *insorduerit in sententia excommunicationis*, idest: cognoscens se excommunicatum esse non deferat scopo huius medicinalis poenae, nec absolutionem ab ea petat, quando hoc posset, talis ergo *est de haeresi suspectus*, qua erret circa necessitatem communionis ecclesiasticae ad salutem consequendam, ita ut « etiam contra eum, tamquam de haeresi suspectum, procedi possit » [2]. vel ab Ordinario loci et ob can.s 501, §m 2 prohibitionem quoad religiosos quoque exemptos ad applicandas poenas can.s 2315, vel a Tribunali Congr.s S. Officii quoad omnes eidem subditos.

§ *2*. *Si* a) *clericus* solummodo, quia b) *in censura* proprie dicta, non iam in poena huiuscemodi vindicativa, et ei propria, nempe: c) *suspensionis* cuiuslibet inter distinctas sub §° 2ª tum cans. 2278, tum cans. 2279, d) *per semestre* « continuum » atque « de momento ad momentum, ut in calendario supputetur » (can. 34, § 2) *perseveraverit*, proinde conscius ipsius absolutionem non petierit, *graviter moneatur* ab eius Ordinario ut a contumacia discedat, *et si*, a) *exacto a monitione mense*, ita ut « hic sumatur prout est in calendario, ac primus dies (idest, monitionis peractae) ne computatur et tempus finiatur expleto ultimo die eiusdem numeri » (can. 34, § 3, 1° et 3°),

[1] L. 1, tit. XVII, Lib. L, D. — [2] Conc. Trid. cap. 3, sess. XXV, De ref.

b) *a contumacia non recesserit,* propter quod « absolutio denegari potest » (can. 2248, § 2), iubet canon ut *privetur,* servato iuris ordine, *beneficiis aut officiis* stricto sensu ad normam can. 1409 et 145, *si qua* alterutra *in Ecclesia,* qua societate, *forte habeat.* Si vero unum beneficium possideat et alterum habeat officium, postquam uno fuit privatus, facta iterum monitione, si adhuc resipiscentiam distulerit per semestre, ut supra, debet quoque altero officio aut beneficio privari. E converso dicendum est unamquamque privationis poenam esse extendendam ad omnia « beneficia aut officia », quae talis clericus habeat. Ita enim ex iure antiquo, nam Coelestinus III [1] sic respondet de talibus clericis: « Unde Baran. archiepiscopo dedimus in mandatis, ut eos pro tanta pertinacia et contemptu Apostolico, beneficiis, quae habent (nempe: « illa, quae habuerunt beneficia, vel quae postmodum sunt adepti, nam quidam ex ipsis suspensis aliud beneficium ecclesiasticum sunt adepti ») non differat spoliare ».

Can. 2341. - Si quis contra praescriptum can. 120 ausus fuerit ad iudicem laicalem trahere aliquem ex S. R. E. Cardinalibus vel Legatis Sedis Apostolicae, vel Officialibus maioribus Romanae Curiae ob negotia ad eorum munus pertinentia, vel Ordinarium proprium, contrahit ipso facto excommunicationem Sedi Apostolicae speciali modo reservatam; si alium Episcopum etiam mere titularem, aut Abbatem vel Praelatum *nullius,* vel aliquem ex supremis religionum iuris pontificii Superioribus, excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae simpliciter reservatam; demum si, non obtenta ab Ordinario loci licentia, aliam personam privilegio fori fruentem, clericus quidem incurrit ipso facto in suspensionem ab officio reservatam Ordinario, laicus autem congruis poenis pro gravitate culpae a proprio Ordinario puniatur.

Can. 2342. – Plectuntur ipso facto excommunicatione Sedi Apostolicae simpliciter reservata:

1° Clausuram monialium violantes, cuiuscunque generis aut conditionis vel sexus sint, in earum monasteria sine legitima licentia ingrediendo, pariterque eos introducentes vel admittentes; quod si clerici sint, praeterea suspendantur per tempus pro gravitate culpae ab Ordinario definiendum;

2° Mulieres violantes regularium virorum clausuram et Superiores aliique, quicunque ii sint, eas cuiuscunque aetatis introducentes vel admittentes; et praeterea religiosi introducentes vel admittentes priventur officio, si quod habeant, et voce activa ac passiva;

3° Moniales e clausura illegitime exeuntes contra praescriptum can. 601.

Can. 2343. - § 1. Qui violentas manus in personam Romani Pontificis iniecerit:

1° Excommunicationem contrahit latae sententiae Sedi Apostolicae specialissimo modo reservatam; et est ipso facto vitandus;

2° Est ipso iure infamis;

3° Clericus est degradandus.

§ 2. Qui in personam S. R. E. Cardinalis vel Legati Romani Pontificis:

1° In excommunicationem incurrit latae sententiae Sedi Apostolicae speciali modo reservatam;

2° Est ipso iure infamis;

3° Privetur beneficiis, officiis, di-

[1] Cap. 8 « De aetate et qualitate et ordine praeficiendorum » (I, 14) X.

gnitatibus, pensionibus et quolibet munere, si quod in Ecclesia habeat.

§ 3. Qui in personam Patriarchae, Archiepiscopi, Episcopi etiam titularis tantum, incurrit in excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae speciali modo reservatam.

§ 4. Qui in personam aliorum clericorum vel utriusque sexus religiosorum, subiaceat ipso facto excommunicationi Ordinario proprio reservatae, qui praeterea aliis poenis, si res ferat, pro suo prudenti arbitrio eum puniat.

Can. 2344. - Qui Romanum Pontificem, S. R. E. Cardinalem, Legatum Romani Pontificis, Sacras Congregationes Romanas, Tribunalia Sedis Apostolicae eorumque Officiales maiores, proprium Ordinarium publicis ephemeridibus, concionibus, libellis sive directe sive indirecte, iniuriis affecerit, aut simultates vel odia contra eorundem acta, decreta, decisiones, sententias excitaverit, ab Ordinario non solum ad instantiam partis, sed etiam ex officio adigatur, per censuras quoque, ad satisfactionem praestandam, aliisque congruis poenis vel poenitentiis, pro gravitate culpae et scandali reparatione, puniatur.

182. **Contra fori privilegium.** — Ad tuendum fori privilegium, de quo in can. 120, tendit sequens *can. 2341. Si quis,* nulla distinctione considerata etiam Episcopalis dignitatis, *contra praescriptum can. 120* scilicet: I° « sine venia Sedis Apostolicae » quoad fere omnes *ausus fuerit,* hinc « quaelibet imputabilitatis imminutio sive ex parte intellectus (excepta ignorantia affectata) sive ex parte voluntatis (can. 2229, § 2) eximit » a poena sequenti ob delictum: *ad iudicem laicum* quemcumque civilis societatis *trahere* veluti legum violentia *aliquem* a) *ex S. R. E. Cardinalibus* b) *vel Legatis Sedis Apostolicae,* qui distinguuntur in cap. V, tit. VII, Lib. I, c) *vel officialibus maioribus,* scilicet: praeter S. R. R. Auditores, in Congregationibus Adsessores, Secretarii, Subsecretarii, et alii cognoscendi ex « Annuario Pontificio », *Romanae Curiae,* sed his qua talibus, nempe: solummodo *ob negotia ad eorum munus pertinentia,* d) *vel Ordinarium proprium* sive loci, ad normam can. 94, 111, vel ubi domus religiosa sita est, sive pro alumnis religionis clericalis exemptae eorum Superiores maiores (can. 198), delinquens ut praefertur *contrahit ipso facto excommunicationem Sedi Apostolicae speciali modo reservatam.* — Prosequitur canon de eodem ac supra dictum est delinquente, sed II° sine diversa licentia (can. 120, § 2) Sedi Aplcae. vel Ordinarii ob diversas personas quae trahuntur, *si alium,* praeter proprium, a) *Episcopum* residentialem (etsi nondum consecratum) ratione habitae ac possessae iurisdictionis ordinariae, vel ratione characteris quia subditur: *etiam mere titularem,* b) *aut Abbatem vel Praelatum nullius,* quos definit can. 319, c) *vel aliquem,* qui non sit proprius Ordinarius, nam de hoc statuitur prius, *ex supremis,* qui in ea religione Superiorem non habent,

religionum etiam laicalium, et non exemptarum, sed *iuris pontificii* tantum *Superioribus, excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae simpliciter reservatam* supple : contrahit. — Atque *demum si*, III° *non obtenta ab Ordinario loci* « in quo causa peragitur » (can. 120, § 2) *licentia, aliam* a) *personam* praeter praedictas in duabus praecedentibus canonis partibus b) *privilegio fori fruentem* iuxta commentarium in explicatione canonum 120, 614, 680, punitur sic delinquens ut supra, sub distinctione: a) *clericus quidem incurrit ipso facto in suspensionem ab officio,* cuius effectus recenset can. 2279, equidem intellecto sensu lato (can. 145), ne clericus quandoque impunitus remaneat, *reservatam Ordinario* (can. 2253, 3°), b) *laicus autem congruis poenis pro gravitate culpae a proprio Ordinario* ad normam can. 198, § 1 *puniatur*. Poena indeterminata est ac enunciata praeceptivis verbis (can. 2217, § 1, 1°, 2223 § 3).

Animadvertere oportet diligenter excommunicationis latae sententiae reservationem speciali modo vel simpliciter non dimetiendam esse cum defectu illius veniae ratione privilegii fori necessario obtinendae, videlicet : a Sede Apostolica vel ab Ordinario loci in quo causa peragitur. Huius enim venia sufficeret in iuris rigore ad trahendum proprium Provincialem religionis clericalis exemptae, eiusque tamen defectus veniae secumferret excommunicationem speciali modo reservatam, dum econtra simpliciter reservata erit excommunicatio incursa ob veniam non obtentam Sedis Apostolicae a delinquente contra fori privilegium competens Episcopo etiam mere titulari, Abbati vel Praelato nullius et Supremo religionis Iuris Pontificii Moderatori, qui non essent Ordinarii proprii delinquentis.

183. **Contra violationem clausurae.** — *Can. 2342. Plectuntur ipso facto* violatae clausurae papalis ad normam can. 597 *excommunicatione Sedi Apostolicae simpliciter reservata:*

1° Clausuram monialium sensu stricto ad normam can. 488, 7°, I° *violantes* contra praescriptum can. 600 ibi explicatum, ergo exceptis personis sub n.is 1°, 2°, 3°. *cuiuscumque* a) *generis* b) *aut conditionis,* c) *vel sexus sint,* omittitur verbum « aetatis », eo quod quamvis baptizati impuberes post usum rationis « teneantur (can. 12) legi mere ecclesiasticae » can.s 600 ubi prohibentur indirecte, ut in eo explicatum est, ingredi clausuram, attamen ad normam can.

2230 « excusantur a poenis latae sententiae », prout est supradicta excommunicatio; ceteri praefati puniuntur: a) *in earum* monialium de quibus antea *monasteria* b) *sine legitima licentia,* scilicet: vel Sanctae Sedis iuxta initium can. 600, vel Ordinarii loci impetrata secundum can. eumdem n. 4°, *ingrediendo,* II° *pariterque* i. e. subiacent quoque praefatae reservatae excommunicationi, *eos* nempe: « clausuram monialium violantes in earum monasteria sine legitima licentia ingrediendo » (non exclusis impuberibus supra determinatis, quia designatio personarum distincta in prima parte tunc necessaria, quia delictum earum puniebatur, in hac secunda est praetermittenda) dum patrant delictum ad normam can. 600 ibi explicatam et nunc sancitam a) *introducentes* ab extra, quod verbum, praeter eos qui facultatem ingrediendi praebent, innuit alios qui physice vel moraliter sed proprie, pueros ac puellas cum rationis usu, indeque prohibitas ex can. 600, intra clausuram ducunt, b) *vel admittentes* ex parte claustralium, ut ostiaria, superiorissa, aliaeque praebentes physice qualitercumque ingressum: — quoad poenam vero sententiae ferendae sequitur: *quod si clerici sint* « propter primam saltem tonsuram » (can. 108, § 1) *praeterea suspendantur* ex iniunctione (can. 2223, § 3) *per tempus pro gravitate culpae,* quae clausula indigitat moralitatem actus pravam ponderandam *ab Ordinario* loci vel a Superiore regulari, alterutro poenam infligente, si huic subiiciantur puniendus ac moniales (can. 603), *definiendum:*

2° *Mulieres* (exclusis impuberibus ob can. 2230, ut in prima h. can. parte) nam illae tantum non viri esse queunt *violantes regularium virorum* « qui vota nuncuparunt in Ordine » (can. 488, 7°) *clausuram,* igitur contra praescriptum can. 598, 599, § 1, *et* b) *Superiores* quicumque domus regularis de qua agitur, c) *aliique, quicumque ii sint,* subiecti legi poenali excommunicationis mulieres ac viri, *eas* h. e. mulieres *cuiuscumque aetatis,* ergo etiam impuberes, imo etsi non septennes ast rationis usu non carentes, quia verbum mulieres sexum designat, et praedictae omnes violantes sunt clausurae ut explicatum est in can. 598, § 1, α) *introducentes* β) *vel admittentes,* prout in numero praecedenti haec verba sunt declarata; singuli recensiti excommunicationi canonis huius subiacent latae sententiae; — poena vero ferendae sententiae adiungitur contra nonnullos ex eis, nempe: *et praeterea religiosi* quicumque illius domus vel alterius a) *introducentes* b) *vel admittentes* ut supra

n. 1°, *priventur* a) *officio* stricto sensu (can. 145), *si quod habeant*, b) *et voce activa et passiva.* Poena determinata et praeceptivis verbis edita. (Can. cit. in fine praec. can.).

3° Moniales stricto sensu, sicut dictum est in can. citando, *e clausura illegitime exeuntes contra praescriptum can. 601* ibidem explicatum, ex qua citatione videretur argumentari logice omissionem scripti recognitionis periculi, « quando tempus suppetat » ex § 2°, facere illegitimum exitum in praesenti canone punitum excommunicatione latae sententiae Sedi Apostolicae simpliciter reservata. Sed respondeo retinendam sententiam oppositam ibi probatam, quia monialis exiens sine illo scripto praevio Ordinarii loci, non facit contra praescriptum canonis, eo quod causa, ut supponimus, subest, nec licentia Ordinarii ex illo scripto provenit, sed hoc continet solam recognitionem causae non necessariam pro egressu, sed ne lex privatis personis remittat iudicium de ipsius existentia.

184. **Privilegium canonis in tota eius amplitudine.** — Quia in sequenti can. adhibita est eadem clausula quae ab antiquitate derivatur pro canonis privilegio, altera omissa « suadente diabolo » utpote innecessaria; tenenda est interpretatio probatorum Auctorum ad normam can. 6. « 2° Canones qui ius vetus ex integro referunt ex veteris iuris auctoritate, atque ideo ex receptis apud probatos auctores interpretationibus sunt aestimandi; 3° Canones qui ex parte tantum cum veteri iure congruunt, qua congruunt, ex iure antiquo aestimandi sunt; qua discrepant, sunt ex sua ipsorum sententia diiudicandi ». — Gradatim poenas statuit pro ecclesiasticis gradibus personarum *can. 2343.* § 1. *Qui* (verbum generale) *violentas manus*, per quae verba non tantum actiones manuum sed quaecumque, prout hae opponuntur verbalibus iniuriis, designantur, dummodo violentae sint propter implicitam iniuriam *in personam,* non in eius effigiem vel imaginem vel cadaver, vel res ipsius v. gr. in thronum, vestes papales, nisi quando propter coniunctionem, in Romanum Pontificem ibi sedentem, his indutum, redundarent offensivae actiones; persona *Romani Pontificis* debet accipi proprie seu physice, quae manibus attrectari potest, sed prout dignitate Summi Pontificatus ornata violari potest, tum in corpore quoad incolumitatem v. gr. interfectione, mutilatione, percussione, tum in libertate physica v. gr. captione, incarceratione, detentione, tum in eius dignitate v. gr. per hostilem insequutionem physicam;

qui ergo his singulis actionibus et similibus violentas manus in personam Romani Pontificis, non in alias eidem coniunctas quam maxime vel in eiusdem res vel loca, etiam Apostolicum Palatium, (iterum salva exceptione prius adhibita circa res ipsius), *iniecerit: — 1° Excommunicationem contrahit latae sententiae Sedi Apostolicae* nunc primo *specialissimo modo reservatam;* cuius gravitas adaugetur eo quod *et est* sic delinquens excommunicatus *ipso facto vitandus;* valde notandus hic unicus casus ex iure cum propriis diversis effectibus; — *2° Est ipso iure infamis;* cuius poenae effectus sunt contenti sub can. 2294, § 1; — *3° Clericus est degradandus* Maxima poena vindicativa clericorum peculiaris, et de qua dicit can. 2305. « § 1. Degradatio in se continet depositionem, perpetuam privationem habitus ecclesiastici et reductionem clerici ad statum laicalem ».

Excepta excommunicationis adnotata duplici singularitate, poenas latae sententiae $§^{1}$ 1^{1} extendit canon ad huiusmodi delinquentem sub § 2. *Qui in personam S. R. E. Cardinalis vel Legati Romani Pontificis* propter intimam cum eo iuridicam coniunctionem; scilicet: — *1° In excommunicationem incurrit latae sententiae Sedi Apostolicae speciali modo reservatam; — 2° est ipso iure infamis;* de qua poena est correctum ius praecedens (c. 5 De poenis in 6°) propter can. 2293. « § 4. Neutra (infamia iuris vel facti) afficit delinquentis consanguineos aut affines »... — Poenam etiam ferendae sententiae adiungit can.ª § 2, quem commentamur, dicens: — *3° Privetur beneficiis, officiis, dignitatibus, pensionibus* ac propter pluralem loquutionem interpretandum esse de omnibus convincit clausula finalis *et quolibet munere, si quod in Ecclesia habeat.*

Supposita explicatione criminis data, patet translatam huc fuisse ex const. « Apostolicae Sedis » V excommunicationem in principales delinquentes, dum sequitur § 3. *Qui in personam Patriarchae, Archiepiscopi, Episcopi etiam titularis tantum,* videlicet: ad omne dubium tollendum ex const. « Apostolicae Sedis » forsitan inducendum, quae loqui videbatur de residentialibus, praefatus delinquens ut supra: *incurrit in excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae speciali modo reservatam.*

Demum declarat § 4. *Qui in personam aliorum* « propter primam saltem tonsuram » (can. 108, § 1) clericorum *vel utriusque sexus religiosorum* saltem « qui vota nuncuparunt in aliqua reli-

gione » (can. 488, n. 4°) « violentas manus iniecerit » *subiaceat ipso facto excommunicationi Ordinario proprio,* cui nempe subiicitur ex enumeratis in can. 198, § 1, *reservatae, qui* Ordinarius idem *praeterea aliis poenis, si res ferat* secundum patratum delictum ad normam can. 2218, § 1, *pro suo prudenti arbitrio eum* delinquentem *puniat.* Poena quidem indeterminata sed praeceptivis verbis edita (can. 2217, § 1, et can. 2223, § 3).

Quaeri potest num omnes *vere* clerici, ut canonis verba enunciant, comprehendantur, et econtra an utriusque sexus novitii religionum et personae in communi viventes sint a protectione canonis exclusi. Ad solvendam quaestionem diligenter considerare oportet canonis huius verba delictum denotantia, fuisse deprompta ex const.ne « Apostolicae Sedis » II excommunicatione inter simpliciter reservatas, mutato verbo « monachos » in « religiosorum » iuxta Codicis nomenclaturam ; ergo interpretationes Auctorum probatorum in exponendo verborum sensu sequi oportet ad normam can. 6, 2°, 3°. Proinde ad primam quaesiti partem respondendum est affirmative et ad alias duas negative. Confirmatur communis doctrina sequenti ratione. Quia hoc privilegium canonis, antea sic vocatum, etiam in Codice privilegium appellatur (can. 614, 680), et can. 119 vocat praedictas reales iniurias in clericos « sacrilegii delicta », quae ut ibidem fuit animadversum talia non essent, nisi propter hunc canonem poenalem. In hoc igitur canone 2343, § 4, nomine clericorum non comprehenditur qui etiamsi saltem tonsuratus « privilegia amittit » clericalia ad normam can. 123, et pari ratione « religiosorum » verbum est ad omnes illos significandos adhibitum qui, ut « etiam laici et novitii » ex can. 614, et ut sodales societatis in communi viventium sine votis « etiam laici » ex can. 680 « gaudent clericorum privilegiis ».

185. **Contra iniurias per verba aut scripta.** — *Can. 2344. Qui,* sive clericus, sive religiosus, sive laicus, a) *Romanum Pontificem,* b) *S. R. E. Cardinalem,* c) *Legatum Romani Pontificis* ad normam cap. V, Tit. VII, Lib. I, d) *Sacras Congregationes Romanas,* de quibus est cap.ne IV, art. I loc. cit., e) *Tribunalia Sedis Apostolicae,* scilicet: S. Rom. Rotam, Signaturam Apostolicam, Sacram Poenitentiariam, f) *eorumque* nempe : Congregationum et Tribunalium, non aliorum Officiorum *Officiales maiores* alibi declaratos, g) *proprium Ordinarium* determinandum vi ss. canonum 198, § 1, cum

aliis **111**, et **94**, — *publicis* a) *ephemeridibus* nempe : periodicis publicationibus paucorum foliorum, b) *concionibus,* quae vocentur conferentiae, allocutiones, etc. c) *libellis* periodicis vel secus, *sive directe* ad hoc ordinatis *sive indirecte* modo palliato aliarumque quaestionum occasione, — α) *iniuriis* quoad honorem, bonam famam, ut plurimum calumniose *affecerit,* β) *aut simultates,* malevolentiam, aversiones, *vel odia* proprie a) *contra eorumdem acta* quaelibet sive facta, b) *decreta* plures forsitan respicientia, c) *decisiones* extraiudiciales seu dispositiones forsan circa privatas personas, d) *sententias* iudiciales *excitaverit;* — quicumque igitur horum delinquentium *ab Ordinario* competenti a) *non solum ad instantiam partis,* quae iniuriis lacessita fuit vel contra quam excitationes fuere suscitatae, b) *sed etiam ex officio,* scilicet: nulla expectata querela interesse habentis, *adigatur,* a) *per censuras quoque,* si de graviori re agatur, vel necesse fuerit pro scopo obtinendo *ad satisfactionem praestandam* ei qui laesus est, restitutione honoris aut famae possibili, b) *aliisve congruis poenis* vindicativis *vel poenitentiis* ad normam Tit. IX et X cap. II, Lib. V cum hoc duplici respectu *pro gravitate culpae et scandali reparatione, puniatur.* Poena utique indeterminata sed praeceptivis verbis comminata. (Can. **2217**, § 1, 1° et can. **2223**, § 3°).

CAN. **2345**. - Usurpantes vel detinentes per se vel per alios bona aut iura ad Ecclesiam Romanam pertinentia, subiaceant excommunicationi latae sententiae speciali modo Sedi Apostolicae reservatae; et si clerici fuerint, praeterea dignitatibus, beneficiis, officiis, pensionibus priventur atque inhabiles ad eadem declarentur.

CAN. **2346**. - Si quis bona ecclesiastica cuiuslibet generis, sive mobilia sive immobilia, sive corporalia sive incorporalia, per se vel per alios in proprios usus convertere et usurpare praesumpserit aut impedire ne eorundem fructus seu reditus ab iis, ad quos iure pertinent, percipiantur, excommunicationi tandiu subiaceat, quandiu bona ipsa integre restituerit, praedictum impedimentum removerit, ac deinde a Sede Apostolica absolutionem impetraverit; quod si eiusdem ecclesiae seu bonorum patronus fuerit, etiam iure patronatus eo ipso privatus exsistat; clericus vero, hoc delictum committens vel in eodem consentiens, privetur praeterea beneficiis quibuslibet, ad alia quaelibet inhabilis efficiatur et a suorum ordinum executione, etiam post integram satisfactionem et absolutionem, sui Ordinarii arbitrio suspendatur.

CAN. **2347**. - Firma nullitate actus et obligatione, etiam per censuram urgenda, restituendi bona illegitime acquisita ac reparandi damna forte illata, qui bona ecclesiastica alienare praesumpserit aut in iis alienandis consensum praebere contra praescripta can. 534, § 1, et can. 1532:

1° Si agatur de re cuius pretium non excedit mille libellas, congruis poenis a legitimo Superiore ecclesiastico puniatur;

2° Si agatur de re cuius pretium sit supra mille, sed infra triginta millia libellarum, privetur patronus iure patronatus; administrator, munere administratoris; Superior vel oeconomus re-

ligiosus, proprio officio et habilitate ad cetera officia, praeter alias congruas poenas a Superioribus infligendas; Ordinarius vero aliique clerici, officium, beneficium, dignitatem, munus in Ecclesia obtinentes, solvant duplum favore ecclesiae vel piae causae laesae; ceteri clerici suspendantur ad tempus ab Ordinario definiendum;

3° Quod si beneplacitum apostolicum, in memoratis canonibus praescriptum, fuerit scienter praetermissum, omnes quovis modo reos sive dando sive recipiendo sive consensum praebendo, manet praeterea excommunicatio latae sententiae nemini reservata.

Can. 2348. - Qui legatum vel donationem ad causas pias sive actu inter vivos sive testamento, etiam per fiduciam, obtinuerit et implere negligat, ab Ordinario, etiam per censuram, ad id cogatur.

Can. 2349. - Recusantes praestationes legitime debitas ad normam can. 463, § 1, 1507, prudenti arbitrio Ordinarii puniantur, donec satisfecerint.

186. **In defensionem bonorum et iurium Ecclesiae Romanae** quoad temporale dominium conditus est *can. 2345*, ut patet ex contextu, desumptus ex n. 12, § 1, const.ª « Apostolicae Sedis » Pii IX, cuius textus est: « Invadentes, destruentes, detinentes per se vel per alios Civitates, Terras, loca aut iura ad Ecclesiam Romanam pertinentia; vel usurpantes, perturbantes, retinentes supremam iurisdictionem in eis; nec non ad singula praedicta auxilium, consilium, favorem praebentes ». — Ex comparatione huius cum praesenti canone deprehenduntur inductae ex industria omissiones delictorum. Verba enim « invadentes, destruentes » non immerito sunt pressae silentio, eo quod supponunt temporale dominium de facto, quod adeo imminutum est, ut revera hodie non habeatur. Vocabula « usurpantes, perturbantes », quamvis iurisdictionem de facto extare postulent, attamen diversimode illam respiciunt, nam perturbare proprie dicitur de iurisdictione illa existente, nec ad eam residuam illud verbum specialem applicationem consequetur in futurum tempus, dum relinquitur verbum « usurpans », quod extensum ad « bona et iura ad Ecclesiam Romanam pertinentia » sufficienter utraque protegit. Nec delinquentes accessorie aut secundarios (verbotenus omissos) reputare oportet exclusos, « auxilium, consilium, favorem praebentes » delinquentibus per usurpationem aut detentionem, nam, ut alias monuimus, huic canoni applicandum est praescriptum can.ª 2231 « Si plures ad delictum perpetrandum concurrerint, licet unus tantum in lege nominetur, ii quoque de quibus in can. 2209, §§ 1-3 tenentur, nisi lex aliud expresse caverit, eadem poena ». Lex vero praesens « aliud expresse (non) cavet ».

Secundum ergo hanc postremam normam damus praesentis canonis interpretationem. Videlicet: *Usurpantes,* qui, nempe « ab

ipso domino rem vel ius occupant quasi ad se pertinens », *vel* solum *detinentes,* ac sic impediunt, quominus proprius dominus illis forte per alios usurpatis fruatur, alterutrum delictum perpetrantes a) *per se vel* b) *per alium* iubendo vel cogendo, ac tunc in proprium favorem; obiectum vero multiplicis delicti declarati sunt singulatim a) *bona* equidem temporalia, mobilia vel immobilia, seu his aequiparata, *aut* b) *iura* quoque in praefata bona, quae sint territoria forsan vel palatia, *ad Ecclesiam Romanam,* non solum velut singularem dioecesim, vel specialiter ad Basilicam S. Ioannis Lateranensis, S. Petri, sed ad illam Ecclesiam *pertinentia*, prouti haec ob Summum Pontificem gaudet primatu in universalem Ecclesiam; praedicti delinquentes singuli et alii vi can.[8] 2231 comprehensi a) *subiaceant*, non secus ac in Const. « Apostolicae Sedis » Pii IX, *excommunicationi latae sententiae speciali modo Sedi Apostolicae reservatae; et* in specie *si clerici* ob « primam saltem tonsuram » (can. 108, § 1) atque « ad statum laicalem (nondum) regressi » (can. 211, § 2) *fuerint* huiusmodi delinquentes, *praeterea* b) *dignitatibus* ab Abbatia de regimine aut Praelatura nullius et supra, *beneficiis* proprie dictis (can. 1409), *officiis* « stricto sensu » (can. 145, § 2), *pensionibus,* prout hae ad can. 1429 definitae ac declaratae fuerunt, *privantur* equidem in iudicio criminali (can. 1933, § 1), *atque* c) « clerici » ut supra *inhabiles ad eadem,* sive habita sive alia in posterum habenda *declarentur* in eadem sententia. Poenae pro clericis sunt revera ferendae sententiae, sed determinatae atque « lex utitur praeceptivis verbis » (can. 2223, § 3).

187. **Defensio proprietatis bonorum ecclesiasticorum eorumque fructuum** plene assumpta est a Conc. Trid. in cap. 11, sess. XXII de Reformatione his verbis: « Si quem clericorum vel laicorum, quacumque is dignitate, etiam Imperiali aut Regali praefulgeat, in tantum malorum omnium radix, cupiditas occupaverit, ut alicuius ecclesiae, seu cuiusvis saecularis vel regularis beneficii, montium pietatis, aliorumque piorum locorum iurisdictiones, bona, census ac iura, etiam feudalia et emphyteutica, fructus, emolumenta, seu quascumque obventiones, quae in ministrorum et pauperum necessitates converti debent, per se vel per alios, vi vel timore incusso, seu etiam per suppositas personas clericorum aut laicorum, seu quacumque arte, aut quocumque quaesito colore, in proprios usus convertere, illosque usurpare praesumpserit, seu impedire ne

ab iis, ad quos iure pertinent, percipiantur; is anathemati tamdiu subiaceat, quamdiu iurisdictiones, bona, res, iura, fructus et redditus, quos occupaverit, vel qui ad eum quomodocumque, etiam ex donatione suppositae personae, pervenerint, ecclesiae, eiusque administratori sive beneficiato integre restituerit; ac deinde a Romano Pontifice absolutionem obtinuerit. — Quod si eiusdem ecclesiae patronus fuerit, etiam iure patronatus, ultra praedictas poenas, eo ipso privatus existat. — Clericus vero, qui nefandae fraudis et usurpationis huiusmodi fabricator seu consentiens fuerit, eisdem poenis subiaceat; necnon quibuscumque beneficiis privatus sit. et ad quaecumque alia beneficia inhabilis efficiatur; et a suorum ordinum executione, etiam post integram satisfactionem et absolutionem, sui Ordinarii arbitrio suspendatur ».

Poenae in hoc Decreto expressae iisdem verbis translatae sunt in praesentem canonem, qui delinquentes summarie continet, sed ex propria sententia est potius aestimandus ad normam can. 6, 3°.

In const. « Apostolicae Sedis » Pii IX [1] ita concipitur excommunicatio speciali modo Rom. Pontifici reservata, lata in « Usurpantes vel sequestrantes iurisdictionem, bona, redditus ad personas ecclesiasticas ratione suarum Ecclesiarum aut beneficiorum pertinentes ».

Can. 2346 in delictis puniendis proprius accessit ad disciplinam per Conc. Trid. inductam, quod e memoria ne labatur, quando legantur auctores probati, qui post dictam const. Pianam de hac excommunicatione scripserunt. *Si quis,* et « verbum hoc tam masculos quam feminas complectitur » [2], imo ex Codice addi potest: « clericorum vel laicorum » (loc. cit. Conc. Trid.), « utrique autem possunt esse religiosi » (can. 107), *bona,* quae « naturaliter ex eo dicuntur, quod beant, hoc est beatos faciunt: beare est prodesse » [3], *ecclesiastica,* quae definiuntur in can. 1497, § 1, additurque *cuiuslibet generis,* nempe: « sacra, pretiosa » (ib. § 2), vel secus, et « sunt bona temporalia, *sive mobilia, sive immobilia, sive corporalia, sive incorporalia* (prout haec verba sunt in dicto can. ac paragrapho declarata), quae vel ad Ecclesiam universam et ad Apostolicam Sedem vel ad aliam in Ecclesia personam moralem pertineant » (can. cit. § 1°), a) *per se* delinquens, *vel per alios* iussione,

[1] 12 Oct. 1869, § 1, n. 11. — [2] L. 1 « de verborum significatione » ff. — [3] L. 48 « de verborum significatione » ff.

« vi vel timore incusso », dummodo disiunctive b) *in proprios usus convertere et usurpare,* prout hoc verbum fuit in praec. can. declaratum et in praefata conversione includitur, c) *praesumpserit,* quod verbum « plenam cognitionem ac deliberationem exigit », estque practici momenti, quatenus « quaelibet imputabilitatis diminutio... eximit a poenis latae sententiae » (can. 2229, § 2) atque ex contextu afficit quoque delictum *aut* b) *impedire* « quocumque quaesito colore » aut modo *ne eorumdem* « bonorum ecclesiasticorum » ut supra, *fructus* si sint agri, res se moventes, *seu reditus,* v. gr. ex locatione, ex syngraphis nummulariae mensae, etc. *ab iis* personis, sive physicis v. gr. beneficiariis, sive moralibus v. gr. locis piis, ecclesiis, *ad quos iure* canonico *pertinent,* seu illorum nomine administratoribus, *percipiantur* cum effectu, sub quorum redituum nomine pensiones etiam a guberniis solvendae ex concordatis non immerito veniunt: — omnes igitur, prout declarati sunt, delinquentes, et illorum unusquisque a) *excommunicationi tamdiu subiaceat,* quod exprimit illam ipso delicti facto incursam fuisse (can. 2217, § 2), *quamdiu* disiunctive a) *bona ipsa* « in proprios usus conversa et usurpata » *integre* etiam quoad parvam partem *restituerit,* tradens ea personae ecclesiasticae, cuius sint, fortassis per intermedias personas securas, *praedictum impedimentum,* scilicet « ne eorumdem fructus seu reditus ab iis, ad quos iure pertinent, percipiantur », *removerit* efficaciter, quantum in se est, *ac* solum *deinde* b) *a Sede Apostolica absolutionem* directe vel per delegatum datam de facto *impetraverit; — quod si* « quis » ut supra delinquens *eiusdem ecclesiae seu bonorum,* quae dotem constituunt beneficii, ac proinde huius *patronus fuerit* ad normam iuris ante Codicem, de quo patrono est Cap. IV, tit. XXV, in Parte quinta, Libri III, *etiam* seu praeter excommunicationem *iure patronatus eo ipso privatus existat,* sicut manet declaratum in Commentario Textus ad can. 1470, § 1, 6°; — *clericus vero,* a) *hoc delictum* unumquodque huius canonis *committens* etiam sine praesumptione b) *vel in eodem* ab altero cum effectu perpetrato, quatenus in ipso est, forsan uti administratore, *consentiens,* a) *privetur,* ac proinde sequuntur poenae ferendae sententiae, *praeterea,* quia ex can. 2209 poenas latae sententiae supradictas praesumens incurreret, *beneficiis quibuslibet,* proprie tamen dictis (can. 1409), b) *ad alia quaelibet,* quamvis prius possessa, *inhabilis* sententia condemnatoria *efficiatur* vi huius canonis *et* c) *a suorum*

ordinum exsecutione seu « ab omni actu potestatis ordinis receptae per ordinationem » ob can. 2279, § 2, 3°, *etiam post integram satisfactionem* supra requisitam praevie *et absolutionem* ab excommunicatione, *sui*, ratione incardinationis vel alterius subiectionis, *Ordinarii arbitrio* quoad tempus subeundae poenae, etiamsi « per modum praecepti extra iudicium » (can. 1933, § 4) *suspendatur* poena tunc vindicativa, et « lex utitur verbis praeceptivis » (can. 2223, § 3).

188. **Contra illegitimas rerum ecclesiasticarum alienationes.** — *Can. 2347. Firma* a) *nullitate actus*, quando haec sit a ss. canonibus vel alias legitime statuta, *et obligatione* duplici, *etiam per censuram urgenda* secundum leges et auctoritatis competentis prudentiam, b) *restituendi bona illegitime acquisita*, scilicet: cum contractus nullitate aut irritatione, c) *ac reparandi damna forte illata*, etsi contractus validus dicatur, — *qui bona ecclesiastica*, scilicet: « temporalia, sive corporalia, tum immobilia tum mobilia, sive incorporalia, quae vel ad Ecclesiam universam et ad Apostolicam Sedem vel ad aliam in Ecclesia personam moralem pertineant » (can. 1497, § 1), a) *alienare*, ita ut Ecclesiae ius in ea bona deminutum evaserit per contractum, *praesumpserit* [1] quod verbum est supplendum ex grammaticali constructione sub littera b) *aut in iis alienandis consensum praebere*, videlicet: alterutrum *contra praescripta can. 534*, § 1 ibi commentati *et can. 1532*, qui commentatus fuit in « Lib. III, De rebus »; distribuuntur poenae infligendae atque latae sententiae iuxta valorem rei alienatae sequenti modo:

1° Si agatur de re cuius pretium non excedit mille libellas aureas ex S. Congr.[a] iurisprudentia seu francos, aut aequivalentem in nummis aliis summam, tunc *congruis poenis a legitimo Superiore ecclesiastico* unusquisque ex praedictis delinquentibus *puniatur*. Praeceptive poena indeterminata est expressa (can. 2217, § 1, 1° et can. 2223, § 3).

[1] Can. 2229. § 1. A nullis latae sententiae poenis ignorantia affectata sive legis sive solius poenae excusat, licet lex verba de quibus in § 2 contineat.

§ 2. Si lex habeat verba: *praesumpserit, ausus fuerit, scienter, studiose, temerarie, consulto egerit* alia ve similia quae plenam cognitionem ac deliberationem exigunt, quaelibet imputabilitatis imminutio sive ex parte intellectus sive ex parte voluntatis eximit a poenis latae sententiae.

2° Si agatur de re cuius pretium sit supra mille, sed infra triginta millia libellarum seu francorum, ut supra, a) *privetur patronus* delinquens *iure patronatus;* b) *administrator, munere administratoris;* c) *Superior vel oeconomus* uterque *religiosus*, tum *proprio officio* habito ex denominatione respectiva, tum *et habilitate ad cetera officia*, cumulando has *praeter alias congruas poenas a Superioribus* eorum *infligendas;* d) *Ordinarius vero* loci ex contextu *aliique clerici* « propter primam saltem tonsuram » (can. 108, § 1) sed saeculares, qui sint *officium* stricto sensu (can. 145), *beneficium* proprie dictum (can. 1409), *dignitatem, munus* quodcumque *in Ecclesia obtinentes*, hi singuli *solvant duplum* valoris *favore ecclesiae vel piae causae laesae;* e) *ceteri clerici* carentes officio etsi lato sensu *suspendantur ad tempus ab Ordinario* eorum *definiendum.* Poenae omnes ferendae sententiae, attamen verbis praeceptivis editae (can. 2217, § 1, 2° et 2223, § 3°).

Demum *3° Quod si beneplacitum apostolicum, in memoratis* per hunc *canonibus praescriptum, fuerit scienter praetermissum* (can. 2229 [1], §§ 1, 2) vel cum affectata ignorantia, *omnes quovis modo reos* in contractu alienationis supradictae a) *sive dando* rem ecclesiasticam b) *sive recipiendo* eam, quamvis ex ulteriore contractu, c) *sive consensum praebendo* absolute, quando ex lege vel consuetudine dare teneantur, *manet praeterea*, scilicet: simul cum « nullitate actus et obligatione restituendi », et si agatur de rebus pretiosis ultra poenas n.[1] 2[1], *excommunicatio latae sententiae nemini reservata*, i. e. « a quolibet absolvenda confessario in foro sacramentali » (can. 2253, 1°), dummodo praevie satisfecerit aut serio idipsum promiserit, qui eadem sit ligatus.

189. **Sanctio canonum 1514, 1516** est quam statuit *can. 2348.* — Revera can. 1515 edixit: « Ordinarii omnium piarum voluntatum tam mortis causa quam inter vivos exsecutores sunt », unde « alii exsecutores delegati debent, perfuncti munere, illis reddere rationem ». Ut ergo hoc ius Ordinarii efficacius sit et officium melius impleatur, dicitur in praesenti canone. *Qui*, etiam « clericus et religiosus » ad normam can. 1516, a) *legatum* proprie dictum, utpote in testamento heredi vel exsecutori commissum, fortassis cum onere adnexo ipsi legatario imposito, *vel dona-*

[1] Vide canonem in calce pag. 244.

tionem propterea quod contractu constat gratuito, b) *ad causas pias,* nempe religionis vel caritatis c) *sive actu inter vivos*, qui videlicet in vita donantis ad effectum deducendum sit, *sive testamento,* quod non valet, nisi interveniente morte testatoris, d) *etiam per fiduciam,* idest: quando fidelitati commissarii est exsecutio relicta, quin actus ille legati vel donationis probari queat, saltem quoad personam utilitate huiusmodi potituram, a) *obtinuerit* per rei detentionem vel melius exsecutionis commissionem *et* b) *implere* iuxta legantis vel donantis voluntatem *negligat,* etsi solum differendo notabiliter, — *ab Ordinario* nempe loci, et si agatur « de bonis fiduciariis alicui religioso commissis » cum distinctione in § 3, can.s 1516 posita, « est loci Ordinarius, vel Ordinarius eiusdem religiosi proprius », a quo sic declarato, *etiam per censuram* quamlibet, quatenus opus sit, vel mitioribus poenis, *ad id* nempe proprium implere debitum in canone expressum *cogatur.*

190. **Ut praestationes debitae solvantur.** — Denique ut indemnitati consulatur eorum, qui utilitatibus fidelium se devoverunt, contra renuentes iniustos datur *can. 2349. Recusantes praestationes legitime debitas* proindeque ex iustitia parochis *ad normam* can. 463, § 1 ibi explicati, et « pro variis actibus iurisdictionis voluntariae vel pro exsecutione rescriptorum Sedis Apostolicae vel occasione ministrationis Sacramentorum vel Sacramentalium » vel « taxas pro actibus iudicialibus » ad normam *can. 1507*, illi recusantes *prudenti arbitrio Ordinarii* loci ex contextu *puniantur* poena indeterminata sed ex praecepto (can. 2217, § 1a, 1° et 2223, § 3°) *donec satisfecerint*, prout in conscientia obligantur.

TITULUS XIV.

De delictis contra vitam, libertatem, proprietatem, bonam famam ac bonos mores.

Can. 2350. - § 1. Procurantes abortum, matre non excepta, incurrunt, effectu secuto, in excommunicationem latae sententiae Ordinario reservatam; et si sint clerici, praeterea deponantur.

§ 2. Qui in seipsos manus intulerint, si quidem mors secuta sit, supultura ecclesiastica priventur ad normam can. 1240, § 1, n. 3; secus, arceantur ab actibus legitimis ecclesiasticis et, si sint clerici, suspendantur ad tempus ab Ordinario definiendum, et a beneficiis aut officiis curam animarum interni vel externi fori adnexam habentibus removeantur.

Can. 2351. - § 1. Servato praescripto can. 1240, § 1, n. 4, duellum perpetrantes aut simpliciter ad illud provo-

cantes vel ipsum acceptantes vel quamlibet operam aut favorem praebentes, nec non de industria spectantes illudque permittentes vel quantum in ipsis est non prohibentes, cuiuscunque dignitatis sint, subsunt ipso facto excommunicationi Sedi Apostolicae simpliciter reservatae.

§ 2. Ipsi vero duellantes et qui eorum patrini vocantur, sunt praeterea ipso facto infames.

Can. 2352. - Excommunicatione nemini reservata ipso facto plectuntur omnes, qualibet etiam dignitate fulgentes, qui quoquo modo cogant sive virum ad statum clericalem amplectendum, sive virum aut mulierem ad religionem ingrediendam vel ad emittendam religiosam professionem tam solemnem quam simplicem, tam perpetuam quam temporariam.

Can. 2353. - Qui intuitu matrimonii vel explendae libidinis causae rapuerit mulierem nolentem vi aut dolo, vel mulierem minoris aetatis consentientem quidem, sed insciis vel contradicentibus parentibus aut tutoribus, ipso iure exclusus habeatur ab actibus legitimis ecclesiasticis et insuper aliis poenis pro gravitate culpae plectatur.

Can. 2354. - § 1. Laicus qui fuerit legitime damnatus ob delictum homicidii, raptus impuberum alterutrius sexus, venditionis hominis in servitutem vel alium malum finem, usurae, rapinae, furti qualificati vel non qualificati in re valde notabili, incendii vel malitiosae ac valde notabilis rerum destructionis, gravis mutilationis vel vulnerationis vel violentiae, ipso iure exclusus habeatur ab actibus legitimis ecclesiasticis et a quolibet munere, si quod in Ecclesia habeat, firmo onere reparandi damna.

§ 2. Clericus vero qui aliquod delictum commiserit de quibus in § 1, a tribunali ecclesiastico puniatur, pro diversa reatus gravitate, poenitentiis, censuris, privatione officii ac beneficii, dignitatis, et, si res ferat, etiam depositione; reus vero homicidii culpabilis degradetur.

Can. 2355. - Si quis non re, sed verbis vel scriptis vel alia quavis ratione iniuriam cuiquam irrogaverit vel eius bonam famam laeserit, non solum potest ad normam can. 1618. 1938 cogi ad debitam satisfactionem praestandam damnaque reparanda, sed praeterea congruis poenis ac poenitentiis puniri, non exclusa, si de clericis agatur et casus ferat, suspensione aut remotione ab officio et beneficio.

Can. 2356. - Bigami, idest qui, obstante coniugali vinculo, aliud matrimonium, etsi tantum civile, ut aiunt, attentaverint, sunt ipso facto infames; et si, spreta Ordinarii monitione, in

Titulus XIV. De delictis contra

- vitam
  - erga fetum vel seipsos — Can. 2350
  - in duello — » 2351
- libertatem
  - in statu clericali vel religioso amplectendo — » 2352
  - intuitu matrimonii vel explendae libidinis causa — » 2353
- proprietatem aut vitam vel libertatem — » 2354
- bonam famam — verbis vel scriptis vel alia quavis ratione, non re — » 2355

ac bonos mores

- per bigamiam sensu stricto — » 2356
- multipliciter contra sextum decalogi praec. patratis
  - per laicos — » 2357
  - a clericis
    - minoribus — » 2358
    - in sacris — » 2359

illicito contubernio persistant, pro diversa reatus gravitate excommunicentur vel personali interdicto plectantur.

CAN. 2357. - § 1. Laici legitime damnati ob delicta contra sextum cum minoribus infra aetatem sexdecim annorum commissa, vel ob stuprum, sodomiam, incestum, lenocinium, ipso facto infames sunt, praeter alias poenas quas Ordinarius infligendas iudicaverit.

§ 2. Qui publicum adulterii delictum commiserint, vel in concubinatu publice vivant, vel ob alia delicta contra sextum decalogi praeceptum legitime fuerint damnati, excludantur ab actibus legitimis ecclesiasticis, donec signa verae resipiscentiae dederint.

CAN. 2358. - Clerici in minoribus ordinibus constituti, rei alicuius delicti contra sextum decalogi praeceptum, pro gravitate culpae puniantur etiam dimissione e statu clericali, si delicti adiuncta id suadeant, praeter poenas de quibus in can. 2357, si his locus sit.

CAN. 2359. - § 1. Clerici in sacris sive saeculares sive religiosi concubinarii, monitione inutiliter praemissa, cogantur ab illicito contubernio recedere et scandalum reparare suspensione a divinis, privatione fructuum officii, beneficii, dignitatis, servato praescripto can. 2176-2181.

§ 2. Si delictum admiserint contra sextum decalogi praeceptum cum minoribus infra aetatem sexdecim annorum, vel adulterium, stuprum, bestialitatem, sodomiam, lenocinium, incestum cum consanguineis aut affinibus in primo gradu exercuerint, suspendantur, infames declarentur, quolibet officio, beneficio, dignitate, munere, si quod habeant, priventur, et in casibus gravioribus deponantur.

§ 3. Si aliter contra sextum decalogi praeceptum deliquerint, congruis poenis secundum casus gravitatem coerceantur, non excepta officii vel beneficii privatione, maxime si curam animarum gerant.

191. **Inscriptio tituli et canonum distinctio.** — In praecedentibus titulis Ecclesia potestatem suam coercitivam direxit erga delicta, quae contra Deum committuntur, cui per fidem et mutuam caritatem uti obiecto unimur, atque cultum debitum tribuimus per religionem. Propter hanc quoque ac post Deum personas et res ecclesiasticas revereri debemus, praesertim quando illae auctoritate sunt praeditae. Procedit inde legislator ad tuenda aliorum hominum maxime fidelium bona, non immemor sententiae Greg. IX in const. « Rex pacificus » ubi scriptum est: « Ideoque lex proditur, ut appetitus noxius sub iuris regula limitetur, per quam genus humanum, ut honeste vivat, alterum non laedat, ius suum unicuique tribuat, informatur ».

Porro alterius laesio primum protegitur secundum illius bona, quorum gradum praecipuum obtinet vita et consequens corporis integritas, post illam est libertas, quae maxime apud homines aestimanda videtur. In ordine proximum locum tenent bona exteriora, inter quae praeceminet bona fama secundum Sapientis dicta [1]: « Melius est nomen bonum quam unguenta pretiosa, hoc enim magis permanebit tibi, quam mille thesauri pretiosi et magni » [2]. Et quamvis

[1] Eccles. VII, 2. — [2] Eccli. XLI, 15.

idem Sapiens dicat etiam [1]: « Omnis autem ponderatio non est digna continentis animae », delicta contra ipsam in aliena persona coniunguntur necessario cum illis quae honestam vitam maculant. Sic ergo tali ordine pertractat « Titulus XIV. De delictis contra vitam » vel in sui initio per abortum aut in propria persona per suicidium, in hac vero et aliorum per duellum, de quibus sunt can. 2350, 2351. Delicta « contra libertatem » coercent can. 2352 in statu duplici amplectendo et can. 2353 intuitu matrimonii aut explendae libidinis causa. Delicta vero contra duo praedicta bona et « proprietatem » persequitur can. 2354, dum alia contra « bonam famam » puniuntur can. 2355. Denique ut honeste vivant fideles, invenitur sanctio canonica in can. 2256 contra bigamiam, et minorem vel maiorem poenam pro diversitate personarum delinquentium statuunt canones, 2357 loquens de laicis, 2358 de clericis minoribus et 2359 de clericis in sacris sive saecularibus sive religiosis.

192. **Contra abortum et suicidium** et actum sui laesivum latus est *can. 2350.* Primo quidem Sixtus V animadvertit severius in abortus crimen per const. « Effrenatam » [2] cuius rigorem temperavit Greg. XIV in const. « Sedes Apostolica » [3]. Pius vero IX in const. « Apostolicae Sedis » [4] sub § III, n. 2 edixit in « Procurantes abortum, effectu sequuto » excommunicationem, quam Codex in hoc loco retinuit.

Apprime distinguere oportet abortum ab acceleratione partus. Ille est proprie « eiectio fetus immaturi », qui proinde vivere nequibit, nec refert an prius occidatur. Econtra habetur partus acceleratio, quando conceptus iam maturi egressus procuratur paulo ante naturale partus tempus. Quapropter C. S. Officii interrogata [5]: « 1. Eritne licita partus acceleratio, quoties ex mulieris arctitudine impossibilis evaderet foetus egressio suo naturali tempore? — 2. Et si mulieris arctitudo talis sit, ut neque partus praematurus possibilis censeatur, licebitne abortum provocare, aut caesaream suo tempore perficere operationem? — R. Ad 1. Partus accelerationem per se illicitam non esse, dummodo perficiatur iustis de causis et eo tempore ac modis, quibus ex ordinariis contingentibus matris et foetus vitae consultatur. — Ad 2. Quod primam partem *negative,*

[1] Eccli. XXVI, 20 — [2] 29 Oct. 1588. — [3] 31 Maii 1591. — [4] 12 Oct. 1869. — [5] 4 Maii 1898. Collect. S. C. de P. F. n. 1997.

iuxta decr. feriae IV 25 Iul. 1895, de abortus illiceitate. Ad secundam vero quod spectat. Nihil obstare, quominus mulier, de qua agitur, caesareae operationi suo tempore subiiciatur ».

Insuper Titius medicus, ut matrem a certa atque imminenti morte salvaret (animadvertebat enim lethalis morbi causam aliam non subesse praeter ipsam praegnationem, hoc est, foetus in utero praesentiam) viam hanc procurandi foetus eiectionem consueto ipse inibat. Attamen hoc faciebat adhibitis mediis et operationibus, per se atque immediate non quidem ad id tendentibus ut in materno sinu foetum occiderent, sed solummodo ut exinde amoverent, atque foetus, si fieri posset, vivus ad lucem ederetur, utique mox moriturus, cum adhuc immaturus omnino supponatur. Iamvero S. Sedes ad Cameracensem Archiepiscopum rescripsit: « tuto doceri non posse licitam esse quamcumque operationem directe occissivam foetus; etiamsi hoc necessarium foret ad matrem salvandam ». Quare, ut conscientiae suae consuleret, supplex Titius petiit, « utrum enuntiatas operationes in repetitis dictis circumstantiis instaurare tuto possit. — Et [1] S. C. S. Officii resp. Negative, iuxta alia decreta... Ssmus adprobavit ».

His praesuppositis sic explicandus est § *1. Procurantes* ex intentione per se vel per alium, actione morali, v. gr. minis, mandato, suasione vel actione physica immediata, v. gr. propinando pharmacum, adhibendo media vel operationes qualitercumque, dummodo causent *abortum* proprie dictum, quolibet post conceptionem tempore, unde sive animatus, ut nunc creditur, sive adhuc inanimatus censeatur foetus, non vero si certo sit iam mortuus saltem naturaliter, nam si occideretur praevie eius eiectio in abortum recideret, additque canon *matre,* sive licite sive illicite illa conceperit, *non excepta,* per quam clausulam manet exclusa quorumdam sententia commentatorum const.[5] « Aplcae. Sedis », qui matrem saltem ex peccato praegnantem excipiebat semper ob rationem illius peculiarem, quin tamen per clausulam praefatam velit legislator matrem privari exemptione a censura ob metum gravem aliamve ob causam, quae ipsam solum non alios in casibus peculiaribus faveret. — Delinquentes igitur in casu sic declarati *incurrunt,* si tamen verificetur conditio sequens: *effectu* eiectionis foetus *sequuto,*

[1] 24 Iul. 1895. Collect. S. C. de P. F. n. 1906.

atque ex tunc omnes illi, quamvis interim poenituerint de patrato crimine, *in excommunicationem latae sententiae Ordinario reservatam,* ita vero ut praedictos poenitentes statim, alios vero a contumacia recedentes, « quilibet Ordinarius possit absolvere suos subditos, loci vero Ordinarius etiam peregrinos » (can. 2253, 3°).

§ 2. *Qui,* etsi clerici, *in seipsos manus intulerint,* scilicet: per actionem positivam et graviter culpabilem damnum inferre vitae propriae aut incolumitati corporis voluerint, sclopetum explodendo, per laquei suspensionem, imo ex alto deiicientes se, quin opus sit manibus uti, haec enim proprie sub clausula intelligi possunt, secus si quis abstinentia cibi et potus absoluta mortem appetierit, quamvis suicidium revera iste committeret, a) *si quidem mors* ex tali actione *sequuta sit, sepultura ecclesiastica* in poenam *priventur ad normam can. 1240,* § *1, n. 3,* clausula confirmante interpretationem prioris clausulae datam « secundum propriam verborum significationem in textu et contextu consideratam » (can. 18), sic enim legitur in n.° cit.° « Qui se ipsi occiderint deliberato consilio », attamen ex initio canonis « nisi ante mortem aliqua dederint poenitentiae signa », quae in casu sufficerent ad hoc ut Ordinarius sequeretur praescriptum can.ª 2223, § 3°, sub n.° 2° aut 3° pro casus circumstantiis. Porro non est huiusmodi poena, qua talis, ipso iure incurrenda, dicit enim canon: « priventur », et sic ei applicanda non est norma de poenarum remissione sub can. 2237.

Prosecutio §ⁱ commentandi est: *secus,* nempe: *b*) « si mors sequuta non fuerit » ex actione prius declarata clausulae « qui in seipsos manus intulerint », iidem clerici laicive a) *arceantur* ex canonis praecepto sed cum ferenda poena, *ab actibus legitimis ecclesiasticis* iuxta significationem sub can. 2256, 2° expressam, *et, si sint clerici,* « peculiari eorum poena vindicativa » b) *suspendantur ad tempus ab Ordinario* « intra limites suae iurisdictionis » *definiendum* (can. 2298, 2°), *et,* c) *a beneficiis aut officiis,* prouti haec vel illa habeant, *curam animarum* cum iurisdictione *interni* v. gr. paroeciam, *vel externi fori* v. gr. in delegato pro mulieribus religiosis *adnexam* iure vel ab homine *habentibus removeantur,* servato quidem ordine iuris, quando processus sit praescriptus. Etiam sub litteris b) et c) « lex utitur verbis praeceptivis in statuendis poenis ferendae sententiae » (can. 2223, § 3)

193. **In odium duellorum,** quo « detestabilis eorum usus, fabricante diabolo, introductus, ut cruenta corporum morte animarum etiam perniciem lucretur, ex christiano orbe penitus extirpetur », quemadmodum Conc. Trid. voluit, [1] Codex retinet poenas ibidem statutas. Ibidem legitur: « si in ipso conflictu decesserint, careant ecclesiastica sepultura ». Hanc poenam Bened. XIV in const. « Detestabilem » [2] aggravavit sequenti modo, nempe: « incurrendam perpetuo fore, etiam ante sententiam iudicis, a decedente quoque extra locum conflictus ex vulnere ibidem accepto, sive duellum publice, sive privatim indictum fuerit, ac etiamsi vulneratus ante mortem non incerta poenitentiae signa dederit, atque a peccatis et censuris absolutionem obtinuerit ». Hanc postremam severitatem sustulit *can. 2351*, dum ita incipit § *1. Servato praescripto can. 1240*, § *1, n. 4°*. Ibi enim « ecclesiastica sepultura privantur: mortui in duello aut ex vulnere inde relato », sed absque limitatione posita fuit generalis exceptio: nisi ante mortem aliqua poenitentiae signa dederint ».

Antequam ulterius in commentario procedamus, aliquas notiones oportet praemittere claritatis causa. Duellum seu monomachia est « singulare certamen ex utraque parte sponte et ex condicto susceptum ». [3] Dividitur in publicum et privatum secundum verba Greg. XIII in const. « Ad tollendum » [4]: « Nos... considerantes duellum privatum non minus cruentum et animae et corporis noxium esse, quam quod publice perpetratur, auctoritate apica, statuimus omnes illos qui ex condicto, statuto tempore et in loco convento, monomachiam commiserint, (nempe: privatum duellum), etiam si nulli patrini sociique ad id vocati fuerint, nec loci securitas habita, nullaeve provocatoriae litterae aut denunciationis chartulae praecesserint, censuris et poenis omnibus a dicto concilio propositis teneri, perinde ac si publico et consueto abusu certamen inivissent ».

Animadvertatur quoque manere nunc in vigore damnationes assertionum in hac materia prolatas a SS. Pontificibus Alex. VII et Innoc. XI, quas refert Bened. XIV in eius const. « Detestabilem » [5], necnon damnationem et proscriptionem quinque propositionum ibi

[1] Cap. 19, sess. XXV, de Ref. — [2] 10 Nov. 1752, § 9. — [3] Santi. Praelectiones, Lib. V, tit. XIV, n. 1. — [4] 5 Dec. 1852, § 1. — [5] 10 Nov. 1752, §§ 4 et 5.

decretas. Unde in illis etiam circumstantiis non excusantur delinquentes ab huius canonis poenis incurrendis.

Hos vero enumerat canon iisdem verbis ac const. « Apostolicae Sedis » Pii IX, omittens unicam clausulam « et quoslibet complices ». De hac perpendemus in commentario, an retineatur a Codice quoad sensum vel secus. Delinquentes igitur sunt sequentes: « a) *duellum* publicum vel privatum, (a quo differt pugna inter duos facta ex improvida contentione, vel rixa etiam cum lethali effectu), *perpetrantes,* idest: crimen illud exequentes, imo ante illud non sequutum, quod sic exprimitur b) *aut simpliciter*, videlicet: quamvis sciatur duellum non sequuturum, ac « etiamsi neque pugnae effectus, neque accessus ad locum sit subsequutus » (const. Bened. XIV, § 3), dummodo vere sint *ad illud* crimen *provocantes* per verba vel scripta duellum offerentes, vel per patrinorum missionem, etc. non solum ratione iniuriarum, quae ad illud pluries ducunt, c) *vel* subintellige « simpliciter », ut declaratum est verbum, *ipsum* « duellum » *acceptantes*. Omittens canon clausulam « et quoslibet complices » const.[s] « Apostolicae Sedis » Pii IX, innuit « in vigentem huc usque disciplinam opportunam immutationem afferre » (can. 6). Atque revera iuxta can. 2231 « si plures ad delictum perpetrandum concurrerint, licet unus tantum in lege nominetur, ii quoque de quibus in can. 2209, §§ 1-3, tenentur, nisi lex aliud expresse caverit, eadem poena ». Hinc sub canone quem commentamur comprehenduntur: d) « non solum mandans qui est principalis delicti auctor, sed etiam qui ad delicti consummationem (seu in casu duellum) inducunt, vel in hanc quoquo modo concurrunt,... si delictum sine eorum opera commissum non fuisset », ergo « complices » sub hac postrema conditione, *vel quamlibet* e) *operam* proprie dictam seu physicam, *aut* f) *favorem praebentes*, sed ex contextu ad « duellum » ipsum, non ad provocationem vel acceptationem. Absque dubio ergo manet extensio per Clem. VIII facta [1] ad « Socios, Patrinos » in duello, atque sub conditione litterae d) ad « suadentes..., equos, arma, pecuniam, commeatus et alia subsidia scienter subministrantes » ex const. « Ad tollendum » Greg. XIII, et vera sunt adhuc responsa S. C. S. Officii in Pictavien [2]. « 1. Potestne medicus rogatus a duellantibus duello assistere cum inten-

[1] Const. « Illius vices » XVI Kal. Septembris 1592. — [2] 28 Maii 1884. Collectanea S. Congr. de P. F. n. 1617.

tione citius finem pugnae imponendi, vel simpliciter vulnera ligandi ac curandi, quin incurrat excommunicationem Summo Pontifici simpliciter reservatam? 2. Potestne saltem, quin duello sit praesens, in domo vicina vel in loco propinquo sistere, proximus ac paratus ad praebendum suum ministerium, si duellantibus opus fuerit? 3. Quid de confessario in iisdem conditionibus? — R. Ad. 1. Non posse, et excommunicationem incurri. Ad 2 et 3 Quatenus ex condicto fiat, item non posse et excommunicationem incurri ».

Prosequitur canon: g) *nec non de industria,* « aut ex composito » (const. Greg. XIII), non casu, vel a longe accidentaliter ex curiositate, vel transeundo, *spectantes* h) *illudque* singulare *duellum permittentes*, v. gr. « volentes locorum domini » (const. Greg. XIII), *vel* i) *quantum in ipsis est*, etiam solummodo *non prohibentes,* ad quod ergo propter dominium vel auctoritatem vi canonis obligantur, et additur quoad omnes delinquentes, ast praesertim sub litteris, h) et i) ad normam Conc. Trid.: *cuiuscumque dignitatis sint*, scilicet: « imperator, reges, duces, principes, marchiones, comites et quocumque alio nomine, domini temporales ». Hi enim perpendant verba Bened. XIV in sua const. « Detestabilem » § 10: « Neque sibi, suaeque in Deum fidei, munerisque rationi fecisse satis intelligant, quod optime constitutis legibus, indictisque gravissimis poenis, horrendum scelus proscriptum sit; nisi accuratam ipsarum legum, poenarumque executionem graviter urgeant, ac promoveant, seque inexorabiles Dei vindices in eos, qui talia agunt, diligenter exhibeant ».

Omnes igitur supra declarati *subsunt ipso* uniuscuiusque *facto* et, si excipias delinquentes sub litteris b) et c) recensitos, cum duelli perpetratione, nam « ex receptis apud probatos auctores interpretationibus est (canon) aestimandus » (can. 6, 2°), scilicet: « uti docet D'Annibale *Comment. h. l.* quem sequuntur communiter alii commentatores » [1] imo et « poena lege statuta non incurritur, nisi delictum fuerit in suo genere perfectum secundum proprietatem verborum legis » (can. 2228), quae in canone duellum singulare ac patratum considerant et cum respectu ad illud conrei poenae subiiciuntur, videlicet: *excommunicationi Sedi Apostolicae simpliciter reservatae,* sicut in iure praecedente Codicem.

[1] Card. Lega. Praelectiones in textum Iuris canonici. Lib II, vol. IV, num. 52.

Manet quoque ex Conc. Trid. [1] poena, quam sic declarat § 2. *Ipsi vero duellantes* supra dicti ac declarati *et qui eorum patrini vocantur*, eo quod adstant ut conditiones duelli serventur, *sunt praeterea ipso* duelli *facto infames*, nempe « infamia iuris » ad normam can. 2293, § 2.

Interpretatio verbi « duellantes » declaratur in casibus per responsum S. C. C. proposito dubio: « An, a quibus et ex quonam titulo irregularitas contrahatur, quando duellum ea ratione committitur, quo his temporibus inter Germaniae Universitatis alumnos fieri solet in casu. Nam Sacra Congr. Concilii [2] rescripsit: *Affirmative, a duellantibus eorumque patrinis, ex infamia iuris* ». Etenim post promulgationem Codicis iuris canonici rediit dissensio inter canonistas, imo ipsas inter curias episcopales. Quare humillime ab Ordinario Ratisbonen. quaesitum fuit: « An haec resolutio Sacrae Congr. Concilii adhuc valeat. Et Emi. S. Congr.s Concilii Patres... respondendum censuere: *Affirmative*: » [3].

194. **In libertatis tutelam** quoad status clericalis vel religiosi susceptionem conditus est *can. 2352* partialiter referens [4] Concilii Tridentini decretum. « Anathemati Sancta Synodus subiicit omnes, et singulas personas, cuiuscumque qualitatis, vel conditionis fuerint, tam clericos, quam laicos, saeculares vel regulares, atque etiam qualibet dignitate fulgentes, si quomodocumque coegerint aliquam virginem, vel viduam, aut aliam quamcumque mulierem invitam, praeterquam in casibus a iure expressis, (quae clausula, utpote inutilis fuit in canone omissa) ad ingrediendum monasterium vel ad suscipiendum habitum cuiuscumque religionis, vel ad emittendam professionem; quique consilium, auxilium vel favorem dederint; quique scientes, eam non sponte ingredi monasterium, aut habitum suscipere, aut professionem emittere, quoquo modo eidem actui vel praesentiam, vel consensum, vel auctoritatem interposuerint ».

Hi conrei solummodo « eadem canonis poena tenentur » (can. 2231), de quibus in can. 2209, § 1, et nominatim sub § 3 « si delictum sine eorum opera commissum non fuisset ». Canon vero sic se habet: *Excommunicatione nemini reservata ipso facto* efficaci; nam « poena lege statuta non incurritur, nisi delictum fuerit

[1] Sess. XXV, cap. 19. de Ref. — [2] 9 Aug. 1890. — [3] 10 Febr. 1923, CO. XV, 154-156. — [4] Cap. 18, Sess. XXV, De Regular.s et monialibus.

in suo genere perfectum secundum proprietatem verborum legis » (can. 2228), *plectuntur* vi canonis huius *omnes* in Conc. Decreto distincti, *qualibet etiam dignitate* laica vel ecclesiastica *fulgentes*, sed « S. R. E. Cardinales sub (hac) lege (qua) poenali non comprehenduntur » ad normam can. 2227, § 2, *qui quoquo modo*, v. gr. minis, vi, metu gravi, auctoritatis usu, *cogant* proprie, idest: cum effectu, α) *sive virum*, qui « solus baptizatus sacram ordinationem valide recipit » (can. 968, § 1), *ad statum clericalem* ergo « per primam saltem tonsuram » (can. 108, § 1) *amplectendum* proprie, quod dici nequit in seq.s casibus: a) « ut inter clericos denuo admittatur » (can. 212), vel b) « metu gravi ordinem sacrum recipiat », vel ordinatus, qui c) aut « ab Episcopo ad superiores ordines recipiendos cogatur » adversum can.s 973, § 2 praescriptum, d) aut ad manendum in statu clericali, « vel e) canonice idoneum ab eodem statu clericali (etiam coacte) avertatur » contra normam can.s 971, ita ut sola primam huius canonis partem praesens canonis praescriptum respiciat. — Prosequitur canon: (supple: « qui quoquo modo cogant ») β) *sive virum* omissum in Conc.[1] Trid.[1] decreto *aut mulierem* « invitam » et secundum distinctionem ibi expressam, a) *ad religionem* quamlibet in can. 488, 1° definitam *ingrediendam* proprie tum « postulatu », tum « novitiatu » singillatim iuxta inscriptiones capitum I et II Tituli XI « de admissione in religionem » Lib. II, b) *vel ad emittendam* quamlibet *religiosam professionem* ceteroquin invalidam praescripto can.s 572, § 1, 4°, *tam sollemnem* in Ordinibus *quam simplicem* in illis vel Congregationibus, *tam perpetuam* in his *quam temporariam* in omnibus praedictis forsan propter temporis prorogationem praevii ad perpetuam professionem iuxta §m 2m can.s 574. — Quia « non licet poenam de persona ad personam vel de casu ad casum producere, quamvis par adsit ratio », canonis praescriptum non comprehendit professionem emittendam in societatibus communiter viventium more religiosorum, quamvis unum alterumve votum emittant.

Denique eo quod « in Codice nulla fit mentio,... tamquam abrogata habeatur » Decreti Tridentini altera pars, in qua « simili quoque anathemati subiicit (Concilium) eos, qui sanctam virginum, vel aliarum mulierum voluntatem, veli accipiendi, vel voti emittendi, quoquo modo sine iusta causa impedierint ». Vim autem non amisit « lex iuris divini naturalis » (can. 6, 6°), qua fidelis

in suscipiendo statu est omnino liber, ita ut « non teneantur nec servi dominis, nec filii parentibus obedire de matrimonio contrahendo, vel virginitate servanda, aut aliquo alio huiusmodi », ut probat D. Thomas [1].

195. **De raptoribus** et incendiariis et violatoribus ecclesiarum adest tit. 17, Lib. V Decretalium. In eo duplex raptus consideratur personarum et rerum. Hunc postremum Codex infra considerat, nunc vero alterum, qui sic in genere definiri potest: « violenta virginis vel alterius cuiuscumque honestae feminae abductio de loco eidem tuto in locum non tutum ». Cum vero duplici motivo talis raptus perpetrari possit, incipit hoc modo *can. 2353. Qui* subaudiendus vir ex contextu, a) *intuitu matrimonii* a se cum rapta contrahendi, ac perdurante raptu invalidi ad normam can.s 1074, b) *vel explendae* cum ea *libidinis* propriae *causa rapuerit* iuxta definitionem supra datam per se vel per alium, cui mandatum dedit, vel mercede ad hoc conduxit, vel cum aliorum adiutorio, sed cum effectu perducendi eam in locum non tutum ipsi, quamvis diversum ab intento prius per raptorem, illudque sufficit « ut delictum sit in suo genere perfectum secundum proprietatem verborum legis » (can. 2228), nec refert an a) eadem « illum in virum habere consenserit » ad normam can. 1074, § 2, et matrimonium fiat vel non, b) an fuerit consecutus raptor effectum explendae libidinis vel secus.

Subditur obiectum raptus quando canon exprimit *mulierem* quamlibet, puberem vel impuberem, sed ultra septem aetatis annos, utpote a) *nolentem* ac tunc *vi* physica, nam vi morali fiunt actiones cum voluntate, *aut dolo,* nempe: deceptione, fallaciis eam circumveniendo, ad consequendum transitum in locum eidem non tutum. Nec sufficit quod « vir mulierem in loco ubi ea commoratur vel ad quem libere accessit, violenter (alterutra causa praedicta) retineat ». Quia in can. 1074, § 3 dicitur expresse: « quod ad matrimonii nullitatem attinet, raptui par habetur violenta retentio mulieris » illa, et huic praesentis canonis interpretationi obstat §us 1, can.s 2219 praescribens: « in poenis benignior est interpretatio facienda ». Id ipsum valet quoque pro sequenti.

Aliud obiectum raptus edicit canon sic prosequens: b) *vel mu-*

[1] 11-II, q. CIV, art. 5, corp.

lierem supra declaratam *minoris aetatis*, nempe « infra vicesimum primum annum expletum » iuxta § 1^m^, can.^s^ 88, etiamsi aliam mensuram lex civilis statuat, *consentientem quidem* in abductionem, quae proinde non est nisi apparenter violenta aut dolosa, *sed* hoc quatenus fit illa *insciis vel contradicentibus* (ac alterutrum sufficit) *parentibus aut tutoribus*, queis pro diversitate casuum subiiciatur.

Poena vero sic enuntiatur. Tam declaratus raptor, quam « ii quoque de quibus in can. 2209 §§ 1, 3,... si plures ad delictum (quodlibet in canone expressum) perpetrandum concurrerint » (can. 2231), unusquisque *ipso iure exclusus* est ac *habeatur* in foro quoque externo ob delicti naturam *ab actibus legitimis ecclesiasticis*, qui sub n.° 2°, can.^s^ 2256 recensentur, *et insuper* seu cumulative cum poena illa vindicativa latae sententiae *aliis poenis* ex vindicativis vel medicinalibus *pro gravitate culpae* dimetiendae ex circumstantiis singulorum casuum *plectatur*. Poena equidem indeterminata (can. 2217, § 1, 1°), sed « lex utitur verbis praeceptivis » (can. 2223 § 3).

196. **De iniuriis et damno dato** est rubrica tit. 36 Lib.[1] V Decretalium. Iniuria in genere est « id quod fit contra iustitiam commutativam ». Praecipua divisio est, ut alia sit verbalis, alia realis [1]. Verbalis iniuria infertur, quando per verba detractionis, calumniae vel contumeliosa fama vel honor alterius laeditur. Ad hanc reducitur etiam libellus seu carmen famosum. Iniuria realis dicitur ea, quae aliquo facto infertur, quemadmodum si quis personam aggrederetur vel percuteret alapis aut verberibus, vel violenter alienam domum introiret, vel aliud ageret in contumeliam et in contemptum alienum.

In rubrica nomine damni intelligitur illud, quod quis alteri infert absque proprio commodo vel utilitate. Ex. gr. si quis domum alienam incendat, vestes laceret, etc. Codex delicta iniuriarium in genere plenius considerat, puniens ea, si verbalia, in can. subsequenti, atque *can. 2354* reales iniurias respicit sub distinctione delinquentis in duobus paragraphis.

§ *1. Laicus*, prout « in Ecclesia a clericis distinctus » (can. 107), sive vir sive mulier, *qui fuerit legitime* idest: a civili tribunali competenti atque iuxta leges uniuscuiusque nationis, non so-

[1] Santi. Praelectiones Iuris canonici. Lib. V, tit. XXXVI, num. 1, 2, 5.

lum processui iudiciali subiectus, sed *damnatus* quoque sententia *ob delictum* aliquem singularem a) *homicidii* quomodolibet patrati cum viri aut mulieris morte sequuta, b) *raptus* in praec. canone definiti, quolibet ex fine, *impuberum alterutrius sexus*, prout « masculus censetur infra decimum quartum, et femina infra duodecimum annum completum » (can. 88, § 2), c) dictae proprie *venditionis hominis*, « cuius appellatione tam feminam quam masculum contineri non dubitatur » [1], praecise *in servitutem* proprie sumptam iuxta hodiernam praxim *vel alium malum finem*, idest sic consequendum illius personae usum ab emptore, c) *usurae*, quatenus interesse exigatur ex mutuata pecunia ultra id quod lex saltem concedat, d) *rapinae*, seu violentae ablationis bonorum mobilium alienorum, e) *furti*, scilicet: similis ablationis absque violentia, sed invito rationabiliter domino, *qualificati* ob circumstantiam qua laedat aliam virtutem, v. gr. religionem, bonum commune patriae, etc. *vel non qualificati*, atque *in re*, non solum gravi, etiamsi absolute seu relative consideretur, sed *valde notabili*, quae proinde secundum se considerata sit huiusmodi, f) *incendii*, quatenus igne patratur damnum in rebus alienis v. gr. segetum, vel malitiose, non casu, vel ex culpa etiam gravi sed ex deliberata voluntate, *ac valde notabilis*, ut paulo ante fuit hoc verbum declaratum, *rerum* mobilium vel se moventium aut immobilium *destructionis*, ita ut inepta fiant earum usui, g) *gravis* damni personae tribus sequentibus modis: *mutilationis*, qua pars corporis proprium habens officium ab illo separatur, *vel vulnerationis*, quocumque fiat instrumento, *vel violentiae* per inclusionem, vel persecutionem vel iniustam vexationem personae, et hucusque diversa delicta enumerata fuerunt.

« Laicus » ergo ob aliquod horum delictum « damnatus » ut supra, *ipso iure* canonico *exclusus habeatur*, quin aliquis processus vel sententia Ecclesiae requiratur, a) *ab actibus legitimis ecclesiasticis* notis ex n.° 2° can.° 2256, *et* cumulative b) *a quolibet munere, si quod in Ecclesia* uti societate *habeat*, et ne dicatur vane addita clausula sub littera b), munus recipiendum esset lato sensu comprehendens quoque recensita sub can. 1185, c) *firmo onere* iuris naturalis ex iustitia *reparandi damna*, quae privatis, personis moralibus, sive societatis civilis, sive ecclesiasticae ob talem delictum illata fuerint.

[1] L. 152 D. tit. XVI, L. 2.

Quia ex can. 120 § 1 « clerici in omnibus causis... apud iudicem ecclesiasticum conveniri debent, » statuit consequenter § 2. *Clericus vero* « per primam saltem tonsuram » (can. 108, § 1), sed interpretandus de quolibet viro aut muliere, cui competat ob diversos canones privilegium fori, *qui aliquod delictum commiserit de quibus* data fuit declaratio *in* § 1 sub diversis eius litteris, *a tribunali ecclesiastico* proindeque iudicialiter *puniatur* etiam in « locis particularibus ubi aliter (quoad fori privilegium) provisum fuerit » (can. 120 § 1). Etenim, *pro diversa reatus* tam ob qualitatem delicti quam ob quantitatem « dimetiendi » (can. 2196) *gravitate*, puniendus est vi huius canonis « clericus » minus vel magis, proindeque disiunctive a) *poenitentiis* ad normam capitis II sub Titulo X, b) *censuris* idest: aliqua earum, c) *privatione officii ac beneficii*, prout alterutrum possideat, d) *dignitatis* etiam minoris non exclusae, *et, si res ferat* ob delicti gravitatem fortassis ex circumstantiis ad normam can.s 2218 § 1, *etiam* d) *depositione*, quae nominanda erat, eo quod « infligi nequit, nisi in casibus iure expressis » (can. 2303, § 3). Valde notabilis est finalis clausula: *reus vero homicidii culpabilis*, idest: cum sufficienti deliberatione perpetrati directe vel indirecte, atque talis existimandus est etiam qui « in delictum concurrit ad normam can. 2209, §§ 1 et 3 », hic *degradetur*, quae poena est gravissima inter « peculiares clericorum poenas vindicativas », ut patet ex cap. II Tituli IX.

197. **De iniuriis verbalibus** in numero praec. definitis subditur *can. 2355. Si quis* laicus vel clericus *non re*, idest: actionibus damnum inferentibus corpori, libertati vel bonis fortunae proximorum, *sed verbis vel scriptis vel alia quavis ratione* v. gr. picturis risum excitantibus, gestibus, etc. a) *iniuriam* cum honoris debiti laesione *cuiquam* clerico, vel laico, praesertim in dignitate constituto *irrogaverit*, proinde ex intentione atque cum effectu, *vel* b) praefatis modis *eius*, scilicet: cuiusquam ut supra, *bonam famam* seu communem existimationem saltem possessam *laeserit* detrahendo aut calumniando, *non solum potest* a) *ad normam can. 1618*, quatenus « iudex procedere potest dumtaxat ad instantiam partis; sed quandoque etiam ex officio », *1938* « ut actio criminalis instituatur » diverso modo, *cogi* per sententiam atque forsan cum censura *ad debitam* ex naturali iure ac humano *satisfactionem* honoris et famae *praestandam damnaque* ex iniuria et diffa-

matione orta *reparanda,* b) *sed praeterea*, idest: quamvis illa non remittantur ab offenso, *congruis* delicto *poenis* vindicativis *ac poenitentiis* forsan extraiudicialiter *puniri, non exclusa* uti superiore limite, *si de clericis* delinquentibus *agatur et casus* ratione suae gravitatis *ferat,* « habita ratione eorum quae attendi debent (can. 2218 § 1) in poenis decernendis », c) *suspensione* « ad tempus praefinitum, vel ad beneplacitum Superioris » (can. 2298, 2°) *aut remotione ab officio et beneficio,* quod clericus possideat, sed ad normam can. 2299. Postrema verba « ab officio vel beneficio » per se afficiunt remotionem, sed ex consequenti sequitur suspensionem intelligi posse ab his et ab ordinibus, utpote quae est minor poena in maiore quae exprimitur contenta.

198. **Contra bigamiae delictum.** — Ex iure praec.[1] habemus[1] quod « in matrimoniis contrahendis, non iuris effectus, sed animi destinatio attendatur: unde illum comitatur infamia, qui duas simul habet uxores », ad quod necesse est ex parte prioris matrimonii, ut fuerit validum et adhuc subsistat; ex parte vero secundi, ut scienter fuerit attentatum animo maritali. — Porro cum Conc. Trid. definierit[2]: « Si quis dixerit, licere christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum, anathema sit », Ecclesia iuris divini custos et vindex illam infamiam retinuit in *can. 2356. Bigami* « secundum propriam verbi significationem » (can. 18), (nam si quae habuerit plures viros, etsi gravius peccet, utpote raro invenienda, non consideratur humana lege), ac explicatio sequitur, *idest* viri *qui, obstante* proinde valido ac nondum soluto *coniugali vinculo, aliud matrimonium* scilicet: contractum matrimonialem, *etsi tantum civile, ut aiunt*, ac etiam hinc invalidum, a fortiori si coram Ecclesia, *attentaverint*, quia solum de facto non iure illud iniri potest, nec sufficit concubinatus, cum hoc nempe animo contubernium; praedicti « bigami » *sunt ipso facto* secundi attentati matrimonii, nec refert an consummatio alterutrius sequuta vel non fuerit, « sunt » *infames*, proinde « infamia iuris », quam iuridice exponit can. 2294. — Nec sistit canon addens: *et si*, factis *spreta Ordinarii* « proprii » (can. 94) *monitione,* ad quod haec praerequiritur implicite, *in illicito contubernio*, quia convictus inter eos non est coniugalis deficiente vero matrimonio, *persistant,* nempe:

[1] Cap. 4 « de bigamis non ordinandis » tit. 21, Lib. 1. — [2] Sess. XXIV de sacramento matr. can. 2.

post monitionem, *pro diversa reatus* etiam ex scandalo cum aliis circumstantiis mensuranda *gravitate*, disiunctive *excommunicentur* de qua graviori censura Conc. Trid. ait [1]: « Quamvis excommunicationis gladius nervus sit ecclesiasticae disciplinae, et ad continendos in officio populos valde salutaris; sobrie tamen, magnaque circumspectione exercendus est; cum experientia doceat, si temere... incutiatur, magis contemni, quam formidari, et perniciem potius parere, quam salutem », *vel personali interdicto*, cuius canonicos effectus recenset can. 2275, alterutra ergo censura, ut declaratum est, *plectantur* delinquentes bigamia. « Lex autem praeceptivis verbis loquitur » (can. 2223, § 3).

199. **De adulteriis et stupro** adest in Decretalibus titulus 16 Libri V.[1] Non solum haec delicta, sed omnia incontinentiae delicta persequitur Codex in reliquis huius Tituli ss. canonibus. Memor tamen quod « clerici debent sanctiorem prae laicis vitam ducere » (can. 124), laicorum praedicta crimina can. 2357 punit sub sequenti distinctione. § *1. Laici* baptizati, vir mulierve, *legitime* secundum ius patrium a competenti iudice *damnati* a) *ob delicta* sic appellata propter sanctionem poenalem huius canonis, *contra sextum* Decalogi praeceptum, sed praecise *cum minoribus*, qui an consentiant vel renuant parum refert, dummodo hi sint *infra aetatem sexdecim annorum* tam pueri quam puellae, atque illa sint de facto *commissa, vel* item « legitime damnati » b) *ob stuprum*, quod proprie est « illicita virginis defloratio », sed in sensu iuris habetur, quando mulier virgo vel vidua « vel oppressa vi, aut territa minis, aut seducta blanditiis et promissionibus passa fuerit defloration em vel actum inhonestum completum » [2], ita quod ob seductionem dicitur simplex, cui contradistinguitur violentum, c) ob *sodomiam* nempe: venereorum usus erga indebitum sexum aut vas, d) ob *incestum* stricto sensu sumptum, quod est « illicitus concubitus inter consanguineos vel affines in gradu vetito ad contrahendum matrimonium existentes » [3], a quo secernitur incestus lato sensu comprehendens « illicitum concubitum inter personas habitum, quae impedimento dirimente detinentur ad contrahendum inter se matrimonium ». Nunc vero quia « in poenis benignior est interpretatio facienda » (can. 2219, § 1),

[1] Cap. 3 sess. XXV de ref. — [2] Santi. Praelectiones iuris canonici. Lib. V, tit. XVI, n. 6. — [3] Santi. Praelectiones iuris canonici. Lib. V, tit. XVI, n. 12.

« incestus » interpretandus est stricto sensu, eo magis quod de incestu ob impedimentum aetatis cavit supra canon, de incestu ob alia impedimenta sunt specialia canonum praescripta. Insuper « leges ecclesiasticae intelligendae sunt secundum propriam verborum significationem » (can. 18), ac proinde verbum « incestus » stricto sensu, quia lato sensu acceptus includit aetiones proprium nomen sacrilegii, adulterii habentes.

Denique sub enumeratione delinquentium contra canonem veniunt « laici legitime damnati » ob *lenocinium*, quod « facit qui quaestuaria (in libidinis usum) mancipia habuerit, sed et qui in liberis hoc quaestum exercet, in eadem causa est. Sive autem principaliter hoc negotium gerat, sive alterius negotiationis accessione utatur: ut puta si caupo fuit vel stabularius, et mancipia talia habuit ministrantia et occasione ministerii quaestum (supra dictum) facientia » [1]. — Singuli supra declarati a) *ipso* legitimae damnationis iam declaratae *facto infames sunt*, scilicet: « infamia iuris, quae iure communi statuitur » (can. 2293, § 2), etiamsi a iure civili sit aliena, et ultra « infamiam facti, quae ob patratum delictum » (can. cit. § 3) fortassis publicum ante sententiam, vel sequuta post damnationem ex iuris notorietate. Additque praesens canon *praeter alias poenas*, ut plurimum vindicativas communes, *quas* hic « indeterminatas » *Ordinarius* ad normam can. 198 § 1 *infligendas*, servato can. 2218, *iudicaverit* idest: censuerit forsan extra iudicium. Pro delictis omnibus huius canonis memorandum praescriptum can. 2228: « poena lege statuta (seu infamiae) non incurritur, nisi delictum (v. gr. « incestum ») fuerit in suo genere (hoc est: quoad congressum) perfectum (saltem iuxta id quod prudenter praesumendum est), secundum proprietatem verborum legis », quae actus externos contra sextum quoslibet cum minoribus expressit.

§ 2. *Qui*, ut in § 1° « laici » ex contextu, a) *publicum adulterii*, quod « requiritur ad subeundas poenas » scilicet: patrati cum dolo seu animo violandi fidem coniugalem, eo quod tale vinculum cognoscatur, et cum actuali copula carnali, *delictum*, quod « iam divulgatum est aut talibus contigit seu versatur in adiunctis ut prudenter iudicari possit et debeat facile divulgatum iri » (can. 2197,

[1] D. L. III, tit. II, l. 4.

§ 1°), et pariter si praefatum delictum notorium *commiserint*, verbum confirmans « adulterii » interpretationem propriam, *vel* b) *in concubinatu* id est « cum quis sive domi sive extra illicitum commercium carnale assidue exerceat » [1], dummodo sic delinquentes *publice*, ut supra fuit declaratum *vivant*, scilicet: talem consuetudinem non dereliquerunt definitive saltem de facto, *vel* c) *ob alia* nempe: sub §° 1° non taxative comprehensa, *delicta* ob sequentem sanctionem et iuxta definitionem in can. 2195 § 1 datam *contra sextum decalogi praeceptum*, prout a theologis explicatur ac non sola fornicatio stricte dicta, sed etiam contra naturam, *legitime fuerint damnati*, sicut haec clausula in §° 1° fuit declarata; hi, eo quod de facto damnationis huiusmodi constat, *excludantur*, nulla sententia ecclesiastica expectata, *ab actibus legitimis ecclesiasticis*, quorum « nomine significantur » ad can. 2256, 2° declarati, modo tamen pro singulis debito et a persona cui competat, *donec signa verae resipiscentiae dederint*, v. gr. per diuturnum discessum a loco ubi concubina fuit relicta, per eius evidentem derelictionem, per confessionem cum emendatione peractam, etc. Unde non sufficit quaelibet concubinatus interruptio, etsi proprie dici posset quod in eo non vivant.

Conc. Trid. etiam illa duo crimina §[1] 2[1] percutit in cap. 8 sess. XXIV « de Reformatione matrimonii » sic incipiens: « grave peccatum est homines solutos concubinas habere; gravissimum vero, et in huius magni sacramenti singularem contemptum admissum, uxoratos quosque in hoc damnationis statu vivere, ac audere eas quandoque domi, etiam cum uxoribus alere et retinere. Quare, ut huic tanto malo sancta Synodus opportunis remediis provideat, statuit huiusmodi concubinarios.... excommunicatione feriendos esse ». Postea dicitur: « mulieres, sive coniugatae, sive solutae, quae, cum adulteris seu concubinariis publice vivunt,..... graviter pro modo culpae puniantur », et alia subduntur. Cum vero harum poenarum « in Codice nulla fiat mentio, quamvis sint ferendae sententiae, tanquam abrogatae habeantur » (can. 6, 5°).

200. **De clericis contra sextum praeceptum delinquentibus** speciales conditi sunt canones. Et primo, quia « prima tonsura et ordines illis tantum conferendi sunt... quos merito coniicere

[1] Santi. Praelectiones iuris canonici. Lib. XV, tit. XVI, n. 11.

liceat aliquando dignos futuros esse presbyteros » (can. 973, § 1), consequens est quod praescribit *can. 2358. — Clerici in minoribus ordinibus constituti* et potiori causa, velut contenti sub eis prima solum tonsura initiati, *rei alicuius delicti*, prout hoc « intelligitur iure ecclesiastico », *contra sextum decalogi praeceptum*, quocumque modo « praecepti huius violatio sit externa et moraliter imputabilis » (can. 2195, § 1), nam hic addita est « sanctio canonica saltem indeterminata », dum prosequitur canon: *pro gravitate culpae puniantur*, atque velut specialis poena innuitur, *etiam dimissione e statu clericali*, quae simplici « loci Ordinarii decreto » ferri potest ad normam can. 211, § 2, *si delicti* ut supra declarati *adiuncta id suadeant*, quatenus « Ordinarius inde prudenter iudicaverit » quod in cit. §° exprimitur. Statutum canonis hucusque solum clericis aptatur, sed *praeter poenas de quibus in can. 2357* propter diversa delicta ibidem quoad eorum quoque delimitationes declarata sub utroque §°, *si* ob speciale peccatum contra sextum *his* « poenis » *locus sit*.

Datam interpretationem suadet cap. 13 « de vita et honestate clericorum » (III, 1) X. Sic dicit Innoc. III in Conc. Gen. « Ut clericorum mores et actus in melius reformentur, continenter et caste vivere studeant universi, praesertim in ss. ordinibus constituti, ab omni libidinis vitio praecaventes, maxime illo, propter quod venit ira Dei in filios diffidentiae, quatenus in conspectu omnipotentis Dei, puro corde ac mundo corpore, valeant ministrare. — Ne vero facilitas veniae, incentivum tribuat delinquendi, statuimus, ut qui comprehensi fuerint incontinentiae vitio laborare, prout magis aut minus peccaverint, puniantur (prout praescribit canon) secundum canonicas sanctiones,... ut quos divinus timor a malo non revocat, temporalis saltem poena cohibeat a peccato ».

201. De clericis concubinariis et contra sextum sacrilegis. — Conc. Trid. sit decrevit: [1] « Quia.... parochialium ecclesiarum rectores... alii propter eorum vitae turpitudinem potius destruunt, quam aedificant; Episcopi... eos, qui turpiter et scandalose vivunt, postquam praemoniti fuerint, coerceant ac castigent; et, si adhuc incorregibiles in sua nequitia perseverent, eos beneficiis, iuxta

[1] Cap. 6, sess. XXI, de Ref.

sacrorum canonum constitutiones, exemptione et appellatione quacumque remota, privandi facultatem habeant ».

Alibi eadem S. Synodus generalius statuit, sic incipiens caput 14, sess. XXV de Ref.: « ...Quam turpe, ac clericorum nomine, qui se divino cultui addixerunt, sit indignum, in impudicitiae sordibus, immundoque concubinatu versari, satis res ipsa, communi fidelium omnium offensione, summopere clericalis militiae dedecore, testatur. Ut igitur ad eam, quam decet, continentiam ac vitae integritaten ministri Ecclesiae revocentur; populusque hinc eos magis discat revereri, quo illos vita honestiores cognoverit: prohibet S. Synodus quibuscumque clericis, ne concubinas, (prout in hoc canone 2359 et praec.), aut alias mulieres, de quibus possit haberi suspicio, (prout cautum est in can. 133, § 1), in domo, vel extra, detinere, aut cum iis ullam consuetudinem habere audeant; alioquin poenis, a sacris canonibus, (prout quoad clericos minores in praec. canone), vel statutis ecclesiarum impositis, puniantur.

Quod si a superioribus moniti, ab iis se non abstinuerint; (et huic concordat can. 133 aiens in § 4: « contumaces praesumuntur concubinarii »), tertia parte fructuum, obventionum, ac proventuum beneficiorum suorum quorumcumque et pensionum ipso facto sint privati, quae fabricae ecclesiae, aut alteri pio loco arbitrio Episcopi applicetur. Sin vero in delicto eodem cum eadem, vel alia femina perseverantes, secundae monitioni adhuc non paruerint; non tantum fructus omnes, ac proventus suorum beneficiorum, et pensiones eo ipso amittant, qui praedictis locis applicentur, sed etiam a beneficiorum ipsorum administratione, quoad Ordinarius... arbitrabitur, suspendantur; et si ita suspensi, nihilominus eas non expellant, aut cum iis etiam versentur; tunc beneficiis, portionibus quibuscumque ecclesiasticis perpetuo priventur ». Atque ordo similis procedendi decernitur in can. 2137, 3°.

In ultima vero parte Tridentini decreti ultimo citati scriptum est: « Clerici vero, beneficia ecclesiastica, aut pensiones non habentes, iuxta delicti, et contumaciae perseverantiam, et qualitatem, ab ipso episcopo carceris poena, suspensione ab ordine, ac inhabilitate ad beneficia obtinenda, aliisve modis, iuxta ss. canones, puniantur. Episcopi quoque, quod absit, si ab huiusmodi crimine non abstinuerint, et a Synodo provinciali admoniti, se non emendaverint, ipso facto sint suspensi: et si perseverent, etiam ad sanctis-

simum Romanum Pontificem ab eadem Synodo deferantur: qui pro qualitate culpae, etiam per privationem, si opus erit, in eos animadvertat ».

Omnes supra citatae poenae quatenus ipso facto incurrendae, « quarum in Codice nulla fit mentio, tamquam abrogatae habeantur » (can. 6, 5°). Insuper, quia « ipsius Romani Pontificis dumtaxat ius est iudicandi... in criminalibus Episcopos, etiam titulares », sequitur ex consequenti ab Ipso vel a S. Congr. Consistoriali, quae « vigilat super impletis vel minus obligationibus, quibus Ordinarii tenentur », peragendam esse monitionem vel urgendas esse poenas, de quibus loquitur *can. 2359*, quando illorum aliquis in delicta sequentia, quod Deus avertat, inciderit.

§ *1. Clericis in sacris*, nempe: « ordinum presbyteratus, diaconatus, subdiaconatus » ex loco parallelo can.ª 949, *sive saeculares*, prout a sequentibus discernuntur, *sive religiosi* « qui vota nuncuparunt in aliqua religione » (can. 488, 7°), sed uti completa illorum divisio sit, etiam in communi viventes sine votis, dummodo sint *concubinarii*, etsi non publice, prout illud verbum fuit in can.ª 2357, § 2 explicatum, a) *monitione* unica *inutiliter praemissa*, eo quod emendatio vera non sequatur, b) *cogantur* per poenas recensendas et successive applicandas iuxta canones, qui de ipsis loquuntur, *ab illicito* imo et sacrilego *contubernio recedere*, mulierem eiiciendo e propria domo vel omnino non adeundo extra eam domum, *et scandalum*, quod ut plurimum facile aderit, *reparare* congruenter iudicio Ordinarii, qui utatur ad illum duplicem scopum *suspensione a divinis*, quae proprie censura erit, atque « vetat omnem actum potestatis ordinis quam quis sive per sacram ordinationem sive per privilegium obtinet » (can. 2279, § 2, 2°, et quae omnibus supra dictis clericis applicari potest, dum sequens ad quosdam restringitur, videlicet: « cogantur » *privatione fructuum officii* « stricto sensu » (can. 145, § 1), *beneficii* ad normam can. 1409, *dignitatis* sic dictae ob praerogativam praecedentiae, *servato* in omnibus praefatis poenis *praescripto* quoad processum servandum *can. 2176-2181* in quibus gradus constituuntur circa quantitatis fructuum privationem, ac etiam privatio ipsius beneficii uti extrema poena decernitur. Imo dicitur « parochum praeter suspensionem a divinis (esse sub conditionibus ibi designatis) statim paroecia privandum » (can. 2177, 2°).

§ 2. *Si* « clerici in sacris », quemadmodum in §° 1°, a) *delictum* quamvis unum, sic dictum ob sequentem sanctionem et ad normam can. 2195, *admiserint* propriae consentientes cupiditati, etsi nostris temporibus inducti, *contra sextum decalogi praeceptum,* sed per factum, quia dicitur *cum minoribus* alterutrius sexus *infra aetatem sexdecim annorum.* Prosequitur canon sic enumerans delicta singularia: b) *vel adulterium* propter mulieris coniugale vinculum, b) *stuprum* in can.ˢ 2357, § 1° declaratum, c) *bestialitatem* hic memoratam, ne causa vitandae infamiae facti ad hanc repressa libido recurrat, d) *sodomiam* in loc. cit. declaratam, sicut etiam invenitur declaratum e) *lenocinium*, f) *incestum* sensu stricto imo solummodo *cum consanguineis aut affinibus in primo gradu,* tam lineae rectae quam collateralis, quia lex non distinguit, quales sunt mater, soror, filia, consanguineae; filia ex alio praevio matrimonio coniugis patris aut matris clerici, aut coniux proprii patris, fratris, filiive clerici. Notanda haec incestus determinatio in § 1, can.ˢ 2357 omissa, ex qua confirmatur interpretatio tunc data de incestu stricto sensu accipiendo, ac insuper omissio praedictae determinationis innuit incestum ibi accipiendum esse proprie ac in eadem extensione, prout a diversis iuris criminalis codicibus nationum damnatur.

« Si ergo clerici in sacris delictum » aliquod ex recensitis sub littera *b*), ac prout declaratum est, *exercuerint,* quod verbum indigitat unicum etiam actum, nec opus est talem delinquentem « legitime damnandum » esse, prout expressum fuit de laicis in loco supra citato; de illis « lex utitur verbis praeceptivis » (can. 2223, § 3) a) *suspendantur* « in perpetuum vel ad tempus praefinitum vel ad beneplacitum Superioris » (can. 2298, 2°), remanente quod attinet ad hoc tempus, sicut etiam a qua re « suspendantur », poena « indeterminata » (can. 2217, § 1, 1°), b) *infames* « infamia facti » *declarentur,* scilicet: quia num illa contracta fuerit « iudicium spectat ad Ordinarium » (can. 2293, § 3), « infamia enim iuris illa est quae casibus iure communi expressis statuitur » (can.ᵉ cit.°, § 2), et hoc deest in Codice, c) *quolibet officio* (can. 145, § 1) « stricto sensu », *beneficio* (can. 1409), *dignitate* supra in § 1° declarata, *munere,* idest: « officio ecclesiastico lato sensu » (can. 145, § 1), *si quod habeant*, *priventur* ad normam can.ˢ 2299, eiusque §ˢ 1ⁱ 3ⁱ salva limitatione, et *in casibus gravioribus* propter circumstantias *deponantur*, quae poena est in can. 2303 declarata.

Dicente canone « in casibus gravioribus » indigitatur, has distinctas poenas non esse cumulative accipiendas pro singulis delinquentibus, sed Superiorem iuxta prudentiam suam seligere debere inter eas, quin hoc impediat easdem posse multiplicari erga eumdem clericum propter multiplicationem delictorum eorumdem vel diversorum.

§ *3. Si aliter* ac designatum manet in duobus paragraphis, *contra sextum decalogi praeceptum,* v. gr. fornicatione, sollicitatione ad turpia, mollitie, tactibus impudicis, vel colloquutionibus huiusmodi *deliquerint* proprie iuxta can. 2195 ob sanctionem indeterminatam huius paragraphi, *congruis poenis,* sive medicinalibus, sive vindicativis, sive remediis poenalibus aut poenitentiis, *coerceantur* ab illorum delictorum perpetratione, *non excepta,* uti superiori limite, *officii vel beneficii* « secundum verborum proprietatem » strictam *privatione,* debite procedendo secundum canones, *maxime* quoad poenam et processum alterutrum titulorum XXVII et XXVIII Lib. IV, *si curam animarum gerant.* Quae clausula intelligatur quoque de vicariis paroecialibus quibuslibet.

TITULUS XV.

De crimine falsi.

Can. 2360. - § 1. Omnes fabricatores vel falsarii litterarum, decretorum vel rescriptorum Sedis Apostolicae vel iisdem litteris, decretis vel rescriptis scienter utentes incurrunt ipso facto in excommunicationem speciali modo Sedi Apostolicae reservatam.

§ 2. Clerici delictum de quo in § 1 committentes aliis poenis praeterea coerceantur, quae usque ad privationem beneficii, officii, dignitatis et pensionis ecclesiasticae extendi possunt; religiosi autem priventur omnibus officiis quae in religione habent et voce activa ac passiva, praeter alias poenas in propriis cuiusque constitutionibus statutas.

Can. 2361. - Si quis in precibus ad rescriptum a Sede Apostolica vel a loci Ordinario impetrandum fraude vel dolo verum reticuerit aut falsum exposuerit, potest a suo Ordinario pro culpae gravitate puniri, salvo praescripto can. 45, 1051.

Can. 2362. - Litterarum vel actorum ecclesiasticorum tam publicorum quam privatorum fabricatores vel falsarii vel huiusmodi documentis scienter utentes, pro gravitate delicti coerceantur, firmo praescripto can. 2406, § 1.

Can. 2363. - Si quis per seipsum vel per alios confessarium de sollicitationis crimine apud Superiores falso denuntiaverit, ipso facto incurrit in excommunicationem speciali modo Sedi Apostolicae reservatam, a qua nequit ullo in casu absolvi, nisi falsam denuntiationem formaliter retractaverit, et damna, si qua inde secuta sint, pro viribus reparaverit, imposita insuper gravi ac diuturna poenitentia, firmo praescripto can. 894.

200. **Inscriptio Tituli et canonum ordo.** Illa est rubrica Tituli XX, Lib. V Decretalium. Attamen non habet eamdem rubricae amplitudinem, ut patebit, quamvis dicendo *De crimine* loco verbi « delicto » *falsi*, patet legislatorem tribuisse huic inscriptioni sensum disciplinae praecedentis.

Crimen falsi definiebatur « immutatio veritatis dolo malo, seu animo decipiendi facta in fraudem iniustam alterius ». Ita Santi [1]. Communiter tradebant Doctores crimen falsi committi dicto, scripto, facto, usu. Facto falsarii, qui quoad nummos publicos et negotiationes tales sunt, omittuntur in Codice. Illud vero crimen patrantes verbo dici queunt illi de quibus sunt can. 2361, 2363, dum falsarii scripto et usu aliis duobus ss. canonibus (2360, 2362) percelluntur.

Modi quibus falsum scripto committi potest contra litteras S. Sedis ad sequentes reducuntur. « Ut scilicet vel prorsus falsae confingantur, vel genuinae corrumpantur in parte substantiali, vel sigillum adimatur aut propria auctoritate addatur, vel abrupto filo connexionis nova folia inserantur. Corruptarum et falsarum Litterarum Apostolicarum indicia (quae ad cetera Acta extensive possunt aptari) summat Glossa in cap. 5 huius tit. ad verbum *Falsitatis:* « Forma, stylus, filum, membrana, litura, sigillum. Haec sex falsata dant scripta valere pusillum »

Acta Sanctae Sedis a tali delicto praemuniuntur in can. 2360, ita ut ex parte oratoris vitia in precibus coercentur a can. 2361. Crimen falsi ad alia documenta quod attinet sub can. 2362 sanctionem obtinet, et falsa denunciatio confessarii damnatur in can. 2363, quod crimen se refert ad ea delicta de quibus tractat titulus hunc sequens.

201. **Quoad Acta S. Sedis** inveniuntur in const. « Apostolicae Sedis » Pii IX [2] duae excommunicationes latae sententiae. Primae « speciali modo Romano Pontifici reservatae subiacere declarantur: ...IX. Omnes falsarios litterarum Apostolicarum, etiam in forma Brevis ac supplicationum gratiam vel iustitiam concernentium per Romanum Pontificem, vel S. R. E. Vice-Cancellarios seu Gerentes vices eorum aut de mandato eiusdem Romani Pontificis signatarum: nec non falso publicantes Litteras Apostolicas, etiam

[1] Praelectiones iuris canonici tit. XX, lib. V, num. 14. — [2] 12 Octobris 1869.

in forma Brevis, et etiam falso signantes supplicationes huiusmodi sub nomine Romani Pontificis, seu Vice-Cancellarii aut Gerentis vices praedictorum ». Alteri correlativae sed « Episcopis sive Ordinariis reservatae subiacere declarantur: ... III. Litteris apostolicis falsis scienter utentes, vel crimini ea in re cooperantes ».

Omissa cooperatione, quatenus haec non comprehendatur in canone nunc explanando propter can. 2231, ceterae actiones delictum falsi adhuc constituunt, rei vero falsitatis quamplures inveniri queunt ratione actorum quae falsificantur, vel sic in usum adhibentur. Imo una et eadem excommunicationis sententia relinquitur, quae ad usum quoque criminosum extenditur.

Sic redactus est *can. 2360.* — § *1. Omnes,* etiam in qualibet dignitate constituti, aut Episcopi, exceptis S. R. E. Cardinalibus (can. 2227, § 2), a) *fabricatores*, eo quod sequentia documenta fingantur uti vera, non iam quod referantur velut existentia, b) *vel falsarii,* diversis modis ad Capitis inscriptionem declaratis, verarum a) *litterarum* in forma Bullae, Brevis, Encyclicae, Epistolae a Summo Pontifice subsignatae per Secretariam, b) *decretorum*, quae sponte solent dari *vel* c) *rescriptorum*, quae precibus subsequuntur, *Sedis Apostolicae* ad normam can. 7, ac proinde non solum singula documenta per S. R. E. Cancellarium vel eius vices-gerentem vel per Card. Secretarium Status, sed etiam per Moderatores dicasteriorum subscripta, dummodo veniant proprie sub illis denominationibus. Notetur vero quod nomen « litterarum » proprie atque ex iure praecedenti ad Litteras Apostolicas est restrictum, hinc ad normam can. 19, cum hi canones qui « poenam statuunt, strictae subsint interpretationi », excludi debent a canonis praescripto Instructiones, epistolae S. Congregationis ad singulos, decisiones controversiarum, sententiae iudiciales, etc.

Alii sunt delinquentes nunc severius puniti, quos ita canon describit: c) *vel iisdem* falsi vitio declarato infectis a) *litteris*, b) *decretis vel* c) *rescriptis,* prout haec declarata fuerunt, « omnes » ut in initio, *scienter* quod tales sint, *utentes* ad eorum scopum. Appliceturque huic tantum parti praescriptum § 2 can.^{s} 2229.

Praedicti singuli sub litteris a) b) c) *incurrunt ipso facto in excommunicationem speciali modo Sedi Apostolicae reservatam* (can. 2253, 3°).

Interpretationem verbi « Omnes » confirmat § *2. Clerici* (ca-

non 108, § 1) aliquod *delictum* falsitatis vel usus *de quo* actum fuit *in § 1 committentes aliis poenis* « vindicativis peculiaribus ipsorum » (can. 2298), *praeterea,* quia sub cit.° praescripto comprehensi, *coerceantur*, ne quid ulterius attentent, *quae* poenae ferendae sententiae « indeterminatae » *usque ad privationem* sub n.° 6° can.s 2298 *beneficii* (can. 1409), *officii* « stricto sensu » (can. 145, § 1), *dignitatis vel pensionis*, uti supremum gravis poenae limitem, *extendi possunt; religiosi autem,* sive « clerici » sive laici, « qui vota nuncuparunt in aliqua religione » (can. 488, 7°), « praeterea » ut declaratum est hoc verbum, atque « determinata poena ferendae sententiae » *priventur* a) *omnibus officiis* etiam « lato sensu » iuxta significationem huius privationis in iure canonico usitatam, *quae in religione habent*, b) *et voce activa et passiva, praeter alias poenas* ipso facto vel cum Superioris interventu incurrendas *in propriis cuiusque* religionis propriae *constitutionibus* ad can. 489 declaratis *statutas.*

202. **In subreptione vel obreptione quoad rescripta** delictum existere constituit *can. 2361.* « Verbum hoc *si quis* tam masculos quam feminas complectitur »[1], imo et in canone illos etiam, « qui rescripta impetrare expresse prohibentur » (can. 36, § 1), dummodo a) *in precibus* b) *ad rescriptum* proprie dictum *a Sede Apostolica* ad normam can. 7, *vel a loci Ordinario* quolibet, non vero si a Superiore maiore religionis clericalis exemptae fuerit *impetrandum*, quatenus intenditur, etsi de facto non impetretur, c) *fraude vel dolo*, nempe scienter ad decipiendum, non autem si ex ignorantia vel simplicitate, d) *verum* « alioquin necessario exprimendum » (can. 45) *reticuerit, aut falsum* quoad facti speciem vel causas *exposuerit, potest a suo* cui subiiciatur *Ordinario* ad normam can. 198, § 1, et forsan a Superiore maiore, si orator sit religiosus exemptus religionis clericalis, *pro culpae gravitate,* quae tum ex fraude vel dolo, tum ex momento gratiae obtinendae, tum ex qualitate delinquentis pendet, *puniri,* ac proinde « committitur prudentiae et conscientiae (Superioris) eam (poenam indeterminatam) infligere » (can. 2223, § 2).

Praescriptum canonis est servandum, sive rescriptum forsan obtentum valeat, sive invaliditate laboret, eo quod sic explicit: *salvo*

[1] D. lib. L, tit. XVI, l. 1.

praescripto can. 45, secundum quod « valent quidem (rescripta cum clausula Motu proprio), si in precibus reticeatur veritas alioquin necessario exprimenda, non tamen si causa finalis eaque unica proponatur », et can.[3] *1054* praescripto, propter quod « dispensatio a minore impedimento (matrimonii) concessa, nullo sive obreptionis sive subreptionis vitio irritatur ».

203. **Circa alia documenta ecclesiastica** cavet *can. 2362. Litterarum,* nempe scriptarum sub forma epistolae vel contractus vel alia parum refert, *vel actorum ecclesiasticorum*, quatenus haec a Curiis vel notariis ecclesiasticis conduntur, illae in Ecclesiae usum transeunt ad archiva, et quae omnia postea vocantur « documenta », *tam publicorum*, quae « ecclesiastica et civilia sunt » recensita in can. 1813, §§ 1, 2, *quam privatorum* in can.[5] cit.[1] § 3 descriptorum, a) *fabricatores vel* b) *falsarii*, ut initio can. 2360 haec verba fuerunt declarata, *vel* c) *huiusmodi* nempe falsi vitio laborantibus *documentis scienter utentes,* non secus ac id manet declaratum in can. cit.[6]; horum singuli *pro gravitate delicti coerceantur,* ad normam igitur can.[5] 2223, § 3.

Sic explicit canon: *firmo praescripto can. 2406*, § *1,* de officialibus quibusdam et parochis, in quos poena determinata statuitur propter delictum falsi, nempe: « suo officio (unusquisque) privetur, aliisve (insuper) gravibus poenis ab Ordinario pro modo culpae puniatur ».

204. **Contra delictum falsae denunciationis de crimine sollicitationis.** — Sub n. 6 Instructionis Congr.[3] S. Officii [4] legitur: « Denunciationes anonymae contra sollicitantes ad turpia nullam vim habent; denunciationes enim fieri debent in iudicio, nempe coram Episcopo eiusve delegato cum interventu ecclesiastici viri, qui notarii partes teneat, et cum iuramento, et cum expressione et subscriptione sui nominis; nec sufficit si fiat per apochas vel per litteras sine nomine et cognomine auctoris ». Illae igitur denunciationes iudiciales, si falsae fuerint, constituunt « unicum peccatum ratione sui reservatum Sanctae Sedi » (can. 894). Non sic dicendum de aliis supradictis denunciationibus, si falsae sint, nec idem videtur asserendum eadem sub falsitatis conditione de illis denunciationibus, quarum mentionem fecit Instr. S. Congr. de Prop. Fide [2]

[1] 20 Febr. 1886. Collect. S. Congr. de P. F. n. 1282. — [2] 26 Aug. 1775. Collect. S. Congr. de P. F., n. 509.

ad Vic. Ap. Cocinc. extensa ad omnes Vic.[s] Apostolicos in litt.[s] encycl.[s] eiusdem Congregationis [1]. — Haec habentur in illa Instructione: « Huiusmodi denunciationes tibi tanquam Superiori iurisdictionem habenti secreto deferri debent, neque a nemine omitti possunt absque culpa lethali ». Nec tamen additur peccatum huiusmodi reservatum esse. — « Acceptis per te, uno vel altero modo (scilicet: « ut personae sollicitatae ad tuam audientiam accedant, ut rite deferant suas denunciationes » vel « per delegatum ad eas recipiendas, aliquem sacerdotem probatae fidei, qui tamen non sit de ipsa sollicitatione vel suspectus vel denunciatus ») denunciationibus, quae semper esse debent iuramento firmatae, earum pondus qualitates et circumstantias serio et accurate perpendas necesse est... etc. ».

Cum vero difficillimum sane erit, in his tam dissitis et disparatis regionibus, haec omnia (ibi praedicta) adamussim servare, et cum, si aliqua ex his omittantur, iustitia non patiatur ut poenae infligantur adversus reos de quorum crimine tali pacto adhuc sufficienter non constat, tunc consultius fortasse ages, si in huiusmodi causis extra iudicii ordinem procedas ad occurrendum tanto malo mediis et modis magis facilibus et expeditis, quos tibi suggeret in casibus particularibus tua perspecta prudentia cum animarum zelo coniuncta, et cura quam debes habere praecipuam de conservanda pace et concordia inter operarios apostolicos, praesertim diversi Instituti et nationis ».

Ut ergo falsas omnes huiusmodi denunciationes omnino scelestas puniret S. Mater Ecclesia efficacius condidit novum canonem sub « Titulo de crimine falsi » ultimum, hic explicandum. *Can. 2363. Si quis*, vir aut mulier, clericus, laicus, vel religiosus, a) *per seipsum* b) *vel per alios,* forsitan per sacerdotem delegatum, aut minis, praecepto, suasione, hos inducens, a) *confessarium,* scilicet: iurisdictione sacramentali, ut apparebat, praeditum, b) *de sollicitationis crimine* explicato ad can. 904, c) *apud Superiores* equidem ecclesiasticos, etiamsi non uti iudices, d) *falso denuntiaverit,* eo quod tale crimen non existat, *ipso facto* huiusmodi denunciationis, praecisione facta ab eiusdem efficacia, et effectu non sequuto, *incurrit in excommunicationem speciali modo Sedi Apostolicae re-*

[1] 25 Iul. 1883. Collect cit., n. 1604.

servatam, imo ad eiusdem absolutionem quod attinet, non abs re cavetur: *a qua nequit ullo in casu absolvi*, etiam ab eo qui hanc obtinuit facultatem vel absolutionis commissionem, *nisi*, prouti naturale ius exigit, ab Ecclesia determinatum sic: a) *falsam denunciationem formaliter*, confitens falsam esse, *retractaverît*, b) *et damna, si qua inde secuta sint* propter inflictas poenas, et forsan ob diminutionem famae confessarii, *pro viribus*, seu quantum possibile sit, *reparaverit*, ut in conscientia obligatur, c) *imposita insuper* per absolventem (ultra praedicta) facienda *gravi* in se *ac diuturna* quoad durationem vel iterationem *poenitentia;* monetque canon iuxta interpretationem datam: *firmo praescripto can. 894.* — Nempe: in casibus denunciationis apud iudices ecclesiasticos vim habentis, peccatum est semper Sanctae Sedi reservatum, quamvis ab hac censura forsitan delinquentem « excuset ignorantia legis aut solius poenae, si non fuerit crassa vel supina » (can. 2229, § 3, 1°), ita ut non vigeat pro eodem casu norma can. 2246, § 3: « verum si quis a censura excusatur vel ab eadem fuit absolutus, reservatio peccati penitus cessat ».

TITULUS XVI.

De delictis in administratione vel susceptione ordinum aliorumque Sacramentorum.

CAN. 2364. - Minister qui ausus fuerit Sacramenta administrare illis qui iure sive divino sive ecclesiastico eadem recipere prohibentur, suspendatur ab administrandis Sacramentis per tempus prudenti Ordinarii arbitrio definiendum aliisque poenis pro gravitate culpae puniatur, firmis peculiaribus poenis in aliqua huius generis delicta iure statutis.

CAN. 2365 - Presbyter qui nec a iure nec ex Romani Pontificis concessione facultatem habens sacramentum confirmationis ministrare ausus fuerit, suspendatur; si vero facultatis sibi factae limites praetergredi praesumpserit, eadem facultate eo ipso privatus existat.

CAN. 2366. - Sacerdos qui sine necessaria iurisdictione praesumpserit sacramentales confessiones audire, est ipso facto suspensus a divinis; qui vero a peccatis reservatis absolvere, ipso facto suspensus est ab audiendis confessionibus.

CAN. 2367. - § 1. Absolvens vel fingens absolvere complicem in peccato turpi incurrit ipso facto in excommunicationem specialissimo modo Sedi Apostolicae reservatam; idque etiam in mortis articulo, si alius sacerdos, licet non approbatus ad confessiones, sine gravi aliqua exoritura infamia et scandalo, possit excipere morientis confessionem, excepto casu quo moribundus recuset alii confiteri.

§ 2. Eandem excommunicationem non effugit absolvens vel fingens absolvere complicem qui peccatum quidem complicitatis, a quo nondum est absolutus, non confitetur, sed ideo ita se gerit, quia ad id a complice confessario sive directe sive indirecte inductus est.

CAN. 2368. - § 1. Qui sollicitationis crimen de quo in can. 904, commiserit, suspendatur a celebratione Missae et ab audiendis sacramentalibus confessionibus vel etiam pro delicti gravitate inhabilis ad ipsas excipiendas declaretur, privetur omnibus beneficiis, dignitatibus, voce activa et passiva, et inhabilis ad ea omnia declaretur, et in casibus gravioribus degradationi quoque subiiciatur.

§ 2. Fidelis vero, qui scienter omiserit eum, a quo sollicitatus fuerit, intra mensem denuntiare contra praescriptum can. 904, incurrit in excommunicationem latae sententiae nemini reservatam, non absolvendus nisi postquam obligationi satisfecerit aut se satisfacturum serio promiserit.

CAN. 2369. - § 1. Confessarius, qui sigillum sacramentale directe violare praesumpserit, manet excommunicatio specialissimo modo Sedi Apostolicae reservata; qui vero indirecte tantum, obnoxius est poenis, de quibus in can. 2368, § 1.

§ 2. Quicunque praescriptum can. 889, § 2 temere violaverit, pro reatus gravitate plectatur salutari poena, quae potest esse etiam excommunicatio.

CAN. 2370. - Episcopus aliquem consecrans in Episcopum, Episcopi vel, loco Episcoporum, presbyteri assistentes, et qui consecrationem recipit sine apostolico mandato contra praescriptum can. 953, ipso iure suspensi sunt, donec Sedes Apostolica eos dispensaverit.

CAN. 2371. - Omnes, etiam episcopali dignitate aucti, qui per simoniam ad ordines scienter promoverint vel promoti fuerint aut alia Sacramenta ministraverint vel receperint, sunt suspecti de haeresi; clerici praeterea suspensionem incurrunt Sedi Apostolicae reservatam.

CAN. 2372. - Suspensionem a divinis, Sedi Apostolicae reservatam, ipso facto contrahunt, qui recipere ordines praesumunt ab excommunicato vel suspenso vel interdicto post sententiam declaratoriam vel condemnatoriam, aut a notorio apostata, haeretico, schismatico; qui vero bona fide a quopiam eorum sit ordinatus, exercitio careat ordinis sic recepti donec dispensetur.

CAN. 2373. - In suspensionem per annum ab ordinum collatione Sedi Apostolicae reservatam ipso facto incurrunt:

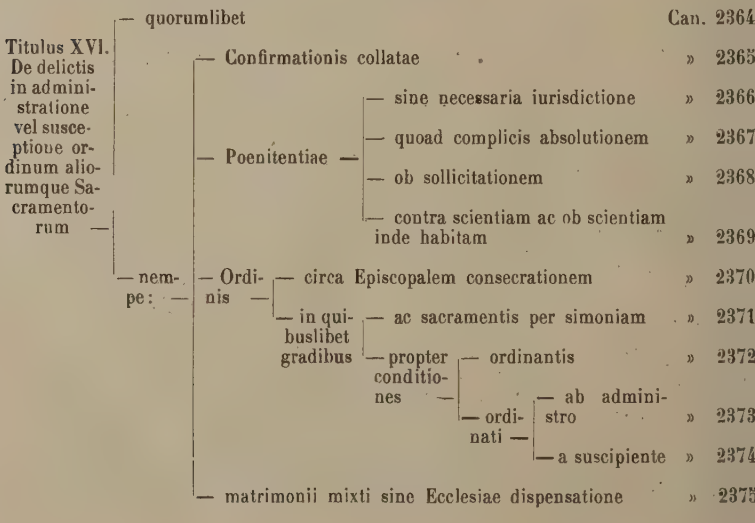

1° Qui contra praescriptum can. 955, alienum subditum sine Ordinarii proprii litteris dimissoriis ordinaverint;

2° Qui subditum proprium, qui alibi tanto tempore moratus sit ut canonicum impedimentum contrahere ibi potuerit, ordinaverint contra praescriptum can. 993, n. 4, 994 ;

3° Qui aliquem ad ordines maiores sine titulo canonico promoverint contra praescriptum can. 974, § 1, num. 7;

4° Qui, salvo legitimo privilegio, religiosum, ad familiam pertinentem quae sit extra territorium ipsius ordinantis, promoverint, etiam cum litteris dimissorialibus proprii Superioris, nisi legitime probatum fuerit aliquem e casibus occurrere, de quibus in can. 966.

Can. 2374. - Qui sine litteris vel cum falsis dimissoriis litteris, vel ante canonicam aetatem, vel per saltum ad ordines malitiose accesserit, est ipso facto a recepto ordine suspensus; qui autem sine litteris testimonialibus vel detentus aliqua censura, irregularitate aliove impedimento, gravibus poenis secundum rerum adiuncta puniatur.

Can. 2375. - Catholici qui matrimonium mixtum, etsi validum, sine Ecclesiae dispensatione inire ausi fuerint, ipso facto ab actibus legitimis ecclesiasticis et Sacramentalibus exclusi manent, donec ab Ordinario dispensationem obtinuerint.

205. **Inscriptio Tituli et mutua canonum ordinatio.** — *Titulus XVI* est, qui directam connexionem cum Commentario « De Sacramentis » exprimit ipsa inscriptione: *De delictis,* quae in can. 2195, § 1 definita fuerunt, a) *in administratione*, quae proinde in ministro puniuntur, etsi ratio illorum in suscipientis defectibus inveniatur, b) *vel susceptione,* videlicet: quorum reus est suscipiens sacramentum, quamvis delicti causa sit tantum propter electi qualitates ministri, ob quas hic est prohibitus sacramentum ministrare, *ordinum* in ampliori significatione ad normam can. 950, *aliorumque sacramentorum,* tum omnium comprehenso etiam ordine, tum singulariter confirmationis, poenitentiae ac matrimonii mixti sine dispensatione. — Delicta quae sub hoc titulo recensentur, quandoque solummodo in ministro vel subiecto puniuntur, quandoque simul in utroque, nec aliena sunt ab hoc titulo alia delicta, quae ab his committuntur, ac habent relationem aliquam cum sacramentis, sed extra ipsorum administrationem ab illorum alterutro patrantur. Ordo ergo conveniens talis est. Primus occurrit can. 2364 de quibuslibet sacramentis pertractans, ceteri servatum in Codice sacramentorum ordinem sequuntur, et quidem can. 2365 est de confirmatione, can. 2366-2369 de poenitentiae sacramento, quocum relationem habent delicta in ministro ob iurisdictionis defectum illiusve usum erga determinatam personam, nempe: complicem, ob sollicitationem ministri et negligentiam sequutam poenitentis, ultimo in fractione sigilli vel sine illa ob usum scientiae sic obtentae. Delicta demum respectu ad Ordinis sacramentum, tum in ministro, tum in promoto,

diversimode puniuntur, ac primo in episcopali consecratione per can. 2370, in quibuslibet autem gradibus tum can. 2371, qui punit simoniam etiam circa cetera sacramenta commissam, tum propter conditiones sive ordinantis in can. 2372, sive ordinati; sed huius causa in can. 2373 puniuntur ministri, in canone autem 2374 ipsius suscipientis delicta.

206. **Delicta quae in quorumlibet sacramentorum ministerio accidere possunt** sic puniuntur, ut in quo quis peccavit, poenae onus sustineat. *Can. 2364. Minister,* sive ordinarius, etsi cum alterius licentia, sive extraordinarius, non alia persona, *qui ausus fuerit,* « quae verba plenam cognitionem ac deliberationem exigunt » (can. 2229), *Sacramenta* quaecumque etiam semel *administrare illis,* hominibus quibuslibet, *qui iure,* quod exprimatur scripto vel consuetudine, a) *sive divino* ratione illud condentis, tum naturali v. gr. mutis sacramentum ordinis, tum positivo v. gr. extremam unctionem cuilibet non graviter infirmo, *sive ecclesiastico* v. gr. excommunicato quodlibet sacramentum, *eadem* singula sacramenta *recipere prohibetur,* ita ut illa reciperent saltem illicite, aut etiam invalide, *suspendatur ab administrandis sacramentis* illis vel omnibus *per tempus prudenti* scilicet: circumstantias casuum ponderantis *Ordinarii* proprii vel ad normam can. 111 et seq., vel « Superioris maioris in religionibus clericalibus exemptis » (can. 198, § 1) *arbitrio definiendum,* quae suspensio poena est vindicativa ad normam can. 2298, n. 2°, in qua « determinata » poena statuenda « lex utitur » sicut in seq.ª « indeterminatis » (can. 2217, § 1, 1°), « verbis praeceptivis » (can. 2223, § 3), nempe: *aliisque poenis pro gravitate culpae,* quae necessaria est ac non sufficienter sit per suspensionem correpta, *puniatur,* quae norma generalis supplet pro casibus, qui per ss. canones non considerentur singillatim, prout indicat sequens clausula: *firmis* a) *peculiaribus poenis* b) *in aliqua huius generis* (administrationis sacramenti subiecto prohibito) *delicta* proprie *iure* praesertim communi, sed particulari quoque *statutis.*

207. **Contra presbyterum qui confirmationem invalide ministret.** — S. Congr. de Prop. Fide [1] quamdam ibi citatam conventionem approbans mandavit: « Sacerdotes vero rutheno-catholici

[1] 6 Oct. 1863 C. a. Collectanea S. C. de P. F. n. 1243.

proli ad latinum ritum spectanti sacramentum Baptismi in iisdem commemoratis casibus administrantes, etiam Confirmationis sacramentum conferre nullatenus audeant, sub poena suspensionis a divinis ipso facto incurrendae, salvis aliis poenis arbitrio Episcopi infligendis ». Huic Decreto par est novus *can. 2365. Presbyter,* quamvis officio beneficioque ecclesiastico careat, qui nec charactere sit « ordinarius confirmationis minister » (can. 782, § 1), nec « extraordinarius minister » (ib. § 2), utpote quod a) *nec a iure* « communi » b) *nec ex Romani Pontificis concessione* fortassis per aliquod officium « Sedis Apostolicae » *facultatem habens* iuxta illius canonis commentarium, *sacramentum confirmationis ministrare,* invalide quidem, sed « per manus impositionem cum unctione chrismatis in fronte et per verba in Pontificalibus libris ab Ecclesia probatis praescripta » (can. 780), imo quamvis subiecto iam confirmato, haec enim non tollunt nec minuunt delictum usurpationis actus episcopalis, propter quam usurpationis conscientiam subditur: *ausus fuerit,* (« verba, quae plenam cognitionem ac deliberationem exigunt »), (can. 2229, § 2); sic, ut dictum est, delinquens *suspendatur,* scilicet: eo quod « lex utatur verbis praeceptivis » (can. 2223, § 3), « a divinis » suspendendus est, non « ab officio, a beneficio, a iurisdictione » (can. 2278, 2279), quae vi presbyteratus non habet; *si vero* « presbyter » ut supra « extraordinarius minister » existens *facultatis sibi factae* confirmationem ministrandi *limites praetergredi,* ac invalide agentem usurpare praefatum episcopi ministerium, tunc in quo hic peccavit iuste sic punitur, dummodo illud *praesumpserit,* et proinde « quaelibet imputabilitatis imminutio sive ex parte intellectus (excepta ignorantia affectata) sive ex parte voluntatis eximit » eum « a poena latae sententiae » (can. 2229, § 2), nempe: *eadem facultate* « sibi facta » *eo ipso* « limites praetergrediendi » modo explicato *privatus existat,* quapropter absque ulla declaratione incideret in posterum, si iterum confirmaret, sub prima canonis parte, quae, ut vidimus, per Superioris auctoritatem urget irregularitatem incursam « ex delicto ponendi actum ordinis absque eo ordine » (can. 985, 7°).

208. **Delicta in iurisdictionis sacramentalis usurpatione.** — *Can. 2366. Sacerdos,* sive cleri saecularis, sive religiosi, non Episcopus, quia « Episcopi sub poenis latae sententiae suspensionis », ut infra, « non comprehenduntur » (can. 2227, § 2), sed presbyter,

qui ratione ordinis « est minister sacramenti poenitentiae » (can. 871), proindeque ob sequens delictum non incurrit irregularitatem citatam in can.° praec.[1], *qui* attamen *sine necessaria* ob can. 872 *iurisdictione,* sive ordinaria ad normam can. 873, sive delegata ad normam can. 874 « ad recipiendas confessiones quorumlibet sive saecularium sive religiosorum » virorum, vel ad normam can. 875 pro recipiendis confessionibus quorumdam ex illis, vel ad normam can. 876 « ad confessiones quarumcumque religiosarum ac novitiarum valide et licite recipiendas », *praesumpserit,* unde « quaelibet imputabilitatis imminutio sive ex parte intellectus » (excepta ignorantia affectata), v. gr. quia putat erronee habere iurisdictionem, quia ignorat cessationem ipsius, vel dubitat de revocatione, « sive ex parte voluntatis eximit a subsequenti poena » (can. 2229, § 2), *sacramentales confessiones audire,* quod iam est illius iurisdictionis exercitium in cognoscenda causa iudicanda, quamvis absolutionem non impertiatur, *est ipso facto* peccandi graviter in praefata etiam unius confessionis auditione, *suspensus a divinis,* quae suspensio vetat « omnem actum potestatis ordinis quam quis sive per sacram ordinationem sive per privilegium obtinet » (can. 2279, § 2, 2°), et proinde si suo praefato delicto sacramentalem absolutionem equidem nullam superadderet, cum hoc ordinis sacerdotalis exercitio incurreret irregularitatem ex delicto ad normam can. 985, n. 7°; *qui vero,* supplendo ex prima canonis parte « sacerdos sine necessaria iurisdictione praesumpserit », quae clausula requiritur a sequenti propositione infinitivi modi: *a peccatis reservatis,* de quibus tractat cap. II « de reservatione peccatorum » in Titulo IV « de poenitentia », *absolvere,* ac etiamsi propter alia peccata poenitentis rite dispositi valida existeret absolutio; sacerdos vero delinquens, ut dictum est, *ipso facto suspensus est ab audiendis confessionibus*, quae suspensio attingit totum exercitium praefati ministerii quoad potestatem ordinis ac iurisdictionis. Atque hae duae censurae latae sententiae sunt de novo a Codice inductae.

209. **Contra delictum absolvendi complicem in peccato turpi.** — Bened. XIV in sua const. « Sacramentum Poenitentiae »[1], quam integre vigere diximus ad can. 884, eo quod saltem implicitam in omnibus suis partibus referunt canon citatus cum altero

[1] 1 Iun. 1741.

nunc explicando, qui canones « ideo ex receptis apud probatos auctores interpretationibus, sunt aestimandi » (can. 6, 2°), in ea utique const.[e] Bened. XIV inflixit excommunicationem, quam huc transtulit Codex simul ac declarationes subsequentes.

Sic incipit paragraphus illius const.[a] ad rem pertinens. « Demum magnopere cupientes a sacerdotalis Iudicii, et Sacri Tribunalis sanctitate omnem turpitudinis occasionem, et Sacramentorum contemptum, et Ecclesiae iniuriam longe submovere, et tam exitiosa huiusmodi mala (sollicitationis) prorsus eliminare, et quantum in Domino possumus, animarum periculis occurrere, quas sacrilegi quidam, Daemonis potius, quam Dei ministri, loco eas per Sacramentum Creatori suo, ac nostro reconciliandi, maiori peccatorum mole onerantes, in profundum iniquitatis barathrum nefarie submergunt », in fine paragraphi, postquam iurisdictionis limitationem in can. 884 insertam statuit, « nihilominus » fert sequentem excommunicationem, sicut *can. 2367*.

§ *1.* « Sacerdos, tam saecularis quam regularis (seu cleri religiosi iuxta nomenclaturam Codicis) cuiuscumque Ordinis (nunc religionis) ac Dignitatis, tametsi alioquin ad confessiones excipiendas approbatus, et quovis Privilegio, et Indulto, etiam speciali expressione, et specialissima nota, et mentione digno suffultus », (salvo nunc can.[is] 2227, § 2.[1] praescripto: « nisi expresse nominentur, S. R. E. Cardinales sub lege poenali non comprehenduntur »), *Absolvens,* scilicet: deliberate absolutoriam proferens formulam sacramenti Poenitentiae quacumque intentione, aut vere absolvendi aut ficte agendi, imo *vel fingens absolvere*, videlicet: quando alias preces sive Ritualis, sive aliunde petitas recitaret, aut silentio sisteret veluti absolvens in iudicio poenitentem ignarum de omissa absolutione; non autem si confessionem audiret, absolutionemque non daret, nec fingeret absolvere, quia recitatio precum vel silentium praefatum, conscio poenitente, ad vitandam circumstantium admirationem vel suspicionem ordinarentur, *complicem in peccato turpi,* quae clausula fuit plene declarata sub can. 884, *incurrit ipso facto* absolutionis vel fictionis, etsi confessarius vere non fuerit, carens omni iurisdictione in poenitentem, *in excommunicationem,* non iam « speciali » sicut in const. « Apostolicae Sedis » Pii IX, sed prout in praec.[1] iure pollentem singulari praerogativa, nunc *specialissimo modo Sedi Apostolicae reservatam;* de qua excommunicatione in Litt.[s] encycl.

S. C. de Prop. Fide [1] invenimus: « Vuole poi la suddetta Suprema Congregazione che per mezzo dei Revmi Delegati Apostolici siano notificate queste disposizioni a tutti i Patriarchi, Arcivescovi e Vescovi di rito orientale compresi nella rispettiva loro Delegazione, e che si ricordi loro: « illos fideles subiici nominatim nedum censuris, sed etiam Apostolicis reservationibus latis in const. Benedicti XIV « Sacramentum Poenitentiae » (quales sunt haec in praesenti canone inflicta et altera in § 2° can.[s] seq.[s]), et in constitutionibus contra sectae massonicae aliisque similibus addictos », nunc ergo sub can. 2335.

Prosequitur canon quem commentamur: *idque,* nempe: praefatus sacerdos ut declaratum est delinquens « incurrit in excommunicationem » praefato modo reservatam *etiam in mortis articulo,* quando vi canonis 882 non restricti sed confirmati per can. 884, absolutio complicis in peccato turpi est valida, sicuti Bened. XIV quoque declaravit; manente autem excommunicatione ac implicita prohibitione, *si alius* non complex a) *sacerdos,* b) *licet non approbatus ad confessiones*, carensque iurisdictione ordinaria, delegataque ab homine, c) *sine gravi* (non levi suspicione) *aliqua exoritura,* prout prudenter et cum fundamento praevideri queat, *infamia* confessarii complicis *et scandalo* ad alios quod attinet, *possit* morali ac physica possibilitate *excipere morientis confessionem:* ac si conditiones sub tribus litteris positae non extarent simul, tunc non urgeret excommunicatio, sicuti etiam *excepto casu quo moribundus recuset alii* sacerdoti de quo antea, quam suo complici *confiteri;* hoc enim in casu confessio, quantum ex iure ecclesiastico pendet, valida et licita quoque foret. « Sciat autem, iuxta const. Bened. XIV « Apostolici muneris » [2], complex eiusmodi sacerdos, et serio animadvertat, fore se re ipsa coram Deo, qui irrideri non potest, reum gravis adversus const. « Sacramentum Poenitentiae » inobedientiae, latisque in ea poenis obnoxium (nempe: huius canonis 2367), si praedictae infamiae, aut scandali pericula sibi ultro ipse confingat, ubi non sunt ».

Imo etiam per ipsiusmet S. Poenitentiariae verba [3] declarat § 2. *Eandem* scilicet: cum reservatione statuta sub § 1° *excommunicationem non effugit* in casibus sub § 1° comprehensis iuxta

[1] 6 Aug. 1885, Collect. S. C. de P. F. n. 1640. — [2] 8 Febr. 1745, § 3. — [3] 19 Febr. 1896.

ipsius commentarium, *absolvens vel fingens absolvere complicem*, prouti clausula ibidem fuit declarata, *qui* a) *peccatum quidem complicitatis,* « in ordine ad quod peccatum turpe, est privatio iurisdictionis et adnexa excommunicatio » ex resp. eiusdem S. Poenitentiariae [1], b) *a quo* peccato *nondum est absolutus* directe, at c) *non confitetur* equidem contra integritatem materialem confessionis, d) *sed ideo ita se gerit,* non sponte, sed *quia ad id,* nempe: ad omittendum illud peccatum *a complice confessario*, non si ab alia persona vel ab alio confessario, *sive directe* per se ac verbis in hoc directis, *sive indirecte* v. gr. per alium, vel interrumpente poenitentem in confessione, vel alio adinvento modo, *inductus est* poenitens complex.

210. **Contra delicta quae aliquam habent connexionem cum confessione sacramentali.** — Aliud delictum est in cit.[a] const. « Sacramentum poenitentiae » consideratum ac persequutum, « ne quod post amissam Baptismi innocentiam datum est divina benignitate perfugium, per daemonum fraudem, et hominum Dei beneficiis perverse utentium malitiam, naufragis ac miseris peccatoribus luctuosum evadat exitium; et quod in salutem et curationem animarum, a Deo, qui dives est in misericordia, institutum est, exsecrabili scelestorum quorumdam sacerdotum improbitate, in earum perniciem atque interitum vertatur ».

De huiusmodi delicto praescribit *can. 2368. Qui,* nempe: sacerdos etsi iurisdictione destitutus, *sollicitationis crimen,* quamvis hoc religiosam societatem non perturbaret, *de quo in can. 904* mentio facta est, ibidemque illud est fuse declaratum ex praefata Benedictina constitutione, *commiserit,* (concessa per Bened. XIV facultate, « ne delictum tam enorme, et Ecclesiae Dei iniuriosum remaneat, ob probationum defectum impunitum, procedendi cum testibus etiam singularibus, dummodo praesumptiones, indicia, et alia adminicula concurrant »), « ferendae sententiae poena » iuxta instr.[m] Congr.[e] S. Officii [2] a) *suspendatur a celebratione Missae et ab audiendis sacramentalibus confessionibus,* b) *vel etiam pro delicti gravitate*, scilicet: peculiari, a) *inhabilis ad ipsas* tantum sacramentales confessiones *excipiendas declaretur,* propter quam recipere amplius non posset iurisdictionem ad eas excipiendas, b) *pri-*

[1] 16 Maii 1877. — [2] 20 Febr. 1883, n. 12.

vetur omnibus beneficiis, prout definiuntur in can. 1409, *dignitatibus*, quae ab Abbatia et Praelatura nullius ut inferiore limite incipiunt, etsi quaedam ex eis beneficia dici non posset, *voce activa et passiva*, imo adhuc progredi posset gradatim, c) *et inhabilis ad ea omnia declaretur*, ita ut valide obtinere ipsa nequeat in posterum, denique *et in casibus gravioribus degradationi quoque*, « quae in se continet depositionem, perpetuam privationem habitus ecclesiastici et reductionem clerici ad statum laicalem » (can. 2305, § 1) *subiiciatur*.

« Lex utitur verbis praeceptivis » (can. 2223, § 3), ac ex altera parte est potius poena « determinata » (can. 2217, § 1, 1°), pendens tamen a delicti gravitate; quapropter cum Codex alibi (can. 1555, § 1) statuat: « etiam inferiora tribunalia, in causis quae ad S. Officii tribunal spectant », (sicut est causa de hoc sollicitationis crimine secundum cit.m const.m Bened. XIV), « normas ab eodem traditas sequantur oportet », consulenda est in praxi Instructio S. Congr.e S. Officii [1], ubi traditur modus procedendi de quo alibi agere oportet. — Quoad inflictionem autem poenarum, ita loquitur in n. 12. « Quando perspecta evaserit patrati criminis veritas, reo ad defensionem, prout iura exposcunt, admisso, deveniendum erit ad illi interdicendum in perpetuum, ne confessiones excipiat, (idest: prout in canone dicitur: « suspendatur ab audiendis confessionibus sacramentalibus »), subtrahendo omnes et quascumque facultates ad id muneris eidem etiam per quodcumque privilegium vel ab ipsa Sancta Sede impertitas ». Atque hoc videtur respicere illa clausula: « inhabilis ad illas excipiendas declaretur », cum declaratio sit de poena iam contracta, et illa declaratio (iuxta verba canonis: « etiam pro delicti gravitate ») sit computanda inter poenas, de quibus subditur in cit. Instruc.: « Huiusmodi sententiam Episcopus ipse, et non alius ab eo delegatus, proferat: et pro modo culpae, atque omnibus attentis circumstantiis caeteras quoque poenas reo irroget, quae in supradictis pontificiis Constitutionibus decernuntur. — Praeterea si reus in iudicio crimen confessus fuerit, congruam debet emittere abiurationem, ut se ita purget ab ea, quam incurrit, haeresis suspicione; et hac quoque poena in ipsa sententia mulctetur. Notandum est, poenas huiusmodi omnes, et ipsam inhabilitatem ad sacrosanctum Missae sacrificium celebrandum (in canone expressam

[1] 20 Febr. 1866. Collect. S. Congr. de P. F. n. 1282.

« suspensione a celebratione Missae ») in dec.° Bened. XIV die 5 Augusti an. 1745 praescriptam, esse tantum *ferendae sententiae.* Abstinendum tamen erit ab infligenda degradatione et traditione brachio saeculari. Id nimirum a Greg. XV statutum fuit: ceterum ad terrorem potius impositum haberi debet, quam ut executioni mandetur ». Puto id nunc intelligendum esse ut plurimum, seu « exceptis casibus gravioribus » ad normam canonis.

Excommunicationem eandem sub n.° IV inter excom.s nemini reservatas recensitam in const. « Apostolicae Sedis » Pii IX conservat aliis adhibitis verbis claritatis causa § 2. *Fidelis vero, qui scienter,* quod verbum « plenam cognitionem ac deliberationem exigit » (can. 2229, § 2), nempe: tum de obligatione denuntiandi tum de inflicta censura, et sic *omiserit eum,* videlicet: « sacerdotem, reum delicti sollicitationis in confessione, ad normam cit. const.s Benedict. XIV », *a quo sollicitatus fuerit* uno ex modis recensitis in eadem constitutione, *intra mensem* cognitae obligationis sub censura, supputandum « de momento ad momentum », atque ad normam can. 34, § 2 sub distinctione, quia « tempus utile » intelligitur, *denuntiare,* atque iudicialiter quidem, vel saltem denunciationem a se faciendam Superiori notam facere, *contra praescriptum can. 904* ibi explicatum, *incurrit* statim ac declaratus mensis explicit, *in excommunicationem latae sententiae* vi huius canonis ac praec.s iuris *nemini reservatam,* hinc ab ea « potest absolvere in foro sacramentali quilibet confessarius » (can. 2253, n. 1°); hic tamen praescriptum sequens observare debet: *non absolvendus* ille « fidelis » de quo in §°, *nisi postquam* a) praedictae *obligationi satisfecerit* reipsa, b) *aut se satisfacturum serio* iuxta circumstantias *promiserit,* sub qua promissione « serio » data semel ac etiam iterum absolvi posset, nam, ut praescribit can. 2248, § 2, « absolutio denegari nequit cum primum delinquens a contumacia recesserit ad normam can. 2242, § 3 ». — Demum memorari oportet Declarationem S. C. S. Officii [1]. « Le Costituzioni pontificie emanate *contra sollicitantes* comprendono tutte le nazioni, ed in conseguenza così obbligano i greci come gli armeni ».

211. **Delicta in sigillum sacramentale.** — Nova est sequens latae sententiae poena, etsi graviores ferendae sententiae adhuc

[1] 13 Iun. 1710. Collect. S. Congr. de Prop. F., n. 279.

serventur pro minori delicto, ac iuste prorsus secundum extremam huius delicti nocivam pravitatem. *Can. 2369.* § *1. Confessarium,* non « interpretem, aliosque omnes ad quos notitia confessionis quoquo modo pervenerit » (can. 889, § 2), sed sacerdotem a) *qui* sacramentalem confessionem recepit, et *sigillum sacramentale* in cit.° can.e explicatum, *directe* « verbo, signo, prodens peccatorem » qua talem in confessione, *violare* seu frangere illud, idest, ut ait Conc. Later. in cap. « Omnis utriusque sexus » 12 (V, 38): « peccatum in poenitentiali iudicio sibi detectum revelare » *praesumpserit* ita ut desit « quaelibet imputabilitatis imminutio sive ex parte intellectus (excepta « ignorantia affectata sive legis sive solius poenae ») sive ex parte voluntatis » (can. 2229, §§ 1, 2), talem delinquentem *manet,* quia ipso facto incurritur, *excommunicatio specialissimo modo Sedi Apostolicae reservata;* b) *qui vero* supple « confessarius » *indirecte tantum,* scilicet: « verbo, signis, aliove quovis modo » quidquam incaute agens, quo « prodat peccatorem », attamen subintelligendo ex contextu: « sigillum sacramentale revelare praesumpserit », per quod verbum designatur huius indirectae violationis plena deliberatio, *obnoxius est poenis* ferendae sententiae omnibus, *de quibus in can. 2368,* § 1, cum gradatione ibidem declarata; quibus « verbis facultativis », potiusquam « praeceptivis » in can. praec. adhibitis, « utitur canon » praesens (can. 2223, §§ 2, 3).

Ut sigillum sacramentale undequaque intactum permaneat, subditur § 2. *Quicumque,* nempe: « interpres, aliique omnes ad quos notitia confessionis quoquo modo pervenerit », *praescriptum can. 889,* § *2* « servandi sacramentali sigillum » *temere* (verbum plenam cognitionem ac deliberationem exigens) *violaverit* directe vel indirecte aequali modo ac sub §° 1°, *pro reatus gravitate,* necessaria est igitur culpa gravis, *plectatur salutari* sibi aliisve *poena* « indeterminata », *quae potest esse etiam excommunicatio,* ut superior limes, praevie comminanda tamquam ipso facto incurrenda; haec enim est semper medicinalis, non vindicativa.

212. **Delicta in peragenda recipiendaque consecratione episcopali.** — Reservationem cuiuslibet consecrationis episcopalis sancit *can. 2370. Episcopus,* etiam titularis sed « consecratus » (can. 951), *aliquem* « virum baptizatum » (can. 968), etsi presbyterum ac rite promotum ad Episcopatum, a) *consecrans in Episcopum,*

b) *Episcopi* singuli duorum « quos Episcopus consecrator debet adhibere » (can. 954), *vel*, *loco Episcoporum*, quando « hac super re a Sede Apostolica dispensatum fuerit », et a fortiori si haec defuerit dispensatio, ast tunc illicite, c) *presbyteri assistentes* Episcopo consecranti ad huius consecrationis liceitatem, d) *et qui consecrationem recipit*, quandocumque illa fiat *sine apostolico mandato contra praescriptum can. 953*, idest : illo non extante, nec sufficit quod illicite agant eo quod « prius non constet » de illo, ut cit. canon etiam praescribit. Praedicti *ipso iure suspensi sunt*, qua « suspensione generaliter lata comprehenduntur omnes effectus, qui in canonibus art.[1] III, Cap.[3] II, Tit. VIII, Lib. V enumerantur » (can. 2278, § 2), et quae suspensio perdurat *donec Sedes Apostolica eos dispensaverit*, quo verbo innuit canon hic agi de poena vindicativa, quae est in can. 2298 sub n.° 2° « Suspensio ad beneplacitum Superioris ». Praedictaque sanctio est nova in iure.

213. **Contra delictum simoniae in sacramentorum administratione ac receptione.** — *Can. 2371. Omnes* baptizati, *etiam episcopali dignitate aucti*, quod additur non respectu suspicionis de qua primo loquitur canon, sed propter subnexam « suspensionem », eo quod « nisi expresse nominentur, non comprehenduntur Episcopi sub poenis latae sententiae suspensionis et interdicti » (can. 2227, § 2), « omnes » ergo *qui* a) *per simoniam* equidem « iuris divini » definitam et explicatam in can. 737, § 1, b) *ad ordines* videlicet : « singulos, consecrationem episcopalem, et ipsam primam tonsuram » (can. 950), c) *scienter*, quod verbum « plenam cognitionem ac deliberationem exigit » (can. 2229, § 2), I° *promoverint*, quod de Episcopis, ac Presbyteris privilegium habentibus v. gr. Abbatibus vel Praelatis nullius, Vicariis et Praefectis Apostolicis, dici potest, II° *vel promoti fuerint*, III° *aut alia sacramenta* singula *ministraverint*, etiam ut ministri extraordinarii, vel baptismum non sollemnem laïcus aut mulier, IV° *vel receperint*, quae verba proprie non adhibentur de matrimoniali contractu inter baptizatos, praedicti delinquentes *sunt suspecti de haeresi* simoniae, quibus proinde applicandus esset can. 2315.

Sequitur sanctio conformis iuri Decretalium sed latae sententiae, videlicet : *clerici*, nempe : « qui divinis ministeriis per primam saltem tonsuram iam mancipati sunt » (can. 108, § 1), quando « per simoniam ad ordines promoti fuerint », vel cetera ut supra egerint,

praeterea, idest: ultra suspicionem haeresis, *suspensionem* « generaliter latam » (can. 2278, § 2) *incurrunt* sed censuram *Sedi Apostolicae reservatam,* subintellecto quoque in hac secunda parte canonis verbo « scienter », ita ut non nunquam sit practicum cap. 22 « de simonia » (V, 3) ubi Lucius III ait: « De simoniace ordinatis certum tibi non possumus dare responsum, nisi plenius agnoscamus, qualiter fuerint ordinati: cum quidam licet secundum quandam speciem simoniae, utpote ipsis ignorantibus, simoniace ordinentur, possunt (quia simoniaci non sunt) in suis ordinibus remanere ». Censura latae sententiae huius canonis est de novo inducta per Codicem.

214. **Delictum recipiendi ordinationem illicitam causa ministri.** — Ex const. « Apostolicae Sedis » Pii IX translatus est cum modificatione *can. 2372. Suspensionem a divinis,* quae nempe « vetat omnem actum potestatis ordinis, quam quis sive per sacram ordinationem sive per privilegium obtinet » (can. 2279, § 2, 2°), non solummodo « ab ordine suscepto » sicut in Piana const.ᵉ, ac insuper (secus in eadem) *Sedi Apostolicae reservatam*, *ipso facto* ordinationis susceptae cuiuscumque *contrahunt, qui recipere ordines*, etiam episcopalem consecrationem, sed non propter receptam solum primam tonsuram, *praesumunt*, cum plena ergo tum cognitione legis, poenae, et circumstantiarum facti, tum deliberatione, a) *ab excommunicato* b) *vel suspenso*, cui prohibita sit ordinatio, c) *vel interdicto* personaliter, non tamen qualitercumque singulis, sed *post sententiam* a) *declaratoriam* censurae iam incursae b) *vel condemnatoriam* infligentem aliquam earum poenarum, *aut a notorio* sive « notorietate iuris » sive « notorietate facti » (can. 2197, 2°, 3°) a) uti *apostata* scilicet: « qui a fide christiana totaliter recedit », b) *haeretico,* videlicet: « qui, nomen retinens christianum, pertinaciter aliquam ex veritatibus fide divina et catholica credendis denegat aut de ea dubitat », sive ad sectam aliquam transierit, vel secus, c) *schismatico,* nempe: « si subesse renuit Summo Pontifici aut cum membris Ecclesiae ei subiectis communicare recusat » (can. 1325); attamen quia requisitum fuit « praesumunt », pro aliis non praesumentibus et ob circumstantiarum vel legis ignorantiam non peccantibus addit canon: *qui vero bona fide a quopiam eorum sit ordinatus*, subiicitur sequenti prohibitioni, quae vera poena non est: *exercitio careat ordinis sic recepti* in ordinantis reprobationem,

donec dispensetur, idest: prohibitio haec ab eius Ordinario relaxetur. Ac iuste prorsus ne videatur ille ordinans dare, quod ipse propter praedicta crimina vel poenas non habet; quapropter idem iure asserendum de quocumque (non praesumente) huiusmodi ordinationes recipere.

215. **Sanctio delictorum in ordinatione tribuenda quibusdam subiectis.** — E contrario ac in praecedenti canone, ordinantes aliquem contra sacros canones ratione subiecti promoti punit *can. 2373*, plures sanctiones const.s « Apostolicae Sedis » Pii IX coadunans sub eadem, scilicet: *In suspensionem per annum*, qui « supputetur de momento ad momentum, ac eius menses sumantur prout sunt in calendario » (can. 34, § 2). Et non est poena vindicativa (cum derogatione can. 2298, n. 2°) haec (suspensio *ab ordinum collatione*, non primae tonsurae ob ius praec. quod refert, atque ad normam can. 19), eo quod additur, alias inutiliter: *Sedi Apostolicae* illam *reservatam ipso facto incurrunt*, atque congruenter suspensioni ex const. « Apostolicae Sedis », sub duobus numeris sequentibus:

1° *Qui* (Episcopus, Abbas vel Praelatus nullius, Vicarius et Praefectus Apostolicus) *contra praescriptum can. 955*, nempe: « unusquisque a proprio Episcopo ordinetur aut cum legitimis eiusdem litteris dimissoriis » (§ 1), *alienum subditum*, idest: cuius non est « proprius » ad normam can. 956, 957, *sine Ordinarii proprii* ad normam can. 958, § 1 *litteris dimissoriis* explicatis ad can.m cit.m *ordinaverint*, conferentes, non quidem primam tonsuram iuxta declarationem S. Congr.s S. Officii [1], sed ordines maiores vel minores;

2° *Qui* inter eos supra recensitos *subditum proprium* ad normam can. 956, *qui alibi*, scilicet: extra ordinantis territorium *tanto tempore moratus sit* etiam sine domicilio vel quasi-domicilio, *ut canonicum impedimentum*, vel simplicem vel irregularitatem *contrahere ibi potuerit*, quod « tempus est, regulariter, pro militibus trimestre, pro aliis semestre post pubertatem » (can. 964, § 1), *ordinaverint* ut explicatum est in n.° praec. *contra praescriptum can. 993, n. 4*, videlicet: sine « testimonialibus litteris Ordinarii illius loci », et *can. 994*, nempe: casu quo praedictus « loci Ordinarius neque per

[1] 18 Apr. 1888.

se neque per alios promovendum satis noverit, ut testari possit promovendum nullum impedimentum contraxisse », aut in alio casu ibidem considerato, si in alterutro « non provideat Ordinarius saltem per iuramentum suppletorium a promovendo praestandum » ;

3° *Qui* inter recensitos per declarationem sub n.° 1° « si charactere episcopali polleant », atque ex hoc numero infertur, quod etsi « expresse (vel melius explicite) non nominentur Episcopi, comprehenduntur sub poenis latae sententiae suspensionis » huius canonis. Illa limitatio pronominis « qui » sub hoc n.° fulcitur can. 957, § 2, propter verba quae sequuntur: *aliquem,* supple clericum forsan minorum ordinum *ad ordines maiores,* quos conferre nequeunt Vicarius ac Praefectus, Abbas vel Praefectus nullius « si episcopali charactere careant » (can. 957, § 2), sed delictum ordinantium est, quod illum clericum sive saecularem, sive religiosum, regularem quoque *sine titulo canonico* diverso pro singulis eorum *promoverint,* nempe: *contra praescriptum can. 974, § 1, n. 7,* quod generale cum sit, pro singulis praedictis per alios canones citato subsequentes determinatur;

4° *Qui*, uti sub n.° 1° declarati sunt secundum explicationem can. 966, § 1, *salvo* vigente adhuc *legitimo*, idest: post Conc. Tridentinum directe concesso religioni cuique *privilegio* dimitteudi alumnos promovendos ad quemcumque Episcopum cum Sede Aplca. communionem habente; « qui » praeter hanc exceptionem, *religiosum,* « qui vota nuncupavit in aliqua religione » (can. 448, 7°), *ad familiam* domus religiosae *pertinentem, quae* supple: familia seu domus *sit extra territorium ipsius ordinantis,* nempe: in quod iurisdictionem habet, *promoverint,* etsi ad solam primam tonsuram, *etiam cum litteris dimissorialibus proprii Superioris* « maioris » (can. 964, 2°), *nisi legitime probatum fuerit,* videlicet: « ex authentico Curiae episcopalis testimonio » (can. 966, § 2) *aliquem ex casibus* quinque *occurrere, de quibus in can. 966* agitur, et data fuit ibidem explanatio. Et haec suspensio latae sententiae sub n.° 4° nova est.

216. **Sanctio adversus accedentes ad ordines contra ss. canones.** — « Ex parte tantum cum vetere iure congruit » (can. 6, 2°) *can. 2374.* Clericus *qui* a) *sine litteris* supple: « dimissoriis », eo quod secunda canonis pars punit ob testimonialium defectum, b) *vel cum falsis*, quia vel fictae sint, vel suppositiae, vel a non propriis Ordinariis concessae, vel a propriis sed qui ne-

queunt eas dare, *dimissoriis litteris* ad can. 955, § 1 definitis, c) *vel ante canonicam,* idest: can. 975 pro maioribus ordinibus praescriptam *aetatem*, d) *vel per saltum,* quae « ordinationes omnino prohibentur » (can. 977) ubi explicatae sunt, *ad ordines* singulos, saltem minores, *malitiose,* idest: prava cum voluntate quoad diversos canones, non ob ignorantiam vel ex causa excusante v. gr. metu gravi, *accesserit* ordinandus, quo facto iam peccat, *est ipso facto* huiusmodi ordinationis, qua consummatur eius delictum, *a recepto* tantum *ordine suspensus,* secus ac constitutum erat per Conc. Trid. [1] circa casus sub litteris *a*) et *b*) nunc comprehensos, cum pro aliis casibus per Codicem sit primo inflicta ipso iure incurrenda haec censura.

Secunda canonis pars est sic interpretanda: *qui autem* clericus vel laicus a) *sine litteris testimonialibus* singulis, certo quae afferendae iubentur can. 993 sub nis. 4° et 5°, probabilius quae sub nis. 1°, 2°, 3°, quia pro his est nova lex poenalis, *vel detentus* ab ordinatione licite suscipienda b) *aliqua censura* proprie dicta, poena nempe medicinali, c) *irregularitate* aliqua ex recensitis sub can. 984, 985, d) *aliove impedimento* « simpliciter » ex enumeratis in can. 987; quilibet sic, ut dictum est, delinquens equidem cum culpa gravi, additur enim *gravibus poenis secundum rerum adiuncta* pro illarum gravitate mensuranda *puniatur.* Unde poena est « indeterminata » (can. 2217, § 1, 1°) ac « lex utitur verbis praeceptivis » (can. 2223, § 3).

217. **Contra ineuntes matrimonium sine dispensatione necessaria impedimenti mixtae religionis.** — Novae sunt tum sequentes latae sententiae poenae, tum quatenus huic delicto inflictae. *Can. 2375. Catholici*, nempe: baptizati ac religionem catholicam profitentes; (quid enim utilitatis Ecclesiae de iis qui foris sunt, quoad hoc iudicare?), *qui* vir aut mulier *matrimonium* idest: contractum matrimonialem, verum sacramentum, *mixtum* proprie, seu cum impedimento mixtae religionis, *etsi validum* propter absentiam impedimenti dirimentis, servata forma celebrationis quando necessaria fuerit, ac debito cum consensu, (hinc non excusantur ob invaliditatem matrimonii forsan ignotam), eo quod *sine Ecclesiae dispensatione* ab illo impedimento, propter quod illicite *inire* ma-

[1] De Ref. sess. VI, cap. 5; sess. VII et XXIII, cap. 10; sess. XIV, cap. 2.

trimonium *ausi fuerint*, unde « quaelibet imputabilitatis imminutio sive ex parte intellectus (excepta ignorantia affectata) sive ex parte voluntatis eximit » (can. 2229, § 2) huiusmodi contrahentem a duplici poena, quae talis est: *ipso facto* matrimonii contracti *ab actibus* a) *legitimis ecclesiasticis* (quinam autem hoc « nomine significantur » edicit can. 2256 n.° 2°) b) *et Sacramentalibus*, quae actionibus constent, *exclusi manent*, non ab usu eorum, quae res sunt, v. gr. aquae benedictae vel aliarum benedictarum rerum, atque haec « privatio Sacramentalium » illaque « remotio ab actibus legitimis ecclesiasticis exercendis » (can. 2291, 6°, 8°), utpote « poenae vindicativae », delinquentes tenent vi canonis, *donec ab Ordinario* eorum proprio ad normam can. 94 *dispensationem*, quae actus est iurisdictionis, *obtinuerint*.

TITULUS XVII.

De delictis contra obligationes proprias status clericalis vel religiosi.

CAN. 2376. - Sacerdotes qui neque ab Ordinario dispensati neque legitimo impedimento detenti examen de quo in can. 130 facere renuerint, ab Ordinario congruis poenis ad illud cogantur.

CAN. 2377. - Sacerdotes contra praescriptum can. 131, § 1 contumaces, Ordinarius pro suo prudenti arbitrio puniat; quod si fuerint religiosi confessarii curam animarum non gerentes, eos ab audiendis saecularium confessionibus suspendat.

CAN. 2378. - Clerici maiores qui in sacro ministerio ritus et caeremonias ab Ecclesia praescriptas graviter negligant et moniti sese non emendaverint, suspendantur pro diversa reatus gravitate.

CAN. 2379. - Clerici, contra praescriptum can. 136, habitum ecclesiasticum et tonsuram clericalem non gestantes, graviter moneantur; transacto inutiliter mense a monitione, quod ad clericos minores attinet, servetur praescriptum eiusdem can. 136, § 3; clerici autem maiores, salvo praescripto can. 188, n. 7, ab ordinibus receptis suspendantur, et si ad vitae genus a statu clericali alienum notorie transierint, nec, rursus moniti, resipuerint, post tres menses ab hac ultima monitione deponantur.

CAN. 2380. - Clerici vel religiosi mercaturam vel negotiationem per se aut per alios exercentes contra praescriptum can. 142, congruis poenis pro gravitate culpae ab Ordinario coerceantur.

CAN. 2381. - Qui officium, beneficium, dignitatem obtinet cum onere residentiae, si illegitime absit:

1.° Eo ipso privatur omnibus fructibus sui beneficii vel officii pro rata illegitimae absentiae, eosque tradere debet Ordinario, qui ecclesiae vel alicui pio loco vel pauperibus distribuat;

2.° Officio, beneficio, dignitate privetur, ad normam can. 2168-2175.

CAN. 2382. - Si parochus graviter neglexerit Sacramentorum administrationem, infirmorum assistentiam, puerorum populique institutionem, concionem diebus dominicis ceterisque festis, custodiam ecclesiae paroecialis, sanctissimae Eucharistiae, sacrorum oleorum,

ab Ordinario coerceatur ad normam can. 2182-2185.

Can. 2383. - Parochus qui paroecia-les libros diligenter, ad normam iuris, non conscripserit aut servaverit, a proprio Ordinario pro gravitate culpae puniatur.

Can. 2384. - Canonicum theologum et poenitentiarium in suis muneribus obeundis negligentes, Episcopus gradatim compellat monitionibus, comminatione poenarum, substractione portionis fructuum iis assignandae qui illorum vices suppleant; et perdurante per integrum annum negligentia post monitionem, suspensione a beneficio plectat; negligentia vero producta per aliud semestre, ipso beneficio privet.

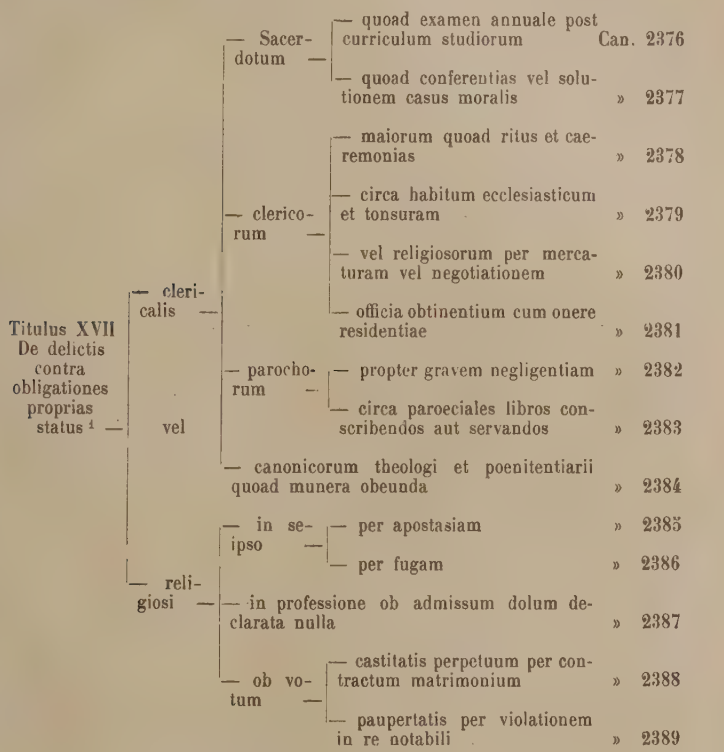

218. **Inscriptio tituli et canonum ordo.** — *De delictis* ad normam can. 2195, § 1 *contra obligationes proprias status* a) *clericalis* de quibus actum est in Tit.° III Lib.i II, b) *et religiosi;*

[1] Vide canones in pagg. 292, 300.

hoc est : contra religiosorum obligationes explicatas in Tit. XIII eiusdem Libri, Capite I°. — Canones huius Tituli XVII continent praescripta sub hoc ordine : can 2376-2380 inflictionem poenarum propter obligationum transgressionem omnibus clericis communium, sequuntur can. 2381-2374 sanctionum quoad onus residentiae in genere, quoad parochorum obligationes, et quoad canonicos theologum et poenitentiarium in eorum muneribus explendis urgendos ; postea sequuntur canones de secunda inscriptionis Tituli parte, qui statum religiosum susceptum vindicant sub nn^s. 2385-2387, votum castitatis can. 2388 et paupertatis votum quoad vitam communem servandam can. 2389. Obligationes clericorum communes considerantur eodem sub ordine ac in respectivo Titulo, etiamsi non in singularum transgressiones statuantur poenae,

219. **Propter omissum annuale examen.** — *Can. 2376. Sacerdotes* « omnes, etsi beneficium paroeciale aut canonicale consecuti » (can. 130, § 1), *qui* a) *neque ab Ordinario dispensati*, et notandum hic taceri iustam causam ex cit. can. necessariam, b) *neque legitimo impedimento detenti*, sive naturale illud sit, ut infirmitas, sive ab officio ecclesiastico habito proveniat, sicut nimia occupatio in eo vel moralis discedendi impossibilitas, sive demum magnum incommodum proportionatum ad normam can. 2205 § 1, 2 [1] ; illis ergo duobus deficientibus coniunctim, nempe : Ordinarii licentia legitimoque impedimento, et eapropter debitum *examen de quo in can. 130* annuale *facere* profecto *renuerint*, quod ex monitione evidens fiet, sequitur in canone hoc praeceptum : *ab Ordinario* loci *congruis poenis* comminatis posteaque infligendis *ad illud* subeundum *cogantur* ad normam can. 2223, § 3, 1°, dummodo ad saecularem clerum pertineant, quamvis in communi vivant sine votis ad normam can. 678.

220. **Contra omissionem interessendi conferentiis atque solvendi casum moralem.** — *Can. 2377. Sacerdotes* « tum omnes saeculares, tum religiosi licet exempti curam animarum habentes et etiam » alii, de quibus in secunda canonis parte, *contra praescriptum can. 131* (addendus est § 3) *contumaces*, scilicet : post

(1) Can. 2205. § 1. Vis physica quae omnem adimit agendi facultatem, delictum prorsus excludit. — § 2. Metus quoque gravis, etiam relative tantum, necessitas, imo et grave incommodum, plerumque delictum, si agatur de legibus mere ecclesiasticis, penitus tollunt.

monitionem adhuc perstantes in omissione, *Ordinarius* loci *pro suo prudenti arbitrio* scilicet ; poena est indeterminata (can. 2217, § 1, 1°), *puniat*, verbum quidem praeceptivum, proindeque iuxta normam can. 2223, § 3° ; *quod si fuerint religiosi confessarii curam animarum non gerentes*, atque uti praescribitur in can. cit. 131, § 3° : « qui facultatem audiendi confessiones ab Ordinario obtinuerunt, si collatio in eorum domibus non habeatur », his omnibus praesuppositis, « contumaces » *eos ab audiendis saecularium confessionibus suspendat*, equidem ex praecepto, ac poena est determinata (can. 2217, § 1). Igitur ad normam can. 2223, § 3°, 1°. Codex per hunc canonem edicit praedictum delictum iure censeri gravem causam, de qua statuit can. 880, § 1. « Loci Ordinarius vel Superior religiosus iurisdictionem vel licentiam ad audiendas confessiones ne revocent aut suspendant, nisi gravem ob causam ». Nec ullatenus exempti religiosi ab eodem praescripto sunt liberi, ut patet ex can. 874, § 1 [1].

221. **Propter gravem negligentiam rituum et caeremoniarum.** — Post sacerdotes, clericos in sacris coercet Codex, sibi constans respectu can[s]. 818 [2] atque hunc quodammodo amplians per *can. 2378. Clerici maiores*, comprehensis Sacerdotibus, *qui in sacro ministerio*, sive altaris quoad missarum celebrationem et sacras functiones, sive in administratione Sacramentorum et sacramentalium, et in sacris functionibus extra Ecclesiam, *ritus et caerimonias*, hoc est: formulas precum et concomitantes actiones in cultu publico, *ab Ecclesia praescriptas* per leges liturgicas et decreta S. C. Rituum a) *graviter negligant* iudicio Ordinarii, propter materiam, frequentiam transgressionum vel scandalum fidelium, b) *et moniti sese non emendaverint*, his praesuppositis *suspendantur*, quod verbum est praeceptivum, *pro diversa reatus gravitate* concorditer ad can. 2223, § 3° ubi « conscientiae et prudentiae iudicis vel Superioris committitur : ...3° Poenam determinatam temperare » .

[1] Can. 874. § 1. Iurisdictionem delegatam ad recipiendas confessiones quorumlibet sive saecularium sive religiosorum confert sacerdotibus tum saecularibus tum religiosis etiam exemptis Ordinarius loci in quo confessiones excipiuntur.

[2] Can. 818. Reprobata quavis contraria consuetudine, sacerdos celebrans accurate ac devote servet rubricas suorum ritualium librorum, caveatque ne alias caeremonias aut preces proprio arbitrio adiungat.

222. Contra non deferentes habitum ecclesiasticum. — De clericis tantum sed cuiuscumque gradus puniendis propter quamdam transgressionem, sequenti ordine normas proponit *can. 2379. Clerici* minores et maiores, *contra praescriptum can. 136, habitum ecclesiasticum* ibi explicatum *et tonsuram clericalem* « nisi recepti populorum mores aliter ferant » *non gestantes*, I° *graviter* quoad modum *moneantur,* et hoc est praescriptum Ordinariis locorum ; II° *transacto inutiliter* quoad habitus ecclesiastici resumptionem et tonsurae clericalis *mense a monitione* praedicta, scilicet : ad normam can. 34, § 3, 1°, 3° e 4° [1], sequitur canon sub distinctione : a) *quod ad clericos minores,* hoc est : tonsurae aut minorum ordinum, *attinet, servetur praescriptum eiusdem can. 136, § 3 ;* videlicet : « ipso iure e statu clericali decidant » casu quo « propria auctoritate sine legitima causa habitum ecclesiasticum et tonsuram dimiserint », prout illo in loco fuit interpretatum ; b) *clerici autem maiores,* subdiaconi et supra, *salvo praescripto can. 188, n.* 7° [2], scilicet : praeter illud ibi declaratum, *ab ordinibus receptis suspendantur,* verbum quidem hoc praeceptivum (can. 2223 § 3°); nec sistit canon in decernenda punitione, adiungens conditionem : *et si ad vitae genus* I° *a statu clericali alienum,* quod diiudicari poterit ex can. 138, 139 iam interpretatis, II° *notorie transierint* ita ut « publice notum sit et in talibus adiunctis commissum, ut nulla tergiversatione celari nulloque iuris suffragio excusari possit » (can. 2197, 3°), III° *nec, rursus moniti,* scilicet : gravi monitione quoad illud vitae genus derelinquendum ab Ordinario... praemissa, IV° *resipuerint* id est : ab illo vivendi modo (non) recesserint, tunc praescribitur inferenda poena servatis servandis, quae talis est : V° *post tres menses ab hac ultima monitione* computandos ad normam can. 34, § 3, 1°, 3°, 4° [2] *deponantur.* Huius poenae effectus recenset can. 2303.

[1] Can. 34. § 3°... I°. Menses et anni sumantur prout sunt in calendario ; ...3°. Si terminus a quo non coincidat cum initio diei... primus dies ne computetur et tempus finiatur expleto ultimo die eiusdem numeri ; 4°. Quod si mensis die eiusdem numeri careat, ex. gr. unus mensis a die 30 Ianuarii, tunc... tempus finiatur... expleto ultimo die mensis.

[2] Can. 188. Ob tacitam renunciationem ab ipso iure admissam quaelibet officia vacant ipso facto et sine ulla declaratione, si clericus :

7°. Habitum ecclesiasticum propria auctoritate sine iusta causa deposuerit nec illum ab Ordinario monitus, intra mensem a monitione recepta resumpserit.

223. **Contra clericos et religiosos negotiationem exercentes.** — *Can. 2380. Clerici vel religiosi mercaturam vel negotiationem per se aut per alios exercentes contra praescriptum can. 142*, prout ibidem explicatum est, et cui subiiciuntur religiosi vi can. 592, sicut in huius explicatione asseruimus et ex hoc canone confirmatur, *congruis poenis* indeterminatis hoc in textu (can. 2217, § 1, 1°) *pro gravitate culpae*, huic ergo proportionatis, *ab Ordinario,* scilicet : a Superiore maiore « in religionibus clericalibus exemptis. pro suis vero subditis » (can 198), alii autem religiosi aut clerici ab Ordinario loci *coerceantur ;* censuris nempe poenisve vindicativis pro casuum diversitate, qui has illasve requirunt iuxta earum naturam. Et ecce casus comprehensus in clausula : « exceptis casibus in iure expressis » can. 618 § 2, 2° iuxta sequentem can. 619.

224. **Adversus clericos non residentes.** — *Can. 2381. Qui* a) *officium* « stricto sensu » ad normam can. 145, § 2°, b) *beneficium,* scilicet : (can. 1409) « ens iuridicum a competente ecclesiastica auctoritate in perpetuum constitutum seu erectum, constans officio sacro et iure percipiendi reditus ex dote officio adnexos », c) *dignitatem* scilicet : Abbatiam vel Praelaturam nullius et supra, « non comprehensis S. R. E. Cardinalibus » ad normam can. 2227, § 2, I° *obtinet*, hoc est : possessione capta, II° *cum onere residentiae*, ergo canon non respicit Episcopos titulares, *si illegitime absit,* scilicet : contra legem etsi particularem residentiae ; tunc — *1° Eo ipso privatur omnibus fructibus sui beneficii vel officii*, quos nempe horum causa recipit, sed *pro rata illegitimae absentiae,* scilicet : distributis fructibus annualibus vel mensualibus in dies anni vel mensis, « privatur fructibus » qui respondeant diebus quibus modo praedicto absit ; cum autem sit poena latae sententiae ac pro delicto ut plurimum publico, monetur ac iubetur delinquens sic : *eosque tradere debet Ordinario* loci in quo situm est beneficium officiumve residentale, qui proinde delinquentem praefatum ad id cogere potest, et *qui* Ordinarius « eos » fructus vel si ipsemet sit delinquens fructus, quibus « eo ipso privatur », tanquam non suos a) *ecclesiae* beneficii aut officii b) *vel alicui pio loco* v. gr. hospitali, c) *vel pauperibus* quibuscumque *distribuat*, uni vel alii ex dictis pro eiusdem arbitrio.

Interpretationem datam corroborat [1] « Resolutio data die 10 Iulii 1920 propositis, in plenariis S. Congr.ae Concilii, infrascriptis dubiis, nimirum :... II. Utrum Codicis canon 2381 urgeat etiam in casu non residentiae, non graviter culpabilis, vel materialiter tantum, non formaliter, culpabilis ac notoriae. — III. Utrum, post vigentem canonem 2381, Beneficiarius vel Canonicus illegitime absens retinere possit fructus respondentes privatae recitationi Officii divini. — IV. Utrum, ex fructibus praebendae adhuc possessae, salvanda sit et a possessore (licet illegitime absente) retinenda portio quaedam ab Ordinario designanda et ad ipsius praebendati sustentationem sufficiens. — V. Utrum, attentis Fabricarum indigentiis, possint statuta capitularia cum Ordinarii approbatione statuere fructus amissos esse Fabricae ecclesiae tradendos in toto vel in parte... — VII. Utrum illegitime absens teneatur fructus restituere ante sententiam declaratoriam.

Emi Patres respondendum censuere :... Ad II. Affirmative, dummodo ne concurrant causae excusantes iuxta can. 420, 421, vel Pontificium indultum. — Ad III. Negative. — Ad IV. Negative. — Ad V. Standum dispositioni can. 1475, § 1 et 2381... — Ad VII. Affirmative ».

Praeter poenam illam, 2° *Officio, beneficio, dignitate privetur*, poena est ferendae sententiae ast determinata (can. 2217, § 1, 1° 2°) atque praeceptivis verbis expressa (can. 2223, § 3), infligenda vero *ad normam can. 2168-2175*. Scilicet: in Titulo XXX « De modo procedendi contra clericos non residentes » Libri IV.

225. **Contra parochum graviter negligentem.** — Sequentes duo canones de parochorum obligationibus urgendis sunt solliciti sic, ut alter solum loquatur de libris parochialibus. *Can. 2382. Si parochus*, cui « aequiparantur... (veri) quasi-parochi, et vicarii paroeciales, si plena potestate paroeciali sint praediti » (can. 451, § 2), si ergo eorum aliquis (notandum verbum) *graviter neglexerit* a) *Sacramentorum administrationem*, vel « fidelibus legitime » petentibus, vel « sollicite quoad aegrotos in sua paroecia, maxime vero morti proximos » (can. 467, § 1, 468, § 1), b) *infirmorum* ut antea *assistentiam* ad normam cit. can. 468, c) *puerorum populique institutionem* iuxta can. 1330-1332, d) *concionem diebus dominicis*

[1] S. C. C. Toletana et aliarum. 10 Iul. 1920. CO. XII, 364.

ceterisque festis de qua obligatione adest can 1344 [1], e) *custodiam* I° *ecclesiae paroecialis* in can. 1178 [2] praescriptam, II° *sanctissimae Eucharistiae,* prout illa est statuta in Tit. « De custodia et cultu sanctissimae Eucharistiae » XV, Libri III ; III° *sacrorum oleorum* de quibus custodiendis cavet can. 735 [3] ; itaque circa praedictum in canonis initio unamquamque ex praefatis obligationibus graviter negligentem, iussum est : *ab Ordinario coerceatur ad normam can. 2182-2185 ;* scilicet : sub Tit. XXXII, Lib. IV inscripto : « De modo procedendi contra parochum in adimplendis paroecialibus officiis negligentem ».

226. **Adversus negligentes circa paroeciales libros.** — Talis processus non invenitur, nec aliquem adhibere oportet in adimplemento *can.s 2383. Parochus qui paroeciales libros,* de quibus agit Codex in can. 470, *diligenter, ad normam iuris* in illo canone expositam, a) *non conscripserit,* b) *aut servaverit, a proprio Ordinario* paroeciae, ac si parochus est religiosus, etiam a suo Superiore maiore religionis clericalis exemptae, *pro gravitate culpae puniatur* poena iure indeterminata, sed praeceptivis verbis iniuncta, et quae in poenitentiis ac remediis poenalibus sistere potest, quae sub Tit. X Libri V explicantur.

227. **Contra negligentes canonicos theol.m et poenitent.m** — *Can. 2384. Canonicum theologum et poenitentiarium in suis muneribus obeundis* (prout haec sunt explicata in can. 400 de canonico theologo et in can. 401 § 2 de poenitentiario) *negligentes* equidem *notabiliter, Episcopus gradatim compellat* negligentiam excutere I° *monitionibus* II° *comminatione poenarum* III° *subtra-*

[1] Can. 1344. § 1. Diebus dominicis ceterisque per annum festis de praecepto proprium cuiusque parochi officium est, consueta homilia praesertim intra missam in qua maior soleat esse populi frequentia, verbum Dei populo nuntiare.

§ 2. Parochus huic obligationi nequit per alium habitualiter satisfacere, nisi ob iustam causam ab Ordinario probatam.

§ 3. Potest Ordinarius permittere ut sollemnioribus quibusdam festis aut etiam, ex iusta causa, aliquibus diebus dominicis concio omittatur.

[2] Can. 1178. Curent omnes ad quos pertinet, ut in ecclesiis illa munditia servetur, quae domum Dei decet ; ab iisdem arceantur negotiationes et nundinae, quamquam ad finem pium habitae ; et generatim quidquid a sanctitate loci absonum sit.

[3] Can. 735. Parochus olea sacra a suo Ordinario petere debet et in Ecclesia in tuta ac decenti custodia sub clavi diligenter asservare ; nec ea domi retineat, nisi propter necessitatem aliamve rationabilem causam, accedente Ordinarii licentia.

ctione portionis fructuum iis assignandae qui illorum vices suppleant, quae poena non est confundenda cum illa providentia can. 400, § 2 : « Canonicus theologus munus expleat suum..., si ultra sex menses fuerit impeditus », ergo absente negligentia, « propriis expensis per alium sacerdotem ab Episcopo deputandum », ad quod adimplendum ab Episcopo etiam compelli posset. Procedit ultra canon praesens post praefatas poenas : IV° *et perdurante per integrum annum* (intra quod praecesserunt supradictae poenae) *negligentia* sine impotentia, et computando annum ad normam canonis 34 § 2° [1], *post monitionem* necessariam secundum can. 2233, § 2, et contumacia persistente ad normam can. 2242, § 2, *suspensione a beneficio* theologi vel poenitentiarii *plectat* respective alterutrum ; quae poena explicatur in can. 2280 ; V° *negligentia vero producta per aliud semestre, ipso beneficio privet*. Quae omnes poenae, quamvis ferendae sententiae, sunt verbis praeceptivis expressae, ac proinde memorandus canon 2223, § 3.

Can. 2385. - Firmo praescripto can. 646, religiosus, apostata a religione, ipso iure incurrit in excommunicationem, proprio Superiori maiori vel, si religio sit laicalis aut non exempta, Ordinario loci in quo commoratur, reservatam, ab actibus legitimis ecclesiasticis est exclusus, privilegiis omnibus suae religionis privatus ; et si redierit, perpetuo caret voce activa et passiva, ac praeterea aliis poenis pro gravitate culpae a Superioribus puniri debet ad normam constitutionum.

Can. 2386. - Religiosus fugitivus ipso facto incurrit in privationem officii, si quod in religione habeat, et in suspensionem proprio Superiori maiori reservatam, si sit in sacris ; cum autem redierit, puniatur secundum constitutiones, et si constitutiones nihil de hoc caveant, Superior maior pro gravitate culpae poenas infligat.

Can. 2387. - Religiosus clericus cuius professio ob admissum ab ipso dolum nulla fuerit declarata, si sit in minoribus ordinibus constitutus, e statu clericali abiiciatur ; si in maioribus, ipso facto suspensus manet, donec Sedi Apostolicae aliter visum fuerit.

Can. 2388. — § 1. Clerici in sacris constituti vel regulares aut moniales post votum sollemne castitatis, itemque omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium etiam civiliter tantum contrahere praesumentes, incurrunt in excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae simpliciter reservatam ; clerici praeterea, si moniti, tempore ab Ordinario pro adiunctorum diversitate praefinito, non resipuerint, degradentur, firmo praescripto can. 188, n. 5.

§ 2. Quod si sint professi votorum simplicium perpetuorum tam in Ordinibus quam in Congregationibus religiosis, omnes, ut supra, excommuni-

[1] Can. 34... § 2. Si terminus *a quo* nec explicite nec implicite assignetur ex. gr. *suspensio a Missae celebratione per mensem aut duos annos, tres in anno vacationum menses*, etc. tempus supputetur de momento ad momentum ; et si tempus sit continuum, ut in allato primo exemplo, mensis et anni sumantur prout sunt in calendario ; si intermissum, hebdomada intelligatur 7 dierum, mensis 30, annus 365.

catio tenet latae sententiae Ordinario reservata.

Can. 2389. - Religiosi legem vitae communis constitutionibus praescriptae in re notabili violantes, graviter moneantur et, emendatione non secuta, puniantur etiam privatione vocis activae et passivae et, si Superiores sint, etiam officii.

228. **Apostata a religione**. — *Can. 2385. Firmo praescripto can. 646* de dimissione ipso facto incurrenda, si aliquod crimen ibi enunciatum adiunxerit *religiosus*, idem *apostata a religione* iuxta definitionem can. 644, § 1, *ipso iure*, quae verba extenduntur ad singulas sequentes poenas determinatas: I° *incurrit in excommunicationem* a) *proprio Superiori maiori* (can. 488, 8°), et caute notandum est non fuisse adhibita verba: « Episcopo vel Ordinario reservatam », ac proinde huic excommunicationi aptari nequit can. 2253, nisi quoad primum num.[1] 3[1] comma, *vel* b) *si religio sit laicalis aut non exempta*, quo in casu Superior ille maior nomine Ordinarii non venit, nec iurisdictionem ecclesiasticam possidet, *Ordinario loci in quo commoratur* etiam transeunter, proindeque ubi confiteri posset, *reservatam*, II° *ab actibus legitimis ecclesiasticis est exclusus*, quam poenam explicat can. 2256, 2°, atque insuper III° *privilegiis omnibus suae religionis*, etiam exemptione, si casus ferat, *privatus*; *et si redierit* ad religionem, sicut « debet sine mora » (can. 645, § 1), IV° *perpetuo caret* « ipso iure » propter apostasiam *voce activa et passiva, ac praeterea* V° *aliis poenis pro gravitate culpae a Superioribus puniri debet* afflictivis vel privativis latae aut ferendae sententiae, uno verbo: *ad normam constitutionum.*

229. **Contra fugitivos.** — *Can. 2386. Religiosus fugitivus*, scilicet: « qui, sine Superiorum licentia, domum religiosam deserit cum animo ad religionem redeundi » (can. 645, § 3°), *ipso facto*, verbaque sunt intelligenda in duabus poenis subsequentibus, nempe: *incurrit* a) *in privationem officii, si quod in religione habeat* etiam lato sensu, periculum enim esset, si v. gr. tamquam oeconomus posset aliqua iure facere, b) *et in suspensionem* « cum omnibus effectibus qui in canonibus (Art.[1] III de suspensione) enumerantur » (can. 2278, § 2) *proprio Superiori maiori reservatam*, etsi non exempto sed religiosis clericalis, huius enim esse supponitur fugitivus suspensione ipso facto plectendus *si sit in sacris*; c) *cum autem redierit*, prout « debet sine mora » (can. 645, § 1), *puniatur secundum constitutiones*, et est praescriptum a canone puni-

tionem infligendam (can. 2223, § 3), servatis forma et poenarum determinatione ex constitutionibus, imo cavet canon: c) *et si constitutiones nihil de hoc caveant, Superior maior pro gravitate culpae poenas infligat,* ex canone indeterminatas sed iniunctas. (Can. 2217, § 1, 1° et prox. cit.). Hic canon « societatibus clericalibus sine votis applicatur » ex Decreto Commiss. Pont. ad ss. canones. auth. interpretandos [1].

230. **Contra dolum admissum in professione nulla.** — *Can. 2387. Religiosus* a) *clericus* « saltem ob primam tonsuram » (can. 108, § 1) *cuius professio* quaelibet, vel aequipollens in « societatibus clericalibus sine votis » ex decisione Commiss. Pont. ad ss. canones auth. interpretandos n. VI [1], b) *ob admissum ab ipso dolum* explicatum in can. 103, § 2, scilicet: cum propria culpa doli, c) *nulla fuerit declarata* iuxta can. 572, § 1, 4° et can. 586, I°, *si sit in minoribus ordinibus constitutus, e statu clericali abiiciatur* per Episcopi loci commorationis decretum ad normam can. 211, § 2; II° *si in maioribus* supplendo: « ordinibus constitutus », *ipso facto suspensus manet,* suspensione generaliter data, etsi regulariter « ab ordinibus » quoad effectum, *donec Sedi Apostolicae aliter visum fuerit,* et proinde poena vindicativa (can. 2298, 2°), quae cum non sit occulta propter declarationem nullitatis professionis ob dolum quam consequitur, et de se « perpetua » sit, dispensari nequit ab alio quam ab ipsa Sede Apostolica « vel ab eo cui (peculiariter) haec potestas commissa sit » ad normam can. 2236, § 1, 2237.

231. **Contra matrimonium contrahentes obstante voto perpetuo ac publico.** — *Can. 2388.* § 1. a) *Clerici in sacris constituti* etiam in statum laicalem redacti, dummodo « coelibatus obligatione teneantur » (can. 213, § 2), *vel* b) *regulares* scilicet: « qui vota nuncuparunt in Ordine (can. 488, 7°), c) *aut moniales* scilicet: « religiosae votorum solemnium » (loc. cit.), hae ac isti *post votum sollemne castitatis,* clausula necessario adiungenda ad excludendos simpliciter professos in Ordine; *itemque* d) *omnes* dummodo *cum aliqua ex praedictis personis* scilicet: sub a) et b) mulieres, sub c) viri *matrimonium etiam civiliter tantum,* a fortiori ergo iidem religioso ritu *contrahere,* scilicet: facto non iure, *praesumentes,* unde « quaelibet imputabilitatis imminutio, sive ex parte

[1] 2-3 Junii 1918. CO. X, 347, n. VI. — [2] Vide cit. ad pag. 322 in nota.

intellectus (v. gr. quia mulier ignorabat conditionem regularis cum quo contrahebat, vel ipsam poenam adnexam), sive ex parte voluntatis, eximit » ab excommunicatione hac incurrenda, nisi affectata sit ignorantia, (can. 2229, § 1, 2), alias singuli praedicti *incurrunt in excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae simpliciter reservatam*, et haec est prima canonis pars; — *clerici praeterea*, ut supra, *si moniti, tempore ab Ordinario* competente ad normam can. 1566 *pro adiunctorum diversitate praefinito, non resipuerint* per veram poenitentiam, *degradentur* poena ferendae sententiae praeceptivis verbis expressa, et quae « degradatio in se continet depositionem, perpetuam privationem habitus ecclesiastici et reductionem clerici ad statum laicalem » (can. 2305, § 1); et explicit praesens canon sic: *firmo praescripto can. 188, n. 5.* Scilicet: « ob tacitam renunciationem ab ipso iure admissam quaelibet officia vacant ipso facto et sine ulla declaratione, si clericus: ...5° Matrimonium, etiam civile tantum, ut aiunt, contraxerit ».

§ 2. *Quod si sint* a) *professi votorum simplicium* b) *perpetuorum* a) *tam in Ordinibus* exclusi a praecedenti paragrapho, v. gr. (can. 488, n. 7°) « religiosae quarum vota ex instituto sunt sollemnia, sed pro aliquibus locis ex Apostolicae Sedis praescripto sunt simplicia », etiam professi triennales Ordinum ante 19 Maii, b) *quam in Congregationibus religiosis, omnes, ut supra,* scilicet: in § 1°, singulos eorum et cum aliquo vel aliqua ex his « matrimonium, etiam civiliter tantum contrahere praesumentes », *excommunicatio tenet latae sententiae Ordinario reservata.* « Quare ab ea quilibet Ordinarius (ad normam can. 198, § 1) absolvere potest suos subditos, loci vero Ordinarius etiam peregrinos » (can. 2253, 3°).

232. **Delictum contra legem vitae communis.** — *Can. 2389. Religiosi legem vitae communis constitutionibus praescriptae* contra illas *in re notabili,* cum gravi ergo peccato, *violantes,* I° *graviter moneantur, et* II° *emendatione non secuta,* propter reparationem non datam, vel melius propter reincidentiam, « lex utitur praeceptivis verbis » (can. 2223, § 3) *puniantur etiam privatione vocis activae et passivae et* III° sub conditione, *si Superiores sint, etiam officii.* Recolatur norma can. 2223, § 1 scilicet: « In poenis applicandis iudex nequit poenam determinatam augere, nisi extraordinaria adiuncta aggravantia id exigant ». Hic canon « societatibus

sine votis applicatur, quatenus sodales vitam communem degant » iuxta decisionem Commiss. Pont. ad ss. canones auth. interpretandos [1].

TITULUS XVIII.

De delictis in collatione, susceptione et dimissione dignitatum, officiorum et beneficiorum ecclesiasticorum.

Can. 2390. - § 1. Libertatem electionum ecclesiasticarum quovis modo per se vel per alios impedientes, vel electores aut electum, peracta canonica electione, propter eam quoquo modo gravantes, pro modo culpae puniantur.

§ 2. Quod si electioni a collegio clericorum vel religiosorum peragendae, laici vel saecularis potestas sese illegitime, contra libertatem canonicam, immiscere praesumpserint, electores qui hanc immixtionem sollicitaverint vel sponte admiserint, ipso facto privati sunt pro ea vice iure eligendi; qui vero suae electioni taliter factae scienter consenserit, fit ad officium vel beneficium, de quo agitur, ipso facto inhabilis.

Can. 2391. - § 1. Collegium quod indignum scienter elegerit, ipso facto privatur pro ea vice iure ad novam electionem procedendi.

§ 2. Singuli vero electores qui substantialem electionis formam scienter non servaverint, possunt pro gravitate culpae ab Ordinario puniri.

§ 3. Clerici vel laici qui indignum scienter praesentaverint vel nominaverint, iure praesentandi vel nominandi ipso facto pro ea vice carent.

Can. 2392. - Firmo praescripto can. 729, delictum perpetrantes simoniae in quibuslibet officiis, beneficiis aut dignitatibus ecclesiasticis:

1° Incurrunt in excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae simpliciter reservatam;

2° Ipso facto privati in perpetuum manent iure eligendi, praesentandi, nominandi, si quod habeant;

3° Si clerici sint, praeterea suspendantur.

Can. 2393. - Omnes qui iure eligendi, praesentandi vel nominandi legitime fruuntur, si, neglecta auctoritate illius cui confirmatio vel institutio competit, officium, beneficium aut dignitatem ecclesiasticam conferre praesumpserint, suo iure pro ea vice ipso facto privati manent.

Can. 2394. - Qui beneficium, officium vel dignitatem ecclesiasticam propria auctoritate occupaverit vel, ad ea electus, praesentatus, nominatus in eorumdem possessionem vel regimen seu administrationem sese ingesserit, antequam necessarias litteras confirmationis vel institutionis acceperit easque illis ostenderit, quibus de iure debet:

1° Sit ipso iure ad eadem inhabilis et praeterea ab Ordinario pro gravitate culpae puniatur;

2° Per suspensionem, privationem beneficii, officii, dignitatis antea obtentae et, si res ferat, etiam per depositionem, cogatur a beneficii, officii, dignitatis occupatione eorumque regimine vel administratione statim, monitione praemissa, recedere;

3° Capitula vero, conventus aliique omnes ad quos spectat, huiusmodi electos, praesentatos vel nominatos ante litterarum exhibitionem admittentes, ipso facto a iure eligendi, nominandi vel praesentandi suspensi maneant ad beneplacitum Sedis Apostolicae.

Can. 2395. - Qui scienter acceptat collationem officii, beneficii vel dignitatis de iure non vacantis et patiatur se in eius possessionem immitti, sit ipso facto inhabilis ad illa postea assequenda aliisque poenis pro modo culpae puniatur.

Can. 2396. - Clericus, qui assecutus pacificam possessionem officii vel bene-

[1] Vide citationem ad pag. 322 in nota.

ficii cum priore incompatibilis, prius quoque retinere praesumpserit contra praescriptum can. 156, 1439, utroque privatus ipso iure exsistat.

Can. 2397. - Si quis ad dignitatem cardinalitiam promotus, iusiurandum, de quo in can. 234, emittere recusaverit, ipso facto cardinalitia dignitate privatus perpetuo maneat.

Can. 2398 - Si quis ad episcopatum promotus, contra praescriptum can. 333 intra tres menses consecrationem suscipere neglexerit, fructus non facit suos, fabricae ecclesiae cathedralis applicandos; et si postea in eadem negligentia per totidem menses perstiterit, episcopatu privatus ipso iure manet.

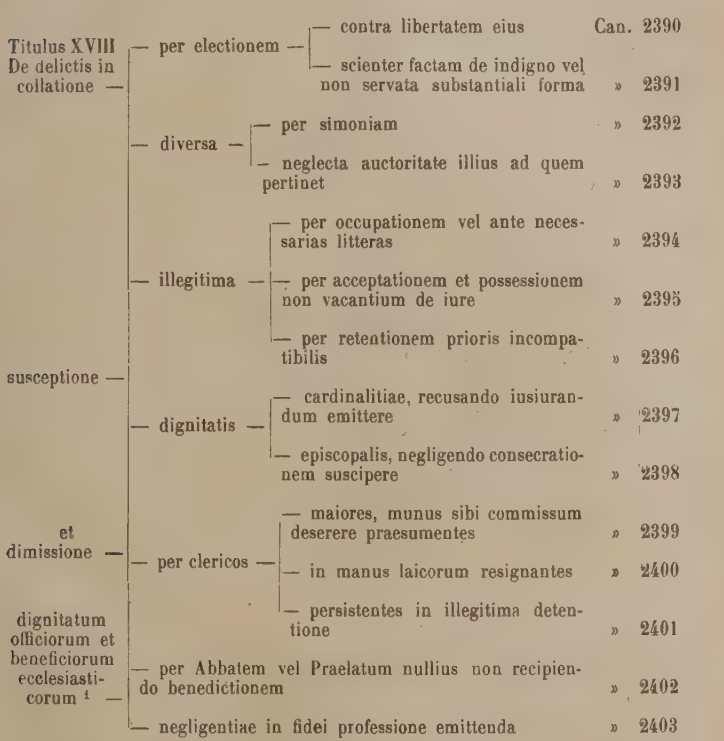

233. **Inscriptio tituli.** — Deinde perpendendus est Titulus XVIII sic inscriptus: *De delictis* commissis *in collatione* ex parte Superioris ecclesiastici aliorumque intervenientium, *susceptione* ex parte

[1] Vide canones in pagg. 304, 312.

provisi, *et* ex utrorumque parte in *dimissione dignitatum* etiam Episcopalium, *officiorum* stricto sensu ad normam can. 145, *et beneficiorum ecclesiasticorum,* quae ad normam can. 1409 intelligenda sunt.

234. **Ordo canonum** in hoc Titulo talis est: actus ad officium ecclesiasticum quodcumque ex praedictis conferendum ordinatos respiciunt canones 2390-2393, occupationem illegitimam praefatorum officiorum puniunt can. 2394-2396, quarumdam obligationum in susceptione dignitatum munimen praestant can. 2397, 2398, contra illegitimam sive desertionem muneris sive resignationem officii can. 2399, 2400 lati sunt, et e contrario can. 2401 contra illegitimam detentionem, atque postremi duo can. 2402, 2403 urgent observantiam canonis de Abbatiali benedictione recipienda, atque alterius circa fidei professionem emittendam, quae in assecutione officiorum a lege canonica est praescripta.

235. **Contra electionum libertatem impedientes.** — *Can. 2390.* § 1. *Libertatem electionum ecclesiasticarum,* non iam libertatem unius vel alterius electoris, dummodo in illam non redundet efficaciter, *quovis modo,* scilicet: impediendo ne fiant vel ne aliquis determinatus eligatur, vel ut electio fiat de aliquo singulari vel inter aliquos designatos; ac intendatur unum vel aliud, vi, gravibus minis, dolo, etc. directe contra ipsos electores vel indirecte per damna in personas coniunctas vel res ipsorum, exprimitque canon: a) *per se* fortassis ut exequutores b) *vel per alios impedientes*, et hi primo, *vel* secundo a) *electores* distributive sumptos, *aut electum,* b) *peracta canonica electione*, quia tunc libertas electionis utpote factae impediri amplius nequit, sed c) *propter eam,* quod motivum deprehendi potest ex verbis aut circumstantiis delicti sequentis vel ex personis electorum contra quas patratur, d) *quoquo modo* nocumentum vel grave incommodum causante *gravantes,* hi singuli delinquentes *pro modo culpae puniantur;* poena est indeterminata sed enuntiata praeceptivis verbis.

Hucusque in genere statuit canon de personis delinquentibus, sed laicos respicit § 2. *Quod si electioni a collegio* habente ad illam ius, a) *clericorum vel* b) *religiosorum*, non laicorum v. gr. in confraternitatibus, *peragendae*, a) *laici* etsi personae privatae b) *vel saecularis potestas* i. e. eam exercentes a) *sese illegitime* v. gr. contra canon. 166 vel aliter adversus leges ecclesiasticas,

b) *contra libertatem canonicam,* qua ecclesia gaudere debet in suis collegiis, c) *immiscere* quod vetatur in can. cit. d) *praesumpserint,* igitur ad normam can. 2229, § 2; non autem illi puniuntur praesenti canone, sed respectu habito ad huiusmodi determinatam transgressionem, I° *electores* singuli *qui hanc immixtionem* a) *sollicitaverint* excitando laicos vel saecularem potestatem, b) *vel sponte* i. e. sine vi, metu aut dolo inflicto *admiserint* illos sese immiscentes ut supra, *ipso facto* sollicitationis vel admissionis praedictarum, atque illae actiones sunt delicta pro quibus *privati sunt pro ea vice* provisionis per electionem *iure eligendi*, quod accrescit ceteris electoribus non delinquentibus; ac II° *qui vero suae electioni taliter factae* scilicet: cum praedicta immixtione laicali *scienter* quoad hoc electionis vitium *consenserit* externe quidem ad normam can. 175, *fit ad officium vel beneficium,* stricto sensu accipiendo utrumque ad normam can. 145, 1409, *de quo agitur,* non ad alia, *ipso facto inhabilis,* scilicet: ad validam susceptionem illius. Ergo hic canon non est extendendus ad alias electiones quamvis a collegio clericorum vel religiosorum peractas ex can. 2219, § 3 [1], nisi officium habeat potestatem saltem dominativam, qua in hypothesi etiam interpretandus de religionibus laicalibus ac mulierum, eo quod (can. 145, § 2) « ex contextu sermonis appareat » idipsum, ne verbum « religiosorum » inutiliter aut improprie positum sit in canone.

236. **Electio, non servata forma substantiali, et contra designantes scienter personam indignam.** — Sicut praecedens canon pro canonica electionum libertate constitutus est, sic electionis legitimitatem protegit *can. 2391.* § 1. *Collegium* ipsum, non consideratis singulis electoribus, *quod indignum* subiectum *scienter elegerit,* quae scientia diversis probationibus constare potest, atque praesumitur, quando fundatur indignitas in « lege aut poena certa aut in facto electi notorio » ad normam can. 16, § 2; *ipso* igitur praefatae electionis *facto* collegium *privatur pro ea vice,* scilicet: pro ea officii provisione, *iure ad novam electionem procedendi* equidem valide.

[1] Can. 2219, § 3. Non licet poenam de persona ad personam vel de casu ad casum producere, quamvis par adsit ratio, imo gravior, salvo tamen praescripto can. 2231.

§ 2. *Singuli vero electores qui substantialem electionis formam,* scilicet: quae ad validitatem ipsius electionis atque singulorum suffragiorum pertinet, *scienter,* quod verbum « plenam cognitionem ac deliberationem exigit » ad normam can. 2229, § 2, *non servaverint, possunt pro gravitate culpae ab Ordinario puniri.* Poena est indeterminata et « verbis facultativis » utitur lex. (Can. 2223, § 2).

In praecedentibus paragraphis sancitum est de electione; quid simile paragrapho primo consideratur quoad alios actus praevios officiorum institutioni canonicae in § 3. *Clerici vel laici,* quia etiam his competere possunt actus sequentes, *qui indignum* seu non idoneum *scienter,* ut supra explicatum est, *praesentaverint* ob ius patronatus *vel nominaverint* v. gr. ex privilegio apostolico, *iure praesentandi vel nominandi ipso facto pro ea vice carent.* In hoc ergo et in casu primi paragraphi « libera officii aut beneficii provisio ad eum Superiorem devolvitur, a quo confirmanda esset electio vel danda institutio vel cui ius providendi successive competit » ad normam can. 178, 1465, § 1.

237. **Contra simoniam.** — *Can. 2392. Firmo praescripto can. 729* de iuridicis effectibus ob sequens [1] *delictum,* quod proinde sit externum et moraliter imputabile (can. 2195, § 1), illud *perpetrantes simoniae* sive iuris divini sive iuris ecclesiastici etiam confidentialis sed ad normam can. 727, 728 [2], *in quibuslibet officiis*

[1] Can. 729. Firmis poenis in simoniacos iure statutis, contractus ipse simoniacus et, si simonia committatur circa beneficia, officia, dignitates, subsequens provisio omni vi caret, licet simonia a tertia persona commissa fuerit, etiam inscio proviso, dummodo hoc non fiat in fraudem eiusdem provisi aut eo contradicente. Quare:

1° Ante quamlibet iudicis sententiam res simoniace data et accepta, si restitutionis sit capax nec obstet reverentia rei spirituali debita, restitui debet, et beneficium, officium, dignitas dimitti.

2° Simoniace provisus non facit fructus suos; quod si eos bona fide perceperit, prudentiae iudicis vel Ordinarii permittitur fructus perceptos ex toto vel ex parte eidem condonare.

[2] Can. 727, § 1. Studiosa voluntas emendi vel vendendi pro pretio temporali rem intrinsece spiritualem, ex. gr., Sacramenta, ecclesiasticam iurisdictionem, consecrationem, indulgentias, etc., vel rem temporalem rei spirituali adnexam ita ut res temporalis sine spirituali nullo modo esse possit, ex. gr., beneficium ecclesiasticum, etc, aut res spiritualis sit obiectum, etsi partiale, contractus, ex. gr., consecratio in calicis consecrati venditione, est simonia iuris divini.

§ 2. Dare vero res temporales spirituali adnexas pro temporalibus spirituali adnexis, vel res spirituales pro spiritualibus, vel etiam tem-

stricto sensu (can. 145), *beneficiis* can. 1409, *aut dignitatibus ecclesiasticis* v. gr. Episcopatu, Cardinalatu : — *1° Incurrunt in excommunicationem latae sententiae Sedi Apostolicae simpliciter reservatam;* sed « S. R. E. Cardinales sub hac lege non comprehenduntur » ad normam can. 2227, § 2; — *2° Ipso facto privati in perpetuum manent iure* a) *eligendi,* b) *praesentandi,* c) *nominandi, si quod habeant;* ut ego puto respectu illius officii, etc. pro cuius provisione commiserunt simoniam praedictam; — Poenae sub nn. 1° et 2° tenent clericos et laicos, additur enim: *3° Si clerici sint, praeterea suspendantur.* Poena est ferendae sententiae sed verbis praeceptivis expressa. (Can. 2223, § 3).

238. **Conferentes neglecta illius auctoritate cui competit.** — *Can. 2393* protegit ius confirmandi ac instituendi sequenti sanctione. *Omnes qui iure* a) *eligendi,* et quamvis laici b) *praesentandi* vi iuris patronatus, c) *vel nominandi* ex privilegio apostolico *legitime* ad Codicis normam *fruuntur,* non alii v. gr. « parentes vel tutores acatholici » et minores in casu, eo quod ad normam can. 1456 « ius patronatus interim suspensum manet », *si neglecta,* etsi non propter contemptum, sed ita voluntarie ut adsit hoc delictum, *auctoritate illius cui* a) *confirmatio* b) *vel institutio competit,* a) *officium,* b) *beneficium aut* c) *dignitatem ecclesiasticam,* prout haec verba fuerunt declarata in can. praec., *conferre* certo invalide ad normam can. 147, 148, *praesumpserint,* scilicet: absente « imputabilitatis imminutione sive ex parte intellectus sive ex parte voluntatis » (can. 2229, § 2), *suo iure* de quo supra respectivo *pro ea vice* providendi *ipso facto privati manent.* Unde praesentatio vel nominatio post hoc delictum nullam vim haberet iuridicam, ac est locus devolutioni liberae provisionis ad Superiorem.

239. **Contra illegitime officia occupantes vel se ingerentes in ea.** — Quoad legitime provisos, vel in via provisionis positos, est latus *can. 2394. Qui beneficium, officium vel dignitatem ecclesiasticam,* ut in can. 2392 fuerunt declarata, *propria auctoritate occupaverit,* scilicet: velut capiens possessionem, sive pro-

porales pro temporalibus, si id ob periculum irreverentiae erga res spirituales ab Ecclesia prohibeatur, est simonia iuris ecclesiastici.

Can. 728. Cum de simonia agitur, emptio-venditio, permutatio, etc., late accipiendae sunt pro qualibet conventione, licet ad effectum non deducta, etiam tacita, in qua scilicet animus simoniacus expresse non manifestetur, sed ex circumstantiis colligatur.

visus legitime sive a fortiori non provisus, et hoc primum, — *vel* secundo *ad ea* tantum a) *electus*, b) *praesentatus*, c) *nominatus in eorumdem*, ad quae singula supradicta fuit designatus, a) *possessionem vel* b) *regimen seu* c) *administrationem* quocumque autem praetextu vel nomine *sese ingesserit* ad exequendum, non vero si prosequatur exsecutionem officii ante illam designationem concessi eidem, *antequam necessarias litteras*, casu ergo quo necessariae sint hae, a) *confirmationis vel* b) *institutionis*, Sedis Apostolicae pro beneficiis consistorialibus aut reservatis, Ordinarii vero loci pro aliis, I° *acceperit*, II° *easque illis ostenderit, quibus de iure debet*, sicut v. gr. dicitur pro Episcopis in can. 334, § 2, pro Vicariis et Praefectis Apostolicis in can. 293, § 2, idemque dicatur quoad Superiores religiosorum (sed ut hic supra) cum officio stricto sensu; unusquisque illorum aliter faciens: — *1° Sit* a) *ipso iure ad eadem* singula, quae « propria auctoritate occupaverit » vel in quae illegitime « sese ingesserit », *inhabilis* b) *et praeterea ab Ordinario suo pro gravitate culpae puniatur*, et hoc statutum est praeceptivis verbis de poena indeterminata; — *2° Per* a) *suspensionem* gradatim b) *privationem* unius disiunctive *beneficii, officii, dignitatis antea obtentae et*, c) *si res ferat* prudenter consideranda, *etiam per depositionem* de qua poena est can. 2303; scopusque harum poenarum est: *cogatur a beneficii, officii, dignitatis* a) *occupatione* b) *eorumque regimine* c) *vel administratione* de quibus supra, *statim* prout a re non sua, *monitione praemissa* illis diversis poenis, *recedere*.

Subiungitur vero sanctio delicti hac occasione forsan per alios patrandi: *3°* a) *Capitula vero*, b) *conventus* c) *aliique omnes ad quos spectat* quod subiungitur, *huiusmodi* scilicet: inter puniendos vi huius canonis tantummodo a) *electos*, b) *praesentatos* c) *vel nominatos ante litterarum exhibitionem* forsitan vere receptarum confirmationis aut institutionis *admittentes* per actus tradendi regimen vel administrationem vel his se subiicientes, *ipso facto a iure* a) *eligendi* b) *nominandi vel* c) *praesentandi*, si quod habent, *suspensi maneant ad beneplacitum Sedis Apostolicae;* poena quidem vindicativa iuxta can. 2298, 2°.

240. **Contra suscipientes officium de iure non vacans.** — *Can. 2395. Qui scienter*, « quaelibet igitur imputabilitatis diminutio sive ex parte intellectus (excepta ignorantia affectata) sive

ex parte voluntatis eximit » ab incurrenda enuncianda poena (canone 2229, § 2) eo quod I° *acceptat*, non iam electionem aut praesentationem de se factam, sed ad normam can. 148, 1° liberam *collationem* a) *officii*, b) *beneficii* c) *vel dignitatis*, prout haec sunt declarata in can. 2392, sub conditione: *de iure non vacantis* ad normam can. 18, § 1, *et* II° *patiatur se in eius possessionem immitti* ad normam can. 1444, § 1 [1] quoad beneficia, et aliorum canonum quoad officia diversa, *sit ipso facto inhabilis ad illa*, de quibus singulis agitur, *postea assequenda* cum vacaverint, *aliisque poenis* hic indeterminatis, sed verbis praeceptivis utitur lex (canone 2223, § 3), *pro modo culpae puniatur*.

241. **Adversus non relinquentem prius officium incompatibile.** — *Can. 2396. Clericus, qui assecutus* a) *pacificam* b) *possessionem officii vel beneficii* (ut in can. 2392 explicatum est) *cum priore* habito *incompatibilis*, *prius quoque* « ob tacitam renunciationem ab ipso iure admissam vacans ipso facto et sine ulla declaratione » (can. 188, °) *retinere p raesumpserit* (can. 2229, § 2) *contra praescriptum can. 156* quoad officia ecclesiastica, *1439* quoad beneficia, ubi ait § 2: « Incompatibilia sunt non solum duo beneficia, quorum onera universa idem beneficiarius per se implere simul nequeat, sed etiam duo beneficia quorum alterutrum ad honestam ipsius sustentationem sufficiat »; talis sic delinquens *utroque* officio aut beneficio *privatus ipso iure existat*.

242. **Contra renuentem dare iusiurandum.** — *Can. 2397. Si quis ad dignitatem cardinalitiam promotus* « absens a Curia » *iusiurandum* quod « debet in recipiendo bireto rubro dare se intra annum, nisi legitimo detineatur impedimento, Summum Pontificem aditurum », *de quo* praescriptum habetur *in can. 234*, *emittere recusaverit*, nec sufficit omissio alia de causa v. gr. ex ignorantia, etc., *ipso facto cardinalitia dignitate privatus perpetuo maneat*.

24. **Negligens recipere consecrationem.** — *Can. 2398. Si quis ad Episcopatum promotus, contra praescriptum can. 333* ibi explicatum et loquens de episcopatu residentiali, *intra tres menses consecrationem suscipere neglexerit,* I° *fructus non facit suos,* sci-

[1] Can. 1444, § 1. Missio in beneficii possessionem fiat secundum modum iure peculiari praescriptum, vel legitima consuetudine receptum, nisi iusta ex causa Ordinarius ab eo modo seu ritu expresse in scriptis dispensaverit; quo in casu haec dispensatio locum tenet captae possessionis.

licet: transactis mensibus illis, ex tunc *fabricae ecclesiae cathedralis applicandos*, et hoc est intelligendum, ut patet, de episcopo residentiali; II° *et si postea in eadem negligentia* quoad suscipiendam episcopalem consecrationem *per totidem menses* computandos ad normam can. 34, § 3, 1° 2° *perstiterit, episcopatu privatus ipso iure manet.*

Can. 2399. - Clerici maiores, munus a proprio Ordinario sibi commissum, sine eiusdem Ordinarii licentia, deserere praesumentes, suspendantur a divinis ad tempus ab Ordinario secundum diversos casus praefiniendum.

Can. 2400. – Clericus qui in manus laicorum officium, beneficium aut dignitatem ecclesiasticam resignare praesumpserit, ipso facto in suspensionem a divinis incurrit.

Can. 2401. - Si quis in detinendo officio, beneficio, dignitate, non obstante legitima privatione aut remotione, persistat, aut ne ea dimittat, moras illegitime nectat, ea, praemissa monitione, deserere cogatur per suspensionem a divinis aliasve poenas, depositione, si res ferat, non exclusa.

Can. 2402. - Abbas vel Praelatus *nullius* qui contra praescriptum can. 322, § 2, benedictionem non receperit, est ipso facto a iurisdictione suspensus.

Can. 2403. - Qui contra praescriptum can. 1406 fidei professionem sine iusto impedimento emittere negligat, moneatur, praefinito quoque congruo termino; quo transacto, contumax, etiam per privationem officii, beneficii, dignitatis, muneris, puniatur; nec interim beneficii, officii, dignitatis, muneris fructus facit suos.

244. **Contra deserentes munus sibi commissum.** — *Can. 2399. Clerici maiores,* a) *munus a proprio Ordinario sibi commissum,* et quod « suscipiendum est clericis ac fideliter implendum » ad normam can. 128, b) *sine eiusdem Ordinarii licentia,* c) *deserere praesumentes,* verbum explicatum a Codice in can. 2229, § 2, verbis praescriptivis ait lex: *suspendantur a divinis* scilicet: « ab omni actu potestatis ordinis quam, per sacram ordinationem sive per privilegium obtinent » (can. 2279, § 2, 2°) *ad tempus*, quod innuit poenam vindicativam (can. 2298, 2°), *ab Ordinario secundum diversos casus praefiniendum.* Poena igitur est determinata, eo quod sola temporis durationis praefinitio relinquitur Ordinarii arbitrio.

245. **Contra resignantem in manus laicorum.** — *Can. 2400. Clericus qui in manus laicorum* ac proinde invalide ad normam can. 187, a) *officium,* b) *beneficium*, c) *aut dignitatem ecclesiasticam resignare praesumpserit*, ut in praec. canone, *ipso facto in suspensionem a divinis* supra declaratam ex can. 2279, § 2, 2°, sed veram censuram *incurrit.*

246. **Contra detentionem illegitimam officii, beneficii, dignitatis.** — *Can. 2401. Si quis* supple: clericus *in detinendo of-*

ficio, beneficio, dignitate, in sensu inscriptionis Tituli, a) *non obstante legitima* i. e. iuxta ss. canones decreta *privatione* propter delictum, *vel remotione* forsitan inculpabiliter, b) *persistat* remanens in possessione, *aut ne ea dimittat,* hoc enim fine saltem praesumendo, c) *moras illegitime* a iure non permissas vel contra leges *nectat,* scilicet: velut addens unam alteri; alterutro in casu prout antea determinato, *ea,* scilicet: officium, beneficium, dignitatem, a) *praemissa monitione,* b) *deserere* libera seu vacantia de facto *cogatur* c) *per suspensionem a divinis* (can. 2279, § 2, 2°) *aliasve poenas, depositione, si res ferat,* scilicet: secundum circumstantias, *non exclusa.* Sunt poenae ferendae sententiae sed indeterminatae quoad electionem inter ipsas (can. 2217, § 1, 1° 2°).

247. **Contra Praelatum negligentem recipere benedictionem.** — *Can. 2402. Abbas vel Praelatus nullius* ad normam can. 319, *qui contra praescriptum can. 322,* § 2, scilicet: « qui ex praescripto apostolico vel ex propriae religionis constitutionibus benedici debent, intra tres menses » ibi determinatos *benedictionem* abbatis *non receperit* « ab Episcopo, quem maluerit »; ille *est ipso facto* transacti temporis cum dicta culpabili omissione, *a iurisdictione suspensus* (Can. 2279, § 2, 1°). Quae « suspensio vetat omnem actum potestatis iurisdictionis pro utroque foro tam ordinariae, quam delegatae ».

248. **Contra negligentem emittere fidei professionem.** — *Can. 2403. Qui contra praescriptum can. 1406* a) *fidei professionem* b) *sine iusto,* h. e. quod legi sit proportionatum, *impedimento emittere* c) *negligat,* quod supponit habendam cognitionem obligationis, atque temporis pro ea adimplenda transitionem, a) *moneatur* equidem a Superiore competente ad subsequentem poenam infligendam, b) *praefinito quoque congruo termino* ad implendam obligationem, e) *quo transacto* absque effectu, proindeque (supposita monitione) si maneat *contumax,* d) *etiam per privationem,* scilicet: procedi potest in punitione usque ad illam, a) *officii,* b) *beneficii,* c) *dignitatis,* d) *muneris,* uniuscuiusque disiunctive *puniatur;* — sed praeter hanc sanctionem ferendae sententiae praeceptivis verbis enunciatam, additur altera latae sententiae: *nec interim* saltem a monitione habita, sed verius a negligentiae ut supra tempore, *beneficii, officii, dignitatis, muneris fructus facit suos;*

utpote deficiente conditione iuris ad illos lucrandos; et consequenter restituendos sponte ante ullam iudicis vel Superioris declarationem, non secus ac in iure praecedenti cautum fuerat.

TITULUS XIX.

De abusu potestatis vel officii ecclesiastici.

CAN. 2404. - Abusus potestatis ecclesiasticae, prudenti legitimi Superioris arbitrio, pro gravitate culpae puniatur, salvo praescripto canonum qui certam poenam in aliquos abusus statuunt.

CAN. 2405. - Vicarius Capitularis aliive omnes, tam de Capitulo quam extranei, qui documentum quodlibet ad Curiam episcopalem pertinens sive per se sive per alium subtraxerint vel destruxerint vel celaverint vel substantialiter immutaverint, incurrunt ipso facto in excommunicationem Sedi Apostolicae simpliciter reservatam, et ab Ordinario etiam privatione officii, beneficii, plecti poterunt.

CAN. 2406. - § 1. Quicunque officio tenetur acta vel documenta seu libros Curiarum ecclesiasticarum vel libros paroeciales conficiendi, conscribendi aut conservandi, si ea falsare, adulterare, destruere vel occultare praesumpserit, suo officio privetur aliisve gravibus poenis ab Ordinario pro modo culpae puniatur.

§ 2. Qui vero acta, documenta vel libros hos legitime petenti exscribere, transmittere seu exhibere dolose detrectaverit aliove quovis modo officium suum prodiderit, privatione officii vel suspensione ab eodem et mulcta ad arbitrium Ordinarii pro gravitate casus puniri potest.

CAN. 2407. - Qui Curiae officiales seu administros quosvis ecclesiasticos, iudices, advocatos vel procuratores donis aut pollicitationibus ad actionem vel omissionem officio suo contrariam inducere tentaverit, congrua poena plectatur et ad reparanda damna, si qua illata sint, compellatur.

CAN. 2408. - Taxas consuetas et legitime approbatas ad normam can. 1507, augentes aut ultra eas aliquid exigentes, gravi mulcta pecuniaria coerceantur, et recidivi ab officio suspendantur vel removeantur pro culpae gravitate, praeter obligationem restituendi quod iniuste perceperint.

CAN. 2409. - Vicarius Capitularis concedens litteras dimissorias pro ordinatione contra praescriptum can. 958, § 1, n. 3, ipso facto subiacet suspensioni a divinis.

CAN. 2410. - Superiores religiosi qui, contra praescriptum can. 965-967, subditos suos ad Episcopum alienum ordinandos remittere praesumpserint, ipso facto suspensi sunt per mensem a Missae celebratione.

CAN. 2411. - Superiores religiosi qui, candidatum non idoneum contra praescriptum can. 542, aut sine requisitis litteris testimonialibus contra praescriptum can. 544, ad novitiatum receperint, vel ad professionem contra praescriptum can. 571, § 2 admiserint, pro gravitate culpae puniantur, non exclusa officii privatione.

CAN. 2412. - Religiosarum etiam exemptarum Antistitae pro gravitate culpae, non exclusa, si res ferat, officii privatione, ab Ordinario loci puniantur:

1.° Si contra praescriptum can. 548 dotes puellarum receptarum quoquo modo impendere praesumpserint, salva semper obligatione de qua in can. 551;

2.° Si contra praescriptum can. 552 omiserint Ordinarium loci certiorem facere de proxima alicuius admissione ad novitiatum vel ad professionem.

CAN. 2413. - § 1. Antistitae quae post indictam visitationem religiosas in aliam domum, Visitatore non consentiente, transtulerint, itemque religiosae omnes, sive Antistitae sive subditae, quae per se vel per alios, directe vel indirecte, religiosas induxerint ut interrogatae a Visitatore taceant vel ve-

ritate quoquo modo dissimulent aut non sincere exponant, vel eisdem, ob responsa quae Visitatori dederint, molestiam, sub quovis praetextu, attulerint, inhabiles ad officia assequenda, quae aliarum regimen secumferunt, a Visitatore declarentur et Antistitae officio, quo funguntur, priventur.

§ 2. Quae in superiore paragrapho praescripta sunt, etiam virorum religionibus applicentur.

Can. 2414. - Antistita quae contra praescriptum can. 521, § 3, 522, 523 se gesserit, a loci Ordinario moneatur; si iterum deliquerit, ab eodem officii privatione puniatur, illico tamen certiore facta Sacra Congregatione de Religiosis.

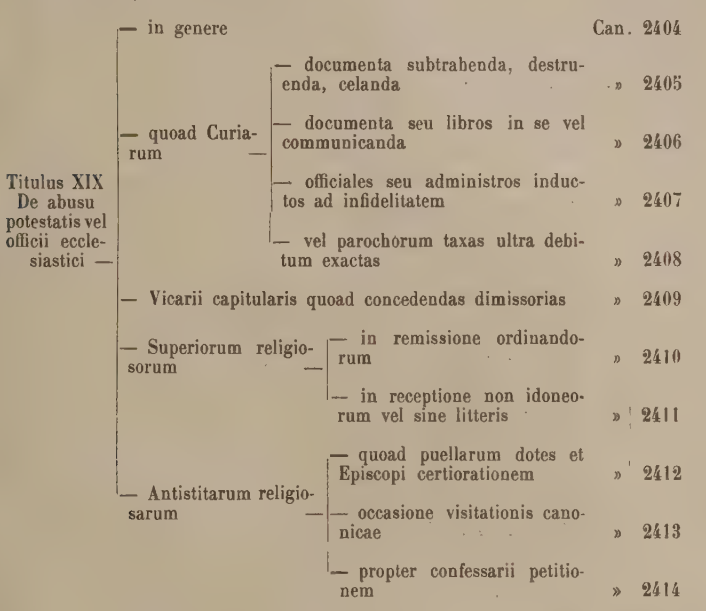

249. Inscriptio tituli atque sub eo delictorum recensio. — *De abusu* scilicet: per ss. canonum inobservantiam in exercitio tum *potestatis* ecclesiasticae iurisdictionis aut dominativae, equidem extra sacramentorum administrationem, quia huic opposita delicta puniuntur in Tit. XVI, tum *vel officii ecclesiastici* sensu lato cum hoc « ex contextu sermonis appareat » ad normam canonis 145, § 2.

Delicta sub hoc titulo sunt hoc ordine recensita. Can 2404 reprimit quemcumque abusum potestatis ecclesiasticae, cui subsequuntur speciales canones tres 2405-2407 in defensione sive actorum, documentorum ac librorum Curiarum et paroeciarum, sive

fidelitatis curiae dioecesanae; observatio taxarum ex parte officialium et parochorum urgetur in can. 2408, Vicarium capitularem respicit can. 2409, duo sequentes can. 2410, 2411 Superiores religiosos officio abutentes puniunt, atque tres postremi can. 2412-2414 Antistitas religiosarum.

250. **Abusus in genere coercitio.** — *Can. 2404. Abusus potestatis ecclesiasticae* explicatus in Tituli inscriptione, quicumque fiat, *prudenti legitimi Superioris arbitrio*, seu indeterminata poena (canon 2217, § 1, 1°), *pro gravitate culpae puniatur*, ad normam igitur can. 3223, § 3, 1° 2°, *salvo praescripto canonum* v. gr. subsequentium *qui certam poenam* latae vel ferendae sententiae *in aliquos abusus statuunt.*

251. **Laedentes Curiam quod eius documenta.** — *Can. 2405. a) Vicarius Capitularis, aliive omnes* b) *tam de Capitulo* cathedrali designante illum, c) *quam extranei* Capitulo eidem, clerici aut laici, *qui documentum quodlibet ad Curiam episcopalem* scilicet: ad diversa officia Curiae ipsius, sive in Archivo situm sive extra ipsum, v. gr. ad Vicariatum, ad Tribunal dioecesanum, etc. *pertinens sive per se sive per alium*, atque in hoc secundo casu delinquit uterque, hoc est: etiam exequens, a) *subtraxerint,* veluti furando clam vel rapiendo aperte, b) *vel destruxerint* tantum v. gr. laceratione, combustione, c) *vel celaverint,* etsi e loco non asportaverint, d) *vel substantialiter immutaverint*, ergo non comprehenditur accidentalis documenti mutatio, vel materialis per novam transcriptionem authenticam loco veteris exemplaris; praedicti delinquentes *incurrunt ipso facto in excommunicationem Sedi Apostolicae simpliciter reservatam,* sed praeterea lex addit facultativis verbis: *et ab Ordinario etiam privatione* disiunctive *officii*, *beneficii*, *plecti poterunt.*

252. **Adversus curiales delinquentes.** — Quamvis in canone praecedente sanctio percellat omnes qui documentum quodlibet Curiae episcopalis ex delicto aliquo ibi expresso violaverint, subditur canon puniens personas specialiter addictas eorum conservationi, videlicet:

Can. 2406. § 1. *Quicumque officio*, v. gr. cancellarius, notarius, ad normam can. 372, § 1, 374, parochus ad normam can. 470, § 1, *tenetur acta*, i. e. authentica scripta eorum quae per Curiam fiunt, b) *vel documenta*, scilicet: quae docent mentem de diversis

rebus vel factis ad ecclesiam pertinentibus, c) *seu libros* manuscriptos, aut typis quoad formulas editos, secretos vel non, *Curiarum ecclesiasticarum* sive Romanae, sive dioecesanae, d) *vel libros paroeciales* de quibus est can. 470, a) *conficiendi* quoad documenta, b) *conscribendi* quoad acta et libros, c) *aut conservandi* quoad singula praedicta, a) *si ea falsare*, loco illorum supponendo alia, vel falsum in eis conscribendo, b) *adulterare*, scilicet: adiungendo aliquid in veris documentis, actis, libris, vel mutando, vel cancellando, c) *destruere* quoad materiale illorum constitutivum lacerando, comburendo, etc. d) *vel occultare* tantummodo respectu illorum quibus debent praesto esse, etiam non extrahendo, *praesumpserit* (can. 2229, § 2), a) *suo officio* quo abusus est *privetur* b) *aliisve gravibus poenis ab Ordinario pro modo culpae puniatur*. Poena igitur est ferendae sententiae ac indeterminata, sed praeceptivis verbis lex loquitur.

§ 2. *Qui vero acta, documenta vel libros hos,* ut declarata sunt in §° praec[1]., *legitime petenti* ad normam can. 374, 3°, 378, 384, a) *exscribere*, b) *transmittere* exemplaria petita, c) *seu exhibere* tantummodo, a) *dolose* i. e. ad constituendum delictum iuxta can. 2200, § 1, *detrectaverit* h. e. recusaverit, *aliove quovis modo officium suum prodiderit,* i. e. infideliter contra illud egerit praeter modos antea in canone enumeratos, v. gr. contra secretum servandum, *privatione officii vel suspensione ab eodem* officio, scilicet: poena alterutra, *mulcta*, sic poenae determinantur sed facultativis verbis, (can. 2223, § 2) videlicet: *ad arbitrium Ordinarii pro gravitate casus* etiam unius *puniri potest.*

253. **Contra inducentes curiae administros adversus eorum officium.** — Ne igitur officiales in exequendo fideliter sua ecclesiasticarum curiarum officia priventur munimine hominibus necessario, subditur *can. 2407. Qui Curiae* ecclesiasticae ut supra a) *officiales seu administros quosvis* maiores vel minores *ecclesiasticos,* scilicet: sic dictos propter munus, etsi laicos, b) *iudices*, c) *advocatos vel* d) *procuratores* in foro quidem ecclesiastico a) *donis* actu exhibitis *aut pollicitationibus* cuiuscumque rei vel servitii utilis in facto aut verbo b) *ad actionem vel omissionem* c) *officio suo contrariam* uti finem *inducere* d) *tentaverit*, sive obtineat intentum, sive non, ad normam can. 2212, § 4; sic, ut explicatum est, delinquens *congrua poena plectatur,* quod verbis praeceptivis expri-

mitur adimplendum quidem a competente Superiore ecclesiastico, *et* simul cum illa: *ad reparanda damna*, quorum fuit causa efficax, *si qua illata sint, compellatur;* quia tum iure naturali, tum vi can. 2209, § 3 sunt imputabilia eidem.

254. **In augentes taxas, vel ultra eas exigentes.** — Aliud delictum consideratur in officialibus Curiae ac in parochis per *canon. 2408. Taxas consuetas et legitime approbatas ad normam can. 1507* « pro variis actibus iurisdictionis voluntariae vel pro exsequutione rescriptorum Sedis Apostolicae vel occasione ministrationis Sacramentorum vel Sacramentalium », (quas « praefinire in tota ecclesiastica provincia solvendas, est Concilii provincialis aut conventus Episcoporum provinciae; sed nulla vi praefinitio eiusmodi pollet, nisi prius a Sede Apostolica approbata fuerit »), *augentes,* quando interrogantur de ipsis solvendis, vel assertione dolosa, *aut ultra eas* etsi vere patefactas *aliquid exigentes* non sponte oblatum, alterutro in casu a) *gravi mulcta pecuniaria coerceantur*, ut in quo peccarunt puniantur, nec simile quid attentent, unde b) *et recidivi* « sensu iuris » (can. 2208, § 1) *ab officio* in quo praevaricant *suspendantur vel removeantur*, igitur poena est determinata et praeceptivis verbis expressa, disiunctive autem *pro culpae gravitate*, quin ex praedictis poenis liberentur ab adimplendo iure naturae, unde subinfert canon: c) *praeter obligationem restituendi quod iniuste perceperint*, nam ut ait D. Th.[1]: « iustum est aliquod opus adaequatum alteri secundum aliquem aequalitatis modum » et infra: « Alio modo aliquid est adaequatum vel commensuratum alteri ex condicto, sive ex communi placito », et infra: « alio modo ex condicto publico, puta... cum hoc ordinat princeps, qui curam populi habet, et eius personam gerit; et hoc dicitur ius (seu iustum) positivum »: obiectum quidem iustitiae commutativae (ut patet in art. 1°, et q. LVIII art. XI), et cuius violatio secumfert onus restitutionis[2].

255. **Propter illegitimas litteras dimissorias.** — *Can. 2409. Vicarius capitularis concedens litteras dimissorias pro ordinatione,* quamvis haec non verificetur, dummodo ad ordinandi potestatem pervenerint, *contra praescriptum can. 953, § 1, n. 3,* scilicet: vel sine « Capituli consensu » vel « intra annum » alicui non arctato

[1] II-II^{ae}. q. LVII, a. II. — [2] Q. LXII, art. I et II.

« ratione beneficii aut certi alicuius officii », prout eo in canone declaratum est, sic delinquens *ipso facto* concedendi praefatas litteras *subiacet suspensioni a divinis.* Scilicet : quae « vetat omnem actum potestatis ordinis quam quis sive per sacram ordinationem sive per privilegium obtinet ». (Can. 2279, § 2, 2°).

256. **Contra Superiores illegitime remittentes ordinandos.** — In eadem materia versatur sequens *can. 2410. Superiores religiosi* maiores, etsi Congregationum, sed exempti, quia his competit ad normam can. 964, 2° et 3° litteras dimissorias suis subditis concedere; imo alii Superiores qui huiusmodi privilegium obtinuerunt cum servanda ex iure limitatione can.[3] cit.[1] 4°, atque canon applicatur « societatibus clericalibus sine votis, quatenus societas privilegio gaudeat dimissorias concedendi ad ordines suis subditis » [1]; ergo singuli eorum, *qui contra praescriptum can. 965-967*, scilicet : extra quinque casus recensitos sub can. 966, § 1, « aut concessionem litterarum dimissoriarium de industria in id tempus differant » (dummodo id externe saltem ex circumstantiis pandatur et sic delictum constituat) « quo Episcopus vel abfuturus vel nullas habiturus sit ordinationes », a) *subditos suos* b) *ad Episcopum alienum*, scilicet : (can. 965) « dioecesis, in qua non sita est domus religiosa, ad cuius familiam pertinet ordinandus », unde hoc requisitum deest, quando « Superiores religiosi in fraudem Episcopi dioecesani » ubi erat prius, « subditum ordinandum ad aliam religiosam domum mittant » praevie, ut in veritate ad huius familiam pertineat posteaque ordinetur, quamvis peccent contra can. 967 [2]; sed ad incurrendam subsequentem poenam, necesse est, ut duabus cum determinationibus a) et b) *ordinandos* c) *remittere*, quamvis ordinationis effectum non consequantur, d) *praesumpserint*, ergo ad normam can. 2229, § 2, propter explicatum delictum *ipso facto suspensi sunt per mensem*, poena igitur vindicativa can. 2286, 2298, 2°, *a Missae celebratione* tantummodo.

257. **Recipientes candidatum non idoneum vel sine litteris testimonialibus.** — Easdem personas ac praecedens, sed cum

[1] Vide citationem ad pag. 322 in nota.

[2] Can. 967. Caveant Superiores religiosi ne in fraudem Episcopi dioecesani subditum ordinandum ad aliam religiosam domum mittant, aut concessionem litterarum dimissoriarum de industria in id tempus differant, quo Episcopus vel abfuturus, vel nullas habiturus sit ordinationes.

amplitudine alias etiam plectit sequens *can. 2411. Superiores religiosi*, scilicet : maiores ad normam can. 543, attamen propter vocabuli generalitatem intelligendi cuiuscumque religionis sive virorum sive mulierum, sed iuris pontificii ; exclusis monasteriis monialium loci Ordinario subiectis et Congregationibus iuris dioecesani, eo quia in istis ad illum videtur pertinere quod in hoc canone punitur, secundum ea quae dicta fuerunt in can. 574 ad § 2, atque loci Ordinarius non venit nomine Superioris religiosi praecipue in praesenti canone poenali. — Praedicti ergo Superiores *qui* a) *candidatum non idoneum contra praescriptum can. 542,* proindeque absque dispensatione Apostolica circa conditiones ad validitatem vel liceitatem admissionis, et « quoad (hanc) primam partem, societatibus clericalibus sine votis applicetur » canon secundum decisionem Commiss. Pont. ad ss. canones auth. interpretandos [1], b) *aut sine requisitis litteris testimonialibus contra praescriptum can. 544* ibidem interpretatum, c) *ad novitiatum receperint* scilicet : invalide aut illicite respective, d) *vel ad professionem* scilicet : primam post novitiatum *contra praescriptum can. 571, § 2* scilicet : eum qui « non iudicetur idoneus » *admiserint ;* omnes praedicti Superiores *pro gravitate culpae puniantur* a generali Moderatore vel ab eo ad quem pertineat, sed verbis praeceptivis lex exprimitur, quae punitio extendi potest : *non exclusa officii privatione.*

258. **Non observantes praescripta canonum de dotibus et de certioratione.** — Simili poena indeterminata eodemque modo ferendae sententiae animadvertendum est in delinquentem vi seq.s *can. 2412. Religiosarum etiam exemptarum* proindeque monialium quoque, a fortiori non exemptarum, *Antistitae* maiores aut locales, quae ss. canonibus infra cit.s iam explicatis parere debent, *pro gravitate culpae, non exclusa, si res ferat, officii,* quo denominantur, *privatione, ab Ordinario loci puniantur,* quia eidem his in rebus subiectae sunt ; — *1° Si contra praescriptum can. 549 dotes puellarum receptarum,* etsi ante ipsarum professionem ac novitiatum usque ad « religiosae obitum », *quoquo modo* etiam « ad aedificandam quidem domum aut ad aes alienum extinguendum » *impendere praesumpserint,* quod vocabulum « plenam cognitionem ac deliberationem exigit » iuxta can. 2229, § 2 ; sequitur vero ad-

[1] Vide citationem ad pag. 322 in nota.

monitio: *salva semper obligatione de qua in can. 551* circa dotem « religiosae professae discedenti integram restituendam », vel illa transeunte « ad aliam religionem » huic tradendam, secundum ibi datam explicationem; — 2° *Si contra praescriptum can. 552 omiserint*, scilicet: « duobus saltem mensibus ante »; *Ordinarium loci certiorem facere de proxima* (quod verbum confirmat interpretationem datam illius clausulae) *alicuius* puellae *admissione ad novitiatum vel ad professionem.*

259. **Delicta occasione visitationis canonicae.** — Respectu ad can. 511-513 hic positus est sequens *can. 2413.* § 1. *Antistitae* equidem maiores ad quas pertineat, *quae* a) *post indictam visitationem*, scilicet: hoc delictum non incurrent, si etiam intuitu visitationis indicendae, sed antea, b) *religiosas*, nempe: professas c) *in aliam domum*, d) *Visitatore non consentiente*, unde si necessitas vel utilitas contrarium faciendi existat, petatur huius licentia, e) *transtulerint*, quod verbum proprie comprehendit tum adscriptionem in alterius domus familiam, tum religiosae missionem ad tempus, quae ultima, si fieret ab Antistita locali, posset huiusmodi translatio iuxta canonem puniri et hucusque prima pars eius; secunda est: *itemque religiosae omnes, sive Antistitae* etiam locales, *sive subditae;* 1° *quae* a) *per se vel per alios,* b) *directe vel indirecte,* c) subiectas visitationi *religiosas*, ergo professas, *induxerint* active, sive obtineant vel minus intentum, *ut* a) *interrogatae a Visitatore taceant* « de iis quae ad visitationem spectant » contra « ius et officium quod visitator habet » vi can. 513, § 1, b) *vel veritatem quoquo modo* v. gr. per tergiversationem, amphibologias, aequivocationem, deminutionem *dissimulent* c) *aut non sincere exponant* contra obligationem qua « religiosae tenentur respondendi secundum veritatem » vi can. ac §[1] cit.; II° *vel* a) *eisdem* scilicet: religiosis, quae visitationi subiectae fuerunt, b) *ob responsa quae Visitatori dederint* c) *molestiam*, d) *sub quovis praetextu, attulerint,* non tamen si molestia ipsis inferatur propter alias transgressiones, vel defectus, qui prudenter illam exigant; — singulae ut praedictum est deliquentes, a) quoad futurum *inhabiles ad officia assequenda* sensu lato ac non omnia, sed *quae aliarum regimen secumferunt, a Visitatore declarentur* per simplex decretum, ut haec poena per canonem inflicta constet cum effectu atque declaratio facienda praeceptivis verbis exprimitur in canone; b) *et* prae-

terea quoad praesens *Antistitae officio, quo funguntur, priventur.* Quae poena, ut patet, locum habet, secus ac praecedens, solum quando Antistita sit delinquens. — Videtur canonem considerasse sexus debilitatem in illa delicta propensiorem, sed non sunt exclusiva mulierum, hinc subditur, qui ex dictis liquet § 2. *Quae in superiore paragrapho praescripta sunt, etiam virorum religionibus* et « societatibus sine votis » [1] *applicentur.*

260. **Antistita delinquens contra libertatem confessionis.** — Ratio ultimo dicta impulit legislatorem, ut extendens n. 11 Dec.[1] S. C. de religiosis [2] conficeret ultimum Codicis *can. 2414. Antistita*, ut plurimum localis, ac etiamsi maior sit, *quae* a) *contra praescriptum can. 521, § 3, 522, 523* ad confessionis libertatem tutandam conditorum, et quod multiplex praescriptum ibi declaratum est, *se gesserit*, et hoc verbum late patet, *a loci Ordinario moneatur*, etiamsi exempta foret regularibus subiecta, cum in hac materia confessionum illi non his subiiciatur; b) *si iterum deliquerit*, supposita monitione praefata ob prius delictum, *ab eodem* Ordinario *officii privatione puniatur*, qui debet insuper adimplere sequentis clausulae praescriptum: c) *illico tamen certiore facta Sacra Congregatione de Religiosis.* Loquitur lex praeceptivis verbis, atque Ordinarius loci prudenter reminiscatur can. 2223, § 3.

[1] Commiss. Pont. ad ss. canones auth. interpretandos 2-3 Iun. 1918. CO. X, 347, n. VI. — [2] 3 Feb. 1913. CO. V, 62.

A. M. D. G.

FINIS.

Laus Deo semper.

INDEX

CANONUM ET COMMENTARII

	CAN.	PAG.
BENEVOLO LECTORI		V

LIBER QUINTUS

De delictis et poenis.

PARS PRIMA.

De Delictis.

TITULUS I.

De natura delicti eiusque divisione.

Canones 2195-2198		1
Libri et Partis inscriptio		»
Delicti notio		2
Actuum diversitas		3
Partis in titulos divisio		4
Inscriptio tituli. — Canonum ordo		»
Delicti natura	2195	5
Qualitas delicti et quantitas	2196	6
Delictum occultum, publicum et notorium	2197	7
Delictorum persecutio	2198	10

TITULUS II.

De imputabilitate delicti, de causis illam aggravantibus vel minuentibus et de iuridicis delicti effectibus.

Canones 2199-2211		12
Schema: Titulus II. De imputabilitate... etc.		13
Inscriptio tituli et canonum coordinatio.		14

	CAN.	PAG.
De imputabilitate delicti	2199	14
Doli notio	2200	15
Defectus perfecti usus rationis	2201	17
De ignorantiae influxu quoad imputabilitatem	2202	18
Imputabilitas ex omissione debitae diligentiae	2203	20
De delictis puerorum	2204	21
De his, quae vi metusque causa fiunt	2205	22
Passionis influxus quoad imputabilitatem	2206	25
Circumstantiae quantitatem delicti augentes	2207	26
De recidivo ac pluries delinquente	2208	28
De his qui partem habent in delicto seu de conreis	2209	29
Delictorum iuridicae sequelae	2210	36
De obligatione damna resarciendi	2211	39

TITULUS III.

De conatu delicti.

Canones 2212, 2213		39
Inscriptio Tituli		»
De conatu delicti ac de frustrato delicto	2212	40
De praedictorum actuum imputabilitate	2213	41

PARS SECUNDA.

De Poenis.

SECTIO I.

De poenis in genere.

Canon 2214.		43
Ius seu potestas Ecclesiae coercitiva	2214	44
Divisio Sectionis in titulos		46

TITULUS IV.

De poenarum notione, speciebus, interpretatione atque applicatione.

Canones 2215-2219		47
Tituli inscriptio ac ordo canonum		»
Notio	2215	48
Suprema divisio poenarum	2216	»
Diversae poenarum denominationes	2217	50
De poenis decernendis	2218	51
De poenarum interpretatione	2219	54

TITULUS V.

De Superiore potestatem coactivam habente.

	CAN.	PAG.
Canones 2220-2225		56
Inscriptio Tituli		57
Principium de subiecto	2220	»
Legislatoris ecclesiastici potestas coactiva	2221	58
Superioris ecclesiastici coactiva potestas	2222	»
De iudicis potestate	2223	60
Multiplicatio seu adauctio poenarum	2224	63
Modus servandus	2225	64

TITULUS VI.

De subiecto coactivae potestati obnoxio.

Canones 2226-2235		65
Schema: Titulus VI. De subiecto coactivae potestati obnoxio		67
Inscriptio Tituli. — Ordo canonum		»
Subiectio legi praeceptove poenali	2226	68
Personae privilegiatae	2227	70
Delictum legis poena mulctatum	2228	71
Excusatio a poenis ob ignorantiam	2229	72
Quantum eximit aetas a poenis	2230	74
Extensio legum poenalium implicita	2231	75
De observantia incursae poenae	2232	76
Praerequisita poenarum inflictioni	2233	77
De infligendo remedio poenali	2234	79
De poena inferenda, dum absit delictum	2235	»

TITULUS VII.

De poenarum remissione.

Canones 2236-2240		80
Inscriptio Tituli. — Canones Tituli		81
Quinam in genere remittere possunt	2236	»
Ordinariorum potestas remittendi poenas	2237	82
Conditio ad remissionis validitatem	2238	85
Diversi modi validae remissionis	2239	86
Terminus reatus poenae ferendae sententiae	2240	»

SECTIO II.

De poenis in specie.

TITULUS VIII.

De poenis medicinalibus seu de censuris.

CAPUT I. — De censuris in genere.

	CAN.	PAG.
Canones 2241-2254		87
Schema: Caput I. De censuris in genere		89
Inscriptiones Sectionis, Tituli et Capitis		90
Canonum coordinatio.		»
Censurarum notio et adhibenda circumspectio	2241	91
Delictum censura puniendum et de contumacia	2242	93
De censuris ab homine	2243	96
Censurarum multiplicatio.	2244	98
Divisiones censurarum	2245	100
Reservationis institutio, interpretatio atque virtualitas.	2246	102
De reservationis vigore	2247	103
De absolutione censurae	2248	105
De absolutionis a censuris amplitudine	2249	107
De ipso absolutionis censurae actu	2250	108
De absolutionis huiusmodi effectu quoad diversum forum	2251	109
De absolutione in periculo mortis	2252	110
De absolutione a censuris ordinaria.	2253	112
De absolutione a censuris extraordinaria.	2254	115

CAPUT II. — De censuris in specie.

Canones 2255, 2256		121
Inscriptio capitis et praeambuli canones.		»
Censurarum distinctio ac mutuae differentiae.	2255	»
Quorumdam verborum significatio	2256	124

ART. I. — *De excommunicatione.*

Canones 2257-2267		125
Schema: Art. I. De excommunicatione		126
Divisio capitis et inscriptio art. I		127
Canonum ordo		128
Excommunicationis definitio	2257	»
Excommunicatorum canonica distinctio	2258	129
Effectus excommunicationis circa divina officia	2259	131

	CAN.	PAG.
Circa receptionem sacramentorum et sacramentalium	2260	133
De sacramentorum et sacramentalium confectione et administratione	2261	»
Aliae sacrorum prohibitiones	2262	135
Quoad actus legitimos, etsi non sacros	2263	136
Circa iurisdictionis exercitium	2264	138
Aliae prohibitiones	2265	»
Propria differentia inter excommunicatum post sententiam et vitandum	2266	140
Communicatio in profanis prohibita directe fidelibus	2267	»

ART. II. — *De interdicto.*

Canones 2268-2277		141
Schema: Art. II. De interdicto		142
Inscriptio articuli et ordo canonum		143
Interdicti notio et praecipua distinctio	2268	»
Interdicti auctor et subiectum	2269	144
Interdicti localis prohibitio limitatur	2270	146
Permissiones ex iure	2271	148
Effectus interdicti localis particularis	2272	151
Localis interdicti interpretatio	2273	152
Multiplex personale interdictum	2274	153
Prohibitiones ex personali interdicto	2275	154
De Sacramentorum receptione sine absolutione ab interdicto	2276	155
Interdictum partiale	2277	157

ART. III. — *De suspensione.*

Canones 2278-2285		158
Inscriptio articuli et coordinatio canonum		159
Suspensionis definitio et illius diversi effectus	2278	»
Suspensionis ab officio effectus	2279	160
Suspensionis a beneficio effectus	2280	162
Amplitudo suspensionis	2281	163
Limitatio suspensionis ab homine, quae deest in suspensione latae sententiae	2282	164
Alii suspensionis effectus	2283	»
De invaliditate actuum contra suspensionis prohibitiones	2284	165
De suspensione ob delictum personae moralis	2285	167

TITULUS IX.

De poenis vindicativis.

Canones 2286-2290		168
Inscriptio Tituli ac ordo canonum		169
Poenae vindicativae definitio	2286	»

	CAN.	PAG.
Distinctio alia iuridica eam inter et censuram	2287	170
Suspensio exequutionis sententiae	2288	»
Cessatio poenae vindicativae	2289	171
Suspensio ac dispensatio poenae vindicativae per confessarios.	2290	»

CAPUT I. — **De poenis vindicativis communibus.**

Canones 2291-2297		173
Divisio Tituli et inscriptio capitis primi.		»
Ordo canonum		174
Harum poenarum enumeratio	2291	»
Privatio sedis ut laicorum poena	2292	176
Infamiae duplicis notio	2293	»
Infamiae effectus iuridici	2294	177
Infamiae alterutrius cessatio	2295	178
De inhabilitatis poena	2296	»
De mulctae pecuniariae applicatione	2297	179

CAPUT II. — **De peculiaribus clericorum poenis vindicativis.**

Canones 2298-2305		180
Inscriptio capitis et canonum coordinatio		181
Enumeratio huiusmodi poenarum	2298	»
De privatione beneficii atque prohibitione ministerii	2299	182
De privatione ad tempus habiti ecclesiastici	2300	183
De praescripto commorationis certo in loco	2301	184
Causae ad hanc praescriptionem aut contrariam prohibitionem.	2302	»
De poena depositionis	2303	185
De privatione perpetua deferendi habitum ecclesiasticum	2304	186
Maxima clericorum poena vindicativa	2305	»

TITULUS X.

De remediis poenalibus et poenitentiis.

CAPUT I. — **De remediis poenalibus.**

Canones 2306-2311		187
Inscriptio Tituli atque Capitis, huiusque canonum ordinatio.		188
Enumeratio remediorum poenalium.	2306	»
Quandonam sit monitio facienda	2307	189
Quando et qualiter sit locus correptioni.	2308	190
Divisio utriusque remedii ac modus servandus	2309	»
De praecepto, uti poenali remedio	2310	191
De vigilantia	2311	192

Caput II. — De poenitentiis.

	CAN.	PAG.
Canones 2312, 2313		193
Inscriptio capitis huiusque canones.		»
Poenitentiae scopus, divisio et impositio	2312	»
Poenitentiarum canonicarum elenchus	2313	195

PARS TERTIA.

De poenis in singula delicta.

Inscriptio Partis eiusque in titulos distributio		196

TITULUS XI.

De delictis contra fidem et unitatem Ecclesiae.

Canones 2314-2319		197
Inscriptio Tituli et canonum coordinatio		198
Adversus apostatas, haereticos et schismaticos	2314	»
Contra suspectum de haeresi	2315	202
Suspicio de haeresi ob huius iuvamen	2316	»
Adversus docentes vel defendentes propositiones damnatas	2317	203
Propositiones damnatae cum excommunicatione latae sententiae.		204
Contra delinquentes ratione quorumdam librorum prohibitorum	2318	205
Contra delicta, quae ut plurimum accidunt in matrimoniis mixtis	2319	206

TITULUS XII.

De delictis contra religionem.

Canones 2320-2329		207
Schema: Titulus XII. De delictis contra religionem		208
Inscriptio Tituli et ordo canonum		»
Delicta contra sanctissimam Eucharistiam	2320	209
Delicta in Missa per Sacerdotem celebrata	2321	210
Ministerii sacerdotalis usurpatio	2322	211
Delicta contra reverentiam Divini Nominis	2323	214
Delicta circa stipendia missarum	2324	»
Ob superstitionem vel sacrilegium in genere	2325	215
Delicta ob falsas reliquias	2326	216

	CAN.	PAG.
Circa delictum quaestus ex indulgentiis.	2327	216
Contra violatores cadaverum vel sepulcrorum . . .	2328	217
Adversus alios locorum sacrorum violatores	2329	218

TITULUS XIII.

De delictis contra auctoritates, personas et res ecclesiasticas.

Canones 2330-2340		218
Schema: Titulus XIII. De delictis contra auctoritates,... etc.		219
Inscriptio tituli et huius priorum canonum ordinatio . .		220
Delicta in eligendo Summo Pontifice	2330	221
Quoad inobedientiam	2331	222
Quoad appellationem.	2332	»
Pro Litteris et actis Sedis Aplcae. et Legatorum . . .	2333	223
Delicta contra libertatem, iura Ecclesiae et iurisdictionis exercitium	2334	224
Adscriptio sectis machinantibus	2335	225
Clerici ac religiosi ut supra delinquentes	2336	»
Iurisdictionis exercitium impeditum in paroeciis . . .	2337	226
Delicta respectu ad poenas inflictas.	2338	227
Sanctio prohibitionis sepulturae ecclesiasticae . . .	2339	230
De eo, qui obduratus manet in censura	2340	231
Canones 2341-2344		232
Contra fori privilegium	2341	233
Contra violationem clausurae	2342	234
Privilegium canonis in tota eius amplitudine . . .	2343	236
Contra iniurias per verba aut scripta	2344	238
Canones 2345-2349		239
In detensionem bonorum et iurium Ecclesiae Romanae. .	2345	240
Defensio proprietatis bonorum ecclesiasticorum eorumque fructuum	2346	241
Contra illegitimas rerum ecclesiasticarum alienationes . .	2347	244
Sanctio canonum 1514, 1516	2348	245
Ut praestationes debitae solvantur	2349	246

TITULUS XIV.

De delictis contra vitam, libertatem, proprietatem, bonam famam ac bonos mores.

Canones 2350-2359		246
Schema: Titulus XIV. De delictis contra vitam.... etc. .		247
Inscriptio tituli et canonum distinctio		248
Contra abortum et suicidium	2350	249

	CAN.	PAG.
In odium duellorum	2351	252
In libertatis tutelam	2352	255
De raptoribus	2353	257
De iniuriis et damno dato	2354	258
De iniuriis verbalibus	2355	260
Contra bigamiae delictum	2356	261
De adulteriis et stupro	2357	262
De clericis contra sextum praeceptum delinquentibus	2358	264
De clericis concubinariis et contra sextum sacrilegis	2359	265

TITULUS XV.

De crimine falsi.

Canones 2360-2363		269
Inscriptio Tituli et canonum ordo		270
Quoad Acta S. Sedis	2360	»
In subreptione vel obreptione quoad rescripta	2361	272
Circa alia documenta ecclesiastica	2362	273
Contra delictum falsae denunciationis de crimine sollicitationis	2363	»

TITULUS XVI.

De delictis in administratione vel susceptione ordinum aliorumque Sacramentorum.

Canones 2364-2375		275
Schema: Titulus XVI. De delictis in administratione... etc.		276
Inscriptio Tituli et mutua canonum ordinatio		277
Delicta quae in quorumlibet sacramentorum ministerio accidere possunt	2364	278
Contra presbyterum qui confirmationem invalide ministret	2365	»
Delicta in iurisdictionis sacramentalis usurpatione	2366	279
Contra delictum absolvendi complicem in peccato turpi	2367	280
Contra delicta quae aliquam habent connexionem cum confessione sacramentali	2368	283
Delicta in sigillum sacramentale	2369	285
Delicta in peragenda recipiendaque consecratione episcopali	2370	286
Contra delictum simoniae in sacramentorum administratione et receptione	2371	287
Delictum recipiendi ordinationem illicitam causa ministri	2372	288
Sanctio delictorum in ordinatione tribuenda quibusdam subiectis	2373	289
Sanctio adversus accedentes ad ordines contra ss. canones	2374	290
Contra ineuntes matrimonium sine dispensatione necessaria impedimenti mixtae religionis	2375	291

TITULUS XVII.

De delictis contra obligationes proprias status clericalis vel religiosi.

	CAN.	PAG.
Canones 2376-2384		292
Schema: Titulus XVII. De delictis contra obligationes proprias status... etc.		293
Inscriptio Tituli et canonum ordo		»
Propter omissum annuale examen	2376	294
Contra omissionem interessendi conferentiis atque solvendi casum moralem	2377	»
Propter gravem negligentiam rituum et caeremoniarum	2378	295
Contra non deferentes habitum ecclesiasticum	2379	296
Contra clericos et religiosos negotiationem exercentes	2380	297
Adversus clericos non residentes	2381	»
Contra parochum graviter negligentem	2382	298
Adversus negligentes circa paroeciales libros	2383	299
Contra negligentes canonicos theologum et poenitentiarium	2384	»
Canones 2385-2389		300
Apostata a religione	2385	301
Contra fugitivos	2386	»
Contra dolum admissum in professione nulla	2387	302
Contra matrimonium contrahentes obstante voto perpetuo ac publico	2388	»
Delictum contra legem vitae communis	2389	303

TITULUS XVIII.

De delictis in collatione, susceptione et dimissione dignitatum, officiorum vel beneficiorum ecclesiasticorum.

Canones 2390-2398		304
Schema: Titulus XVIII. De delictis in collatione, susceptione et dimissione dignitatum,... etc.		305
Inscriptio Tituli		»
Ordo canonum		306
Contra electionum libertatem impedientes	2390	»
Electio, non servata forma substantiali, et contra designantes scienter personam indignam	2391	307
Contra simoniam	2392	308
Conferentes, neglecta illius auctoritate cui competit	2393	309
Contra illegitime officia occupantes vel se ingerentes in ea	2394	»
Contra suscipientes officium de iure non vacans	2395	310

	CAN	PAG.
Adversus non relinquentem prius officium incompatibile	2396	311
Contra renuentem dare iusiurandum	2397	»
Negligens recipere consecrationem	2398	»
Canones 2399-2403		312
Contra deserentes munus sibi commissum	2399	»
Contra resignantem in manus laicorum	2400	»
Contra detentionem illegitimam officii, beneficii, dignitatis	2401	»
Contra Praelatum negligentem recipere benedictionem	2402	313
Contra negligentem emittere fidei professionem	2403	»

TITULUS XIX.

De abusu potestatis vel officii ecclesiastici.

Canones 2404-2414		314
Schema: Titulus XIX. De abusu potestatis vel officii ecclesiastici.		315
Inscriptio Tituli atque sub eo delictorum recensio.		»
Abusus in genere coercitio	2404	316
Laedentes Curiam quoad eius documenta	2405	»
Adversus curiales delinquentes.	2406	316
Contra inducentes curiae administros adversus eorum officium.	2407	317
In augentes taxas, vel ultra eas exigentes	2408	318
Propter illegitimas litteras dimissorias	2409	»
Contra Superiores illegitime remittentes ordinandos	2410	319
Recipientes candidatum non idoneum vel sine litteris testimonialibus	2411	»
Non observantes praescripta canonum de dotibus et de certioratione	2412	320
Delicta occasione visitationis canonicae	2413	321
Antistita delinquens contra libertatem confessionis	2414	322

37115